MIREASA
EVREICĂ
LUIGI
GUARNIERI

biblioteca rao

LUIGI GUARNIERI
MIREASA EVREICĂ

Traducere din limba italiană
MARINA LOGHIN

editura rao

Descrierea CIP a bibliotecii Naționale a României
GUARNIERI, LUIGI
Mireasa evreică / Luigi Guarnieri; trad.: Marina Loghin. –
București: Editura RAO, 2010
ISBN 978-606-8251-62-2

I. Loghin, Marina (trad.)

821.131.1-31=135.1

Editura RAO
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117-119, București, România
www.raobooks.com
www.rao.ro

LUIGI GUARNIERI
La sposa ebrea
© 2006 RCS Libri S.p.A., Milan, Italy
Toate drepturile rezervate

© Editura RAO, 2007
pentru versiunea în limba română

2010

ISBN 978-606-8251-62-2

Iubește mai curând arta decât pe mine.
Aceea este o iubire care nu-ți va lipsi niciodată,
nu o vor atinge nici boala, nici moartea.
Adoră ideea. Numai aceasta este adevărată,
pentru că numai ea singură este eternă.
Noi ne iubim acum, poate ne vom iubi și mai mult,
dar cine știe?
Va veni o zi în care, poate,
nu ne vom aminti nici măcar chipurile noastre.

Gustave Flaubert
Scrisoare către Louise Colet,
2 septembrie 1846

R

Pe neașteptate, noaptea-i terminată. Un vânt de furtună șfichiuiește apele nemișcate ale Rozengracht. Suntem în casa lui R, și este o tăcere absolută – poate, în depărtare, ticăitul molcom al angrenajului de alamă al unei pendule. Mă ridic, traversez coridorul. Nu mai există mobilele, nici măcar ferestrele. Pereții sunt reci ca gheața. Pardoseala este de o strălucire orbitoare. De acum, suntem aici de o eternitate, și Abigail a cerut să se odihnească puțin pe un fotoliu desfundat. Și eu sunt obosit, pentru că, în timp ce lucrează, R are nevoie să urmărească pe viu modelele din fața ochilor lui. Deci pretinde de la noi imobilitate absolută. *O, doamna mea, sunt sclavul vostru epuizat.*

Revăd profilul lui Abigail în pragul ușii întredeschise a camerei, corpul ei regal și totuși imaginar. Atunci este așa, este chiar atelierul de pe Rozengracht, și mai este încă ziua aceea de februarie de acum trei ani. Și eu sunt iarăși omul îndrăgostit care atinge cu mâna umărul lui Abigail. Ea e simplă și înțeleaptă. „Puneți mâna pe inima mea, Ephraim Paradies" – mi-a murmurat la ureche ieri-seară. „Puneți mâna pe inima mea, Ephraim Paradies" – îmi susură acum. Mamă, soră, prietenă, soție. Dintr-odată, totul tace în cameră. R deschide larg fereastra atelierului, și o adiere catifelată împrăștie parfumul aspru al culorilor pe cerul ciupit de nori albăstrii. Se naște o zi

întunecată, dar pe canalele din Amsterdam luminile felinarelor lucesc din nou. Focuri palide ale unei ierni crude. Privirea lui R ne mai cercetează o clipă, apoi se îndreaptă pieziș spre pânză. Ce se va întâmpla cu noi? Va fi așa. Acum este răsăritul unei zile noi. Acum ploaia care cade din cerul tăcut începe să se transforme în zăpadă.

Redeschid bâjbâind ochii, inima-mi bate în tâmple. Mereu același vis, în toate nopțile, de trei ani. O rază de soare desenează pe perete o dungă luminoasă. Casa mea din Joordan se transformă într-o pușcărie. 225 de florini chirie pe an, cartier modest de meșteșugari și comercianți, promisiune de pace și liniște. Uneori însă, tunetul singurătății este un huruit care face insuportabil ceea ce doresc mai mult – liniștea. Mă ridic, zăbovind înainte de a mă îmbrăca. Mă apropii de fereastră cu grijă. Dincolo de Rozengracht, un soare nehotărât mângâie fără căldură suprafața lăcuită a ierbii. Statuile și fântânile Labirintului – grădina îngrijită de tatăl lui Lingelbach, pictorul. Restul orașului este de acum o pată diformă, crestată de umbre lungi, negre, care se unduiesc în vânt. Departe, la nord, nori de culoarea nisipului zboară de colo, colo pe o mare deschisă. Nave minuscule asemenea unor jucării apar câteva clipe pe fondul opac al Amstelului – apoi devin punctulețe întunecate la orizont.

Mă reașez pe pat, mă ridic iar. Mă îmbrac cu o încetineală exasperantă. Îmi pare că sunt o fantomă, o creatură ajunsă pe pământ de pe o planetă necunoscută. Caut prin buzunarele halatului de lucru. Găsesc numai carnetul de însemnări și pana de gâscă, și le pun la loc cu o mișcare plictisită. Șira spinării mă doare groaznic, parcă stă să se rupă de la un moment la altul. Oh, mi-aș da un braț pentru o jumătate de pahar de *kandeel*. Zahăr, scorțișoară, nucșoară. Cuișoare macerate în vin. Un alt dar al Indiei pentru înfrigurata Olandă. Îmi simt oasele grele

ca plumbul. Nu îmi schimb hainele de zile întregi şi pantalonii strâmţi stacojii sunt din ce în ce mai deformaţi. Cămaşa emană un iz rânced, gulerul de dantelă împrăştie un damf de mucegai cu atât mai lugubru. Mantaua este un ghemotoc încreţit şi mă face să semăn cu un cerşetor. Voci înăbuşite se strecoară din camera alăturată – R îi istoriseşte lui Titus o poveste prea tristă. „Nu există fericire, fiul meu. Nu există speranţă." Vocile tac. Numai acum îmi amintesc că şi Titus a murit de ciumă, înaintea lui R. Şi asta s-a întâmplat doar acum un an.

Vestea proastă a venit alaltăieri, în după-amiaza târzie de 5 octombrie. De abia mă întorsesem dintr-o lungă plimbare la porţile oraşului. Cădea o ploaie mărunţă rece ca gheaţa şi un vânt turbat fluiera printre ramurile plopilor. În rariştii răsăreau tulpini care păreau despicate de proiectile. Întotdeauna mi-a plăcut să hoinăresc pe bastioanele de la marginea Amsterdamului. Între port şi şantierele navale. Între magazinele Companiei Indiilor de Est, moara de vânt de pe Rijzenhoofd şi Zuiderkerk. Sau pe câmpia plată către miază-noapte şi de-a lungul malurilor Ijului până la turla pătrată a bisericii din Diemen. Ieri am ajuns până la Omval: o mică limbă de pământ cu o moară de vânt şi câteva case. Un tei, un castan. O barjă cu baldachin urca împotriva curentului pe Amstel. M-am oprit să desenez vela unei bărci, o fermă părăsită, o pată de păpuriş, turla ascuţită a unei biserici. Dar de câtva timp chiar şi a mă plimba fără ţintă mă costă un efort enorm. Aşa că m-am întors devreme acasă. Am dat târcoale prin camerele pustii, cu cazaca descheiată. Poate că am făcut cine ştie ce treabă de nimic sau poate mi-am pus mantaua soldăţească şi am rămas aşezat la fereastră cu orele, fixând violetele care încearcă să răsară pe pajiştea din grădină. Până când s-a făcut târziu şi apusul a coborât peste Amsterdam ca un tunet. Noaptea, întunericul, nimicul. Pe urmă, la uşa mea a

bătut doamna Willems, servitoarea. „Maestrul Rembrandt a murit, doctore Paradies. Dumnezeu să aibă milă de sufletul lui." „Doamne, de ce l-ai luat pe el? m-am întrebat. De ce nu m-ai luat pe mine?" N-am primit răspuns.

A doua zi am regăsit forța de a mă scula și m-am așezat la fereastră. Se pregătea să se dezlănțuie o furtună, și un fulger mut a brăzdat orizontul. Săracul R, avusese o viață atât de grea. Mai întâi își pierduse fiul prim născut, Rombertus, mort de ciumă la numai două luni. Apoi alte două fiice, numite amândouă Cornelia, defuncte la doi ani diferență când aveau numai câteva săptămâni de viață. Apoi pe Saskia, pe soția adorată. Apoi Hendrickje, noua tovarășă de viață. Într-o zi venise din neant acea primăvară friguroasă și ciuma bubonică o luase cu ea. Nouă mii de morți la Amsterdam, în 1663: un an teribil – în 1664 însă, morții au fost mai mulți de douăzeci și patru de mii. R o îngropase într-un mormânt anonim în Westerkerk: costa 10 guldeni și 13 stuiveri chiria. Dacă R ar fi încetat să plătească, mormântul ar fi fost deschis și destinat altui defunct. Hendrickje se odihnise în pace timp de unsprezece luni. Apoi – pentru scurt timp, poate – R își făcuse iluzii că gândul dispariției ei încetase să-l mai înspăimânte. Până când murise Titus, fiul mult iubit. Secerat și el de ciumă. De abia se căsătorise cu Magdalena van Loo, nepoată a Hiskiei van Uylenburgh, sora mai mare a Saskiei. Părea că totul reîncepe, renaște. Un cerc perfect. Și în schimb.

„Maestrul Rembrandt a murit, doctore Paradies." Am alergat afară să chem o trăsură. Am ajuns la casa de pe Rozengracht la prânz. Era plină de lume. Erau oamenii șerifului. Era doamna Willems, sprijinită de o veche comodă de stejar încărcată de albituri. Era notarul Steeman. Era Magdalena, văduva lui Titus. Era Cornelia, cea de a patra fiică a lui R și a Saskiei, singura

supraviețuitoare – cu tutorele ei, Christiaan Dusart. Și mai era bijutierul Bijlert, tutorele Titiei van Rijn, fetița pe care a născut-o Magdalena după moartea lui Titus.

Corpul lui R era într-o cămăruță separată, pe un pat frumos înfățat, în spatele draperiilor de mătase, înfășurat într-un lințoliu roșu ca focul. Am cerut să fie descoperit chipul cadavrului pentru a-i da un ultim salut, dar șeriful a spus brusc că nu era cazul. Atunci am intrat în atelier. Era acolo un șevalet descoperit. Paletele de culori erau agățate de un cui bătut în perete. Mirosea a oțet, a amoniac, a balegă. Pe masă, cârpe murdare, vase de solvenți și lapte de ulei de in. O piuliță pătată de pigmenți uscați. Mese neșlefuite pline de noduri. Borcane pline de ghips, de alb de plumb și de clei lichid. Pensule cu perii înțepeniți de vopsea. Piei de viezure, de veveriță și de zibelină. Pe un scăunel grosolan se aflau un coif medieval și un cazuar de porțelan. Am remarcat și un costum indian, o suliță, un bostan african și o marionetă javaneză. Și apoi cetere, clopote, flaute. Pe un raft am zărit o colecție de corali, bureți și scoici. Și o mască mortuară a guvernatorului Maurizio. Era și o pasăre mare, împăiată, cu penaj frapant. Avea o plăcuță agățată la gât: „Pasăre a paradisului împăiată, din Noua Guinee".

Adunate pe ici pe colo erau picturi și desene. Aproape toate neterminate sau abia schițate. Am început să răscolesc printre pânze, dar portretul nostru nu era. Am căutat iarăși, din ce în ce mai disperat, uimit și dezorientat – nimic. Pe urmă, cine știe cum, l-am găsit: înfășurat într-o pânză plină de pete, în cel mai îndepărtat colț al camerei. Am auzit în spatele meu un zgomot, m-am întors brusc: era Bijlert, bijutierul. Era acolo cine știe de când – nemișcat, palid la față. Un surâs nervos pe buzele lipsite de culoare. Purta o manta simplă, albastră și un brâu de brocart auriu.

– Ce faceți, doctore Paradies? a spus, foarte rece. Și-a dat la o parte părul lung de pe frunte. Dumneavoastră nu sunteți autorizat să intrați aici. Trebuie să vă rog să ieșiți.

M-am străduit să-mi mențin calmul. La intervale regulate, Bijlert lua un desen sau o pictură de-a lui R – fără îngăduința lui – și le vindea. Pentru a mări dota micuței Titia, dacă stăteai să-l asculți pe el. Cu acel bijutier respingător avusesem mari probleme personale. Cu mulți ani în urmă, pe când eram încă un medic renumit, Bijlert mă consultase pentru probleme la stomac. Era un mâncău nesătul și se îndopa cu vânat picant și sosuri cu trufe. Câțiva colegi de-ai mei încercaseră să-l trateze echilibrând enorma cantitate de mâncare cu o dietă pe bază de sorbeturi italienești, pepeni înghețați și vinuri îndoite cu apă. Însă canalul gastrointestinal al lui Bijlert era atât de înfundat, încât a fost necesar să fie evacuat cu ajutorul unei cantități masive de purgative și clistire, de vomitive și laxative. În orice caz, problema nu fusese rezolvată. Atunci când a venit la mine, cel puțin, mi s-a părut clar că Bijlert trebuia imediat supus unei extracții dentare. O operație complicată, în timpul căreia – din păcate – bijutierului i s-a spart maxilarul superior în partea stângă, producând o gaură care, în timp, s-a cariat și a dat naștere unui abces deschis cu miros neplăcut. Uneori, alimente și băuturi – trecând prin palatul perforat – îi ieșeau lui Bijlert pe nas. Acest inconvenient jenant nu se datora neglijenței mele, dar bijutierul nu mi-o iertase niciodată.

– Numai un lucru aș vrea să știu, domnule Bijlert. Firește, nu ignorați cât îmi este de neplăcut și umilitor să vă întâlnesc. Vă asigur că, dacă îmi veți satisface această mică dorință, nu ne vom mai vedea niciodată.

– Vă ascult.

– Pot avea privilegiul de a achiziționa unul dintre tablourile maestrului?

Bijlert nu şi-a reţinut un gest de furie.

– Tablourile sunt proprietatea Titiei. Toate, fără excepţie. Va putea confirma acest lucru notarul Steeman. Dacă doriţi să cumpăraţi unul, trebuie să faceţi o ofertă. Dar la timpul potrivit şi înfruntând concurenţa celorlalţi cumpărători.

– Dar... Eu m-aş mulţumi cu unul dintre tablourile neterminate, domnule Bijlert.

– Care?

– Portretul unei perechi costumate. Maestrul lucra încă la el.

– Ei şi? Ce noutate. De ani de zile maestrul Rembrandt nu se decidea să termine o operă, a spus Bijlert dezgustat. Mie mi se par toate la fel. Întunecate, nefinisate şi neclare. Portretele sunt toate greşite, nu se înţelege niciodată care este subiectul. Vă amintiţi de Andrada?

– Vreţi să spuneţi Diego Andrada?

– Negustorul, chiar el. Unul din tagma dumneavoastră. Îi comandase maestrului portretul fiicei lui şi îi dăduse şi un aconto important. Când s-a dus să-l ia, şi-a dat seama că nu îi semăna deloc. Aceea din tablou era o altă persoană, nu fiica lui.

– Ce vreţi să spuneţi cu asta?

– Vreau să spun că va trebui să-l punem pe un elev binevoitor de-al lui să le completeze, dacă vrem să luăm ceva guldeni pe ele. Este pentru binele Titiei. Aert de Gelder pare dispus să se ocupe de asta. Este singurul care apreciază stilul acestor schiţe.

– Dar le va strica. Eu sunt dispus să cumpăr pictura care mă interesează fără nici o presupusă îmbunătăţire.

Bijutierul a izbucnit în râs.

– Doctore, nu spuneţi prostii. Dumneavoastră cât puteţi oferi? Ştim cu toţii că sunteţi un om ruinat. Şi, atunci când Aert de Gelder va aduce aceste opere într-o stare acceptabilă, cu siguranţă vor putea fi vândute la un preţ mult mai mare. Cu toate acestea, în oraş sunt încă mulţi colecţionari care admiră

geniul maestrului Rembrandt. Şi chiar nu cred că puteţi intra în competiţie cu ei.

Am simţit că mă sufoc de furie.

– Cu adevărat un plan ingenios, domnule Bijlert. Îmi doresc din inimă să nu aibă succes.

Bijutierul a dat din umeri.

– Eraţi prieten cu maestrul Rembrandt, nu? Sau măcar aşa vă Place să-i faceţi pe alţii să creadă. Ei bine, ar trebui să vă doriţi contrariul.

Mi-a arătat uşa.

– Iar acum, dacă nu vă supăraţi... Avem multe de făcut astăzi.

Azi de dimineaţă a avut loc înmormântarea. Cortegiul în onoarea lui R era compus din şaisprezece purtători de coşciug – numărul minim pentru cine nu e un nevoiaş mizerabil. Angajaţi toţi de cioclu în schimbul a douăzeci de guldeni şi a câte unui pocal de bere de căciulă. Purtătorii au aşezat coşciugul pe catafalc şi ne-am îndreptat de-a lungul Rozengrachtului. Vasele cu fund plat ancorate de-a lungul cheiurilor se clătinau încet pe firul curentului. În faţă se aflau doi băieţi cu păr ondulat, cu cizme murdare de pământ şi cu cămăşi noi de abia scoase din cutie. Oraşul era învăluit în ceaţă. Când am ajuns la Westerkerk, nu am auzit bătaia clopotelor pentru mort. Am traversat parcul bisericii, urmând poteca de pietriş mărginită de morminte. Cavouri de familie, cruci, coloane răsturnate pe pământul răscolit. Coroane ofilite atârnate de cârlige ruginite. Un şobolan imens ţopăia pe iarbă, fără grabă. Erau acolo Cornelia şi Magdalena. Era doamna Willems, servitoarea. Erau pictorul Dusart şi notarul Steeman. Era şi bijutierul Bijlert, care purta mănuşi de culoare închisă şi îşi îndesase pe cap o beretă de stofă neagră. Şi era... Atunci mi s-a părut că o zăresc. Da, îmi amintesc foarte bine – am văzut-o pentru că toate privirile erau

îndreptate spre ea. Diafană şi de nedesluşit, o umbră subţiratică în negura îngheţată. Mi-a apărut pe neaşteptate – o imagine eterică, neconturată. Cine era? O femeie foarte frumoasă şi palidă, cu buzele de culoarea amurgului, înfăşurată într-o pelerină roşie cu guler înalt de blană. Poate era... ar fi putut fi Abigail. Firește că nu – nu putea fi ea. Abigail Lopes da Costa. Nu, era numai un vis cu ochii deschişi, un miraj. O viziune.

Când am intrat, viziunea a dispărut. Cioclul a legat sicriul de lemn cu funiile. Un coşciug alb de plop. O şuviţă de păr a mortului ieşea de la baza capacului. Aveam o senzaţie foarte ciudată – era ca şi cum aş fi asistat la propria mea înmormântare. O pală de vânt sufla dinspre uşa cea mare de la intrare. Nimeni nu a citit un discurs funebru frumos, nimeni nu a recitat o rugăciune pentru odihna sufletului lui R. Sicriul a fost lăsat în jos de doi gropari, opriţi cu picioarele desfăcute pe marginea găurii săpate în pardoseala bisericii. Apoi sicriul a dispărut în gol. „Lasă, Doamne, ca robul tău să se ducă în pace." Minutele treceau, se pierdeau în neant. Cioclul a strâns funiile. Am ieşit din Westerkerk fără să salut pe nimeni. Nici pe Cornelia, fetiţa – aş fi vrut să-i vorbesc un minut, să-i şoptesc câteva cuvinte de mângâiere, dar nu voiam să dau nas în nas cu tutorele ei. Afară începuse să plouă. M-am îndepărtat în linişte, în derivă, fără scop. Singur, dar cu imaginea lui Abigail în faţa ochilor. Curând va fi noapte, m-am gândit. Şi noaptea a fost generoasă cu noi. Atunci s-a transformat ploaia în zăpadă.

ACTUL I

MANUAL DE AUTOAPĂRARE AMOROASĂ

Paris, 1987–1988

Capodopera lui Rembrandt, *Mireasa evreică*. Atunci când, în sfârşit, m-am decis să plec şi am ajuns pentru prima dată la Paris – mai devreme sau mai târziu toţi ajung la Paris – ei bine, trebuie să recunosc că nu ştiam absolut nimic. Nu mai auzisem niciodată vorbindu-se de acel tablou misterios şi sublim, expus la Rijksmuseum în Amsterdam. Nu există justificări pentru ignoranţa mea, să fie clar. Am coborât în gara Lyon pe 2 octombrie 1987. De abia împlinisem douăzeci şi şase de ani, şi mă puteam considera deja un om terminat. Cădea o ploaie fină, un praf albastru care se aşternea peste lume. Nori groşi, negri şi electrici ciufuleau vârfurile copacilor. Eram la mai mult de două mii de kilometri de casă. Dar în jurul meu, oriunde, în toate părţile, nimic nu părea schimbat: decădere, nenorocire, sinucidere. Plictiseală, frivolitate, disperare. Şi iată-mă astfel aici – singur ca întotdeauna, ba chiar şi mai singur, nefericit, pierdut, fără cale de ieşire, fără scăpare. O femeie cu o blană jerpelită, să fi avut şaizeci de ani, mi-a adresat un zâmbet cariat. Bine ai venit la Paris, drăguţule. M-am abţinut de la un căscat. Ţopăind ca o ploşniţă, m-am îndreptat către biroul de informaţii. Am cerut lista celor mai ieftine hoteluri din oraş. Programasem să mă înfund într-o pensiune, ar fi fost cea mai logică soluţie. Dar mă şi vedeam intrând într-o hărăbaie fără stil şi plină de dezrădăcinaţi rău mirositori ca mine. Astfel am găsit un hotel la

întâmplare, aflat între cele cu o locație cuprinsă între Beaubourg și Île de la Cité. La recepție era o fată grăsună cu un neg păros pe obraz. M-a măsurat cu o strâmbătură ciudată întipărită pe buze.

– Sunteți sigur că vreți să mergeți chiar acolo? a murmurat într-o franceză melodioasă, insinuantă.

Nu eram deloc sigur, nu eram sigur de nimic.

– Nu. Dar vreau să merg în... vreau să merg acolo unde costă mai puțin, am bâiguit într-o limbă de neînțeles. Un amestec obscen de franceză agramată și italiană cu accent pe ultima silabă.

Fata totuși a înțeles. Chestie de antrenament: trebuie să fi fost obișnuită cu scena. A dat un telefon scurt pentru a-mi rezerva o cameră. Jumătate de oră mai târziu mă aflam în fața siluetei decolorate a unui hotel dărăpănat, pe colțul dintre Boulevard de Sébastopol și Rue des Lombards.

M-am apropiat de firmă. Era scris: Hôtel. Chiar așa – Hôtel – și gata. Pe jos, în fața pragului, era un vagabond ghemuit pe un vraf de ziare. De-a lungul trotuarului se scurgea o mâzgă cleioasă de gunoaie. Părea, în orice caz, un hotel. Mai curând dărăpănat, desigur – nici măcar o stea. Trebuia să fi fost unicul din Paris. Dar în clipa aceea nu puteam face altceva decât să strâng cureaua. Economiile mele mizere se ridicau la circa un milion șapte sute de lire. Și, de fapt, așezarea topografică era dintre cele mai bune. Și eram la Paris. Și nu eram încă mort. Mi-am luat valiza jerpelită. Înăuntru erau o pereche de blugi, un pulover de lână, două perechi de chiloți, trei perechi de ciorapi, o periuță de dinți, un costum vechi Cerruti și manuscrisul incomplet al ultimului meu roman inedit, *Gramatica sentimentelor*. Am sărit peste corpul inert al vagabondului. Miros de putrefacție, descompunere, catastrofă. Sforăia, fericitul de el. Plouat până la piele, acoperit de ziare înnoroite înmuiate de urină. Omul cel mai fericit din lume. Am intrat pe o poartă sinistră înțepenită între două sex-shopuri. Niște administratori

cu un aer ambiguu, îmbrăcați în piele și părând slavi se iteau printre perdelele violacee.

Holul hotelului era minuscul. O dâră dreptunghiulară sărăcăcios luminată de un bec muribund. În spatele tejghelei era un tip chel ca o nucă de cocos. Carnație mai curând întunecată, mustață deasă pleoștită. Dinți galbeni stricați. Nu părea deloc francez – de fapt, era mexican. Se numea Ramon Monton (nu este un nume inventat, chiar dacă ar putea părea). Monton și-a arcuit sprânceana stângă deasă, mi-a aruncat o privire întrebătoare. Pe undeva, poate într-o curte interioară, un câine lătra furios. Pe tejghea era un pistol vechi ruginit.

Hoții, drogații, cum să nu? Cine știe dacă într-adevăr putea cineva să tragă cu chestia aia. Oricum, prețul sfida orice concurență: treizeci de franci pe noapte – din fericire, fără să trebuiască plătiți în avans. Camera numărul 17, ultimul etaj. Scările erau atât de înguste, încât valiza mea nu intra pe lung. A trebuit să mi-o car ca măgarii în spate. Ușa camerei mele era deschisă. Am căutat întrerupătorul de lumină pipăind tencuiala scorojită. Un bec s-a aprins cu un fâșâit neliniștitor. A dat la iveală o cameră de o dezolare nemaiîntâlnită. O patină scârboasă de murdărie acoperea mobilierul desperecheat. Un ciorchine de banane putrezite pe dulap. Purici și scolopendre patrulau pe un covor oribil din păr de capră cu aspect pestilențial. Nu exagerez, credeți-mă – iubesc realismul în descrieri. Am aruncat într-un colț valiza și m-am grăbit să închid ușa cu cheia. Cheia s-a învârtit în gol și m-am resemnat să dorm cu ușa descuiată. Pe ușă, agățat de un cui, era un halat de casă vechi, cu gulerul cârpit. Cine știe de când era acolo – poate, dintotdeauna. Mirosea ca o gheată veche. M-am dezbrăcat, am smuls de pe pat cuvertura scârbavnică și un pled vechi găurit. M-am întins cu grijă pe un cearșaf îngălbenit. Un păianjen mare a zbughit-o din fața de pernă, a trecut peste lobul urechii mele și a fugit către perete. Poartă ghinion, după nu știu ce tradiție populară, dar l-am strivit cu o lovitură de pantof. Am așezat o scrumieră grea de metal pe scaunul urât de pai care ținea loc de noptieră. Pe el

era un pieptăn înnegrit de mizerie şi grăsime. Am tras pe mine cuvertura şi pătura pentru a evita să mor congelat şi m-am întins sub cearşaf.

Câteva zile mai târziu, am cunoscut-o pe Rebecca Lopes da Costa. La un concert nocturn în bisericuţa Saint-Julien-le-Pauvre. Era 7 octombrie (cum aş putea să uit?). Mă lăsasem atras de ceea ce s-a dovedit apoi o interpretare proastă a sonatelor pentru vioară şi pian de Brahms. În plus, concertul mi s-a părut că avea o calitate de luat în seamă, aceea de a fi gratuit. Dar, foarte repede, mi-am dat seama că făcusem o mare greşeală. Pianistul era frumuşel, maxilar voluntar şi păr în vânt. Era însă şi un autentic diletant – iar pianul Steinway pe care interpreta era chiar dezacordat. Violonistul era un tip cu barbă cu aspect de eremit: nu se poate spune că era un muzician extraordinar. Îmi ieşisem din minţi de indignare şi hotărâsem să plec. Însă, la un moment dat, o pală de vânt, o licărire la uşă. Luminată de un sfeşnic cu lumânări fumegânde, şi-a făcut apariţia în biserică o fată care purta o rochie de catifea roşie.

Nu ştiu de ce, la ieşire, m-am întreţinut cu ea mai mult de o oră în faţa bisericii. Depănam anecdote despre viaţa lui Brahms, aşa, una după alta, pe o ploaie deasă care încet, încet s-a transformat într-un autentic potop. În aer mirosea a iarnă – era peste tot, oriunde, ca un damf de hoit, şi părea că vine de la tomberoanele de gunoi. Nu ştiu cum a început conversaţia noastră – poate, simplu, Rebecca a fost cea care a început discuţia. În orice caz, îmi amintesc că s-a prezentat drept cercetătoare de istorie a artelor la Sorbona. Apoi a rămas acolo, ascultându-mă fără să sufle – ba mai şi dădea adesea din cap aprobator – în timp ce demolam cu furie sălbatică performanţa acelui amărât de pianist. Definit de mine o „mutră schimonosită". Pe vremea aceea, eram prea extremist, prea furios pe tot universul. Aveam ceva cu toţi şi cu toate. Şi iubeam prea mult muzica lui Brahms pentru a suporta să o aud maltratată în felul acela. Poate era singurul lucru pe lume pe care îl iubeam cu adevărat – în afară de

literatură, firește. Despre care nu înțelegeam nimic, de altfel. Rebecca însă avea un aspect așa de dulce, așa de docil. La prima vedere părea o fată cu o educație impecabilă. Vorbea o franceză perfectă – dar cu un ușor, abia perceptibil accent nordic (suedez? danez? olandez?). Numele însă era clar portughez. În orice caz, la sfârșit, când ura mea s-a risipit, Rebecca a avut curajul să-mi mărturisească faptul că Manuel Fernandes Fonseca (mutra schimonosită) era un văr de-al ei îndepărtat.

Lăsați-mă să spun că Rebecca m-a impresionat imediat. M-a înspăimântat de moarte, ca să fim mai obiectivi. Trebuia să aibă cam vârsta mea. Era de o frumusețe neobișnuită – ascunsă, tenebroasă. Înaltă, foarte slabă. Chipul îi era fin și elegant, dar cu o paloare cadaverică. Nu purta coliere, nici inele, ci numai o panglicuță – tot din catifea roșie – la gât. Avea un nas impozant, pe care (după interpretarea mea personală a fizionomiei) l-am văzut ca pe un semn de mare inteligență. Păr foarte lung, drept, ca pana corbului. Mâinile erau delicate și nervoase, unghiile lăcuite cu negru. Ochii mari, deschiși larg spre lume, de un verde care bătea în gri. Gura era cărnoasă, cu un oval rafinat. Buzele lucioase de ruj – negru și acela. Avea un surâs sceptic, nesigur. Apoi, privirea era de neuitat – și chiar nu am uitat-o niciodată.

Cerul era violet, striat de nori fibroși. Reverberația magnetică a neoanelor, scânteia depărtată a nebuloaselor și a stelelor. Vechea cloacă, pavajul alunecos din cauza noroiului, mirosul de saltea mucegăită, salcâmul sprijinit de un suport de ciment – copacul cel mai bătrân din Paris. Mizer, spectral. În timp ce peroram împotriva lui Fonseca, mi-am dat seama că Rebecca mă scruta plină de curiozitate. Părea să disimuleze cine știe ce gânduri despre persoana mea. Cel puțin, îmi amintesc că am reflectat, trebuie să mă fi considerat un tip absurd și ridicol. Așa, ca să încep, eram îmbrăcat foarte prost: blugi rupți, bocanci de munte, pulover flocos cu anchior și un K-way de pânză decrepit, descusut până la neverosimil. Aveam părul lung până pe umeri, dar murdar, tocit și gras – era ca și cum aș fi purtat pe cap o perucă de doi bani. Chipul meu, complet lipsit

de fascinație, trebuie să fi exprimat numai golul absolut care domnea în existența mea mizeră. Desigur, eram foarte departe de a suspecta că o femeie ar fi putut comite eroarea de a dezvolta un oarecare interes pentru mine. De natură afectivă sau măcar sentimentală. Pentru o relicvă umană ca subsemnatul.

Nu-i de glumă. Nu mă culcasem cu o femeie de cinci ani. Iar ideea de a o face nici nu-mi trecea prin cap. Nu aș fi fost la înălțimea temei, ca să spun drept. Cum făceam să domolesc mușcăturile cărnii? Ușor: mă abandonam furios onanismului – chiar și de patru ori pe zi. O medie apreciabilă. Pe de altă parte, trebuie spus că, fără scăparea pe care o reprezenta masturbarea pentru psihicul meu, dereglările mele mintale s-ar fi agravat. În orice caz, așa stăteau lucrurile. Nu eram la Paris pentru a mă îndrăgosti – un obiectiv stupid, banal. Nu, de dragoste nu-mi păsa. Nu mai credeam în ea sau poate nu crezusem niciodată. Eram la Paris pentru a încheia manuscrisul ultimului meu roman, *Gramatica sentimentelor:* a cărui acțiune se petrece tocmai la Paris, dacă cineva nu a înțeles până acum. O intersectare delirantă între *Caietele lui Malte Laurids Brigge* a lui Rilke și *Tropicul Cancerului* de Henry Miller. Înaintea acestuia scrisesem alte nouă romane, refuzate cu dezgust de toți editorii italieni importanți. Mai păstrez și acum, într-un sertar al biroului, scrisorile cu formulare tipărite de refuz. Le-am adunat într-un volum legat și din când în când le recitesc – așa, pentru a mă consola, pentru a reflecta asupra ferocității destinului, pentru a reevoca imensa tristețe a trecutului și pentru a o confrunta cu aceea și mai atroce a prezentului.

În timp ce dispăream la orizont către Rue du Petit-Pont, m-am blestemat că acordasem atâta încredere unei necunoscute. Care reușise să-mi smulgă un număr de telefon și chiar și o întâlnire pentru săptămâna următoare. Rebecca Lopes da Costa: ce să zic. Că ar fi un nume fals? Trebuia să-mi intre bine în cap că eram la Paris pentru a scrie, pentru a lucra: sigur nu pentru a mă încurca într-un raport sentimental. Fără a mai pune la socoteală că îmi era teamă de contactul uman, de confruntarea cu ceilalți.

Şi mai ales de pasiunea unei femei. Să aşternem un văl de umilinţă, cum se zice. Mi-era frică de tot – mai cu seamă de mine însumi. Eram aşadar terorizat numai la ideea unei legături afective care ar fi putut duce la debusolarea deprimantei mele existenţe. Iată de ce mai înainte spuneam că Rebecca m-a înspăimântat de moarte. Pentru că am intuit imediat în ea un pericol, dar şi o promisiune. O ameninţare şi o speranţă. Şi mai presus de orice pentru că ştiam, chiar şi atunci, că nu se poate ajunge la fericire fără a traversa durerea, întunericul, neantul.

Şi aşa, au venit primele întâlniri cu ceea ce – mi-o doream din inimă – trebuia să rămână o prietenie inofensivă. Încă nu mă orientam foarte bine în oraş, şi de aceea mă vedeam cu Rebecca mereu în Montparnasse. Cine ştie de ce, îi plăcea acel loc haotic şi înspăimântător de scump. Da, de acord, artiştii, intelectualii, dezrădăcinaţii, beţivii... dar, dacă intrai să bei un cocktail la Le Sélect, venea imediat un tip epilat şi îmbrăcat în piele ca să te agaţe, şi minimum 40 de franci se evaporau. Numai pentru *un singur* cocktail, eh? Iar mie, pentru a-mi face plinul, îmi trebuiau măcar patru sau cinci. În realitate, din Montparnasse îmi plăcea cimitirul, care era însă deschis numai până la 17.30. Erau îngropaţi acolo oameni ca Maupassant, Baudelaire, Sartre, Saint-Beuve, Proudhon, Tzara, Soutine. Şi mai ales cei mai importanţi editori francezi: de calibrul lui Larousse, Hachette, Plon – nu ştiu dacă mă înţelegeţi. În schimb, un apus electric în spatele acelui oribil zgârie-nori – turnul Montparnasse, de fapt – şi iată-ne la Closerie des Lilas, înfundaţi în scaune de moleschin roşu, cu coatele sprijinite pe o măsuţă lucioasă ca dată cu ceară.

S-a întâmplat acolo, printre fantomele lui Mallarmé şi Verlaine, Modigliani şi Lenin, Strindberg şi Breton, pe care Rebecca le-a amintit de mai multe ori în studiile sale despre Rembrandt Harmenszoon van Rijn. Cu şaisprezece ani în urmă, nu mă ruşinez să admit, cunoştinţele mele despre subiect erau mai degrabă limitate. Şi trebuie să mărturisesc, din păcate, că talentele

de analiză ale Rebeccăi m-au lăsat indiferent, pentru a nu spune că m-au plictisit de moarte. Eu mă duceam la tejgheaua de stejar să-mi iau cocktailurile mele Cuba-Libre, ea își agăța pălăria pe bara de aramă, bea un Mauresque și îmi povestea lucruri ciudate, care nu mă interesau deloc. De exemplu, într-o după-amiază mi-a spus că în 1624, Rembrandt, originar din Leida, a fost trimis la Amsterdam pentru a lucra timp de șase luni în atelierul lui Pieter Lastman, care petrecuse vreo doi ani în Italia sub îndrumarea lui Caravaggio. A da? Chiar așa? Aici și-a dezvoltat gustul pentru temele biblice, care se pare că l-a însoțit toată viața. Acest detaliu despre temele biblice era important.

– Important pentru ce?

– Pentru o lucrare pe care o fac acum.

Și apoi a adăugat că Rembrandt era un om religios, dar nu urma un cult bine definit. Poate era un mennonit, deci practica o credință care se baza pe conținutul originar și literal al Bibliei.

Ei bine, eram prea deprimat și abulic, pe vremea aceea, pentru a demonstra o fărâmă de entuziasm referitor la subiecte care îmi păreau nedeslușite și învechite. La mii de mile depărtare de nenorocita mea existență. Aveam probleme mult mai mari și mai amenințătoare de care să mă ocup. Psihologice, existențiale, filosofice. Trebuia să-mi reprim întunecata vocație enciclopedică a durerii. Printre versurile mele preferate era unul de Shelley, care – tradus – suna cam așa: *Eu mă împotmolesc în rugurile vieții, sângerez.* Astfel, după câteva zile de când stăteam acolo la Closerie, printre tineri profesioniști bucșiți de bani, fete slăbănoage, artiști amatori dezechilibrați, modele drogate și scriitori de doi bani, așa ca subsemnatul, cine știe cum eu și Rebecca am trecut la mărturisiri mai intime. Ciudat, pentru că în general, înainte de a instaura un climat de complicitate cu o fată, aveam nevoie de timp îndelungat – serios, nu mai puțin de doi ani. Sunt, din naștere, unul care tot amână. Dar Rebecca îmi inspira încredere: atât de amabilă, atât de îndatoritoare – părea incapabilă să omoare o muscă. Încet, încet, am început să mă deschid în fața ei – cel puțin să întredeschid o cale. Din

când în când, continuam să arunc ocheade patetice de şoarece prins în capcană anumitor cliente de la Closerie, cu totul de neatins pentru mine. Aproape toate în căutarea rău famatei mese pe care Hemingway, în fabuloşii ani douăzeci, scrisese *The sun also rises.*

La sfârşit, plimbându-mă pe Rue d' Assas, în faţa Muzeului Zadkine, pe o ploaie torenţială, molfăind un sandvici – şi deci, mă tem, vorbind cu gura plină –, mi-am creionat un portret inuman, respingător. Vezi, Rebecca – mişcă puţin umbrela la stânga, dacă nu te superi. Mă prezint în faţa ta fără ascunzişuri – nu am avut o copilărie hoinară şi nici o adolescenţă boemă. Nu am fost un lider studenţesc charismatic. Nu sunt o victimă a drogurilor, un terorist în exil, un criminal fugar, un nebun furios, un intelectual de tendinţă, un Don Giovanni nestăpânit. Nu fumez, dar mă îmbăt şi înjur. Nimic nu mă face pitoresc sau interesant. Nu mă duc la psihanalist. Nu fac parte din minorităţile oprimate. Poate ar fi trebuit să mă sinucid, dar ar fi fost prea obositor. Mai bine să oscilezi între nebunie şi sinucidere, fără a lua o decizie. Un comportament nehotărât mult mai adaptat caracterului meu.

Ne-am aşezat pe o bancă în mica grădină a muzeului, printre statuile cubiste ale lui Zadkine. Care, ca să spun adevărul – l-am descoperit cu surpriză –, mă excitau foarte mult. Mult mai mult decât femeile în carne şi oase. Poate pentru că preferam frumuseţea abstractă, idealizată, celei reale. Cine ştie? Rebecca, printre multele calităţi ascunse, avea una evidentă: ştia să asculte. Ba mai mult, mereu îţi dădea impresia că-ţi soarbe cuvintele. Până şi un tip neîncrezător, aspru, introvertit şi colţuros ca subsemnatul, după o vreme i-ar fi suflat cel mai tainic dintre secretele sale. Astfel, scurgând umbrela ei verde pe o pereche de turişti americani, i-am mărturisit că, de ani, cochetam cu autodistrugerea, dar – lăsând la o parte beţia – nu reuşeam să găsesc mijloacele potrivite pentru a o pune în practică. În orice caz, de un lucru eram sigur dacă aş fi murit: aş fi vrut să fiu îngropat la rădăcina unui copac, pentru a avea astfel posibilitatea să devin

un îngrăşământ fantastic – unul de calitate superioară. Ca să spun adevărul, într-o zi încercasem să mă arunc de la balconul apartamentului meu infect, de închiriat. Trăiam la Pisa, într-un edificiu de un verde putred, cu balustrade roşii şi cu o siluetă care amintea de aceea a unui portavion. Pereţii erau practic din carton, atât de subţiri, încât – atunci când vecinul meu bătrân strănuta sau sforăia – eu săream de parcă s-ar fi tras o salvă de mitralieră. Ferestrele sufrageriei se deschideau spre o groapă de gunoi, cele de la dormitor spre un câmp neroditor plin de buruieni şi de mărăcini. Împrejurimile erau bune pentru plimbări cu bicicleta, care, de altfel, era singurul meu mijloc de locomoţie. Păcat că nu era nici urmă de cinematograf, bar, restaurant, local – nimic. Doar un autobuz care traversa deşertul sideral din Via Pungilupo la intervale neregulate, făcând să tremure geamurile ferestrelor. Din păcate însă pentru tentativele mele de sinucidere, locuiam la etajul întâi. În al doilea rând, suferam de vertij. Trei: în realitate, eram un adept al filosofiei lui Epicur. Iar adevărata mea aspiraţie era aceea de a nu face chiar nimic. Ceea ce este, după cum se ştie, lucrul cel mai greu din lume. Cele mai înalte expresii ale naturii umane – am subliniat cu emfază, şi Rebecca asculta ca de obicei – nu sunt oare contemplaţia, inactivitatea, ataraxia? Alesul trăieşte pentru a nu face nimic, asta şi fiindcă activitatea este germenul oricărei urâţenii. Societatea contemporană ne vrea activi, sănătoşi, cu elan, fără personalitate şi lipsiţi de timp de gândire. Ne vrea muncitori asidui în stare să câştigăm îndeajuns de mulţi bani pentru a consuma produsele din ce în ce mai inutile şi mai nocive pe care industria le lansează pe piaţă. Şi eu, în schimb, sunt fiinţa cea mai neproductivă de pe pământ.

Câteva zile mai târziu, Rebecca m-a invitat să beau un ceai la ea acasă. Eu aş fi preferat un gin tonic, dar treacă-meargă. În orice caz, am descoperit că locuia singură într-un mic apartament încântător şi dichisit, mobilat cu mult gust cu mobilier frumos colonial. Foarte luminos, foarte intim, la ultimul etaj al

unei splendide clădiri din Rue des Rosiers, una dintre cele mai elegante şi frumoase străzi ale cartierului evreiesc. În plin centru al cartierului Marais – mai puţin de un kilometru distanţă de Rue des Lombards. Aşezată pe scăunelul unei minunate pianine Bechstein din 1859, Rebecca a cântat superb la pian şi din gură, în onoarea mea, unul dintre liedurile foarte cunoscute ale lui Brahms. Apoi ne-am aşezat să sorbim o ceaşcă de Darjeeling pe sofaua indoneziană a salonului. Rebecca ştia foarte bine istoria cartierului Saint-Paul: mi-a spus diferite anecdote pe această temă, dar eu am reţinut una singură. Era vorba despre noaptea de 16 iulie 1942, când evreii din Rue des Rosiers au fost arestaţi de poliţia franceză – un episod care rămăsese în istorie ca „Razia de la Vél d' Hiv". Autorităţile germane stabiliseră că minorii sub paisprezece ani nu trebuiau luaţi, dar poliţiştii demonstraseră un zel demn de o cauză mai bună şi îi arestaseră pe toţi.

Nu am fost surprins atunci când Rebecca mi-a povestit că îşi revenise – ca toţi ceilalţi (ca mine), de altfel – dintr-o lungă depresie nervoasă. După cât se părea, avusese o relaţie sentimentală dezastruoasă cu un anume Jakob, mai bătrân decât ea cu douăzeci de ani, de profesie „operator hotelier". Avuseseră şi un concubinaj de trei luni: îi lăsase un gust amar de mizerie, de infinită dezolare. Această frumoasă poveste de dragoste, ca să pună cireaşa pe tort, se sfârşise atunci când operatorul hotelier fugise în Argentina cu un camerist de optsprezece ani. La o lună după ce dispăruse, Jakob îi expediase Rebeccăi o fotografie care îl imortaliza în timp ce cânta la acordeon la bordul unui cabotier pentru turişti care naviga pe un râu enorm. Rio Paraná, specifica o însemnare tipicară pe dos. Tânărul argentinian stătea pe genunchii lui. Mai târziu, Jakob îi scrisese fostei logodnice că tânărul îl părăsise, şi astfel el avea o aventură cu un dentist din Buenos Aires. Apoi adăugase un post scriptum cu adevărat răzbunător, pentru a nu spune meschin. Tocmai pe la mijlocul relaţiei cu Rebecca, îşi conştientizase homosexualitatea. După acest precedent nefavorabil, biata fată încercase cu îndârjire să se îndrăgostească de cineva, însă din păcate nu reuşise. De fiecare

dată dăduse greș. Nu era în stare să se prefacă, era mai presus de ea.

Ajunși aici, și nu din întâmplare, Rebecca mi-a povestit istoria bunicii ei, Gloria Jakubowicz, care, la vârsta de douăzeci de ani, rupsese logodna cu unul Aron Skowronski. Cei doi de abia se cunoscuseră. Uniunea fusese pecetluită de capii familiilor, membrii influenți ai *chevrah kadishah* – sau, mai bine zis, compania de pompe funebre – dintr-un minuscul sat din împrejurimile orașului Lódź, Polonia. Shlomo Skowronski, a cărui activitate prioritară era aceea de comerciant de țesături, se prezentase acasă la Chayim Jakubowicz, legător de cărți, și propusese: „*Lomir makhn a shidekh?*" – ce va să zică „Punem la cale o căsătorie?" Două zile mai târziu avusese loc ceremonia *tnoyim:* probleme de dotă, mai ales. Gloria și Aron semnaseră pentru asta un document și, înainte de a sărbători cu tort nupțial și vin, spărseseră o farfurie de față cu părinții și cele mai apropiate rude. „Asta pentru că – mi-a explicat Rebecca – chiar și în momentele de bucurie și fericire, evreii nu trebuie niciodată să uite de distrugerea Templului din Ierusalim."

Ritualul farfuriei nu funcționase însă foarte bine, pentru că, trei luni mai târziu, Gloria decisese să rupă logodna. În cele două familii se dezlănțuise o tragedie. Era vorba despre o adevărată calamitate, un eveniment scandalos care ar fi provocat și o scădere sensibilă a cotărilor celor doi tineri pe piața matrimonială. Chayim Jakubowicz încercase în toate felurile să o convingă pe Gloria să-și schimbe ideea, dar nu fusese nimic de făcut. Shlomo Skowronski se adresase rabinului Lewin. Tatăl Gloriei, tulburat de ideea de a trebui să anuleze un contract subscris cu un concetățean de-al său, refuzase să apară în fața tribunalului suprem. Cea care îi luase apărarea Gloriei și îl înfruntase pe înverșunatul Shlomo Skowronski fusese mama sa, Dora Klapstein. Când rabinul Lewin o întrebase care fuseseră motivele grave, tulburătoare care o determinaseră să facă un gest de o asemenea gravitate nemaiauzită, Gloria răspunsese: „Pentru că Aron este un băiat bun, dar nu îmi Place". Firește,

rabinul dăduse dreptate Skowronskilor, şi Chayim Jakubowicz fusese nevoit să plătească o despăgubire substanţială. *Yakhnes* şi *yentes* (bârfitoarele băgăreţe) ale satului speculaseră ani întregi dedesubturile întâmplării. Rezultatul, Gloria nu mai fusese în stare să găsească soţ. Previziune funestă, nu?

Povestea Rebeccăi m-a alarmat. Aer resemnat şi umil, desigur, dar, evident, noua mea prietenă era în căutarea unui potenţial logodnic. Aluzia era destul de clară. Înţelesesem deja că, oricare ar fi fost motivul, Rebecca începuse să aibă o slăbiciune pentru mine. De aceea, decât să se topească pentru o dragoste dezarticulată, sau mai rău, neîmpărtăşită, mai devreme sau mai târziu ar fi acţionat. Ce mai, ar fi dat cărţile pe faţă. Îmi părea nerăbdătoare să ardă etapele, nebănuind pericolele. Atunci când iubeşti, iubeşti totul – vezi totul în roz dacă porţi ochelari roz. Căci nu erau toţi ca mine, care trăiam departe de emoţiile inimii şi de palpitaţiile cărnii, nepreocupat de existenţa corpului meu, redus la a răsplăti exigenţele sexului cu lugubre descărcări solitare. Care nu aş fi îndrăznit să mă îndrăgostesc de o fată înainte de a mă întâlni cu ea cel puţin trei ani.

În timp ce ieşeam din apartamentul din Rue des Rosiers, lăudând calitatea ceaiului ei Darjeeling, am avut senzaţia netă că Rebecca se aşteptase la un gest bărbătesc din partea mea, hotărât – măcar să fi încercat să o sărut. Mi-am simţit sângele îngheţând în vene şi pentru că, puţin înainte – cu scuza de a mă duce la baie –, pentru a-mi învinge foamea necruţătoare, mă strecurasem în bucătărie, deschisesem frigiderul şi înfulecasem un sandvici cu usturoi şi ceapă. Care, pe deasupra, îmi mai şi căzuse greu la stomac. Eram paralizat de frică. O şi vedeam, Rebecca, după un prim avans respins, năpustindu-se asupra mea ca o caracatiţă. O vedeam încolăcindu-şi braţele în tentativa de a mă strânge cu frenezie, cu ardoare. Stăteam acolo, aiurit, în uşă, la câţiva centimetri de ea, şi în ochii Rebeccăi citeam dorinţa, speranţa – dar şi teama de a fi refuzată, deziluzia. Mă temeam că am s-o rănesc respingând-o. Eu însumi fusesem respins de multe ori, şi eram de acum acoperit de cicatrice ca un

veteran a mii de bătălii. Şi apoi, în momentul acela, Rebecca mi se părea minunată, splendidă. Eram înnebunit de teroare. Am atins cu mâna părul ei magic, unduitor. Cu mişcări de contorsionist, m-am fofilat pe palier.

– Scuză-mă, am mormăit. E... e devreme pentru mine, ştii... eu nu... trebuie încă să înţeleg dacă...

Rebecca a încuviinţat – resemnată, cuminte. Cu siguranţă deziluzionată, dar nu învinsă. Pentru că pierduse o bătălie, nu războiul.

Nu îmi mai rămânea decât să mă dau drept nebun. Pe 5 noiembrie i-am scris Rebeccăi o scrisoare frenetică. În italiană, pentru că o citea la perfecţie – o şi vorbea, deşi fără fluiditate (vorbea bine şase limbi, ca să ne înţelegem). Apoi am expediat scrisoarea în Rue des Rosiers numărul 12. Despre ce era vorba în misiva mea? Despre subiecte variate, dar în esenţă se concentra mai ales pe o materie, onanismul, care – lăsând deoparte modestia – avea în mine pe unul dintre cei mai mari experţi mondiali. Greţos, nu-i aşa? Orice femeie de pe pământ, cred, după ce ar fi citit o asemenea scrisoare, ar fi rupt-o în mii de bucăţi şi ar fi ars-o în chiuvetă. Dar Rebecca nu. Incredibilele tâmpenii pe care i le scrisesem nu îmi aduseseră eternul ei dispreţ. Continua să mă sune şi să se învârtească prin preajma hotelului – o spionam de la fereastră, ghemuit ca un urs koala în spatele perdelelor ciuruite.

Pentru a o evita, vegetam închis în hotel. Nu numai că nu îi mai telefonam, dar îi şi ordonasem lui Monton să nu-mi facă sub nici o formă legătura în cazul vreunui apel al Rebeccăi. Putea să-i spună orice-i trecea prin minte – că dispărusem, că eram bolnav, că murisem. Curios, Monton m-a întrebat cine era această Rebecca. Nu ştiam prea bine ce să-i răspund, de aceea nu i-am spus nimic. Atunci Monton m-a întrebat de ce nu duceam o viaţă normală. De ce nu ieşeam, nu mergeam la discotecă, la stadion, la bar cu prietenii. De ce nu îmi găseam o fată, de ce nu îmi făceam o relaţie frumoasă. El cunoştea

(gestiona, cred) câteva târfe experte care puteau să fie bune pentru mine – una era logodnica lui, mi se pare. Admit că mă lăsam în voia sorţii fără a mă abţine. Eram din ce în ce mai pierdut de mine, de viaţa mea, de tot. Purtam de zile întregi o pijama îngălbenită de jeg. Suflarea mea râncedă nu putea depinde numai de o pastă de dinţi de proastă calitate sau de un atac acut de halenă. În culmea încăpăţânării, am încercat să o fac pe Rebecca să înţeleagă în ce fel de stare subumană, chiar animalică mă complăceam. I-am trimis o a doua scrisoare care începea astfel: „Filtrez ceaiul în ciorap, ştii? – urinez în chiuvetă, reciclez timbrele". Demnă de notat, în felul ei, aş spune, era şi fraza finală. „Sunt o insectă neadaptată zborului, fulgerată de pesticide pe frunza unei plante prăfuite." Prin oribilele revelaţii despre mine, pe care nu le economisisem, mă amăgeam că am săgetat-o pe persecutoarea mea cu o lovitură decisivă. Dar greşeam din greu. Chiar atunci au început pândele nocturne la intrarea hotelului. Săraca Rebecca nu înţelegea ce se întâmpla, nu înţelegea motivele dispariţiei mele. Voia să mă vadă, să-mi vorbească, să mă întâlnească. Parisul nu mai era anticamera visului, garajul paradisului – pentru mine devenea o închisoare, un coşmar. Eram din ce în ce mai temător şi stresat, aveam nevoie să mă distrez puţin.

Astfel, într-o seară am avut nefericita idee de a mă aventura la Trottoirs de Buenos Aires – café-concert pe care scriitorul Julio Cortázar, om binecuvântat, a vrut să-l deschidă la Paris. Am petrecut acolo ore de infinită tristeţe, izolat, cu fruntea încreţită, ascultând tânguiri sfâşietoare de vioară, pian şi acordeon. Singura consolare: cea mai proastă tequila servită în barurile din Les Halles. Prin preajmă erau numeroase figuri respingătoare, cu pălărie de fetru, cămaşă stacojie, pantofi cu vârf ascuţit, perciuni subţiaţi în unghi şi cu părul îmbibat de briantină. Am ascultat o serie lungă de tangouri vechi astmatice. Muzici lascive şi perverse. Poveşti care vorbeau de amurguri şi fantome, morfină şi şampanie, zmeie distruse de vânt şi farmece rupte, firimituri de brioşe şi mobile desfundate. Apoi,

cântăreţul a murmurat un tangou de Gardel, sau poate de Discipolín, sau de cine ştie cine.

Y atrás de un tul siempre Paris
Vendiendo azul o gris
Y el bulevar prieto de sol
Y para amar, alcohol...
Tirao por la vida errante bohemio
Estoy anclao en Paris
Curtido de males, bandeado de apremios
Y aquí estoy, parado, sin plata y sin fe...[1]

Şi alcool pentru a iubi... o sugestie optimă – dar inutilă, din păcate. Încercată deja, făcută deja. Eram şi eu înţepenit la Paris. Îmi amintesc zile de vagabondări singuratice, dedicate în cea mai mare parte citirii anunţurilor cu oferte de angajare de pe băncile din Square du Vert-Galant, proră de marmură înflorită la picioarele lui Pont-Neuf (COMPTABLE POUR CABINET D' EXPERTISE...)[2] Întotdeauna am urât să muncesc, am mai spus-o. În momentul acela însă, voiam să-mi răscumpăr mizeria, să mă simt util societăţii, rotiţă unsă a imensului angrenaj universal. Voiam să mă amăgesc că sunt liber, autonom, independent. Numai că, trebuia să par un dezechilibrat abia evadat din delir. Eram conştient de asta, pentru că nu mă prezentasem niciodată la nici un interviu de angajare. M-ar fi eliminat într-o clipă: aş fi colecţionat numai umilinţe una după alta. Nu eram în stare să aduc profit. Nu eram adaptat schemelor de consumism ale modernei societăţi capitaliste occidentale. Aşa că, seara mă târam ca un broscoi umflat de la o bancă la alta în Place du Parvis-Notre-Dame. Îi priveam pe băieţii cu patine cu

[1] Şi în spatele unui tul, mereu Parisul/Scoţând la mezat azuriul sau griul/Şi bulevardul înnegrit de soare/Şi pentru a iubi, alcool../Obosit de viaţă, rătăcitor boem/Sunt ancorat în Paris/Hârşit în rele, cotropit de nevoi/Şi iată-mă aici, fără slujbă, gologani şi credinţă...

[2] Contabil pentru studiou de expertiză (în fr., în orig.)

rotile care făceau slalom printre cutiile de coca-cola pe Pont au Double. Le aruncam pumni întregi de grăunțe guguștiucilor aflați în trecere. Apoi mă plimbam de-a lungul cheiului Montebello și mă îngropam într-un bistrou întunecat din Rue Saint-Jacques. Cel puțin, vinuri de Touraine cu nemiluita. Până când, într-o noapte, la întoarcerea în hotel, am găsit-o pe Rebecca amorțită pe divanul din imitație de piele din hol.

După cum obișnuia, era îmbrăcată în roșu de la pantofi la pălărie. M-a salutat cu evidentă răceală. Nu mai era așa de politicoasă și disponibilă, nu mai părea ea. Era cât pe ce să mă împiedic de prețul uzat. Asta și pentru că eram beat mort. Atins de o ușoară zăpăceală, odată depășit un moment de stupoare, am pus pe birou un sul de ziare și mi-am făcut ochii mici. Nu era un miraj, o halucinație, trucul răuvoitor al unui iluzionist nebun. Nu: era chiar ea în carne și oase, imposibil să greșesc. Câteva clipe mai târziu, deschideam o coca-cola răsuflată, așezați la masa minusculă a unui fast-food macabru din Rue Saint-Denis. Voiam să comand un whisky dublu, dacă nu triplu, dar și așa îmi sufocam cu greu râgâielile ciclopice care își croiau drum de-a lungul aparatului meu digestiv.

– Și așa, până la urmă reînnodăm frumoasa noastră prietenie, se pare, a început Rebecca. Nu ești mulțumit?

O fixam amuțit. Înfulecam una după alta bucăți de plăcintă cu brânză și sorbeam din mustar ca un hidrofor. Rebecca mi-a spus că vorbise îndelung cu acel mexican simpatic, Monton. Bietul om se descărcase. Trebuia să îl înțeleg – în fond, erau treizeci și șase de zile exact de când nu scoteam un franc pentru a-mi plăti camera. Firește, Monton ar fi putut să mă dea afară în șuturi – dar nu ar fi recuperat un ban. Se știe că speranța este ultima care moare. Și iată miracolul în final: chiar dacă nu meritam deloc, cu o generozitate inegalabilă Rebecca se decisese să arunce un colac de salvare unui om în derivă. Achitase din buzunarul ei plata pentru șederea mea la hotel.

– Cunoşti obiceiul *tashlich?* În prima zi de *Roshha-Shanah,* adică noaptea noastră de sfârşit de an, trebuie să mergi pe malul mării. Sau pe marginea unui curs de apă, tot aia e. Şi să arunci peştilor firimituri de pâine.

Ceremonie sugestivă, firește. Însă a cărei semnificaţie îmi rămânea necunoscută. Nu ştiam nimic despre riturile ebraice şi – cer umil iertare – nici nu mă interesau.

– Un gest, un gest... simpatic... Dar de ce îl faceţi?

Rebecca a zâmbit.

– Acele firimituri sunt simbolul păcatelor noastre.

Afirmaţie neliniştitoare.

– Ah. Scuză-mă, când cade *Rosh...*

– În prima zi a lunii *Tishri.*

– Care... care ar fi?

– Septembrie–octombrie. Zece zile după *Yom Kippur,* ziua ispăşirii.

– Ziua postului?

– Douăzeci şi cinci de ore. Şi aceasta este dedicată mărturisirii păcatelor.

– Câte firimituri ai aruncat în Sena anul acesta?

– Nici una. Sunt în întârziere. Trebuie să recuperez timpul pierdut şi să fac un bine pentru a-mi ispăşi relele.

Surprins şi uşurat, i-am mulţumit din inimă. Apoi, într-o târzie tresărire de mândrie, am spus că nu era vina mea dacă nu aveam nici o liră în buzunar şi nu mai ştiam cum să o scot la capăt. Mă cufundasem într-o criză totală care se lărgea ca o pată de ulei în toate colţurile uitate ale existenţei mele. Nici măcar nu ştiam ce voi face mâine, nu ştiam ce voiam să fac cu viaţa mea (nici dacă voiam să fac ceva cu ea). Nu ştiam nimic, clar? Absolut nimic. În afară de faptul că, în acel moment, aş fi avut nevoie de un calmant puternic. Eram pe punctul de a face un atac de panică, iar stomacul meu se clătina în sus şi în jos prin abdomen ca un ascensor de marfă. Rebecca era cufundată într-o tăcere ameninţătoare, indescifrabilă. Înmuia cartofii prăjiţi în băltoaca de ketchup, cu regularitatea unui metronom. Poate se

gândea. Nu mai știu cine a spus (greșind din greu): prefer paradisul pentru climă, infernul pentru companie.

La un moment dat, am întrebat-o – cu intenții provocatoare, fără îndoială – care ar fi fost după părerea ei *livre de chevet* al unui romantic nevindecabil. Era, în situația aceea, o problemă total deplasată, dar mi-e totuna. Eu înclinam desigur pentru *Les fleurs du mal* de Baudelaire sau pentru *Chants du Maldoror* de Lautréamont. Gusturile mele literare de moment ar fi poate mai de înțeles când voi adăuga că tocmai în acea săptămână finisam cel de-al zecelea roman inedit al meu, citat de mai multe ori, *Gramatica sentimentelor*. Un proiect chinuit, care își schimbase titlul de mai bine de patru ori. La început se numea *Iguana nemuritoare*, apoi devenise *Sexul este un organ care fumează numai țigări expirate*, apoi *Moartea șoarecelui la Leningrad*. Și trama, firește, avusese diferite dezvoltări – admițând că, pentru un roman ca acela, se putea vorbi de tramă. Era un love-story trăsnit și masochist între un scriitor falit, Ludovico Gherardi, și o pictoriță drogată franco-irlandeză, Hélène de Kilmaine, localizat într-un Paris solitar și iernatic. O carte dezlânată, abstractă și inumană, devenită și mai indigestă din pricina unei proze veleitare și arcadice, mult prea experimentale. În epoca aceea se publica multă în Italia, dar eu nu cunoșteam pe absolut nimeni în cercurile editoriale: speranțele mele de a publica un roman se dezumflau, chiar dacă nu eram tipul care să renunțe așa ușor, numai după zece refuzuri. Aproape toți marii scriitori – mă consolam – au riscat să moară needitați, atunci când nu au murit cu adevărat nepublicați. În orice caz, astăzi, eu sunt primul care să admită că nu ar tipări povestiri sau romane ca acelea pe care le scria subsemnatul, nici măcar dacă ar avea un pistol pus la tâmplă.

Biata Rebecca și-a permis să obiecteze că, după părerea ei, bătrânul Charles și tânărul Isidore Ducasse nu aveau nimic romantic, și că ea opta mai curând pentru *Neue Gedichte* a lui Rilke. Apropo, citisem *Jurnalul parizian*? Rilke îl scrisese atunci când îl cunoscuse pe Auguste Rodin, celebrul sculptor (nu, nu îl citisem).

Altfel, ea alegea oricare plachetă de poezii de Georg Trakl. Imediat după aceea, sunt sigur, Rebecca şi-a reproşat în minte că mă contrazisese cu o observaţie atât de neproductivă. Cu atât mai mult cu cât a-mi da dreptate (aşa cum făcuse probabil în toate discuţiile noastre succesive, oricare ar fi fost subiectul dezbătut) nu ar fi costat-o nimic. Chiar şi aşa, după acea observaţie nesemnificativă, conversaţia noastră s-a împotmolit.

Apoi, Rebecca a spus că obosise să trăiască singură în apartamentul ei din Rue des Rosiers. Avea nevoie de companie. Cum îi murise pisica de o lună, persanul ei adorat, se oferea să mă găzduiască la ea acasă. Pisica? Comparaţie ademenitoare. Oricum, oferta era acolo, pe tasul balanţei. Nimic compromiţător. Înţelegeri clare, prietenie lungă. Camere separate. Nici o problemă, în acest sens. Nici o neclaritate. Totul la lumina zilei. Păi, dacă lucrurile stăteau într-adevăr aşa... Eram măgulit, de ce să o ascund? Era vorba despre o propunere cu atât mai îmbietoare. Şi de o excesivă generozitate. A fi ales în calitate de înlocuitor al unui motan mult iubit, ce onoare. *Timeo danaos et dona ferentes*[1], dar în acest caz... Şi... şi chiria ar fi rămas să o plătească ea, eventual? Rapid, grăbit semn de accept din partea Rebeccăi – a vrut însă să precizeze că apartamentul era proprietatea tatălui ei. Îmi dau seama că am fost un monstru de meschinărie şi de lipsă de delicateţe. Pentru a nu-i da Rebeccăi impresia fondată că mă grăbeam să accept, şi că aveam, în schimb, nevoie de timp de gândire, am încercat să o expediez cu neverosimila scuză că a doua zi trebuia să mă trezesc în zori. Aveam pe agendă un interviu de angajare în Rue du Croissant pentru un post de corector într-o agenţie de traduceri. Având în vedere numele străzii, putea părea că inventam totul pe loc: dar, de fapt, chiar aveam programată întâlnirea. Nu că aş fi avut cea mai mică dorinţă de a obţine postul. În orice caz, pentru mai multă siguranţă, nici nu m-am dus la interviu.

[1] Mă tem de greci chiar şi când aduc daruri – replică a lui Laocoon, devenită proverbială, din *Eneida* lui Vergilius (n.tr.)

– Mă voi gândi, te voi anunța în cel mai scurt timp. Te voi contacta, am bâiguit, în timp ce Rebecca plătea consumația.

Apoi, afară, un sărut rapid pe obraz și ne-am despărțit în grabă. Eu am dat colțul din Rue Berger și ea a dispărut ca o fantomă pe scările metroului din Châtelet.

În realitate, dacă m-am dat drept nedecis încă vreo câteva zile a fost pentru că voiam cu tot dinadinsul să mă conving că nu exploatam josnic teribila nefericire a unei fete fără apărare. Dar mă și vedeam așezat să ciugulesc castane coapte sub firma Liberty a metroului Saint-Paul. Adio, Rue des Lombards. Zarurile erau aruncate. Avusesem un noroc care merita sărbătorit cu surle și focuri de artificii. Temându-mă că Rebecca se răzgândise și îi ceruse înapoi lui Monton banii pe care îi dăduse pentru a-mi plăti datoriile, m-am fofilat din hotel la patru dimineața. Trăgând după mine valiza, m-am îndreptat cu pas grăbit către Sena. Ceea ce făceam era nedemn, respingător, dar atunci nu-mi dădeam seama. Pentru a supraviețui, devenisem insensibil la suferință – a mea și mai ales a celorlalți. Pe de altă parte, având în vedere circumstanțele, nu aveam încotro – nu reușeam să-mi imaginez vreo alternativă sănătoasă la acea mișcare hazardată.

Brusc, la intersecția dintre Rue de la Verrerie și Rue du Renard, m-am lovit de un tip păros ca un urs. Ramon Monton. Trebuie să se fi dus să cumpere țigări la distribuitorul automat din Rue Beaubourg, fir-ar să fie.

– Oh, Ramon, am bălmăjit. Camera? În regulă totul?

A încuviințat din cap. Am simțit un frison de ușurare. Monton a aruncat o privire interogativă valizei mele urâte. Mă suspecta oare că i-am șutit argintăria? Măi să fie! Argintăria pe dracu'. Mă limitasem să iau cu împrumut un săpun de față și o scrumieră, chiar dacă nu fumez. A, era să uit: și patru prosoape, și – cu toate că aveam o constipație supărătoare – zece suluri de hârtie igienică. Stânjenit, am privit hârtiile fantasmagorice care zburau pe trotuarul crăpat. Vei vedea, bătrâne – aș fi vrut să-i spun, cu riscul de a deveni ridicol –, voi pune ordine în viața

mea superficială şi fără criterii. Dar nu am spus nimic. Şi tot am fost ridicol. L-am îmbrăţişat şi am silabisit un „*adieu*" care mi-a gâlgâit mizer în gât. Monton şi-a înclinat capul în faţă, şi... a spus cu ton incolor „*buena suerte, amigo*" (ce altceva ar fi putut să spună?), ca şi cum ar fi citit un necrolog.

În ziua aceea fatidică (13 noiembrie, ca să ştiţi), m-am prezentat la întâlnirea cu Rebecca – în Rue de Rivoli, colţ cu Rue Vieille du Temple – etalând vechiul, sobrul, dar mereu eficientul meu costum Cerruti. A, şi un surâs larg care lăsa să se vadă treizeci şi doi de dinţi: care ar fi fost chiar mai mulţi, dacă mama natură ar fi pus la dispoziţia genului uman vreo alţi câţiva incisivi. Lame tulburi de lumină albăstruie despicau cerul de culoarea cenuşii, umflat de nori joşi, care veghea resemnat peste acea toamnă searbădă. Detestam visceral obişnuinţa neghioabă şi laxativă de a dărui flori femeilor. Cu toate acestea, i-am întins Rebeccăi un minunat buchet de trandafiri roşii. Îl cumpărasem în Place de l' Hôtel de Ville, la un preţ oarecum redus, la chioşcul unui imigrant clandestin – un kurd îndatoritor şi înfrigurat pe nume Abdullah. Pentru a sărbători demn evenimentul, Rebecca mi-a oferit o cină abundentă la Ravaillac, un mic restaurant polonez din capul scărilor de lemn al unei frumoase clădiri din Rue du Roi-de-Sicile. Am închinat cu oarecare îndoială un pahar de Moët & Chandon pentru noua noastră viaţă în comun. „*L' chaim!*" a spus Rebecca – tipica formulă de urare evreiască. Înseamnă „Pentru viaţă!" – dar pe atunci nu ştiam. Oricum, intonaţia era ironică. În orice caz, am înghiţit dintr-odată şampania şi apoi m-am avântat cu puţină eleganţă asupra verzei umplute şi a delicioasei *choucroute*.

În seara aceea, Rebecca era predispusă mărturisirilor. Am vorbit despre tatăl ei – un individ misterios şi invizibil, care, după cât se părea, nu simţea niciodată nevoia să o viziteze pe fiica sa, care mai era şi orfană de mamă. Doamna Miriam Lopes da Costa, născută Jakubowicz, murise în 1982 într-un accident rutier. Rebecca avea şi o soră, Sara, mai mică decât ea cu un an,

care trăise zece ani în Israel într-un kibbutz, apoi deschisese o discotecă la Tel-Aviv, după care se întorsese la Paris. Acum muncea într-o multinațională și locuia cu tatăl ei, tot pe acolo prin preajmă – mai exact, pe Rue des Écouffes. Se certaseră însă de moarte din motive neștiute – sau pe care Rebecca nu a considerat oportun să mi le explice – și nu se vedeau niciodată. Asta nu elimină faptul că Rebecca, în fond, cred că ținea foarte mult la sora ei: a căutat în geantă o fotografie care o înfățișa împreună cu Sara. Fusese făcută cu cincisprezece ani în urmă pe o bancă din adorabila Place du Marché Sainte-Catherine. Rebecca a insistat să mi-o arate: două fetițe de nouă și zece ani, una cu codițe, iar cealaltă cu breton. O imagine ca multe altele.

Povestea familiei Lopes da Costa trebuia să fie oarecum dramatică. În urma unor vagi aluzii din partea Rebeccăi, mi s-a părut să fi înțeles că în 1942 toți cei patru bunici ai ei, împreună cu alți membri ai familiilor Lopes da Costa și Jakubowicz – încă rezidenți la vremea aceea în Olanda – fuseseră deportați în lagărul de concentrare de la Treblinka. De unde nu se mai întorseseră. O întâmplare oribilă: Rebeccăi nu-i plăcea să vorbească despre asta. S-a limitat să amintească de Daniel Lopes da Costa, fratele bunicului său. Violonist foarte bun, fusese introdus într-o formație de instrumentiști în pijama cu dungi, însărcinați să se posteze în curtea din Treblinka pentru a face un acompaniament muzical vesel de fiecare dată când cineva era spânzurat. „Dacă încercau să refuze, erau biciuiți pe față până ce nu mai rămânea nici măcar o fâșie de piele pe chipul lor sau erau împușcați pe loc."

De fapt, una din cele două mătuși se salvase – Ruth Jakubowicz, sora mai mică a bunicii ei. Debarcase în Israel pe 20 septembrie 1945, după un voiaj lung la voia întâmplării la bordul unei minuscule ambarcațiuni italiene care scăpase dintr-un naufragiu în largul coastelor grecești. Pilotul evitase vedetele englezești și ancorase la mal în miezul nopții. Adăpostiți de întuneric, erau acolo câțiva membri din *Palmach*, brațul armat al *Haganah*, organizație militară sionistă clandestină care

se ocupa de debarcările imigranților. Ruth Jakubowicz se urcase într-o barcă cu vâsle care se balansa înfricoșător: câteva minute mai târziu, săruta pământul făgăduinței. Trăise treizeci de ani în kibbutzul Shefayim. „Aceasta este o poveste frumoasă. Singura. Evreii își amintesc prea multe. Aceasta este neșansa noastră", a spus cu tristețe Rebecca.

Apoi am continuat să vorbim despre tată. Se ferise să-l informeze că, din bursa ei de studiu, care nu era tocmai uriașă, se gândea să se îngrijească de nevoile unui întreținut puțin spus vorace – unul abătut de la calea cea dreaptă, fără carte și parte, care, din motive foarte greu de exprimat, avea să sfârșească pe drumuri. În orice caz, Rebecca nu avea probleme economice (și nu o spun numai pentru a-mi descărca conștiința). Augustul și invizibilul ei părinte, Alphonso Lopes da Costa, era titularul a numeroase magazine splendide de anticariat și al unui atelier de restaurări în Rue des Archives. Era un comerciant destul de cunoscut la Paris. O clipă m-am gândit la tatăl meu. Da, cu siguranță, era puțin diferit de tatăl Rebeccăi. În orice caz, m-am ferit să vorbesc despre el. I-am spus Rebeccăi doar că eram fiu unic, dar privitor la părinții mei am fost evaziv la maximum. Nu i-am spus nici că, fiind mlădița unui ateu declarat, la școala elementară am fost expediat la maici – circumstanță care în parte, poate, folosea pentru a explica originea confuziei mele mentale actuale.

Rebecca mi-a mărturisit că tatăl ei era un colecționar înrăit. Atunci când voia ceva, ce știu eu... o pânză, un desen, o stampă, o sculptură, un manuscris, o mobilă, o tapiserie, o bijuterie... nu se lăsa până nu o obținea. După el, colecționatul era o boală mortală care trebuia să-și urmeze cursul până la sfârșit. Nu exista mișelie pe care Alphonso Lopes nu ar fi comis-o pentru a dobândi obiectul dorințelor sale. Aborda văduvele la licitațiile publice unde erau dezmembrate colecțiile soților defuncți. Comisiona furturi din biserici și chiar din cimitire. Conducea un trafic înfloritor cu obiecte de podoabă religioase. Nu îl interesau manevrele de Bursă, acțiunile și dividendele. Acelea erau lucruri pentru bunici, funcționari și mic-burghezi. El căuta

afacerea care te costă un ban şi îţi aduce o sută. De aceea, unul dintre idolii săi era Widener. Un fost argat de măcelărie, care, la începutul anilor 1900, vindea carne de oaie armatei confederate. Devenise milionar construind vagoane de tramvai. Şi, nu îşi făcuse scrupule din contrabanda cu pânze de Van Dyck – proprietăţi ale familiei Grimaldi –, răsucindu-le într-un tub de eşapament montat special la maşina lui. Un expedient într-adevăr ingenios.

– Ce automobil are tatăl tău? Un Rolls-Royce? Tub de eşapament foarte încăpător?

– Ştii, are mulţi duşmani. Scot nişte vorbe pe seama lui... Vrei să auzi una?

– Dă-i drumul.

– Gândeşte-te puţin, tatăl meu ar fi misteriosul cumpărător care, în 1977, şi-a achiziţionat pentru şapte mii de franci penisul mumificat al lui Napoleon Bonaparte.

Apoi, apoi, apoi... Toamna s-a făcut din ce în ce mai aspră, zilele din ce în ce mai scurte. Copacii mereu mai desfrunziţi, scheletici, osoşi. Un ger ucigător a îngheţat totul, a exterminat copiii străzii, a dus la spargerea zgomotoasă a conductelor. A început o perioadă de stază. Pe de altă parte, Rebecca nu avea hobby-uri ciudate – cum ar fi, ce ştiu eu? – dansurile sud-americane, restaurarea mobilierului de ţară, ikebana sau bucătăria macrobiotică. Ducea o viaţă foarte regulată şi aproape în fiecare zi mergea să facă cercetări în arhive şi biblioteci: apoi, seara, transcria într-un caiet gros, galben, documentele pe care le fotografiase. Nu frecventa pe nimeni: chiar ea însăşi mi-a spus că nu avea prieteni, nici prietene, nici simpli cunoscuţi – nimic. Nici măcar Manuel Fernandes Fonseca, vărul ei îndepărtat – pianistul – nu se arăta niciodată. Adevărul este că, după o săptămână de la cina de la Ravaillac, a venit să o viziteze un tip de la Londra: un băiat cu pielea măslinie, îmbrăcat în întregime în piele, care a rămas două zile şi apoi a dispărut. Era tot timpul beat mort,

ca şi mine, de altfel. Sau stătea buimac în fotoliu să fumeze marijuana. Atunci când a plecat, am întrebat-o pe Rebecca:

– Iartă-mă, cine era acela?

Pare că era un violonist ceylonez, întreţinut de stat, care se producea sporadic în sălile de concert londoneze cu o iguană vopsită în roşu aprins pe umăr.

– Cu ce se produce?

Nu m-am abţinut şi i-am spus Rebeccăi cum că Nigel – nume puţin cam prea oxfordian pentru un ceylonez, fie el şi de a doua generaţie –, după părerea mea, din pricina acelor duete ale sale cu un saurian revopsit, se sinucidea artistic. Iguanele nu mai impresionau, sfârşiseră să mai fie la modă printre pankiştii din Hamburg în vara anului 1978.

– Cum l-ai cunoscut?

Nimic, n-a fost chip să aflu.

Sâmbăta, Rebecca frecventa cu regularitate sinagoga de la numărul 10 din Rue Pavée, realizată de Guimard la începutul secolului. Mergea des la galeria Montpensier, ca să probeze o pălărie restaurată de Carmen Ynfante sau ca să cumpere vreo partitură veche de la Heugel et Cie. Sau pentru a vizita magazinele de instrumente muzicale din pasajul Verdeau. Sau în Rue Saint-André-des-Arts, la Kieffer, ca să-şi procure ediţii originale ale romanelor lui Flaubert şi – lucru mai greu – ale nenorocitei lui iubite, Louise Colet. Ce făcea atunci când stătea acasă? Ei bine, citea, scria sau se aşeza la extraordinarul ei pian Bechstein, cadou al domnului Alphonso Lopes da Costa pentru ziua ei, când împlinise optsprezece ani. Atunci cânta impecabil, învârtejindu-şi mâinile acelea minunate ale ei, câte o bucată de Chopin, Albeniz, Skrjabin, Satie, Granados sau vreo pagină a marelui, imensului Brahms, compozitorul meu preferat (am mai spus-o?) – de fapt, datorită muzicii lui ne întâlniserăm. În acele seri o ascultam răpit, în linişte, în extaz – au fost desigur momentele cele mai frumoase pe care le-am trăit împreună. Apoi, normal, eu ieşeam pentru a mă îmbăta la Le Swing din Rue Vieille du Temple, la Le Piano-Zinc din Rue Blancs-Manteaux sau la Le Pick-Clops, colţ

cu Rue du Roi-de-Sicile. Rămasă singură, înainte de a se culca, Rebecca ducea la plimbare în Marais un baset minuscul cu păr lung, cumpărat la sfârșitul lui noiembrie la *marché-aux-puces* din Montreuil. După moartea lui Chopin, persanul, nu mai voia pisici: și, odată stabilită absoluta mea ineficacitate în calitate de animal de companie... Îi pusese un nume puțin cam previzibil și, în același timp, nerespectuos: Isaac.

În afară de pian, în salon era un televizor alb-negru învechit, dar Rebecca nu îl aprindea niciodată. Mai era și un telefon de perete, dar – cel puțin atunci când eram eu în casă – n-a sunat niciodată. Ba nu, a sunat o dată, spre surprinderea mea – și, nu știu de ce, am răspuns. La celălalt capăt al firului era unul Raimond Lorraine, funcționar al biroului de impozite, căruia îi rezulta că am fraudat Fiscul cu mai mult de douăzeci de mii de franci. Mai, mai să fac un infarct.

– Vezi că eu sunt șomer, *sans travail*, am început să urlu.

În cele din urmă, acest Lorraine a înțeles că greșise numărul, dar și așa voia să știe cu cine vorbise.

– Plătiți taxele la stat? m-a întrebat el pe nepusă masă. Cine sunteți? Sunteți străin? insista.

I-am trântit telefonul în nas. Eram dărâmat de somn, practic în catalepsie. Cu o seară înainte făcusem un salt într-un local la modă, Les Bains, frecventat de staruri rock cum ar fi Prince și David Bowie. Ieșisem când se luminase, cu două sticle de votcă în stomac. Mă dusesem să mă culc amețit, fără măcar să mă spăl pe dinți. Încet, încet Parisul începea să-mi placă.

Uneori, dimineața, în rarele ocazii în care eram parțial treaz, sau mai bine zis supraviețuitor al unei beții mai puțin înspăimântătoare decât altele, făceam cu Rebecca o plimbare la Île Saint-Louis. Cerul era întunecat, apăsător. Vântul vertiginos, ploaia șfichiuitoare. Văzut de pe podul Marie, orașul era un praf foarte fin argintat de lumini intermitente. Măcinat de remușcări, ajungeam până acolo încât luam mâna Rebeccăi într-ale mele. Dar ea și-o retrăgea grăbită în buzunarul paltonului –

ca şi cum şi-ar fi băgat degetele umede într-o priză. Mergea de-a lungul cheiului Bourbon cu paşi decişi, imperturbabilă, cufundată în cine ştie ce gânduri negre. Nu părea să aprecieze şi nici să ia în seamă tentativele mele timide de a face conversaţie: tăcea şi gata. Apoi mă săruta cu speranţă pe obraz şi spunea că mă îngrăşam ca un bizon. Poate pentru că luasem prostul obicei de a mânca *confit de canard* la prânz şi la cină. Sau poate pentru că beam atât de mult – toate vinurile acelea din sud, Marcillac, Cahors, Bergerac, Madiran... Rebecca, firește, era aproape abstinentă. Uneori, cel mult sorbea una dintre acele băuturi neplăcute – *panaché*, *perrochet* sau *rince-cochon*. În orice caz, pentru că nu ştia prea multe despre idolul meu, despre care eu cunoşteam însă orice detaliu, îi vorbeam des şi cu plăcere despre Brahms.

Odată i-am povestit că – atunci când era în culmea carierei – Brahms se trezea în zori, bea patru cești de cafea neagră, muncea fără întrerupere până la prânz, apoi se ducea să mănânce la Zum roten Igel. Pentru a citi ziarele, se aşeza la Café Stadtpark. Făcea apoi o lungă plimbare la Prater. Câteodată lua tramvaiul pentru a face un tur la țară. Seara se pregătea pentru a merge la operă sau la un concert. Cina cu prietenii şi se ducea să chefuiască împreună într-o berărie. Noaptea întârzia vagabondând pe străzile deşarte şi agăţa vreo fată veselă. Una dintre femeiuştile uşoare care erau singurele în stare să-i înfierbânte apetitul carnal. Cu acele creaturi amabile era foarte protector, şi nu uita niciodată să le recompenseze pentru compania plăcută. Lua cafeaua cu ele, acestea îl numeau Herr Doktor şi îşi primeau darul de doi guldeni pentru desert. Fetele acelea din popor îi aminteau de nopţile sordide şi fără griji ale tinereţii sale, petrecute în tavernele din Sankt Pauli pe când interpreta cântece obscene la pian pentru a-i face să danseze pe marinari şi pe prostituate.

Pe de altă parte – am urmat cu ton aluziv –, Brahms nu a fost niciodată în stare să susţină contacte fizice cu femeile pentru care avea un sentiment real de afecţiune. Atunci când frecventa o domnişoară sau o doamnă de care era îndrăgostit,

era platonic, şi pe urmă avea grijă singur – în intimitatea camerei lui – să-şi ducă la bun sfârşit fanteziile. Aşa, măcar, nu crease niciodată probleme nici unei fete de familie bună. Viena era perfectă pentru stilul de viaţă pe care şi-l alesese. Viena era un oraş mare, şi te puteai sustrage căsătoriei fără a da prea mult de bănuit. Reuşeai să te amesteci în mulţime, iar un comportament ieşit din comun era tolerat. În schimb, într-un oraş de provincie, un celibatar bătrân era considerat trista caricatură a unui om bine implementat în societate.

Firește, nu voiam să mă compar cu Johannes Brahms, Doamne ferește: dar, atunci când citisem biografia lui, anumite analogii comportamentale între maestru şi subsemnatul – mai ales pe tărâm afectiv – îmi săriseră imediat în ochi. Dragostea lui imposibilă pentru Clara Wieck-Schumann, de exemplu... Soţia maestrului său, mort în ospiciu. O dragoste poate niciodată consumată – şi totuşi intensă, exclusivă, eternă. Era povestea mea de dragoste ideală. Însă Rebecca s-a făcut că nu captează mesajul. Aşa cum stabiliserăm, noi doi continuam să nu dormim împreună, firește: Rebecca respecta înţelegerea, dar, oricum – poate din exces de zel – noaptea, în momentul când mă retrăgeam în camera mea, din precauţie închideam cu grijă uşa cu cheia. Din păcate pentru ea, intrase pe mâna unuia dintre cele mai nereuşite exemplare de mascul în călduri care se aflau pe faţa pământului. Dar continua să nu-şi dea seama. Ar fi făcut mult mai bine să se arunce în braţele primului venit – un marinar norvegian, un hippy catalan, un chitarist român. Era însă blocată, concentrată, fixată pe mine. Nu mirosea capcana, nu înţelegea că aş fi putut fi calamitatea, cataclismul vieţii ei. Numai ca să dau un exemplu, eram sigur sută la sută că, în acelaşi moment în care aş fi văzut-o goală – sub incredibilele ei sutiene, sub rochiile ei antice şi prea mari se intuia un fizic de model –, nu aş fi fost în stare să-mi reţin impulsul pasiunii. Eram absolut convins: nu trebuia să fie nimic mai trist, pentru o femeie, la sosirea momentului mult aşteptat, decât să descopere – cu oroare şi spaimă – că omul iubit era impotent sau, în cel

mai bun caz, suferea de ejaculare precoce. Şi eu sufeream, şi încă cum sufeream. Şi încă cum, şi încă cum, şi încă cum!

Cu cât trecea timpul, cu atât îngrijorarea mea creştea. Şi în mine răsărea certitudinea (de altfel singura) că mă băgasem într-o situaţie urâtă. Nu se mai putea continua aşa. Mai devreme sau mai târziu, miraculosul autocontrol al Rebeccăi ar fi cedat şi ea ar fi încercat să se bage în patul meu. Iar dezastrul mult temut s-ar fi concretizat în cele din urmă. Arta mea într-ale iubirii era aceea a unui băiat de şaisprezece ani. Lipsa mea de experienţă era absolută, stânjenitoare. Dar ceea ce mă înspăimânta mai mult nu era eşecul în sine sau oribila figură pe care cu siguranţă aş fi făcut-o în ochii Rebeccăi. Da' de unde: mi-era teamă că o demonstraţie vădită de ineficienţă erotică ar fi făcut bucăţi ceea ce mai rămânea din ego-ul meu. O entitate dislocată, care părea că a supravieţuit unui cutremur, dar la care, pentru a o înjgheba, avusesem nevoie de zece ani – fără să reuşesc, de altfel. Eram indecis în privinţa a ceea ce aveam de făcut, să spunem aşa. Eram indecis în toate. Uneori eram atât de nervos, încât petreceam zile întregi străbătând în sus şi în jos cu liftul cele opt etaje de la Samaritaine – între paranteze, are cea mai bună încălzire din Paris. Mă fâţâiam ca un urs în cuşcă printre raioanele de poveste ale marelui magazin, cu precădere printre cele cu articole sportive şi jucării de pluş. Sau mă duceam în Place d' Aligre, să asist la sosirea telalilor din Vanves. Sau să joc fotbal (atacant central, mobilitate zero, o grămadă de goluri de pomanagiu) cu copiii cartierului, în faţa şcolii evreieşti, încropită în vechiul pavilion de măcelărie din Place Blanc-Manteaux.

Şi Rebecca era din ce în ce mai rău – pe zi ce trecea devenea tot mai ostilă şi mai întunecată. Părea că trăieşte într-o stare de nesiguranţă şi de permanentă anxietate. De acum era suficient un semnal de mobil pentru a o face să tresară, dacă nu chiar să-i declanşeze un leşin. Leşina foarte des, cel puţin de două ori pe săptămână. Şi mai şi suferea de inexplicabile dureri în piept – „probleme de inimă", spunea. Era din ce în ce mai sumbră, din ce în ce mai aspră şi mai furioasă. Avea tot timpul greţuri,

leşinuri, cefalee şi ciudate stări de rău. Am descoperit că avea oroare de aglomeraţie, de spaţii închise şi de cele înguste. Şi că avea intolerabila manie de a deschide larg ferestrele casei pe orice temperatură şi la orice oră din zi şi din noapte. Pentru a nu mai vorbi de idiosincrazia ei pentru soare: se mişca prin Paris, chiar şi în plină iarnă, numai dacă era protejată de o umbreluţă albă de muselină. Sau pentru injecţii. Într-o după-amiază, am avut proasta inspiraţie de a-i face o injecţie fortifiantă. De abia s-a înfipt acul în gluteul ei stâng, că a şi început să tremure violent şi apoi s-a pus pe urlat cât putea de tare, ca şi cum ar fi fost sfâşiată – astfel încât unul dintre vecini, foarte alarmat, a chemat poliţia.

Chiar dacă raportul nostru se deteriora cu fiecare oră care trecea, Rebecca continua totuşi să prefere oricărei alte companii (exceptând-o pe cea a lui Isaac) pe cea puţin stimulantă a subsemnatului. Şi asta, mă tem eu, tot datorită unei disperate speranţe că până la urmă mă voi îndrăgosti de ea. Doctorul Freud ar fi spus că Rebecca, din motive neştiute, veleitare şi contradictorii, se încăpăţânase să se agaţe de mine, după toate probabilităţile pentru a se pedepsi de cine ştie ce vină de nemărturisit. Mie însă mi se părea absurd că acea fată binecuvântată nu înţelesese un concept atât de simplu, anume că nu eram capabil să am un sentiment de afecţiune curat nici pentru ea, nici pentru oricare altă femeie. Pentru prea puţin nobilele raţiuni pe care le-am explicat, dar în bună parte şi pentru că eram decis să evit consecinţele fatale ale acelei forme de sinucidere care pe atunci mi se părea că se întrupează în îndrăgostire sau, şi mai rău, chiar în dragoste.

În schimb, bizara noastră convieţuire inspirase a nu ştiu câta modificare a romanului meu mâzgălit. În versiunea precedentă a *Gramaticii sentimentelor,* aceea pe care o adusesem cu mine la Paris cu intenţia de a face câteva modificări bine gândite şi verificări punctuale ale ambientării, Ludovico Gherardi – protagonistul masculin – era cel care se îndrăgostea fără speranţă de fascinanta, labila şi drogata pictoriţă Hélène de Kilmaine.

Acum însă, frumoasa și nevrotica Hélène era cea care își pierdea mințile pentru Gherardi, așa-numitul ego narator, care, din scriitor aspirant fără noroc și cu rahatul la fund, se transforma într-un dandy voluptuos ultrasnob, complet incapabil să iubească. Găselniță genială, nu? În orice caz, rescriam cartea de la cap la coadă, și îi schimbasem titlul pentru a cincea oară. Acum se numea *Manual de autoapărare amoroasă.* Încuiat în camera mea – pentru a nu trebui să-i dau Rebeccăi explicații – lucram zi și noapte. Aceea a fost o perioadă fericită. Să fi durat maximum vreo două săptămâni. Reproduc în continuare un paragraf din roman (un monolog interior al lui Ludovico Gherardi) pentru a vă face o idee despre stilul folosit de subsemnatul la acea vreme.

Deschide odată ochii, Hélène! Nu îți dai seama că toate celelalte femei se îndepărtează de mine ca și cum aș fi un ciumat – ca și cum aș avea lepră, râie, scabie, răpciugă? Lasă-mă să te rog fierbinte, lasă-mă să te implor: ce pot face, este oare vina mea dacă nu reușești să ridici de jos un amărât care ține la tine, care te iubește, care te stimează (pe care tu îl iubești și îl respecți la rândul tău)? Ce ți-am făcut, oare? Ce ți-am făcut pentru a merita toată această risipă de dragoste? Sunt un individ de nesuportat, vrei să înțelegi? Sunt mai arid decât un deșert. Sunt egoist, ipocrit, meschin, arogant, avar, viclean, îngâlat și înfumurat. Iartă-mă, Hélène. Iartă-mă, biată nevinovată. N-a fost să fie. Ești o fată de treabă. Te înțepi, te droghezi, știu, dar o faci pentru a fugi de lumea dezolantă. Tu ești curajoasă, eu sunt prea laș. Tu ești atât de impresionabilă, dulce, înțelegătoare. Vei găsi ceva mai bun, sunt sigur. Meriți asta. Vreau doar să nu te fac să suferi inutil. Totul este mort în mine: nu am viitor, nu am prezent. Despre trecut, crede-mă, e mai bine să nici nu vorbim. Relația noastră nu poate funcționa. Într-un alt context, într-o altă situație, într-o altă climă, pe un alt continent, într-o altă epocă, într-o altă viață, poate... De aceea trebuie să-ți spun adio, trebuie să-ți cer să ne despărțim așa, fără să ne întâlnim niciodată. Fac un efort suprem pentru a mă îndepărta de tine fără păreri de rău supărătoare și care nu-și au locul aici (din partea ta, firește). Dacă ții la fericirea ta mai

mult decât la orice altceva pe lume, atunci, când vei citi această scrisoare, lasă-mă în pace, dispari, dizolvă-te, evaporă-te. Şi, mai ales, nu-mi telefona, repet: NU-MI MAI TELEFONA NICIODATĂ.

Până când, în dimineaţa de 9 decembrie, într-un Paris care hiberna într-o depresie polară şi pe un vânt patagonic care mătura străzile deşarte, Rebecca m-a atras la prânz la Petit Vatel din Rue Lobineau, la Saint-Germain-des-Prés. La doi paşi de minuscula Place Fürstenberg, pe care o adora, şi de Muzeul Delacroix, pe care îl vizitase de mii de ori. Localul era microscopic, iar eu eram aşezat alături de o pulpă de porc care se frigea la foc mic pe o sobă veche vopsită în roz. La început am vorbit banalităţi, până când Rebecca mi-a povestit ceva despre originile familiei ei, pe care le reconstruise după îndelungi cercetări – o istorie pe care am găsit-o foarte interesantă. Se trăgea dintr-o veche stirpe de negustori, „creştini noi" care fugiseră din Portugalia şi se stabiliseră la Amsterdam pentru a scăpa de persecuţia antievreiască şi mai ales de Inchiziţie. Şi asta după ce membrul cel mai influent din familie, Juan Lopes da Costa, fusese arestat la Lisabona pe 14 ianuarie 1602, în urma unui denunţ anonim şi a unei anchete secrete a colegiului de teologi cenzori. Acuzaţia: urinase pe zidul unei biserici. Aceasta, mi-a explicat Rebecca, era numai motivaţia oficială a arestării, întrucât tribunalele Inchiziţiei erau foarte atente să nu le divulge pe cele reale.

Oricum ar fi fost, după arestare, Juan a fost închis într-o celulă îngheţată a unei închisori din Lisabona, cu tavan boltit, podea de cărămidă şi gratii înverzite de umezeală. Izolarea era atât de strictă, încât Juan nu avea niciodată ocazia să-l văd la faţă nici măcar pe unul dintre ceilalţi deţinuţi. Refuzase să mărturisească orice şi rămăsese astfel în celulă timp de nouă luni, cu o zăbală care îi închidea gura, dormind gol pe pardoseala invadată de ploşniţe. Fusese torturat de multe ori. Fusese agăţat de încheieturile mâinilor într-un scripete înţepenit în cuie pe tavanul sălii, cu greutăţi mari legate de picioare, apoi

ridicat încet de către călău și lăsat să cadă din nou brusc: își luxase o mână și un picior. Sau fusese dezbrăcat și legat de o masă cu funii pe care călăul le strângea viguros din când în când, până când acestea îi intrau în carne. În acest timp, inchizitorii îl invitau să mărturisească și să dea informații și detalii asupra doctrinelor eretice profesate de el, să-și denunțe apoi complicii și să se încreadă în mila tribunalului. După cât se pare, Juan nu lăsase să-i scape nici un cuvânt. După patru audieri și cinci interogatorii în prezența unui notar, pe parcursul cărora continuase să se cufunde în muțenie, cazul fusese închis. Juan Lopez da Costa fusese judecat vinovat de erezie și condamnat la supliciul cel mai atroce: să fie ars de viu în timpul unui autodafe.

Zidari și tâmplari construiseră structurile necesare pe malul râului Tag. Fuseseră ridicate o scenă, un balcon, un amfiteatru, un baldachin și o tribună a Marelui Inchizitor, un fel de amvon instalat la o asemenea înălțime, încât să depășească și tribuna regelui. Cu o seară înaintea marelui eveniment se ținuse procesiunea Crucii Verzi, precedată de o falangă de vânzători de cărbuni, înarmați cu muschete și bâte. Erau cei care furnizau lemnul pentru rug – între paranteze, a comentat Rebecca. Participaseră și câțiva frați dominicani, treizeci de gărzi și douăzeci de familii ale inchizitorilor, care purtau la locul ceremoniei stindardul și crucea Sfântului Oficiu. Dominicanii își petrecuseră noaptea rugându-se și cântând psalmi. Din zori, de la șase dimineața, se ținuseră slujbele. La șapte, condamnații mâncaseră. La opt, regele Portugaliei se arătase în balconul tribunei. Ambasadorii, nobilii și gentilomii luaseră loc în tribune. Poporul umpluse amfiteatrul.

Blestemați de mulțime, Juan Lopes da Costa și ceilalți condamnați la rug defilaseră prin fața balconului regelui. Erau îmbrăcați în tunici negre cu desene de flăcări și diavoli ai infernului, purtau glugi din mucava și aveau gura închisă de un căluș pentru a nu putea rosti blasfemii. În afară de rude și prieteni, erau înconjurați de preoți care îi pregăteau pentru moarte de-a

lungul drumului. În timp ce făceau înconjurul platformei, sosiseră pe cai oficialii Consiliului Inchiziției și alți funcționari, care se așezaseră dedesubtul tribunei Marelui Inchizitor. Acesta venise ultimul, în haină de purpură, însoțit de președintele Consiliului Portugaliei. După slujbă fuseseră citite sentințele, începând cu cele ale ereticilor morți în închisoare. Figurile de mucava care îi reprezentau fuseseră așezate pe un piedestal și închise în cuștile aduse tocmai în acest scop. Se continuase cu lectura sentințelor condamnaților prezenți la fața locului: când venea rândul său, fiecare condamnat mergea disciplinat pentru a fi închis în cușcă. Ceremonia durase douăsprezece ore: până la urmă, trei condamnați la moarte abjuraseră. După slujbă și predică, regele se retrăsese, iar condamnații la moarte fuseseră încredințați brațului secular și ridicați pe măgari care urmau să-i conducă în afara orașului, pentru a fi executați.

Mai târziu, în fața rugului, cinci condamnați dăduseră dovadă de pocăință și fuseseră strangulați înainte de a fi arși. Juan Lopes da Costa fusese ultimul care urcase pe estradă. Călăul îi trecuse torța prin fața ochilor, pentru a-i aminti ce îl așteptă dacă nu s-ar fi pocăit la timp. Îi fusese scos călușul de la gură. În jurul lui țopăiau preoți zeloși care îl îndemnau la o convertire grabnică. Juan nu spusese nimic. Dacă ar fi să ne luăm după toate mărturiile și documentele, mi-a explicat Rebecca, Juan rămăsese inexpresiv, absent. Era ca și cum abandonase deja această lume. Călăul pusese focul în cele patru colțuri ale grămezii de lemne, folosind vreascuri și cărbune. Flăcările se ridicaseră foarte înalte. Ajunseseră până la platformă, arseseră funiile. Corpul lui Juan Lopes da Costa căzuse pe rug prin gaura care se deschisese sub picioarele sale. Era ars ca o torță. O oră mai târziu, în timp ce apunea soarele la orizont, călăul se dusese călare până la Cabo da Rocha și îi împrăștiase cenușa în ocean.

Povestea înspăimântătoare a Rebeccăi m-a impresionat foarte mult și cred că i-ar fi tăiat apetitul și celui mai stahanovist degustător – dar pe mine nu m-a împiedicat să iau cu asalt un

excelent curcan cu măsline. Sorbind un pahar bun de St. Emilion, tocmai mă pregăteam s-o întreb ce i se întâmplase familiei Lopes da Costa după debarcarea acesteia în Olanda la începutul lui 1600. Dar Rebecca, pe neașteptate, sărind din lac în puț, fără prea multe ocolișuri, așa, ex abrupto, s-a decis să pună cărțile pe masă. Mai întâi a spus belicoasă că nu avea să continue să trăiască singură în apartamentul ei din Rue des Rosiers. Cu nici un preț. Da, *să trăiască singură*, înțelesesem bine. *Singură*, chiar dacă în aparență locuia cu o altă persoană, lăsând deoparte basetul. Voia să facă o schimbare în viața ei stagnantă, goală, fără perspective – pentru a-i da plenitudine, un sens pe care acum nu îl mai avea. Pentru că nu era nimic mai înspăimântător pe lume decât singurătatea – iar ea, ca și mine, era poate cea mai singură persoană care exista pe fața pământului, cea mai singură persoană în circulație. Viața era regatul nimicului, un gol imens, care putea fi umplut numai cu dragoste. De aceea, nu era nimic mai atroce decât să trăim *separați* de cei pe care îi iubim. Și ea mă iubea pe mine, din păcate. Din partea ei fusese o dragoste la prima vedere. În seara concertului lui Fonseca, în fața bisericii Saint-Julien-le-Pauvre, înțelesese imediat că mă iubea. Că eram omul vieții ei. Dintre mii de alții, în deșertul lumii, ea mă recunoscuse. Numai eu eram viu – numai eu existam pentru ea. Sau eu sau nimeni altcineva. M-ar fi iubit pe mine sau nu ar mai fi putut iubi. Era așa și gata.

Mai, mai să-mi vină damblaua. Eram năucit. Chiar dacă mă așteptam de mult timp, refularea Rebeccăi mă luase pe nepregătite. Lucrurile se complicau rău. Nu era de ajuns disperarea la căpătâiul meu – acum se adăuga și nebunia.

– Dar... dar ce spui, Rebecca? Ce fel de vorbe sunt astea? Cum vine aia că... mă iubești?

Rebecca m-a spulberat cu privirea. Nu era nimic de făcut: decisese să-și consacre viața unicului scop de a-l face să sufere ca un câine pe cel care nu avea altă vină – gravă, foarte gravă, sunt de acord – decât că nu o iubea la nebunie. Mi-am tras capul între umeri, am mestecat puțin curcan. Nu aveam alternativă:

trebuia să o rănesc într-un mod infam, trebuia să mătur fără milă speranţele şi iluziile ei. De aceea, i-am spus pe şleau că, deşi nu mai eram chiar tânăr, nu eram încă gata să înfrunt dragostea. O confruntare continuă, negeneroasă. Implacabilă. Ea era o fată splendidă, admirabilă, minunată – dar eu nu o iubeam şi nu aveam să o iubesc niciodată.

Rebecca a început să se clatine pe scaun. Faţa ei perplexă a luat expresia ofensată şi dezorientată a aceluia care a fost lovit pe neaşteptate de un doliu foarte grav. Dar chiar asta era ceea ce voiam – ca Rebecca să înveţe să mă urască. Era singura mea speranţă – şi a ei. Totul începe mereu cu o deziluzie în dragoste: căderea, fuga, nebunia, totul. Am sărit brusc în picioare. Era momentul să dispar. Nu înainte însă de a înşfăca cei zece franci rest – lăsaţi pe masă de Rebecca – pe care chelnerul, aşezat în spatele sobei, îi ochise deja de cinci minute. Acum măcar era totul clar. Rebecca aflase ceea ce trebuia să ştie. Acum avea dovada că iubirea ei era cu sens unic şi că ar fi sfârşit prin a-i afecta echilibrul mintal. Era evident că eram un oportunist dubios şi că ar fi trebuit să mă alunge din casă în şuturi. Îmi băteam joc de ea. Nu eram în stare să renunţ la mine însumi, să-mi dezvălui inima, să mă despoi de platoşa mea îngheţată şi de egoismul meu îngălat. Eram pierdut, de nerecuperat. Inutil să-ţi faci iluzii. Cu mine îşi pierdea timpul, îşi irosea viaţa.

– Salvează-te cât mai ai timp, am murmurat, dar eram deja în stradă şi Rebecca nu mă putea auzi. Salvează-te de la distrugere.

Şi apoi s-a întors violonistul ceylonez. A sosit într-o dimineaţă, tot încotoşmănat în costumul lui de piele, şi-a aprins o ţigară cu marijuana uriaşă şi s-a instalat în salon pe fotoliul meu preferat. Rebecca nu era acasă, şi am vorbit câte ceva. Nigel avea o răsuflare alcoolică. Păr ciufulit, cercei mari în ureche. Nu putea să aibă mai mult de douăzeci de ani. M-am mirat văzându-l fără bagaj, dar, după cât se părea, nu se mişcase din Paris – se stabilise într-un fel de comună care îşi avea sediul în Chinatown, într-un loft abandonat de pe Avenue de Choisy. Pentru prima oară, am observat că avea o broşă rotundă (un fel

de insignă) înfiptă în buzunarul cămăşii: avea desenat pe ea o seceră, un ciocan şi capul lui Lenin. Locul era frecventat de actori faliţi, artişti alternativi şi muzicieni şomeri, aşa cum era Nigel însuşi. Mi s-a părut că activitatea principală a chiriaşilor era aceea de a organiza petreceri, mici serbări, orgii şi îngrămădiri în serie.

În orice caz, Nigel a golit o jumătate de sticlă de Bordeaux, şi-a sufocat un căscat.

– După tine, există speranţe pentru a răsturna democraţia parlamentară?

– Nu cred. Poate doar dacă nu se va duce nimeni să voteze la alegeri. Pentru a anula legitimitatea partidelor, nu?

Nigel mi-a făcut cu ochiul.

– Se simte lipsa lui Stalin, ce zici? Ca să nu mai vorbim de Mao Zedong, sau de Pol Pot.

Clar, glumea, dar nu se ştie niciodată.

– Nu mi se pare însă că o reîntoarcere la dictatura comunistă ar fi o soluţie bună, nu crezi?

Nigel a căscat din nou.

– Mai bine o dictatură declarată decât o farsă ca alegerile politice, nu? Care sunt în întregime un truc pentru a dărui puterea unei bande de gangsteri.

Am încercat să schimb subiectul, dar nu ştiam bine în ce direcţie să orientez discuţia. M-am îndreptat către muzică, fiind sigur că Nigel – deşi cânta la vioară – era un fan al pankului, darkului, dacă nu şi al unui heavy metal mai îndrăzneţ. Uşor de înţeles mirarea mea când am aflat că Nigel nu numai că ura muzica tânără („plastic de aruncat, produsă de multinaţionale pentru o galerie de consumatori boi", a definit-o), dar că avea drept compozitor preferat pe... aţi ghicit? Johannes Brahms, inutil să o spun. Am râs îndelung, reevocând o cunoscută anecdotă pe care un prieten bun al lui Brahms – ziaristul elveţian Widmann – o povestea cu plăcere despre idolul nostru comun. Într-o zi, Widmann îi propusese lui Brahms să creeze o bursă de studiu destinată, după moartea sa, să-i susţină pe tinerii compo-

zitori. Brahms își pierduse cumpătul și strigase că nici nu voia să audă vorbindu-se despre așa ceva. Aceea era numai o modalitate de a ajuta mediocrităţile: bursele de studiu nu ajung niciodată la cei care le merită într-adevăr. Adevăraţii artiști sunt mereu în contrast radical cu tendinţele contemporanilor, și deci cei mai puţin în măsură să culeagă recunoașterile. Adevăraţii artiști nutresc o repulsie profundă pentru tot ce este efemer, pasager – tot ceea ce este important astăzi și nu va fi mâine. Așadar, singurătatea și până și sărăcia nu puteau dăuna unui talent original. Ba din contră, îl echilibrau și făceau să crească în el acea mânie sacră care se naște din dorinţa de a triumfa asupra opoziţiei lumii.

– De aceea trăiesc în sărăcie, a glumit Nigel. Pentru a-mi întări talentul și așa demn de luat în seamă.

În fond, băiatul era simpatic. Complet ieșit din minţi, dar care dintre noi nu este? Nigel era revoluţionarul tipic de salon și trăia alternativ din banii statului și din ai acelei biete femei care era mama lui, chelneriţă într-un pub din Clapham South. Dar repet, era mai curând isteţ – și dacă o spun eu, ei bine, mă puteţi crede. Chiar drăguţ. Tocmai de aceea, spre marea mea surpriză, m-am îngrijorat – mai curând: am simţit o împunsătură dureroasă de angoasă – atunci când Rebecca s-a întors acasă către șase după-amiaza și mi-a spus brusc că în seara aceea ea și Nigel aveau să iasă împreună la cină. Și fără să extindă invitaţia la subsemnatul. O lipsă de delicateţe faţă de mine chiar surprinzătoare și neașteptată, din partea Rebeccăi. Era pentru prima oară de când ne cunoșteam că se decidea să mă dea deoparte, să mă excludă din orizontul ei, să mă ignore. Astrul meu începea să apună.

Chiar dacă mi se părea imposibil, monstrul cu ochii verzi – gelozia, după Shakespeare – se materializase pe neașteptate. Și nu era un spectacol frumos. Atunci când cei doi au ieșit, am trăit una dintre orele cele mai urâte din viaţa mea. Așadar, nu eram chiar atât de insensibil la atenţiile Rebeccăi – cel puţin, nu eram atât cât îmi plăcea să cred. Mă obișnuisem cu ideea

că sunt centrul universului nenorocitei mele prietene și faptul că mă descoperisem dintr-odată la rangul de satelit obscur al unui sistem planetar periferic era o noutate care nu mă entuziasma. Eram deziluzionat, rănit. De abia îi strigasem în față Rebeccăi adevărul – vreau să zic, că nu o iubeam. De abia îi ridiculizasem sentimentele, îi distrusesem proiectele, îi pulverizasem visele. De acord. Totuși, voiam să înțeleg, să-mi dau seama de cum stăteau lucrurile între Rebecca și Nigel. Erau doar prieteni sau iubiți? Și de când? Bănuiala că Rebecca ar avea o relație carnală cu un bărbat – unul de douăzeci de ani de origine asiatică – nici nu-mi trecuse prin cap până acum. Nici ea nu făcuse niciodată vreo aluzie la asta. Dar poate tocmai această tăcere era lucrul cel mai teribil. Nu vorbim niciodată de ceea ce este într-adevăr important pentru noi. Toți avem secrete pe care nu le dezvăluim nimănui, nici măcar persoanelor care ne sunt cel mai aproape – uneori nici nouă înșine.

Zece minute mai târziu eram afară, în stradă, în spatele geamurilor restaurantului – din fericire, Rebecca și Nigel îmi spuseseră unde aveau de gând să cineze. Stăteam acolo, cocoșat să spionez înăuntru în local, decis să controlez desfășurarea situației, sperând ca raportul ciudat dintre cei doi – de orice natură va fi fost până atunci – să nu se transforme ca prin farmec într-o dragoste dezlănțuită. Am rămas împietrit în frig și ger pentru nu știu cât timp, să aburesc cu răsuflarea firma luminoasă de la Auberge de Jarente. Eram în echilibru precar între automobilele umede de burniță, parcate transversal pe trotuarul alunecos. Dar nu reușeam să văd mai nimic, din păcate – numai umbre vagi, lăptoase și cufundate într-un halou rozaliu. De aceea, pentru câteva minute, m-am concentrat asupra citirii meniului de 145 de franci: supă de pește, mâncare de ardei, *cassoulet*, rață cu măsline, desert basc și sorbeturi.

M-am întors apoi în Rue des Rosiers. Căzusem pradă unor impulsuri obscure de moarte, unor gânduri funeste despre viitorul meu din ce în ce mai precar, despre egoismul meu fără sens, despre nefericirea mea meritată. Singur ca un câine în apartament, orfan de Rebecca, golit de orice energie, am ațipit

pe divan. Când m-am trezit, era patru dimineaţa. Am trecut prin încăperile goale ca o fiară în cuşcă. Împins de un impuls irezistibil, am intrat în camera Rebeccăi – uşa era deschisă. Totul în ordine, nici un obiect nelalocul lui. Pe birou se afla caietul gros cu copertă galbenă în care, seara, Rebecca îşi transcria adnotările şi remarcile. Am deschis o pagină la întâmplare, am început să citesc.

Este un tablou despre care nu se ştie nimic. Nimic sigur. Nici anul în care a fost realizat, nici cine sunt personajele reprezentate, nici cine l-a cumpărat după moartea lui R. Cu toate ipotezele, subiectul rămâne o enigmă. Tabloul este semnat: *Rembrand f 16.* Chiar aşa: lipsesc ultimele două cifre din dată. Nici o menţiune despre titlul original al pânzei, admiţând că ar fi avut unul. Nici nu există, în diferitele cataloage şi inventare, vreo descriere a unui tablou al lui R care să aibă o minimă afinitate cu această „pereche de miri". Prima menţionare a operei dispărute în neant pentru aproape două secole se află în *catalogue raisonneé* al lui John Smith, publicat la Londra în 1834: numărul de înregistrare este 430, titlul *Felicitare de ziua de naştere.* Smith a cumpărat tabloul în 1825 de la un anume neidentificat Mr Vaillant din Amsterdam, la preţul de cinci mii de florini. Apoi a decis să-l vândă pentru 6 825 de florini unui colecţionar din Amsterdam, Adriaan van der Hoop, care a descris astfel pânza: „portretul unei mirese evreice, pe care tatăl o împodobeşte cu un colier".

Pentru compoziţie este posibil ca R să fi avut în minte un desen de Hugo van der Goes, *Iacob şi Raşela,* sau poate desenul omonim al lui Hans Holbein cel Tânăr, păstrat la muzeul din Basel. Este însă reţinut ca izvor principal un desen al aceluiaşi R, în peniţă şi negru de fum, care se găseşte în colecţia Werner H. Kramarsky din New York. Este vorba despre *Isaac şi Rebecca priviţi de Abimelec,* şi este databil în jurul lui 1655–1656. Examenul cu raze X efectuat asupra *Miresei evreice* demonstrează că respectivele două personaje ale tabloului se aflau la origine în poziţie şezândă, amănunt care întăreşte conexiunea cu desenul. Aşa cum se povesteşte în Facerea, 26,6–II, „Isaac o mângâia pe Rebecca" atunci când Abimelec (care abia se distinge în desen, sus în dreapta) îi vede îmbrăţişându-se în grădina sa şi descoperă că Rebecca nu este sora lui Isaac, cum a afirmat acesta atunci când s-a refugiat în regatul lui Abimelec, ci soţia lui. Cu toate acestea, Abimelec nu apare în pictură, iar „mângâierile" *Miresei evreice* sunt mult diferite de acelea din desenul colecţiei

Kramarsky. Încercarea de a identifica în cele două figuri pe Isaac şi Rebecca, mai curând decât alte cupluri biblice cum ar fi Tobias şi Sara, Booz şi Ruth, Iacob şi Raşela, nu se bazează pe dovezi irefutabile.

Eu cred că respectivele două personaje ale tabloului sunt figuri biblice, sau mai bine zis că au luat naştere ca atare. Dar pe urmă – atunci când R pictează pânza – nu mai sunt aşa. R ascunde întotdeauna izvoarele pe care le foloseşte şi o face chiar în momentul în care le lasă să pătrundă în operele sale. Este un proces de transformare şi disimulare. În cazul acesta, R nu mai este interesat să stabilească o paralelă, chiar dacă vagă şi indirectă, cu personajele biblice. Dar foloseşte poate vechiul decor al desenului ca pretext compoziţional – şi acelaşi lucru este valabil şi pentru localizarea biblică – numai pentru că perechea pe care o are în faţă este una de evrei. Este vorba în orice caz despre un adevărat rebus. Istoricii de artă s-au abandonat celor mai diverse ipoteze, pentru a identifica enigmaticele personaje ale tabloului. Dintre cele mai reputate: poetul evreu sefard Miguel de Barrios şi soţia sa, Titus van Rijn şi Magdalena van Loo. Există cineva care s-a gândit chiar la Cirus, rege al Babiloniei, şi la graţioasa păstoriţă Aspasia. Cineva a semnalat asemănarea femeii cu mama din minunatul *Portret de familie* de la muzeul din Braunschweig, considerat în general din 1669, deci una dintre ultimele opere ale lui R. Cineva a comparat cele două personaje cu cele ale unor tablouri distincte, *Portret de bărbat cu lupă* şi *Portretul doamnei cu garoafă*, păstrate amândouă la Metropolitan Museum din New York. Asemănarea este într-adevăr remarcabilă: este oare vorba despre aceleaşi personaje, dar pictate cu câţiva ani mai înainte, în jurul lui 1659 – chiar dacă în cele două pânze apar paradoxal mai bătrâni.

Însă aproape toţi criticii consideră tabloul un *portrait historié* cu personaje idealizate. Un gen foarte la modă nu numai printre perechile olandeze, ci la fel de frecvent în Europa. Subiectele istorice erau considerate cele mai nobile, şi erau astfel cele mai cerute de majoritatea comanditarilor. Comercianţilor bogaţi le plăcea mai mult să fie reprezentaţi împreună cu soţiile lor, în chip de Ulisse şi Penelopa, sau Antoniu şi Cleopatra. Sau Isaac şi Rebecca, poate, în cazul unei perechi de evrei. În cazul tabloului lui R însă, după istoricii de artă, nu ar exista nici o dovadă sigură că personajele reprezentate ar fi evr...

Pe neaşteptate i-am auzit intrând, Rebecca şi Nigel, şi iarăşi am tras cu ochiul la ceas: patru şi un sfert. Ce ar fi putut să facă în acel interminabil arc de timp, odată sfârşită frumoasa lor cină?

Să se fi dus într-un hotel cu camere cu ora? Era posibil – probabil, sigur: având în vedere obiectivul final al splendidei seri, prezența mea în casă i-ar fi putut deranja. Am închis caietul galben și m-am grăbit spre intrare: Rebecca își aranja fulgarinul pe umeraș. Nigel nu era – sau dispăruse deja. Rebecca mi s-a părut mirată să mă vadă acolo, în toiul nopții, înțepenit să o privesc cu o expresie tâmpită întipărită pe față. Apoi a surâs, nu a catadicsit să-mi facă nici cel mai mic semn de salut, s-a îndreptat încet de-a lungul coridorului și s-a încuiat în cameră răsucind de două ori cheia în broască.

Suntem la incidentul din 20 decembrie. Evenimentul destinat să devină centrul de greutate al întregii povești dintre mine și Rebecca. Plimbarea în parcul Buttes-Chaumont. A fost o decizie pe care am luat-o pe neașteptate, în timp ce ne plimbam leneși fără țintă pe Rue du Petit-Musc. Aproape întotdeauna, acțiunile pe care nu le-am programat duc la consecințele cele mai neprevăzute – tocmai acelea pe care nici nu am visat să ni le imaginăm. Astfel, o rapidă urcare în metrou și iată-ne în arondismentul 19. Iată că asistam, bătând din palme precum copiii emoționați, la o reprezentație a teatrului de păpuși Guignol Anatole. Iată că ne antrenam în curse gâfâitoare printre râușoarele bucolice, printre micile cascade de culoarea luminii din pădure, printre încurajatorii și amabilii vânzători de gofre, pe podul suspendat și pe podul de cărămidă, în sus către fantasmagoricul munte de ciment, până la templul care se reflecta în lacul format de apele canalului Saint-Martin. Iată-ne sărind ca niște broscuțe înfrigurate în caraghiosul carusel al măgarilor cu funde de vată de zahăr petrecute pe după ureche. Iată-ne îngroșând rândurile celor care poartă mănuși albe și se rotesc pe pista de patinaj pe rotile, iată-mă alunecând și căzând rău cu fundul pe ciment. Iată-ne plimbându-ne mână în mână până la roțile cu cremalieră ale podului mobil Crimée – capodoperă indiscutabilă, mi-a explicat Rebecca, a premiatei

întreprinderi care construise ascensoarele hidraulice ale Turnului Eiffel.

Era o după-amiază înnorată, cu vânt. Rebecca era, ca întotdeauna, îmbrăcată în roşu. Îmi amintesc că îşi tot aranja gulerul unei haine de piele de firmă, Karl Lagerfeld, de abia cumpărată cu ocazia unei radicale şi isteţe reînnoiri a imaginii sale. Tremura ca o frunză, se smiorcăia ca o şcolăriţă în timp ce continua să-mi declare dragoste eternă. Era încăpăţânată, nimic de zis. Nu-şi schimba ideea, nu renunţa la obiectivul ei. Şi vorbea neîntrerupt. Era un fluviu revărsat. Era o fată atât de sentimentală, atât de emotivă... Mereu stingheră, mereu pe dinafară, mereu pe marginea prăpastiei. În clipa aceea era adorabilă. În schimb, eu eram mereu eu însumi – incapabil să mă descătuşez, să mă las în voia sorţii, să mă abandonez sentimentului şi pasiunii. Trăiam în viitor sau în trecut, oricum mereu fugind de prezent. De aceea trebuie să mă fi limitat la un vag, stânjenit, fugar şi diplomatic semn de încuviinţare (ei bine, de acord, poate te iubesc şi eu). Care a fost însă suficient pentru a aprinde în ochii Rebeccăi o flacără de fericire – o fericire atât de neîncrezătoare, atât de ingenuă, că am simţit, şi spun adevărul adevărat, o strângere de inimă aproape mortală.

În clipa aceea s-a întâmplat incredibilul. Vorbesc despre sărutul dintre noi, dintre mine şi Rebecca – neaşteptat, absurd, aproape de neconceput. Şi totuşi. S-a ridicat pe vârfurile picioarelor pentru a mă săruta: terenul era în pantă, iar eu mă găseam mai sus decât ea cam cu cincisprezece centimetri. Apoi, sărutul nu a fost aşa de rapid, ba din contră, şi era un sărut cu limba şi cu tot dichisul – trebuie să fi durat nu mai puţin de cinci minute. La sfârşit, când m-am desprins de ea, sărmana nefericită mi-a aruncat o privire de recunoştinţă infinită, de neuitat. „Rămâi alături de mine, dragostea mea. Rămâi mereu alături de mine" a murmurat. Şi eu am înţeles că, din acel moment, Rebecca ar fi sesizat orice îndepărtare temporară, orice scurt adio din partea mea, ca pe un pericol ucigaş, ca pe o ameninţare la însăşi supravieţuirea ei. Începea

să-mi fugă pământul de sub picioare. În scurt timp, Rebecca ar fi vrut mai mult – ar fi vrut ceva ce nu i-aș fi putut da. Chestie de zile. Depășeam limitele, și ar fi fost prea târziu să mai dăm înapoi.

De Revelion, Rebecca m-a întrebat dacă voiam să beau ceva la bufetul Muzeului Rodin. Era locul parizian unde îi plăcea să meargă atunci când viața îi surâdea, atunci când se simțea liniștită și fericită. Nu am comentat aceste afirmații ale ei. Așa că ne-am trezit pe Rue de Varenne într-un taxi striat de rugină. La volanul Renaultului, un băiat de culoare – unul din Coasta de Fildeș, aș fi zis – afișa o bandană de pirat înnodată pe frunte și mănuși de piele cu vârfurile degetelor tăiate. Un tatuaj ostentativ îi șerpuia pe încheietura stângă ce atârna de-a lungul portierei, prin cadrul geamului. Pe capotă strălucea decalcomania de lupanar a unei femei goale. Rebecca i-a lăsat taximetristului mai bine de zece franci bacșiș. În timp ce traversam strada, m-a luat de braț. Apoi și-a îndreptat o privire perplexă către cerul impregnat cu vapori de benzină. Și-a trecut o mână prin păr și și-a strâns gulerul hainei purpurii în jurul gâtului.

– Ce ți-ai făcut pe pantofi? Ai participat la vreun cross-country?

Touché. Mi-am privit ghetele pline de noroi.

– Poate nu ți-ai dat încă seama, dar, aici la Paris, plouă torențial de o săptămână.

Rebecca și-a înfășurat o eșarfă de cașmir în jurul gâtului.

– Dragul meu, nu ai decât o pereche de pantofi?

Chiar așa. La casa de bilete, pe coridor, ne-am luptat să ne strecurăm printr-un roi de turiști japonezi. Rebecca s-a îndreptat către bufetul bucolic. Un loc foarte drăguț pentru o oră de relaxare, fără îndoială – însă de la jumătatea lui iunie până la jumătatea lui septembrie. Poate.

– Afară ori înăuntru? a întrebat Rebecca, oprită în fața ușii cu geam prin care se ajungea în grădină.

A pescuit o Lucky Strike dintr-o tabacheră de argint. De când fuma? Poate începuse de curând, şi eu nu-mi dădusem seama. Firește, întrebarea ei era retorică. A comandat, o clipă mai târziu, un mas de Gueuze Belle-Vue. Emana un ciudat, neobișnuit efluviu de flori şi mirodenii rare (Rebecca, nu berea).

– Noul parfum Estée Lauder, a precizat.

De când începuse să se parfumeze? Am decis să sorb încetişor un whisky triplu într-o tentativă inutilă de a combate gerul care asedia grădina împietrită de iarnă. Un văl fragil de brumă se aşternea pe arbuşti, pe alei şi pe reproducerile statuilor lui Rodin. Ploaia continua să cadă cu zgomot pe pânza de cort ecru care apăra măsuţele din fier forjat ale cafe-barului. Se murea de frig, şi eram singurii nebuni care stăteau acolo afară, clănţănind din dinţi şi frecându-ne de genunchi mâinile înmănuşate. Japonezii înghiţeau ceşti cu ciocolată aburindă înăuntru, bine de ei.

– Dacă ar trebui să-l întâlnesc pe tatăl tău, ce impresie i-aş face, după tine?

Rebecca mi-a suflat în faţă un nor de fum azuriu.

– Ce întrebare. Dintre cele mai proaste, dragule.

– Chiar aşa.

– După tine, ce impresie ai vrea să facă un tip care iese în fiecare seară către miezul nopţii, fără a spune unde se duce, şi se întoarce apoi în zori beat turtă? Şi se trânteşte pe divan cu pantofii plini de noroi şi transpirat tot şi sforăie atât de tare de se cutremură geamurile ferestrelor?

– Hai, Rebecca! Îmi pare că zugrăveşti un tablou prea...

– Sau stă închis în cameră ziua întreagă fără măcar să scoată capul, nici...

– Se vede că am ceva mai important de făcut, nu?

– Vrei să-mi vorbeşti despre asta sau trebuie să intru în camera ta pe ascuns?

– Despre ce să-ţi vorbesc?

– Nu face pe niznaiul, ai înţeles foarte bine.

De, i-am spus. Despre cartea pe care o scriam, în fine. *Manual de autoapărare amoroasă.* La început nu m-a luat în serios.

– Un roman. Nu zău. De asta ai venit la Paris, pentru că te crezi Henry Miller? Şi despre ce e vorba? Se poate şti sau e secret?

Trama, povestea. Un cuvânt. Am bâjbâit. Dar am scos din buzunarul hainei o foaie. În noaptea aceea, spre patru, în timp ce scurgeam o sticlă de bourbon, mâzgălisem o nouă scenă. A vrut să i-o citesc. M-am limitat la un paragraf.

Sunetele claxoanelor anunţară că semaforul nu funcţiona: lumina în gol trimiţând scurte licăriri gălbui – intermitenţele inimii? – care găureau perdeaua de smog palid albastru depusă pe asfalt. Sperând că gândul (coşmarul) lui Hélène de Kilmaine se va dizolva în neant, am băgat în viteza întâi şi am pornit brusc. Un taximetrist gras ca un mistreţ african, cu mustăcioară ascuţită şi cu bascul pe cap, mă insultă prin geamurile închise ale maşinii. Picături mari de ploaie torenţială, ca nişte gloanţe, ciuruiră pompele unei staţii de benzină: singurul martor al întâmplării în afara subsemnatului, umbra pestriţă a unei biciclete de damă trântită lângă hala de spălare automată a maşinilor. După-amiaza îşi lipea adezivele cleioase pe firmele decolorate ale cinematografelor, restaurantelor, bistrourilor. M-am surprins admirând frumuseţea decrepită a imensului oraş. Forfota înşelăciunilor în cartierele spintecate, perucile frunzoase ale platanilor care puneau glugi cerului claustrofobic al bulevardelor. Dincolo de balustradele cheiului Celestins, Sena se umfla, tulbure, cleioasă, înfundată de gunoaie, ramuri uscate, tufişuri, trunchiuri, bucăţi de plastic, pantofi vechi şi ponosiţi.

Am împăturit foaia în patru, am ascuns-o sub masă. Rebecca mă fixa cu un aer perplex.

– Cine este acea Hélène de Kilmaine?

– Protagonista feminină, nu?

– Care este pentru protagonistul masculin un coşmar, aşa mi se pare că înţeleg.

– Păi... o poveste de iubire plină de frământări, şi...

– Tu scriind o poveste de iubire. Lucrul acesta mă face să râd.

– A, da? Ţi se pare atât de caraghios?

–Păi! Nu mi se pare chiar genul tău. Chiar dacă stilul nu este tocmai rău. Dar îmi sună puţin... puţin alambicat, aş spune.

– Alambicat?

– De, da, pe scurt... nu îmi pare un stil natural.

– „Natural?" Ce înseamnă un stil „natural?"

– Nu ştiu. Mai puţin rece, mai direct, mai puţin... mai puţin căutat, mai realist, mai puţin...

Ardeam de furie. Eram din cale afară de iritat. M-am controlat cu greu. Ca toţi scriitorii mediocri, nu suportam nici cea mai măruntă critică a muncii mele.

– Eşti şi expertă în literatură, pe lângă faptul că te ocupi de critica de artă?

– Sunt o bună cititoare. Şi scriu şi eu câte ceva, după cum poate ţi-ai dat seama.

– Articolele tale despre Rembrandt? Dar sunt lucruri academice, nu? Este eseistică, nu beletristică.

– Zici? Ai citit ceva scris de mine?

– Nu, fireşte că nu, dar...

– Şi pe urmă cine stabileşte ce este beletristică şi ce este eseistică?

– Cum cine? Depinde dacă povestea este adevărată sau nu, mi se pare evident. Dacă este imaginaţie, fantezie.

Pe neaşteptate părea şi ea foarte iritată.

– Las-o baltă, să schimbăm subiectul. Şi, în orice caz, este mult mai bine dacă nu îl întâlneşti.

– Pe cine, pe tatăl tău?

– Iartă-mă, despre cine vorbeam?

– M-ar găsi o partidă puţin apetisantă, pentru o moştenitoare bogată aşa cum este fiica lui?

– Mi-ar spune că nu ar trebui să te mai văd niciodată.

Dintr-odată nu mai era supărată, ba din contră. A izbucnit în râs, aruncându-mi o privire plină de adoraţie.

– Şi ar avea dreptate, am răspuns.

Simţeam un fior de teamă alergându-mi în sus şi în jos prin stomac, ficat, pancreas. Iată-ne din nou în acelaşi punct. Cu tot efortul meu, cu toate demonstraţiile brutale de dezinteres pe care i le oferisem, din motive greşite Rebecca continua să fie convinsă că într-o zi sau alta m-aş fi decis să răspund tragicului său amor. Sigur, vina acelui sărut blestemat de la Buttes-Chaumont. Nu putea să se abţină să nu se gândească – mă va iubi, o, da, mă va iubi – poate chiar contra voinţei sale. Ar fi dat, cred, nu ştiu ce pentru a vedea cele două cuvinţele atât de greu de spus *(te iubesc,* firește) rostogolindu-se din gura mea ferecată.

– Nu am forţa necesară pentru a iubi o femeie, Rebecca, am croncănit. Poate zilele trecute ţi-am făcut o impresie greşită, dar... mi-ar părea rău să te dezamăgesc. Nu... nu am curajul. Sau, poate, inconştienţa. Nu am generozitatea şi... convingerea. Să te iubesc Rebecca: să fim serioşi! Tu vrei să faci un paralitic să meargă. Dragostea este o curiozitate extremă. Şi apoi, ce este iubirea? Este o dorinţă de necunoscut care mă înspăimântă.

Admit, a fost un discurs mai curând melodramatic. Pe care în parte îl făcusem şi la Petit Vatel din Rue Lobineau. Începeam să mă repet, să devin monoton. Dar în acel moment nu mi se părea că am la dispoziţie alternative serioase. Rebecca era aşa de tenace, aşa de sigură pe sentimentele sale. Era convinsă că, dacă ar fi insistat, dacă ar fi perseverat cu asediul ei, mai devreme sau mai târziu aş fi capitulat. Dar eu continuam să mă simt nelalocul meu, în hainele dulcege ale îndrăgostitului. Nu era un rol pentru mine. Uram perechile care se iubeau sau care credeau că se iubesc. Spectacolul dragostei mă dezgusta. Fără dragoste eram nefericit, dar fericirea celor care se iubeau mi se părea ceva arogant. O etalare îngâmfată, obscenă. Trufaşă şi ridicolă. Dacă voiam să lenevesc în continuare în autocompătimire şi disperare, trebuia să fac ceva, trebuia să reacţionez.

Între timp, am constatat cu bucurie că, din punct de vedere practic, cuvintele mele avuseseră o oarecare eficacitate. Rebecca, de fapt, a resimţit vizibil lovitura. „Nu am forţa necesară

pentru a iubi o femeie, Rebecca." S-a albit la față. Părea răvășită, împietrită de oroare. Privirea ei a devenit plumburie – respirația neregulată, gâfâită. Între noi s-a instalat o tăcere de mormânt, care a durat foarte mult timp – cât, n-aș putea spune. Oricum, este vorba despre minute în șir. Apoi, din păcate, Rebecca a spus că toți ceilalți bărbați îi inspirau numai greață și dispreț („dar, în fond, sunt și eu un bărbat, Rebecca!" aș fi vrut să urlu – dar nu am făcut-o). Găsise întotdeauna înjositor imaginarul tipic de mascul de vestiar, defularea impudică în banalele locuri comune despre sex și despre femei. Nu era una dintre acele femeiuști fără creier, incapabilă să trăiască o singură zi din viața lor fără un bărbat lângă ele.

– Bărbații sunt temători și meschini, a adăugat. Lipsiți de sensibilitate, de inteligență. De fascinație, de, de... mister.

Ce să spun? Eram complet de acord cu ea.

– Dar și eu sunt așa, Rebecca. Este ceea ce încerc să te fac să înțelegi de la o vreme încoace. Dar tu nu vrei să mă asculți, nu-i chip să te conving!

– Știi, trebuie să știi să aștepți adevărata iubire, a replicat ea pe un ton convingător. Nu glumesc. Vorbesc serios. Nu suntem noi cei care o alegem, ci este ea cea care ne alege pe noi. De aceea trebuie să o așteptăm, și apoi să o veghem și să o păzim. Cu răbdare, cu bucurie. Poate chiar cu moartea în suflet.

Ce se întâmpla? Nici o altă femeie nu îmi mai vorbise așa – și nici în viitor nu avea să o mai facă, nu mă îndoiam de asta. Eram mirat, emoționat, tulburat.

– Eu cred acest lucru, dragul meu, a reînceput Rebecca. Iată povestea pe care o scriu acum, de exemplu.

Nu mai înțelegeam nimic.

– Ce... despre ce poveste vorbești, scuză-mă?

Rebecca a suspinat, apoi mi-a spus că de aproape șapte ani încerca să reconstruiască povestea unei străbune a ei, Abigail Lopes da Costa, nepoată a acelui Juan care a fost ars pe rug în 1602. Rebecca era convinsă că tocmai Abigail fusese pictată de Rembrandt, în jurul lui 1665, în misteriosul tablou cunoscut ca

Mireasa evreică. Figura masculină era un medic – evreu portughez şi el. Un anume Ephraim Paradies. Era sigură sută la sută.

– Ephraim şi Abigail sunt actorii unei mari reprezentaţii teatrale, a insistat Rebecca. Eroii unei mari poveşti de dragoste.

Eram din ce în ce mai confuz.

– Dar... te-am întrebat şi mai înainte, este adevărată sau este inventată? Povestea, vreau să zic, am întrebat ingenuu.

Cu şaisprezece ani în urmă eram un scriitor diletant, un adevărat cretin, un neştiutor în materie de naratologie, şi cu siguranţă nici un cunoscător de literatură. Mă axam numai pe stil – de altfel, nici acela cine ştie ce pe atunci. Eram atât de ignorant încât, pe vremea aceea, poveştile de dragoste de epocă – în lumina ficţiunii secolului al XIX-lea, puţin spus greu digerabilă de către mine – mi se păreau ridicole, stupide, demodate. Neactuale şi dezlânate. Darămite o poveste de iubire care se desfăşura într-un secol îndepărtat ca secolul al XVII-lea, şi, în plus, în Olanda. Tot atât de bine putea să se desfăşoare pe Marte în 2378.

Însă, în după-amiaza aceea îngheţată, pe neaşteptate, subiectul cercetării Rebeccăi mi s-a părut fascinant. Dacă mă gândesc bine, era un subiect pasionant. Pentru prima oară, m-am întrebat dacă nu s-ar fi putut scoate chiar o povestire frumoasă. Poate cineva se va îndoi, dar îmi amintesc acea zi (31 decembrie 1987, ca să se ştie) ca şi cum ar fi fost ieri. Grădina umedă, ceaţa care plutea în nori ciudaţi de aburi albăstrii. Frunzele moarte în derivă pe noroiul umed al aleilor. Statuile albe stropite de brumă. Fulgerul de lumină solară care se strecura printre tenebrele umflate de ploaie. Bruma scărmănată la orizont, vastul cer gol şi vântul şuierător. Rembrandt, Amsterdam, evrei portughezi. Repet, pe vremea aceea nu ştiam nimic. Nu mai auzisem vorbindu-se despre acea capodoperă expusă la Rijksmuseum, portretul revoluţionar al unei perechi în haine biblice care din secolul al XVIII-lea încolo a fost universal cunoscut ca *Mireasa evreică*. Eram încă puţin sceptic. De aceea i-am spus Rebeccăi:

– OK, de acord. Dar ce a făcut atât de special această binecuvântată înaintaşă a ta pentru a sfârşi pe o pânză de Rembrandt?

Numai două zile mai târziu, nu se poate spune că pe neaşteptate, ba din contră aşa cum fusese prevăzut în amănunt, situaţia s-a precipitat. Revelionul trecuse fără să lase urme, ca o dâră invizibilă. Nu sărbătoriserăm şi nici nu toastaserăm. Rebecca se dusese să se culce la ora zece seara, acuzând o puternică durere de cap. Eu însă rămăsesem mumificat toată noaptea în faţa televizorului, să urmăresc diferite programe. Un documentar despre reproducerea somonilor, reluarea finalei campionatului mondial de fotbal din 1970 (Brazilia–Italia 4 la 1, mi se pare) şi un film vechi de groază cu Bella Lugosi, *Murders in the Rue Morgue,* care mă impresionase pentru performanţa apreciabilă a actorului filipinez Charles Gemora în rolul maimuţei.

În orice caz, în dimineaţa de 2 ianuarie, Rebecca a avut o cădere nervoasă. S-a baricadat în baia apartamentului din Rue des Rosiers mai mult de patru ore. A ignorat cu încăpăţânare strigătele mele. Apoi şi-a tăiat venele încheieturilor cu aparatul de ras al subsemnatului. Atunci când am reuşit să sparg uşa, am găsit-o întinsă pe podeaua mânjită de sânge. Pe oglinda băii, cu rujul, cu caractere mari, scrisese patru versuri (în italiană, nota bene).

E QUEL CUORE NON RISPONDERÀ PIÙ
ALLA MIA VOCE, ESULTANTE E AFFLITTO.
TUTTO È FINITO... E IL MIO CANTO RISUONA
NELLA NOTTE VUOTA, DOVE TU NON SEI.[1]

Nu mai citisem poezia aceea: pe atunci, în afară de Dylan Thomas, Baudelaire, Eliot şi Lautréamont, îi uram pe poeţi. Numai patru ani mai târziu, din întâmplare, răsfoind un volum pe o tarabă, am descoperit că acele versuri minunate erau de Anna Ahmatova. În fine. După ce am dat un telefon agitat, în

[1] Şi inima aceea nu va mai răspunde/Vocii mele bucuroase şi mâhnite./Totul s-a sfârşit... şi cântecul meu răsună/În noaptea goală, unde tu nu eşti.

câteva minute, doi infirmieri de la Salvare au venit sus, alergând. Nu știu de ce, mi s-au părut profesioniști, precișI, rapizi. O impresie prematură, după cum aveam să descopăr curând. Și-au făcut de lucru puțin pe corpul inert al Rebeccăi și pe urmă au ridicat-o pe targă. Am observat că avea încheieturile bandajate, iar tifoanele erau îmbibate de sânge. Basetul Isaac lătra ca un dement. Infirmierii au coborât cu profesionalism spirala scărilor. M-am grăbit să-i urmez, și am închis ușa acelui apartament devastat de nefericire și de lipsă de dragoste.

Am aterizat în stradă. I-am declarat sec medicului că pretindeam, ba țineam cu tot dinadinsul să însoțesc persoana la spital. Acesta – poate impresionat de elanul meu, de mimica mea – nu a părut să aibă ceva împotrivă.

– Permisiune acordată, *monsieur*.

Am sărit ca un somnambul în spatele ambulanței. Am văzut infirmierii care o treceau pe Rebecca pe o brancardă albă încadrată de perfuzii gălbui. Am încercat să mă lămuresc în ce condiții era biata mea prietenă.

– *Je ne sais pas, je ne sais pas,* continua să repete tânărul brancardier cu părul negru legat într-o coadă la spate.

– Cum adică nu știi? Este nevoie de Premiul Nobel în medicină pentru a te lămuri?

Urlam cât mă ținea gura. Mai bine să tac: cu atât mai mult cu cât brancardierul părea surd. Sau afectat de o formidabilă malformație de auz. Sau poate urletele mele îi perforaseră timpanul. Ambulanța s-a pus în mișcare cu o sirenă înspăimântătoare. A bâjbâit câteva minute prin încrengătura de străduțe ale cartierului Marais și s-a lansat apoi cu toată viteza în traficul haotic de pe cheiurile Celestins și Henric IV.

Vântul ridica gunoaie pe trotuarele murdare de noroi. Șoferul derapa ca un nebun: aveam creierul încețoșat și o durere surdă, continuă, îmi pulsa pe ici pe colo prin tot corpul, vizitând pe rând organele vitale. L-am ignorat pe brancardierul cu auzul slab și m-am aplecat asupra Rebeccăi. Dumnezeule, avea privirea fixată în gol. Nu, nu, acum avea ochii dați peste cap. Iată,

murmura ceva – vorbea, da, vorbea ceva. Dar vocea îi era slabă – fraza, de neauzit, întretăiată. Nu reuşeam să aud ce spunea.

– Vorbeşte mai tare, Rebecca! Vorbeşte mai tare! am urlat.

Cine ştie dacă mă recunoscuse? Poate că da, poate de aceea refuza să vorbească. Sau poate chiar nu putea. I-am scrutat chipul răvăşit de durere, pierdut în liniştea unei singurătăţi extreme.

Piaţa Valhubert. Un minut şi jumătate de goană demenţială, o călătorie fără sens către nimic. Probabil Rebecca leşinase. Pe neaşteptate, ambulanţa a încetinit, apoi s-a urcat perpendicular pe trotuarul bulevardului Hôpital. S-a oprit.

– Ce se întâmplă? *Que se passe-t-il?*

Un şofer guşat a deschis larg uşa şi a urlat că motorul acelui hârb s-a stricat. Stricat? Stricat. Cum adică, stricat?

– *En panne.*

Zăpăcit, am luat în braţe corpul inert al Rebeccăi şi l-am desprins de perfuzii. Apoi l-am pus cu greu în cârcă şi, dând din picioare, i-am gonit pe infirmier, pe medic şi pe şofer care, urlând şi gesticulând, încercau să mă oprească. Am coborât pe trotuar. Am ocolit clătinându-mă capota ridicată a ambulanţei, care elibera un nor negru de fum. Am depăşit intersecţia cu Rue Poliveau şi am încercat să fac autostopul. În fond, ne despărţeau câteva sute de metri de cupola octogonală de la Salpêtrière. M-am aruncat în mijlocul străzii încercând să opresc una dintre maşinile încolonate în traficul dimineţii. Eram înconjurat de zeci de trecători curioşi care se încălecau ca nişte furnici înnebunite pentru a vedea bizarul spectacol. Îmi era greu să respir, muşchii braţelor îmi erau frânţi. Am simţit nevoia să răsuflu un moment. M-am trântit în fund pe trotuar cu Rebecca în braţe. Un curcubeu ciudat de urme de benzină se reflecta pe asfalt – o curbă de lumini strălucitoare în nemaivăzuta paloare gri a iernii. Sticluţe de plastic, pachete goale de ţigări, ambalaje ghemotocite de amfetamine şi bomboane, cocoloaşe de gumă de mestecat strivite pe grătarele coşurilor de gunoi. În jurul nostru, oroarea. Şi iată, universul se oprise. Universul nu mai exista, era numai acel semafor defect din

Boulevard Saint-Marcel care clipea pe galben şi care un moment mai târziu nu mai clipea şi nici nu avea să mai clipească vreodată. Şi eu nu aş fi ştiut niciodată ce spusese Rebecca, ce avusese să-mi spună, nu. Unde eşti, unde te-ai dus, unde te duci, unde te vei duce? Nu te duce, te rog. Iertare. Iartă-mă. Iertare. Iartă-mă, dacă poţi. Iartă lipsa mea de înţelegere, ingratitudinea mea.

– Sunt tot aici, lângă tine, am murmurat.

Apoi am început să disting zgomotul de fond, ecoul metalic al sirenei ambulanţei de rezervă care sosea zgomotoasă, cu toată viteza.

În cele din urmă, către 11, am adormit brusc, ghemuit pe un scaun incomod de metal, pe care îl trăsesem într-unul din colţurile uneia dintre sălile de aşteptare ale spitalului Salpêtrière. Lângă mine, se afla căruciorul cu targa pe care era aşezată Rebecca: şi ea era tot acolo, cu ochii închişi, mută. M-am trezit deodată într-un huruit chinuitor, cu tâmpla dreaptă apăsată pe marmura rece a pardoselii. Sufletele îngrijorate adunate la Urgenţă – grămada de accidentaţi cu relativele cozi de rude şi prieteni – s-au răsucit la unison în direcţia mea, şi nici măcar în acel context nicidecum amuzant nu au reuşit să-şi înăbuşe hohotele sonore de râs. M-am ridicat blestemând cu jumătate de gură. Pe urmă, rechemat de un geamăt al Rebeccăi, m-am dus lângă cărucior. M-am aplecat să mă uit la ea. Îi schimbaseră bandajele de la încheieturi. Maxilare contractate, respiraţie sacadată, artere ale gâtului care pulsau cu o frenezie alarmantă. Chipul acela de o imperfecţiune supranaturală era umflat, ca înnegrit. Am suspinat, făcându-i loc infirmierei care se apropia pentru a-i face o injecţie calmantă.

– Când o vede medicul? Ei? Este posibil ca o persoană în asemenea condiţii să trebuiască să aştepte ore întregi pentru a fi văzută de un doctor? am ţipat eu la ea.

Eram încordat, înspăimântat. Infirmiera m-a măsurat din cap până în picioare ca şi cum aş fi fost o specie necunoscută de moluscă.

– Nu are nimic, nu este grav. Nu moare, staţi liniştit. Şi, în plus, este în stare de şoc, trebuie aşteptat să-şi facă efectul injecţia, mi-a explicat.

Emana căldura umană a unui aisberg.

– Şi trebuie să aştepte tocmai aici, în mijlocul unei săli imense?

Infirmiera mi-a întors spatele. M-am prăvălit ca o piatră pe scaun, resemnat să aştept. Un tip cu aspect de doctor a traversat cu pas grăbit sala: am încercat să-l opresc, insultându-l cu voce tare într-o franceză chinuită, dar el m-a respins cu un şut.

Câteva minute mai târziu, Rebecca şi-a mişcat un braţ bandajat. Apoi pe celălalt. Apoi un picior. Am sărit în picioare şi am văzut-o deschizând ochii încet. Am strigat de bucurie, dar o clipă mai târziu mi-am oprit în gât acel urlet prematur. Un spectacol teribil, pe care nu îl voi putea uita niciodată. Privirea Rebeccăi. Pierdută. Disperată. Nebună. Pierdută în gol. Absentă. În acel moment se afla într-o altă dimensiune – în trecut, străină, de neajuns. Cel puţin de către mine. Am simţit că mor. Mi-a fugit pământul de sub picioare. Încercase să se sinucidă, pentru a-mi capta în sfârşit atenţia. Trebuise să recurgă la un expedient extrem, pentru a mă face să înţeleg că mă iubea cu adevărat. Atunci când i-am văzut pantofii abandonaţi în plasa metalică de dedesubtul brancardei, simboluri perfecte ale distrugerii şi neroziei care se întâmplase, am izbucnit în hohote de plâns. Erau ani, de-acum (poate, de când mă născusem), de când plânsesem aşa pentru o altă persoană – vreau să zic, pentru cineva care nu eram eu.

Ieşit de la Urgenţă, am traversat la Gare d' Austerlitz şi am luat primul metrou spre Saint-Paul. Convoiul a pătruns zdrăngănind într-un tunel tenebros. Şuieratul metalic al trenului în mers acoperea freamătul pasagerilor. Oh, plictiseala abisală a discuţiilor altora – piei superficiale ale unor vieţi colţuroase şi trecătoare. Cerşetorii de serviciu – falsul acordeonist, falsul şchiop – s-au produs în acele efuziuni cu mâna întinsă în interiorul vagonului care le sunt atât de familiare frecventatorilor obişnuiţi ai Parisului. „Bună ziua doamnelor şi domnilor, acum

sunt fără serviciu...“ Nu aveam dispoziția necesară pentru acel gen de spectacol. Șomer. I-auzi vorbă, și cine nu este în ziua de azi șomer? Dacă ești șomer, du-te și sapă pământul la țară sau vinde-ți acordeonul și proteza ortopedică, prietene – am bâlmăjit. Pe italienește, pentru a nu mă face înțeles și pentru a evita intervenții neplăcute.

Când am ieșit pe poarta în stil Liberty a metroului în Saint-Paul era ora 10 dimineața. M-am unit fluxului de pietoni înfrigurați care, la startul dat de semafor, s-au avântat ca o turmă compactă în traficul torențial din Rue de Rivoli pentru a merge în centrul cartierului Marais. Luând-o pe Rue Mahler, am observat o ruptură triunghiulară printre norii joși și grei. Cu eforturi demne de milă, o rază de soare filtra urzeala de aburi rău mirositori care atârnau peste oraș. O iarnă crudă năclăia un amestec jegos de ceață, măzăriche și smog pe firmele ruginite ale barurilor din Rue du Roi-de-Sicile, luate cu asalt de o omenire neliniștită, pierdută, dureroasă. Ajuns din nou în Rue des Rosiers, m-am trântit pe patul neatins al Rebeccăi fără măcar să-mi scot pantofii. Am rămas aproape o oră întins pe plapuma parfumată cu lavandă, fără a reuși măcar să moțăi. Mi-au revenit în minte versurile unui obscur poet din secolul al XVI-lea, căruia îi uitasem numele.

Semplice augello in fortunato nido
mi giacqui un tempo a la tua dolce cura
e sotto l' ali tue contento vissi.[1]

O vreme mi-am lăsat privirea sticloasă să cerceteze biroul: găzduia o cutie de pastile expectorante din nalbă, un portofel împletit în fir de oțel, un bloc-notes cu creion de aur, o mapă groasă din piele și un pitic chel pe post de suport de chibrituri. În cele din urmă, m-am dezbrăcat, am dat pe gât jumătate de tub de somnifere și m-am lăsat iar să alunec ca un îngeraș pe pat. M-am

[1] Pasăre simplă în cuibul tău norocos/m-am abandonat un timp dulcilor tale îngrijiri/și, apărat de aripile tale, fericit am trăit.

trezit cincisprezece ore mai târziu, în miezul nopții, cu pijamaua lipită de corp ca o gigantică foaie de hârtie lipicioasă de prins muște. Eram îndobitocit de efectul somniferelor. M-am instalat sub duș vreo două ore. Apoi m-am dus în bucătărie și am deschis larg ușa frigiderului. A mârâit surprins când i-am smuls gheața din inimă. Mi-am preparat un cocktail *on-the-rocks* criminal pe bază de whisky, bourbon, coca-cola, sos Worcester, suc de mango și cubulețe de bicarbonat. Când a ajuns în stomac, a avut efectul deflagrant al unei bombe. Pentru prima oară în viață mi-am dorit cu ardoare o țigară. Nu știu motivul următorului meu gest, având în vedere că era miezul nopții, dar m-am îmbrăcat din cap până în picioare, punându-mi costumul Cerruti. Înțepenit cu picioarele desfăcute în fața oglinzii din baie, mi-am periat reverul hainei. Am contemplat cu ochi nebuloși efectul întregului. Măiculiță, ce spectacol deprimant! Despre păr vorbesc. Din ce în ce mai rar, lipsit de strălucire, îmbâcsit, încâlcit.

Un adevărat coșmar. Am fost robul căderii părului începând cu vârsta de șaisprezece ani. O hemoragie. Un masacru. Pentru mine, să mă duc la frizer a fost întotdeauna – chiar este cazul să o spun (îmi pare cuvântul potrivit) – un *calvar*. De vreo zece ani eram terorizat numai la ideea de a mă pieptăna. Uram zilele cu vânt, nu mai mergeam cu bicicleta din frică să nu îmi fluture pletele. Vara – în timpul vacanțelor la mare – nu făceam baie pentru a nu-mi răvăși coama capilară din ce în ce mai deteriorată, dar pe care simțeam nevoia să o port nemișcată, pietrificată pe cap. În tentativa de a opri acel dezastru, vizitasem diferiți specialiști. În final, după zeci de consultații de specialitate, iată răspunsul fatal: se pare că sufeream de o dermatită seboreică a pielii capului, de origine psihosomatică probabil. Nu că aș fi rămas chel de tot – și de fapt, tehnic, nu eram chel de tot. Cu păr puțin aș spune, dar încă nu chel. Însă acel păr gras continua să-mi cadă în smocuri, cu ghiotura. Descoperea tâmplele, lărgea inexorabil o pată supărătoare în vârful craniului. Cu toate acestea, mă încăpățânam să-l port lung până pe umeri. Nu că ar fi făcut cine știe ce efect, dar adevărul era că nu voiam să mă resemnez

cu decadența mea, cu descompunerea mea. Părul a fost acela care m-a făcut să înțeleg că viața este o farsă tragică și crudă. Și nu-i nimic de mirare dacă tocmai la bărbier, pentru prima dată, am avut neta percepție a faptului că sunt muritor.

Am ieșit de la toaletă epuizat și deprimat, apăsând un șervețel pe fruntea jilavă de sudoare. M-am înfundat în fotoliu pentru a fixa peretele cu o privire absentă. Atunci atenția mi s-a oprit pe geanta și voluminoasa mapă de piele ale Rebeccăi, care tronau pe blatul biroului. M-am ridicat ca un automat pentru a le lua, apoi m-am întors pentru a mă lăsa cu toată greutatea în fotoliu. Am tras fermoarul genții. Înăuntru erau multe tuburi cu anxiolitice și antidepresive, caietul gros cu coperta galbenă și o agendă de piele neagră: jurnalul intim al Rebeccăi. L-am răsfoit cu ochii cât cepele, și la un moment dat am citit dezorientat o frază care aproape mi-a provocat un atac de inimă.

> În ceea ce numim iubire, ori suntem complici total ori total străini, și toate căile de mijloc – care ignoră această dedicare absolută, dementă – sunt destinate falimentului, fragilității, risipei (firește, traducerea din franceză este a mea).

Ce să zic, era o idee puțin spus alarmantă. Mai era și ciorna unei scrisori scurte, adresată subsemnatului și datată 18 decembrie 1987.

> Nu-ți cer decât un simplu DA, același DA pe care ți-l spun eu. Un cuvânt atât de mic, dar atât de angajant. Ți-o spun din adâncul sufletului, dragul meu, toată ființa mea îl murmură. Dumnezeu nu va permite ca toată această poveste a noastră să devină o amintire de durere. Nu, ar fi mult prea crud. Simt, noi vom sfârși prin a ne preda acestui sentiment unic, rar, prețios. Vom sta împreună și vom fi fericiți pentru totdeauna.

Înăbușindu-mi un fior, am pus deoparte jurnalul intim și m-am dedicat mapei de piele. Era încărcată cu fotocopii, fișe, fotografii, reproduceri de tablouri și notițe vărgate cu scrisul

nervos şi neregulat al Rebeccăi. În copiosul vraf de materiale am observat imediat un volum editat de Oxford University Press în 1983, *The World of the Portughese Jews of Amsterdam during the Seventeenth Century:* aduna contribuţiile unei duzini de istorici englezi, americani, olandezi. Apoi, integral fotocopiate, erau şi două texte mai curând curioase – ambele redactate în latină. Primul, *Metamorphosis insectorum Novae Zeelandiae,* tipărit la Amsterdam în 1665, era un tom interesant despre ştiinţele naturii, ilustrat cu desene frumoase care, din păcate, prin reproducere, îşi pierdeau mare parte din fascinaţie. Atunci când am citit numele autorului am sărit de pe scaun. În realitate era vorba despre o autoare: Abigail Lopes da Costa – de acum binecunoscuta înaintaşă a Rebeccăi. Cel de-al doilea text era un tratat de medicină gros, intitulat *Archeus,* scris de acel Ephraim Paradies despre care îmi vorbise Rebecca la Muzeul Rodin. Fusese tipărit la Amsterdam în 1663.

Am început să răsfoiesc iarăşi caietul galben, cu mult mai multă atenţie decât o făcusem în noaptea în care rămăsesem singur în casă în timp ce Rebecca se dusese cine ştie pe unde cu Nigel. Mi-am dat seama că era acolo o mină de adnotări despre Rembrandt. Observaţii şi anecdote cu privire la cariera, la stilul, la viaţa marelui pictor, adunate toate sub titlul explicit *Rembrandtiana.* Am observat şi nenumărate comentarii despre fiecare operă în parte. O secţiune era mai voluminoasă decât celelalte, şi mi s-a părut consacrată capodoperelor lui Rembrandt din ultimii ani. Am citit-o pe nerăsuflate: pagini captivante – şi, mai ales, bine scrise. La un moment dat, mi-au căzut ochii pe o frază. *Subiectele pe care le înfăţişează Rembrandt sunt actorii unei mari reprezentaţii teatrale – şi în* Mireasa evreică, *în special, sunt eroii unei mari poveşti de dragoste.* Era, firește, un subiect pe care îl mai auzisem de la Rebecca. Mai bine vă mărturisesc imediat: a fost o clipă. O străfulgerare în minte. Clar este că m-am trezit brusc din toropeala mea. Am sărit în picioare şi am alergat să ascund caietul galben şi mapa de piele în valiza mea veche plină de praf, care încă se găsea acolo unde o răsturnasem intrând

pentru prima oară în Rue des Rosiers – în dulapul din perete aflat în fundul debaralei. Înăuntru erau hârţoagele romanului meu, *Gramatica sentimentelor* – cel care între timp devenise *Manual de autoapărare amoroasă*. Un gest iraţional, în aparenţă, dar nu de aceea mai uşor de iertat. Tâmpit, răuvoitor. De o uşurătate înspăimântătoare, chiar criminală. În realitate, era un caz de furt pur şi simplu, şi încă în detrimentul unei persoane internate în spital din cauza mea. M-am întors să mă instalez în fotoliu. Nebunesc. Nu aş fi ştiut să spun exact de ce, dar – poate pentru prima oară în viaţa mea – eram foarte excitat. Mă simţeam mai încărcat decât o baterie electrică şi, în schimb, două minute mai târziu am adormit pentru a patra oară în decurs de şaisprezece ore.

Ceea ce s-a întâmplat pe urmă a fost ca un vis, chiar dacă trebuia să mă fi trezit deja de câteva minute. În orice caz, pe neaşteptate am auzit în spatele meu scârţâitul unei uşi care se deschidea. M-am întors brusc şi am sărit în sus din fotoliu de mirare. Rebecca Lopes da Costa era acolo, în pragul salonului, înfăşurată într-un impermeabil de culoarea cernelii, cu încheieturile strânse în două bandaje bătătoare la ochi. Mă fixa cu ochii larg deschişi, ţinându-şi răsuflarea. Chipul ei violaceu, cu trăsăturile deformate de supărare şi de durere, părea cel al unei persoane scăpate din întâmplare dintr-un masacru. Nu voi uita niciodată privirea ei rătăcită şi neîncrezătoare, nu voi uita niciodată expresia ei dezgustată şi rănită, tonul mânjit de oroare şi dispreţ cu care a bâiguit, scârbită şi furioasă:

– Ah, încă mai eşti aici? Speram să fi avut bunul-simţ să pleci.

Am părăsit apartamentul din Rue des Rosiers jumătate de oră mai târziu, trăgând în jos pe scări valiza mea jupuită. De mâner atârna un cartonaş decolorat: LEO GUALTIERI, VIA PUNGILUPO 43, PISA, ITALIA. Uitasem înăuntru caietul galben şi mapa de piele ale Rebeccăi, îngropate sub o grămadă de haine murdare.

ACTUL II

MIREASA EVREICĂ

Amsterdam, 1665–1667

Pare imposibil, dar nu reușesc să-mi amintesc cu absolută precizie când am întâlnit-o pentru prima oară pe Abigail Lopes da Costa. Poate a fost chiar în ziua operației lui Salomon Fischer, însă nu sunt sigur. N-aș putea jura. Memoria joacă feste urâte. Curios, nu? În realitate, nu a trecut mult timp de când s-au întâmplat faptele acelea: abia trei ani. Dar în mintea mea este ca și cum ar fi trecut un secol. Circumstanța rămâne mai curând ciudată – chiar bizară că nu am transcris în caietele mele data exactă a acelui eveniment atât de important. Și care, între paranteze, fie spus, urma să aibă consecințe atât de durabile în existența mea. Dar toată povestea relației mele amoroase cu Abigail Lopes este încadrată de fapte inexplicabile. În mare parte este un mister care nu se îndură încă să se destrame. Însă, din experiență, am învățat că adevărul – chiar dacă există – poate ieși la suprafață doar din confuzie și haos. Adevărul este totdeauna mult mai improbabil decât ficțiunea, pentru că ficțiunea trebuie să fie plauzibilă – în timp ce viața se poate lipsi liniștită de coerență, ca și de logică. Îmi dau seama că a istorisi această poveste cu credibilitatea necesară – faptul de a o înfățișa reală – este foarte greu. Vreau totuși să încerc să o fac.

Chiar dacă nu sunt sigur, totul trebuie să fi început în acea zi de octombrie. Peste Amsterdam plutea un cer de catifea, și orașul se oglindea în apa de culoarea aramei – pătată de bitum,

alunecoasă ca uleiul. Pe apele brune ale lui Zuider Zee, printre balizele de semnalizare, trecea o navă de război. O umbră grea, uriașă, spectrală, care scotea fum în negură. Un concert de clopote saluta două flote ale Companiei care se întorceau de la Cayenne și Batavia. Salomon Fischer era un comerciant de mirodenii care locuia în preajma portului. Suferea de o inflamație cronică a intestinului, cu alternanță de constipație și diaree. Enterocolita avusese consecințe și mai deranjante, cum ar fi crăpături și fistulă la anus. Amânasem câteva luni înainte de a mă decide să intervin. În final m-am văzut constrâns să cauterizez fistula anusului și să o tai de tot cu o pereche robustă de foarfeci. Din fericire, Salomon Fischer avea o constituție foarte puternică, deși a ieșit mai curând slăbit din operație. I-am luat imediat sânge folosind perfuzii abundente, și i-am prescris o serie lungă de purgative. Pe urmă, odată ce mi-am terminat treaba, l-am încredințat îngrijirilor soției sale și m-am retras.

Afară, am aruncat o ultimă privire gardului de pari clisoși din port, incrustați cu alge și mizerii: după care m-am îndreptat către casă, alunecând printre arsenale și cheiuri. Un cântăreț ambulant cânta la o orgă veche de sticlă, și lovea clopotele de cristal cu un ciocănel înfășurat în postav. Într-o fundătură urât mirositoare, un măcelar îndesa metri de mațe cu ficat, burtă, seu și cereale. „Vreun cârnat pentru iarnă, doctore Paradies?"

Orașul se pregătea să se ascundă în noapte. O goană de nori negri a desenat o dungă întretăiată la orizont. A început să cadă o ploaie supărătoare, un ropot scurt în rafale – dar era ca și cum ar fi trebuit să plouă la nesfârșit. Pontoanele abia striau apa putredă, densă ca sticla, a canalelor cartierului meu – Vlooienburg. Foi de varză, petale, ramuri, cotoare de mere pluteau săltând printre carenele vaselor.

Aproape toți evreii emigrați în Amsterdam se stabiliseră în Vlooienburg. Era vorba despre o insulă formată de o limbă de pământ asanată nu de foarte mult timp. Înainte de sosirea evreilor, aici locuiau tâmplari, maeștri lemnari și dulgheri: în

jur se lucra şi se comercializa lemnul folosit pentru a construi navele de război şi cele comerciale ale flotei olandeze. Apoi s-a stabilit aici industria pietrelor preţioase, împreună cu aceea a prelucrării tutunului. Vlooienburg nu a fost niciodată un ghetou: în casele evreieşti munceau servitoare creştine – pe de altă parte, câţiva evrei ţineau taverne şi baruri care, era bine cunoscut, nu serveau vin şi bere *kasher*. Atunci când m-am născut eu, în 1632, familia mea locuia deja pe Houtgracht, lângă piaţa de verdeţuri şi sinagoga congregaţiei Beth Jacob, într-o casă de cărămidă luată cu chirie de la un olandez avut, Willem Kiek. Îmi amintesc un cartier plin de capre şi găini. Erau vânzători de haine vechi, brutari, chirurgi, fabricanţi de peruci şi de năframe de rugăciune. Strada principală era Breestraat. În acelaşi cartier cu noi trăia rabinul-şef Saul Levi Mortera, dar şi cunoscutul comerciant de artă Hendrik Uylenburgh, agent al lui Rembrandt van Rijn. În 1639, după ce se căsătorise cu Saskia (nepoata lui Uylenburgh), acelaşi Rembrandt cumpărase casa adiacentă, care se învecina şi cu cea a lui Daniel Pinto, un important comerciant de tutun. Era o locuinţă foarte scumpă – prea costisitoare, se spunea, pentru păguboasele finanţe ale artistului. Daniel Pinto mi-a povestit că Rembrandt nu plătea niciodată cotele pentru lucrările de întreţinere ale casei, şi mai făcea şi un scandal infernal în subsol. Chiar pe partea cealaltă a străzii locuia Menasseh ben Israel, cunoscutul rabin, editor şi autor de texte apologetice: unul dintre cei mai prestigioşi şi influenţi membri ai comunităţii evreieşti. Era prieten foarte bun cu Rembrandt, dar şi-a făcut portretul la alţi pictori faimoşi, cum ar fi Jan Lievens şi Govaert Flinck.

Pe Houtgracht, nemişcat în calea frigului în faţa porţii casei mele, era Isaac. Unul dintre servitorii lui Alphonso Lopes da Costa. Purta un palton vechi, închis la culoare, şi o bască demodată, udă fleaşcă de ploaie. Ultima oară venise vineri după-amiază. Şi era a patra încercare a lui de a-mi înmâna acel bilet. Dar eu nu avusesem timp să-l primesc şi îi spusesem să revină peste două zile. Punctual, două zile mai târziu, acel băiat pistruiat cu

urechile clăpăuge şi bărbuţa nearanjată se întorsese. În seara aceea, cabinetul meu trebuie să fi fost mai îngheţat ca niciodată. Şi umed – traversat de suflarea furişată a unor curenţi de aer invizibili. Fără prea mare ceremonie, l-am invitat pe servitorul lui Lopes să ia loc pe un scaun rugos din piele de Cordoba. Isaac clănţănea din dinţi şi îşi freca palmele pe genunchi. În faţa lui erau patru vase de sticlă. Conţineau braţe şi picioare disecate.

– Secţionate de Vesalio.

Am observat privirea goală a lui Isaac.

– Andries van Wesel, fondatorul anatomiei, am precizat.

Vesalio, cel care transformase brusc şi radical metodele de cercetare anatomică – aşa cum Copernic revoluţionase concepţia astronomică despre univers –, era unul dintre oamenii de ştiinţă pe care îi admiram cel mai mult. La Paris, frecventa cimitirul Inocenţilor pentru a-şi disputa oasele defuncţilor cu câinii vagabonzi. La Louvain îşi confecţionase un schelet personal furând oasele unui hoţ – al cărui corp descărnat de corbi rămăsese agăţat împreună cu cele ale altor pedepsiţi, de-a lungul drumului către Malines.

Isaac mă privea cu ochii ieşiţi din orbite: iar ceea ce vedea era un om înalt şi slab, cu un nas mare, ascuţit, cu piele măslinie, cu ochi negri şi păr lung ciufulit. I-am indicat o serie de volume din biblioteca mea.

– Vezi acestea? Sunt cele şapte cărţi ale fundamentalului tratat al lui Vesalio, *De humani corporis fabrica.* Au fost publicate în 1543 la Basel de către tipograful Oporino.

Isaac a încuviinţat distrat.

– Nu citesc latina, domnule.

I-am oferit un pahar de ţuică şi o bucăţică de plăcintă cu limbă de viţel.

– Doamna Abigail îi dă mult de furcă patronului, a bălmăjit servitorul cu o anume gravitate, după ce şi-a încălzit maţele cu ţuica şi a devorat plăcinta.

Atunci cred că a fost pentru prima oară când am auzit vorbindu-se despre Abigail.

– Are o sănătate foarte plăpândă, a adăugat Isaac, cu un surâs vag întipărit pe buze. Suferă de o boală ciudată.

– Vorbeşti bine, băiete. „Plăpândă." Unde ai studiat?

Isaac s-a luminat la faţă, plin de mândrie.

– Am citit cărţile patronului.

– Ştii să citeşti? De abia mi-ai spus că nu citeşti latina.

– Citesc spaniola şi ebraica. M-a învăţat domnul Lopes.

– Ai citit textele sacre?

– Torah şi Talmudul.

– Îmi pare bine. Eşti un *aşhkenazim* german ori polonez?

Isaac a strănutat.

– German, domnule. Familia noastră a fost expulzată din Lübeck.

– Cum de vorbeşti atât de bine spaniola?

– Tutorele fiilor patronului. Am putut asista la lecţiile sale.

– Bravo. Ai fraţi, surori?

– Am doi fraţi. Unul este tipograf, iar celălalt măcelar.

– Foarte bine. Nici un cerşetor în familie?

– Nu, domnule.

– Bine.

Am luat o foaie de hârtie şi pana de trestie şi am început să fac schiţa portretului servitorului. Învăţasem singur arta desenului şi eram în stare să execut portrete în cerneală şi cărbune. Poate această pasiune a mea depindea de faptul că nu puteam ţine nici două minute mâinile pe loc. Sau poate datorită faptului că mâna anatomistului este asemănătoare cu cea a pictorului. Cine ştie? Oricum, cunoşteam chirurgi care nu numai că erau portretişti abili şi pictori de natură moartă, dar şi foarte buni profesori de caligrafie şi maeştri de scrimă. Pe de altă parte, trebuie admis că, multă vreme, aproape toţi chirurgii nu au făcut altceva decât să extirpeze pietre de la rinichi şi cataracte, să trepaneze cranii şi să ia sânge din vene, să aplice lipitori şi clistire. Erau simpli artizani şi, atunci când nu ştiau să remedieze ceva cu mijloacele rudimentare pe care le aveau la dispoziţie, ei bine, se limitau să scrie o reţetă generică şi să-l expedieze pe

pacient la spiţer. Nu din întâmplare, numai de foarte puţină vreme breasla chirurgilor fusese separată de cea a fabricanţilor de ghete de iarnă şi de cea a argăsitorilor de piei.

– Ia spune-mi. Căruia dintre colegii mei i-a mai fost făcută propunerea – de a o îngriji pe fiica lui Alphonso Lopes, vreau să zic?

Mirosea a mucegai în cabinetul meu. Volumele bibliotecii erau asediate de o armată de ciuperci.

– Tuturor medicilor din Vlooienburg, cu excepţia dumneavoastră. Patronul spune că este un caz disperat.

Am schiţat un zâmbet blând.

– Ce desenaţi, doctore Paradies? a întrebat Isaac.

Aşa deci: iată de ce nu ştiusem nimic. Se prevedea o însărcinare foarte laborioasă: Alphonso Lopes era unul dintre cei mai bogaţi negustori din Vlooienburg. Inutil să spun că între noi medicii erau rivalităţi, invidii. Înfloreau diatribele şi intrigile. Dacă avea cineva ocazia să-şi discrediteze un rival, ori să-i sufle un pacient care putea da lustru reputaţiei sale, nu se gândea de două ori. Eu eram de-acum un profesionist afirmat, cu perspective splendide de carieră. În fiecare zi, din zori şi până în seară, şiruri întregi de bolnavi băteau la uşa cabinetului meu. Eram consultant a numeroase spitale şi sanatorii de boli cronice, lazarete şi bolniţe pentru leproşi. Aveam la dispoziţie o trăsură a mea şi autorizaţiile speciale adiacente. În concluzie, duceam o viaţă liniştită şi destul de satisfăcătoare, chiar dacă – după publicarea tratatului meu de medicină – în rândurile comunităţii ebraice devenisem obiect de polemică din cauza teoriilor mele prea puţin ortodoxe. Eram din ce în ce mai prost văzut, şi pentru că metodele mele experimentale nu contribuiau la întreţinerea popularităţii mele printre colegii tradiţionalişti. Erudiţii despre care vorbesc, înţepeniţi în dogmele lui Galenus, nu apreciau faptul că primeam cu regularitate vizita unor medici de avangardă din toată Europa, cu care întreţineam o corespondenţă asiduă şi care păreau să găsească teoriile mele foarte stimulante.

– Şi care ar fi diagnosticul? De ce nu se găseşte tratamentul corespunzător? După părerea colegilor mei, ce boală are această femeie?

Isaac şi-a mijit ochii înroşiţi.

– Nimeni nu ştie, doctore.

– Este vorba despre un rău necunoscut?

– Aşa pare.

Deci, o boală misterioasă. Pe care ştiinţa medicală se dovedeşte a nu fi încă în stare să o diagnosticheze. Poate să fi descifrat cineva un simptom sau altul, dar mi se părea că nici un medic, oricât de ilustru, nu a reuşit încă să înţeleagă cum de acea boală greu de diagnosticat s-ar fi dezvoltat în organismul lui Abigail Lopes da Costa. Şi astfel, nimeni nu s-a încumetat să înceapă o posibilă terapie. De, sigur nu-mi puteam ascunde marea satisfacţie înţelegând că specialiştii cel mai bine văzuţi din oraş încercaseră să rezolve enigma, fără a obţine nici cel mai mic rezultat. Chiar dacă, în acelaşi timp, nu eram deloc surprins să aflu că dotaţii mei colegi, înscrişi în mod legal în *collegium medicum* din Amsterdam, nu fuseseră la înălţimea situaţiei. Iată de ce, în cele din urmă, Alphonso Lopes se resemnase să mi se adreseze mie – cel mai clevetit medic din Vlooienburg.

– Dacă infirmităţii doamnei Abigail nu i se găseşte remediu, mai devreme sau mai târziu boala o va duce spre moarte, a explicat servitorul lui Lopes. Chiar dacă este prea puţin probabil ca un corp atât de slăbit să poată produce un deznodământ letal.

– Văd că eşti şi un expert în medicină.

Foarte stânjenit, Isaac şi-a fixat privirea pe paharul gol şi pe şuruburile de argint care fixau pocalul de baza cu formă de gheară.

– A spus-o doctorul Sommelsdijk, s-a justificat.

Da. Începeam într-adevăr să fiu curios.

– Oare doamna suferă de deranjamente gastrice? În cazul acesta, aş sfătui o poţiune de licuriţia şi sasafras. Poate chiar cu un strop de urină, corn de cerb în pulbere şi secreţii de broască. Eu iau regulat.

Isaac a chicotit.

– Glumiţi doctore?

Isteţ băiatul. M-am arcuit pe scaun şi m-am aplecat către el. I-am întins foaia pe care se materializase imaginea unui chip.

– Ţi-o dăruiesc.

Isaac a făcut ochii mari.

– Într-adevăr? Pot să o păstrez?

Am trecut la un ton rezervat, confidenţial.

– Dacă răspunzi la câteva întrebări. Este tânără această Abigail?

– Douăzeci de ani.

– Şi, din întâmplare, este şi foarte frumoasă?

Servitorul lui Lopes a surâs, apoi şi-a băgat în buzunarul cămăşii desenul meu şi a făcut un semn ciudat circular cu mâinile.

– Veţi judeca şi singur, doctore Paradies.

Reşedinţa lui Alphonso Lopes da Costa este pe Singel, cel mai aproape de uscat dintre marile canale ale Amsterdamului. Este şi astăzi numit *Sole d' Oro,* însă în ziua aceea – contrar numelui – era ascuns de un înveliş de ceaţă. Vizibilitatea era apropiată de zero. Îmi aminteam însă bine frontonul de gresie al clădirii de forma unui mic templu cu timpane şi coloane, cariatide, obeliscuri şi o acvilă de ghips care părea să-şi ia zborul de la ferestrele mansardei. Se spuneau minunăţii despre incredibila colecţie de artă a lui Lopes, care dădea cunoscătorilor săgetări de invidie şi revărsări de bilă. Zeci de capodopere, printre care şi extraordinarul tablou al lui Tiţian *Portret de gentilom* şi magnificul *Portret al lui Castiglione* de Rafael. Se spunea despre tabloul lui Rafael că încercase să-l cumpere maestrul Rembrandt van Rijn în persoană, în aprilie 1639, la licitaţia lui Lucas van Uffelen. Însă Lopes oferise 3 500 de guldeni – o cifră pe care, firește, Rembrandt nu şi-o putea permite.

O rafală violentă de ploaie m-a constrâns să-mi întrerup firul gândurilor. Pe undeva – foarte aproape, pe Zuider Zee – se auzea mugetul monoton al unei furtuni. Canaturile enormei porţi au scrâşnit sub lovitura impetuoasă a vântului. O pală de

ploaie amestecată cu măzăriche şerpuia pe pardoseala vestibulului. Clădirea era cufundată într-o tăcere nenaturală. Geamurile ferestrelor erau vătuite de o peliculă de brumă. Am prins o muscă ce se învârtea înfrigurată pe reverul de blană al pelerinei mele. Am ţinut-o prizonieră între vârfurile degetelor şi am încercat fără succes să desprind cu unghiile aripile insectei.

Într-un târziu, cu o încetineală de necrezut, a venit să mă primească un lacheu laconic şi decrepit, în livrea. Avea o faţă de buldog din care răsărea un nas teşit. După ce am urcat cu greu, am trecut printr-o serie de camere: am observat câteva mese de nuc, recipiente de marmură pentru a ţine vinul la rece, scaune tapisate cu catifea verde. Apoi ne-am oprit într-o vastă sală de primire. Bine încălzită, plină cu candelabre, oglinzi, coloane şi biblioteci cu vitrine din sticlă. Pereţii erau pictaţi cu fresce cu scene mitologice şi alegorice. Pe cămin era agăţată o hartă mare a Olandei, executată în atelierul lui Willem Janszoon Blaeu. În vase mari de ceramică erau buchete de trandafiri de Damasc şi cu parfum de mosc, micsandre şi crini cu iz dulceag. M-am apropiat de una dintre enormele ferestre care dădeau spre Singel: afară era un zid de ceaţă crăpat de lumini. M-am răsucit brusc: înăuntru nu se auzea nici un zgomot. Sau poate nici un sunet nu reuşea să depăşească clinchetul metalic al vântului.

Am tuşit cu emfază pentru a atrage atenţia lacheului uscat de ani.

– Astăzi nu este de serviciu Isaac?

Bătrânul s-a scuturat din toropeala lui şi şi-a aţintit asupra mea ochii bulbucaţi. A clipit. Nu părea să fi recepţionat întrebarea mea. Nu părea să fie prea obişnuit cu lumina. Şi nu cred să fi fost mai înalt de un metru cincizeci. Avea toate caracteristicile unei fantome – ba chiar ale unuia dintre acele spectre hoinare care, după vechile credinţe religioase din antica Romă, se întorc pe pământ pentru a-i chinui pe cei vii. În orice caz, nu am avut nici o altă modalitate de a mai formula alte ipoteze neliniştitoare. Pentru că uşa din fund a salonului s-a dat de perete

și din umbră a apărut silueta deșirată a lui Alphonso Lopes da Costa.

– Dumneavoastră citiți mult, doctore Paradies? a întrebat Lopes fără prea multe preambuluri.

Nu eram prea sigur că surprinsesem motivațiile acelei întrebări ciudate.

– Normal, cred. Manuale și texte științifice, mai mult. Clasici ai ebraismului. Tratate de medicină și chirurgie. Chiar și opere literare.

Alphonso Lopes părea să dezaprobe. Dar răspândea un aer amabil și îndatoritor – atât de politicos, încât m-a făcut să intru la bănuieli, ba chiar m-a pus în gardă. Se oprise acolo, în fața mea, cu mâinile încrucișate la spate.

– Fata mea stă de-acum tot timpul în pat și citește. Nu mai desenează. Devorează volumele unul după altul. Bine, în general eu iubesc cărțile și litografiile. Dar în cazul fiicei mele, au sfârșit prin a o distruge. Să trecem peste tratatele de botanică, precum cel al lui Caspar Bauhin. Măcar de-ar fi continuat Abigail să se ocupe de viermii săi. Însă poveștile inventate contribuie la incitarea fanteziei ei morbide. Mi-a arătat un scaun spaniol tapisat în piele rusească. Luați loc doctore. Doriți să fumați?

Am suspinat adânc.

– Aș vrea foarte mult. Dar a trebuit să mi-o interzic. Se pare că plămânii mei sunt deja în pragul descompunerii.

– Atât de tânăr? Mă surprindeți, doctore Paradies. În orice caz... vă disPlace dacă cer să mi se aducă tabacul?

– Puțin. Dar nu vă opriți, firește.

Bogatul comerciant trebuie să fi avut în jur de șaizeci de ani. Profilul îi era impunător: cap leonin, maxilar puternic. Ochi căprui ageri. Păr des, ondulat. Mustață bine periată. Nas energic proeminent. Părea forjat în oțel, dar în același timp corpul lui avea ceva feminin – poate din cauza anumitor pernuțe adipoase care îi confereau o formă ușor rotunjită. Avea degete nervoase, încărcate de inele. Purta un frac elegant gri turturea, cu un

guler amplu alb, şi o pelerină moale de zibelină. Nu exista nici o stofă preţioasă – bumbac indian, damasc franţuzesc, mătase persană – care să poată rivaliza cu luxul zibelinei.

Lopes l-a expediat pe lacheu.

– Ce credeţi despre apele medicinale, doctore?

– Păi, uneori pot fi utile. Şi se pot prepara în scurt timp. Cu fructe macerate ori cu ierburi uscate, cu seminţe de anason sau rădăcini de lemn-dulce. Chiar şi cu coajă de lămâie sau de portocală.

– Ce recomandaţi pentru deranjamentele stomacale?

– Apă feruginoasă. Apa de răşină de pin, în schimb, favorizează funcţiile rinichiului.

Oare Lopes mă supunea unui fel de examen preliminar? Poate pentru a-mi pune la încercare calităţile profesionale. Sau ortodoxismul ideilor.

– Ce-mi spuneţi despre astm? Tatăl meu a suferit ani întregi.

Nu am reuşit să-mi înăbuş un surâs larg.

– Pentru că o fi fost îngrijit cu lapte de capră şi apă de antimoniu, adică un vomitiv diluat. Poate chiar începând terapia sub semnul zodiacal al Leului.

– Cum de ştiţi asta? Lopes mi-a aruncat o privire întrebătoare. Şi pietrele la rinichi?

– Aveţi?

– Nici gând. Dar a avut fratele meu.

– Şi ce i s-a prescris?

– Dacă îmi amintesc bine... o infuzie gelatinoasă de viperă şi răzuială din coarne de cerb, şi...

– Praf de miriapode, recunosc stilul.

Lopes s-a oprit să se gândească.

– Sunteţi dintre cei care consideră oboseala excesivă una dintre cauzele principale ale febrei?

Nu greşisem: era vorba despre un adevărat interogatoriu. Poate această ultimă întrebare avea însă şi un scop practic, şi făcea o trimitere destul de puţin mascată la condiţia lui Abigail.

– Fără nici o îndoială. Dacă ceea ce se consumă nu este recuperat imediat sau dacă mişcarea îndelungată determină rănirea vreunui organ, intervin o alterare a echilibrului corporal şi o tulburare a mişcării circulare a sângelui. Dar, cu siguranţă, oboseala nu este singurul factor care declanşează febra. Fiindcă diferitelor afecţiuni ale sufletului le corespund modificări ale organelor şi mişcărilor lor, febra poate fi cu siguranţă cauzată de simţăminte ca ura sau melancolia. Pasiunilor inimii le corespund modificări corporale. Gândiţi-vă mai ales la alterările bătăilor cardiace şi ale ritmului respirator. Nimic, domnule Lopes, nu poate fi mai nociv pentru sănătate decât afecţiunile sufletului.

– Dar natura sufletului nu-şi are sălaş oare în felul de a gândi?

– Pasiunile sunt gânduri, domnule Lopes. Acestor gânduri li se alătură plăcerea şi durerea.

Alphonso Lopes şi-a încreţit fruntea, perplex.

– Dar cum se poate întâmpla ca gândul, care aparţine sufletului, să intervină atât de puternic asupra corpului şi uneori să îl transforme într-o maşinărie inaptă să continue să trăiască?

Era o întrebare crucială, care atingea o chestiune de o importanţă fundamentală: greu de răspuns în două cuvinte. Oricum, m-am străduit să fiu concis.

– Pentru că în om, domnule Lopes, mintea şi corpul constituie o unică fiinţă. O singură entitate. Sunt legate iremediabil şi nu pot fi separate în nici un fel.

A urmat o tăcere lungă, încărcată de nelinişte. Comerciantul îşi aţintise privirea în gol – dar eu eram convins că mă studia cu deosebită atenţie. Lopes era un întreprinzător foarte abil, şi unul dintre cei mai de vază oameni – *chachamim*, în ebraică – ai congregaţiei sefarde Talmud Torah. Auzisem chiar că era inspector al navelor de război în construcţie la Amsterdam la comanda coroanei franceze. De asemenea, furnizor de arme – tunuri, muschete şi muniţie – şi titular al unor numeroase misiuni secrete în slujba cardinalului Richelieu. Datorită conversaţiilor lungi pe care le întreţinusem ani de zile cu prietenul

meu rabinul Menasseh ben Israel, aflasem multe lucruri despre mai-marii evreilor din Amsterdam. Şi parcă îmi aminteam că Alphonso Lopes se îmbogăţise din comerţul cu diamante şi zahăr şi trăise pentru un timp la Anvers şi mai apoi în Brazilia. Atunci, când negustorii portughezi sefarzi fuseseră goniţi din Recife împreună cu olandezii, deschisese noi căi comerciale cu Curaçao, cu Guyana Occidentală şi cu Surinamul. În cele din urmă, se întorsese să locuiască la Amsterdam, unde strânsese o mare colecţie de opere de artă indiană şi orientală, fără a-i neglija însă pe maeştrii italieni. Şi gloriile locale: încă din 1635, abia întors din Anvers, cumpărase o pânză a lui Rembrandt van Rijn, *Catârul din Balaam*, care data de la 1626.

– Mai aveţi acea veche pictură a maestrului Rembrandt, jupâne Lopes?

Comerciantul a luat pipa lungă pe care i-o întindea un valet foarte tânăr.

– Faima maestrului este în vizibil declin. Puţini îşi amintesc de el astăzi. Dar eu nu vând niciodată o lucrare din colecţia mea, doctore.

Am mirosit cu voluptate aroma tăioasă a tutunului condimentat şi cu arome de beladonă, seminţe de măselariţă şi bacă indiană.

– Faceţi rău că vă interziceţi tutunul, doctore Paradies. Este demonstrat că acest fum combate umiditatea care generează febra. Eu sufăr foarte mult din cauza umidităţii. Dacă nu aş fuma atât de mult, probabil aş fi mort.

– Poate aveţi dreptate dumneavoastră, jupân Lopes, am spus, privind forfota slugilor care aduceau la masă o budincă de păsări dezosate.

– Treacă de la mine fumatul. Dar să nu îmi spuneţi că sunteţi la dietă, vă rog, a exclamat Lopes.

– Am oare aspectul unei persoane care urmează o dietă?

– Chiar aş spune că da, doctore.

– În realitate, am carii. Dar nu mă resemnez să sfârşesc în mâinile dentistului.

Alphonso Lopes s-a dovedit înţelegător.

– Vina mea. Am fost unul dintre principalii importatori de zahăr din America de Sud. Am şi eu molarii putrezi, dacă asta vă poate consola.

– Şi cum vă trataţi?

– Folosesc o pastă de dinţi pe bază de praf de os de sepie.

– V-aş putea întreba cum o folosiţi?

– O, nu este greu. O înmoi cu salivă şi o întind pe dinţi cu degetele.

– Hm... şi funcţionează?

– Cine ştie. Pentru orice eventualitate, mi-am cumpărat deja o proteză de fildeş.

– Ce fel de fildeş?

– Colţ de hipopotam.

– Şi cum se fixează de gingii?

– Cu un fir de argint, doctore.

O oră mai târziu, atunci când a fost adus porumbelul fiert cu zahăr şi seminţe de pin şi copt în coca aurie, Abigail Lopes încă nu se arătase. Locul ei la masă era impecabil aranjat, paharul său avea o floare proaspătă, dar locul rămânea gol. Alphonso Lopes a bufnit că probabil un atac neaşteptat al bolii o reţinea pe fiica lui în camerele ei. Locul acela gol de lângă scaunul meu îmi dădea fiori, îmi transmitea o senzaţie de ameninţare surdă: aveam impresia că, de la un moment la altul, bolnava trebuia să-şi facă apariţia în sală pentru a se aşeza alături de mine ca o fantasmă. O frică infantilă, atavică. Ridicolă pentru un medic. M-am înviorat privind comportamentul cu totul degajat al comeseanului meu: părea că Alphonso Lopes se aştepta să-şi vadă fiica apărând la masă în câteva minute, după ce s-ar fi lepădat de boala ei obscură ca de o rochie.

Mai târziu însă, în timp ce un cârd de valeţi strângeau resturile, din apartamentul lui Abigail Lopes s-au auzit pe neaşteptate urlete acute şi teribile. Atât de înspăimântătoare, atât de sfâşietoare, că mi-a îngheţat sângele în vine. Am sărit de pe scaun. Strigătele acelea păreau răgetele unui animal

măcelărit. Din instinct, am sărit în picioare pentru a alerga în ajutorul nefericitei.

– Ce... ce i se întâmplă doamnei?

Cu un zâmbet trist pe buze, Alphonso Lopes m-a luat de braţ pentru a mă opri. A dat din cap şi mi-a făcut semn să mă aşez din nou.

– Nimic. Este vorba despre obişnuitele convulsii nervoase, a spus cu ton neutru, ca şi cum ar fi comentat condiţiile atmosferice.

Vorbea în şoaptă, aproape bâiguind.

– Peste câteva minute se va sfârşi totul.

Şi-a împăturit şervetul, şi-a aşezat scaunul cu delicateţe.

– Vă rog să mă scuzaţi, doctore.

Înainte de a se îndrepta spre camerele fiicei sale m-a salutat înclinându-se.

– Care este însărcinarea despre care îmi vorbeaţi în biletul dumneavoastră, stimate jupâne Lopes?

Alphonso Lopes a deschis larg uşa salonului. A vorbit fără măcar să se întoarcă.

– Aţi înţeles deja. Vreau să deveniţi medicul curant al lui Abigail, domnule Paradies.

Când m-am aflat în sfârşit singur cu Abigail Lopes da Costa, am avut surpriza de a vedea în picioare în faţa mea o tânără nu prea înaltă, de o slăbiciune spectrală. Cu un minim efort de imaginaţie, mai că puteam să mă amăgesc că-i zăresc scheletul. Ochii ei devastaţi de durere erau negri, mari, şi descătuşau o energie surprinzătoare. Avea un păr minunat, negru, de o lungime năucitoare, aranjat în bucle mari. Ţinuta îi era plină de graţie, iar politeţea ei impecabilă trebuie să-şi fi avut izvorul într-o educaţie rafinată. Purta o rochie elegantă din mătase roşie, care era însă complet demodată. O clipă, m-am surprins gândindu-mă că sunt atracţii mult mai irezistibile decât frumuseţea absolută, la o femeie – cum ar fi, de exemplu,

aerul dezorientat al celei care este mereu nelalocul ei, stânjenită, în derivă.

La acea primă întâlnire, Abigail Lopes mi-a spus cu drăgălăşenie, într-o exprimare foarte rafinată, că dorea foarte mult să mă cunoască. Tatăl ei îi vorbise de mai multe ori despre mine şi era mulţumită să ştie că acceptasem să o tratez ca pacientă. Din păcate, cu două zile mai înainte fusese constrânsă să rămână în camerele ei din pricina unui atac al bolii şi astfel nu avusese ocazia să se prezinte. Se scuza că mă silise să fac un drum degeaba. Dar fuseseră momente de mare tristeţe. Nu făcuse altceva decât să citească – cărţile erau singura ei consolare, o alinare căreia i se abandona cu furie. Dar acum era atât de slăbită, atât de pierită, că nu mai putea ieşi din casă, iar viaţa de societate îi lipsea mult. Aşa că citea pentru a-şi uita nenorocirile, pentru a intercepta un reflex şi o reverberaţie a lumii, pentru a auzi măcar un ecou al vieţii celorlalţi.

– Vă înţeleg pasiunea pentru lectură, doamnă. După părerea mea, singura fericire a omului se află în folosirea liberă, dar disciplinată a intelectului.

Pe chipul lui Abigail s-a clătinat umbra unui surâs.

– Chiar aşa, doctore?

– Tatăl dumneavoastră a afirmat că nici nu mai desenaţi.

– Este adevărat. Mă obosesc prea mult. Desenez foarte rar.

Spre marea mea surprindere, am descoperit că Abigail era expertă în pictura pe pânză şi incizia în aramă, precum şi în acuarelă şi pictură în ulei. Ştia să înfăţişeze cu mare precizie plante, flori şi insecte: nu cu multe luni în urmă, petrecea ore întregi cu o lupă în mână ca să observe obişnuinţele păianjenilor, muştelor, libelulelor şi ale omizilor. Pusese la punct în apartamentul ei un mic laborator în care păstra insectele pe care le găsea în grădina casei şi în peregrinările sale în jurul Amsterdamului. Îşi nota scrupuloasă comportamentul acestora şi le desena, documentând etapele transformărilor lor. Omizi, larve, crisalide cu sau fără gogoaşă, fluturi de noapte, fluturi, coleoptere, muşte în zbor sau în repaus.

Atunci când am intrat în dormitorul ei, am tresărit de uimire. Expuse la vedere pe niște rafturi erau sticle care conțineau ouă de șopârlă, tuberculi și fluturi în alcool, cutii rotunde pline cu insecte uscate. Pe jos se aflau vase cilindrice de sticlă ciudate și mari, pline cu o substanță transparentă în care pluteau șerpi, iguane, și chiar un crocodil. Abigail a insistat să-mi arate unele plăci incizate și un caiet plin peste măsură cu adnotări: m-a rugat să citesc un pasaj despre viespi, unul despre molii, un altul despre viermii de mătase și frunzele de dud. După câte se părea, atât inciziile cât și textele fuseseră elogiate de poeți, pictori, oameni de știință și naturaliști care se adunau în locuința lui Franciscus Van den Enden. Un cenaclu intelectual pe care Abigail îl frecventase îndelung înainte ca o agravare bruscă a bolii să o țintuiască la pat luni de zile.

Voi spune adevărul: am rămas deconcertat de înfățișarea sperioasă a lui Abigail, de frumusețea ei piezișă, de vocea ei răgușită și profundă și nu în ultimul rând de acel minuțios discurs al ei despre omizi și larve, care – cine știe de ce – mi s-a părut cam dezlânat. Mirarea mea a luat proporții atunci când Abigail mi-a dezvăluit o poezie compusă de ea, de șapte versuri, *Cântecul omizii,* care se încheia astfel:

> Onorat fie deci Dumnezeu
> Preamărit fie El pentru că a creat
> acești infimi, umili, deformați viermișori

Și nu am reușit să-mi înăbuș stânjeneala atunci când Abigail s-a dus în camera alăturată și s-a întors cu un fluture uscat pe care a dorit să mi-l ofere în semn de bun venit. Gestul acela neașteptat m-a surprins și m-a tulburat, dar fusese făcut cu o asemenea delicatețe, încât m-a lăsat fără cuvinte. Apoi, în timp ce stăteam acolo, nemișcat ca o statuie de sare, cu fluturele uscat în palmă, Abigail Lopes m-a salutat cu cea mai vie cordialitate și a dispărut în apartamentele ei.

*

Câteva zile mai târziu – pentru comunitatea noastră de sefarzi din Vlooienburg, ziua a douăzeci şi şasea a primei luni *(Tishri)* a anului ebraic 5425 –, eu şi Abigail am făcut o lungă plimbare în grădina din spatele palatului lui Alphonso Lopes, pe marginea lacului artificial cu ape tulburi, îngroşate de frunze moarte şi ramuri uscate bătute de vânt. Eu mergeam încet alături de Abigail, iar ea îşi sprijinea braţul fragil de al meu, atingându-mi corpul cu trena rochiei. Emana un parfum delicat, o aromă înviorătoare. Fără a-şi mai ascunde agitaţia, mi-a mărturisit că avea o nevoie disperată de a vorbi cu cineva. Dacă aş fi ştiut ce oroare de viaţă ajunsese să ducă, aş fi rămas perplex. Boala îi luase totul – bucuria de a trăi, pasiunile, interesele, prietenii. Mai mult decât orice pe lume, îi lipsea o persoană cu care să stea de vorbă. Cineva căruia să-i poată spune ce simte, ce suferă. Înţelesese imediat că doctorul Paradies, având în vedere calitatea sa profesională, putea să o asculte, să o ajute, să o încurajeze. Deci, de când mă văzuse îmi scrisese în fiecare zi, în secret, deşi era conştientă că eu nu aş fi citit niciodată acele mesaje pline de speranţă şi de tristeţe. Aşa că, o rugase pe cameristă să aducă în apartamentul ei scaunul norocos pe care mă aşezasem în sufragerie şi – ca să nu îl folosească altcineva – îşi pusese pe el toate rochiile. Ceruse să i se aducă şi şervetul pe care îl apropiasem de gură în timpul prânzului de zilele trecute împreună cu Alphonso Lopes, şi – fără măcar să-l fi spălat – îl strecura când dormea sub cămaşa de noapte şi îl ţinea apăsat pe inimă.

– Trebuie să-mi juraţi că veţi fi prietenul meu bun, domnule Paradies. Măcar dumneavoastră. Nu mai pot vedea pe nimeni, nu mai am legături cu lumea.

Eram înmărmurit, neliniştit. Am îngânat câteva silabe vagi de încuviinţare. Apoi, pentru a schimba discuţia, i-am explicat că adevăratul meu nume era Emanuel de Prado.

– Atunci când m-am reconvertit la iudaism, am luat un nume evreiesc pe care să-l folosesc numai în cadrul comunităţii. Astfel, din Emanuel de Prado am devenit Ephraim Paradies.

Ca răspuns, Abigail mi-a întins mâna. I-am strâns-o cu grijă şi am descoperit că pielea ei ardea ca un cărbune încins.

– Am febră, a spus Abigail pe un ton sfârşit, monoton. O am mereu.

Ştiam de-acum că acea categorie a minunatului este legată într-un mod aproape indisolubil de fenomene nervoase – o patologie mentală care în bună parte rămâne încă necunoscută. Numai lenea îi împinge pe patologi să diminueze, dacă nu să ignore, ceea ce pare de neexplicat. Chiar dacă inexplicabilul, extraordinarul şi minunatul reapar oricum în orice tentativă de descifrare a faptelor. Asta dacă nu, de când lumea e lume, tocmai noutăţile sunt cele care stârnesc uimire şi rezistenţă, de când lumea şi pământul. Eu nu credeam şi nici nu cred deloc în perfecţiunea şi infailibilitatea ştiinţei contemporane. Este prea uşor să rămânem aşezaţi pe jilţul postulatelor şi al prejudecăţilor, convinşi că universul se termină cu pereţii camerelor noastre, şi că nu se află nimic dincolo de ceea ce obişnuinţa ne învaţă să considerăm ca limite ale realului. Suntem atât de departe de a cunoaşte toţi agenţii naturii şi diversele lor moduri de a acţiona, încât nu ar fi riguros să fie negate anumite fenomene numai pentru că par de neînţeles nivelului nostru actual de cunoştinţe: trebuie numai să fie examinate cu o şi mai scrupuloasă atenţie. Însă, din contră, dubiul filosofic asupra autorităţii ştiinţei nu trebuie să degenereze într-o credulitate oarbă faţă de tot ceea ce pare nemaiauzit, extraordinar şi contrar sensului comun – ca şi cum lumea noastră ar fi expusă fără încetare capricioaselor incursiuni ale puterilor invizibile.

În orice caz, în după-amiaza aceea ne aflam în salonul privat al lui Abigail. Erau acolo un şifonier frumos din lemn de cedru, aplice din alamă pentru lămpi, două oglinzi cu intarsii şi un *menorah*. Intrând, am observat că în colivia păsărelelor, agăţată între geamurile şi draperiile albastre ale ferestrei, era încarcerată o pereche de canari. Abigail broda aşezată la o măsuţă de abanos. Numai ce am salutat-o şi a izbucnit în plâns. Nedumerit,

am întrebat-o motivul acelei melancolii neașteptate. Mai bine nu aș fi făcut-o.

– Am migrenă, mi-e rău, nu voi mai ieși niciodată din casă, sunt disperată, vreau să mor! a strigat – dar, o clipă mai târziu, era iarăși absolut calmă.

De-a lungul carierei mele, mă găsisem în situații mult mai grele. Față în față cu asasini feroce, violatori bestiali și nebuni furioși. Oricum, am rămas împietrit în fața ușii. Abigail m-a ignorat. Nu a mai scos un cuvânt și a continuat să brodeze. Din când în când, ridica însă ochii și mă spiona. Am luat loc în fotoliu. Abigail încerca să se abțină, dar se vedea bine că era măcinată de o tensiune enormă, și făcea un efort titanic pentru a se înfrâna. Era un vulcan pe punctul de a erupe.

Minuțiosul protocol clinic pe care îl elaborasem de-a lungul a mai bine de zece ani de practică prevedea mai ales anamneza personală și patologică a bolnavului. Și pe urmă o vizită bazată pe o îndelungată cercetare efectuată cu termometre și lentile speciale, pentru a analiza urina și fecalele. După care urma să formulez diagnosticul și să prescriu tratamentul cazului. Fără să mai zăbovesc, am luat geanta și am început să-mi scot instrumentele. Atunci s-a întâmplat. Pe moment, nu am înțeles însă bine *ce*. Abigail era tot acolo – liniștită, amorfă, cu pleoapele coborâte. A trecut un minut lung cât un secol. Apoi, acea imobilitate absolută s-a întrerupt. Mâinile și brațele lui Abigail au început să se contorsioneze. Abigail și-a curbat spatele, a deschis ochii mari și a scos un urlet inuman.

Am cotrobăit în geantă în căutarea carnetului de observații. Am luat tocul și am început să transcriu ceea ce spunea Abigail alternând fraze cu sens cu urlete înspăimântătoare. Vocea ei părea deformată de groază, dar era clar că încerca să descrie ceva – ceva ce *vedea*. O pădure în flăcări, un grup de indigeni tatuați, o flotă de canoe pe un fluviu învolburat, sclavi negri fără mâini și fără picioare. Auzea răsunetul prelungit și monoton al unei tobe, surd și regulat ca bătăile inimii. Nu reușeam să-i disting bine cuvintele – însă pe neașteptate acele halucinații vizuale și sonore

au încetat. Abigail a amuţit dintr-odată şi a rămas nemişcată. Aproape mă liniştisem, dar surprizele nu se sfârşiseră.

Abigail s-a aşezat din nou pe scaun. M-am apropiat pentru a-i întinde un pahar cu apă, dar mi l-a smuls din mână şi a dat cu el de perete. A fost apucată de un spasm al muşchilor respiratori. Apoi a alunecat jos şi a căzut pe podea cu un zgomot surd. Părea cataleptică. Părea moartă. Eram dezorientat, nedumerit. Mă aşteptam la un caz complicat, dar descifrabil în câteva săptămâni de şedinţe utile. Şi în schimb... În timp ce mă gândeam, ochii lui Abigail au ieşit din orbite. Privirea ei opacă s-a fixat în gol, apoi s-a oprit asupra mea – fără însă a mă vedea. Pupilele dilatate nu reacţionau. Chipul era o mască impasibilă, rigidă, lipsită de expresie. Părea complet ieşită din minţi. Însă, la un moment dat, bustul şi capul i s-au îndreptat, ochii şi-au recăpătat strălucirea, gura încleştată i s-a întredeschis. Abigail a inspirat profund. După aceea, fizionomia i-a redevenit inertă, ochii i s-au tulburat şi s-au închis, capul i s-a lovit de piciorul mesei incrustate. Abigail s-a ridicat de pe podea sprijinindu-se într-un cot. A căscat.

– O, bună ziua, doctore Paradies, mi-a spus cu nemărginită politeţe şi cu o voce care părea să vină de dincolo de mormânt.

Mi s-a alăturat cu paşi uşori şi cu un zâmbet tulbure pe buze. Intuind ciudăţenia acelui comportament, am întins braţul drept în faţă pentru a-i face semn să rămână la distanţă. Abigail a sărit ca un arc, şi-a încleştat degetele pe mâna mea şi a strâns-o cu o asemenea forţă, încât pentru o clipă am simţit că leşin de durere. M-am smucit cu disperare pentru a-mi elibera mâna, dar Abigail şi-a dus-o la inimă şi apoi a apăsat-o convulsiv pe piept. Am tresărit: Alphonso Lopes se putea ivi de la un moment la altul.

– Doamnă, vă rog. Această exuberanţă a dumneavoastră e peste poate de periculoasă.

Abigail s-a prăbuşit la pământ. Plângând, a încercat fără rost să-mi sărute mâinile. Năucit, am bâiguit câteva cuvinte fără sens. Cine ştie de ce, asta a făcut să înflorească în privirea înceţoşată a lui Abigail o tandreţe inefabilă. Mi-a dat drumul

din strânsoare şi a pus capul pe genunchii mei. Atunci am văzut pentru prima oară nodulul înroşit de pe gâtul ei – o mică leziune locală, provocată poate de o înţepătură de insectă.

Medicina, ca şi filosofia, este arta incertitudinii: investigarea adevărului este o muncă grea, dar nu imposibilă. Însă, în cazul bolii lui Abigail, am avut imediat neplăcuta senzaţie de a nu cunoaşte încă mijloacele de diagnosticare pentru a o descifra. Şi totuşi, poate tocmai această conştientizare a incapacităţii mele m-ar fi putut ajuta să intuiesc natura acelui rău, şi deci ar fi putut să-mi sugereze remediile potrivite pentru a-l contracara. De ani de zile, cumpăram ierburi de la o bătrână din târgul de la Nieuwe care ştia despre botanică mai multe decât oricare medic pe care îl cunoşteam. Dacă era vorba despre anatomie, măcelarul meu era în stare să secţioneze un braţ mult mai bine decât oricare chirurg. Nu, prima regulă a unui medic bun este asta: trebuie să stea la căpătâiul bolnavului – pentru că acolo, numai acolo poate învăţa ce sunt bolile.

Cum oare – mă întrebam –, cu toate progresele uimitoare ale matematicii şi ale artelor mecanice, cunoaşterea naturii este încă învăluită în negură? Probabil deoarece diferenţele dintre om şi natură, dintre ştiinţe şi obiectele pe care acestea le studiază, nu vor putea fi niciodată înlăturate. Prin intermediul simţurilor este posibil să se stabilească un raport cu lumea care ne înconjoară, dar tocmai simţurile sfârşesc prin a acţiona ca nişte ecrane şi ne ascund esenţa realului. Chiar şi după progresele aduse ştiinţei medicale de către Paracelsus, Van Helmont şi Descartes, va putea stabili cineva un cadru exact al compoziţiei sângelui sau va putea explica în ce fel se face digestia? Gândeam că este treaba unui medic bun să cerceteze natura lucrurilor, un specialist pe deplin conştient că tot ce ştie el nu poate fi integral şi nu va fi niciodată. Cunoaşterea este un patrimoniu care creşte în timp, şi numai prin confruntări între diferite perspective şi contribuţii succesive. Este necesar să fie

citită cu atenţie marea carte a lumii, pentru a construi teorii care să aibă o temelie solidă.

Semnele de care ne folosim noi medicii pentru a diagnostica bolile se bazează întotdeauna pe conjecturi improbabile. Totuşi, două manifestări tipice ale bolii lui Abigail îmi păreau promiţătoare pentru a înjgheba un diagnostic: febra aproape permanentă şi acel nodul de pe gât, pe care l-am examinat în amănunt, provocându-i lui Abigail o agitaţie nefirească. Aşa cum vedeam eu lucrurile, era vorba foarte probabil despre muşcătura unei ploşniţe. Înainte de a descoperi nodulul, mă gândisem să-i administrez lui Abigail o doză adecvată de scoarţă peruviană – chinină –, numită şi *remediu englezesc*, cunoscută pentru efectul ei în stoparea frigurilor şi a malariei, aducătoare de crize convulsive. Nu era uşor de procurat, deoarece costa foarte mult: era importată din Anglia la astronomicul preţ de cincisprezece lire livra. În plus, comercianţi avizi şi spiţeri pungaşi nu-şi făceau scrupule să contrafacă preţiosul medicament. Uneori folosind coajă de cireş colorată în infuzie de aloe, care deţine proprietăţile organoleptice ale chininei, dar nu vindecă nicidecum febra şi mai provoacă şi atacuri diareice. În orice caz, mă răzgândisem.

Am întrebat-o pe Abigail dacă îşi amintea să fi fost pişcată de vreo insectă, poate în timpul şedinţelor ei naturaliste, în timp ce studia cu lupa omizi şi fluturi. Mi-a răspuns că nu era sigură, deşi s-ar fi putut întâmpla. Fusese însă pişcată de un număr incredibil de insecte la Essequibo.

– Am fost muşcată într-o zi şi de un câine vagabond, dacă vreţi să ştiţi.

Şi-a descoperit braţul drept şi mi-a arătat o cicatrice oribilă circulară, aproape la înălţimea cotului.

Am sărit de pe scaun.

– Essequibo? Despre ce vorbiţi, doamnă?

Abigail s-a născut în Brazilia, la Recife, în 1645. Tocmai în anul în care au început problemele pentru sefarzii olandezi.

Plantatorii portughezi din Brazilia s-au ridicat contra stăpânirii olandeze: revolta a împiedicat comerțul comunităților ebraice și aproape a paralizat activitatea sefarzilor din Recife. Mulți – dar nu și Alphonso Lopes – au pierdut toți banii investiți în afaceri. În orice caz, toți au părăsit Brazilia până la sfârșitul anului 1654, anul capitulării în fața portughezilor. A fost un adevărat exod. Familia Lopes da Costa a plecat în 1653. Împreună cu un grup numeros de sefarzi olandezi s-a stabilit în Barbados – dominion britanic – și a început din nou să comercializeze zahăr și tutun. Alți comercianți sefarzi s-au întors în Olanda, alții au încercat să se stabilească în Curaçao sau în New Amsterdam, alții s-au împrăștiat în Caraibe – în Jamaica, Martinica, Tobago și Nevis. Relațiile dintre Olanda și Portugalia s-au deteriorat într-atât, încât, în 1657, între cele două state a izbucnit războiul care a durat patru ani (acum a reînceput) și a favorizat, în cele din urmă, principala putere inamică a Olandei, Anglia.

Tocmai atunci, Alphonso Lopes – împreună cu alți câțiva sefarzi fugiți din Brazilia – a negociat un contract foarte favorabil pentru colonizarea Noii Zeelande, în Guyana Occidentală. O comunitate sefardă s-a instalat pe malul fluviului Essequibo și a început din nou să cultive mari plantații de zahăr. Alphonso Lopes s-a hotărât să-și țină alături de el nevasta și fiica, în loc să le reexpedieze în Olanda. Au rămas astfel în Noua Zeelandă timp de șase ani. Alphonso Lopes și-a sporit averile deja bine-cunoscute, dar a pierdut-o pe soția lui Rachele, mușcată de un șarpe veninos. Cu trei ani în urmă – mai precis în 1662 – Lopes a decis să se întoarcă în Olanda cu Abigail. Tocmai la timp, pentru că o veste datând de numai câteva luni anunța că forțele engleze trimise din Barbados au ocupat și au devastat cele trei centre principale ale comerțului sefard – Essequibo, Pomaroon și Berbice. Au distrus plantațiile de zahăr, i-au gonit aproape pe toți comercianții evrei și au transferat cu forța câțiva în colonia engleză Surinam.

Am întrebat-o pe Abigail cum era viața în jungla din Guyana.

– O, nu prea distractivă, mi-a spus râzând. Erau şerpi peste tot, păianjeni veninoşi enormi şi furnici mari vorace. Căldura şi umiditatea erau atât de groaznice, încât ziua nici nu te puteai mişca. Cine se aventura la soare risca s-o păţească. Mulţi prieteni ai tatălui meu s-au îmbolnăvit şi au murit în decurs de câteva luni.

– Dar... nu aveaţi cu voi sclavi pentru muncile grele?

– Firește. Cincizeci născuţi în Guineea şi treizeci în Angola, importaţi de Compania Indiilor de Vest. Tatăl meu i-a marcat el însuşi cu fierul roşu. Le dădea de mâncare puţin orez necondimentat într-o coajă de dovleac. Dacă refuzau să muncească, arendaşii lui îi masacrau în bătaie. Dar a trebuit să le interzicem să cânte la tobă şi să danseze sâmbăta.

Abigail îşi amintea cu o oarecare nostalgie mica sinagogă de cărămidă care se ridica în mijlocul plantaţiei, pe marginea unui cot al râului Essequibo. Mi-a vorbit despre teascurile care se foloseau la zdrobirea trestiei de zahăr pentru a-i extrage seva. Petrecea dimineţi întregi privind sclavii care încărcau butoaiele de zahăr brun pe navele care se îndreptau către rafinăriile din Amsterdam, după ce descărcaseră lăzi de peşte afumat şi alte produse alimentare. Atunci când vreun sclav încerca să fugă, îl agăţau de un copac legat de mâini, cu greutăţi prinse la picioare, ori îl legau de un cerc cu mâinile pe genunchi şi îl biciuiau până când avea dosul în flăcări. Apoi îi presărau piper pe răni. Dacă era capturat după mai mult timp, îi tăiau tendonul lui Achile. Dacă încerca să fugă din nou, îi amputau piciorul drept.

Existau şi amerindienii, sălbaticii. Bărbaţii se duceau la vânătoare şi la pescuit, construiau canoe şi se luptau cu triburile duşmane. Femeile cultivau cartofi dulci, manioc şi alte rădăcinoase. Alphonso Lopes stabilise contacte amicale şi comerciale cu *indienii.* Amerindienii ofereau ambarcaţiuni, plante, hamace, rădăcini şi prizonieri care puteau fi folosiţi ca forţă de muncă, în timp ce Lopes şi ceilalţi comercianţi portughezi le dădeau în schimb cuţite, arme de foc, piepteni, foarfeci şi ţesături. Lui Abigail îi fuseseră distribuiţi zece sclavi, iar printre aceştia erau trei amerindieni luaţi prizonieri de un şef de trib ostil.

Vorbea cu ei într-o amestecătură de creolă şi portugheză. Atunci când mergea în pădure în căutare de plante şi de insecte necunoscute ca să le examineze, îi lăsa înainte pe sclavii ei – înarmaţi cu securi cu care deschideau o cărare în vegetaţia deasă. Amerindienii ei scoteau plantele cu rădăcină cu tot şi le replantau în grădina casei lui Alphonso Lopes. Capturau şopârle, păsări, maimuţe, broaşte, tapiri şi şerpi. Pescuiau scoici pe fundul Atlanticului. Mâncau termite şi peşti. Odată, în aprilie, în timpul anotimpului ploios, Abigail vizitase plantaţiile care se aflau de-a lungul râului Essequibo în căutarea unor omizi noi, urcând în aval cu pagaia şaizeci de mile. Curând începuseră să se audă vorbe ciudate pe seama ei, bârfe despre excesiva ei promiscuitate cu indigenii. Fiindcă în comunităţile sclavilor şi ale nativilor femeile se îndeletniceau des cu vindecarea bolnavilor cu ierburi sau cu magie, amerindienii şi africanii o găseau mult mai puţin nebună decât o considerau colonii.

Într-o zi, nu fără să fi afişat un oarecare orgoliu, Abigail mi-a arătat un volum gros pe care îl compusese la întoarcerea ei din Guyana, şi care fusese tipărit în latină în luna mai a acestui an: *Metamorphosis insectorum Novae Zeelandiae*. Este vorba despre o ediţie in folio de cincizeci de planşe incrustate în aramă – însoţite toate de un text – care ilustrează plante, animale şi insecte din zona aceea a Guyanei, în mare parte necunoscute europenilor.

– Sunt disponibile copii în alb-negru sau colorate de mine de mână, a spus Abigail. Librarul Rieuwerszt este cel care se îngrijeşte de vânzări. Dar îl puteţi găsi şi în atelierele principalilor negustori de artă din oraş.

Nu-mi venea să-mi cred ochilor: era o lucrare splendidă, năucitoare.

– Este opera voastră în întregime?

Abigail a dat din umeri.

– Exceptând trei planşe. Aceea cu tatuul, aceea cu furnicarul şi aceea cu boa constrictor.

Mi le-a arătat: foarte frumoase, dar asemănătoare cu toate celelalte – nu păreau create de o mână diferită de cea a lui Abigail.

– Ale cui sunt?

– Au fost desenate de maestrul Rembrandt, a spus cu dezinteres Abigail.

Afirmația aceea m-a făcut curios: ca toți ceilalți, la Amsterdam, îl cunoșteam pe Rembrandt van Rijn după renume, iar multe din cele știute despre el – firește din spusele altora – nu-l făceau prea simpatic ochilor mei.

– Maestrul Rembrandt? Acest lucru mă surprinde. Știți ce se spune despre el? Că, dacă pictează o femeie goală, nu-și alege ca model o Veneră grecească – ci o spălătoreasă sau o tescuitoare de turbă luată din cine știe ce staul.

Abigail nu a apreciat sarcasmul meu.

– Locuri comune, doctore Paradies. Maestrul Rembrandt este un suflet pe care îl găsesc asemănător mie. Tablourile sale sunt pline de cărți. Toți umblă cu ele: predicatori, poeți și anatomiști. Maestrul are o adevărată pasiune pentru volume și se lasă impresionat de istoriile pe care acestea le povestesc. Iubește totul la cărți: pergamentul, hârtia, legătura. Cotoarele. Paginile îngălbenite.

Acest elogiu ciudat m-a pus pe gânduri.

– Doamnă, îl cunoașteți atât de bine?

– Am avut posibilitatea să-l apreciez.

– Este un om foarte ambițios, după cum știți. S-a căsătorit cu nepoata înstărită a unuia dintre vecinii mei, Hendrick van Uylenburgh, proprietar al unei mari galerii de artă.

– Ei și? Ce-i rău în asta?

– A făcut-o pentru a cumpăra o casă pe Breestraat și pentru a-și deschide atelier propriu. Dar a sfârșit prin a fi sugrumat de datorii. După moartea Saskiei, s-a legat de o servitoare excomunicată de Biserică.

– Poate pentru că o iubea. Cine suntem noi pentru a judeca?

– Acum se pare că s-a băgat ca simplu angajat, pentru a nu-și pierde toate bunurile, într-o societate pusă pe numele concubinei lui, dar condusă de fiul lui, Titus.

Abigail a luat un ton melodios.

– Poate uitați, doctore, că a face o căsătorie bună, pentru un artist, este semn de succes numai dacă îi permite să nu mai muncească.

– Eu am însă în minte cazul lui Hobbema, peisagistul. Ei bine, a încetat să mai picteze atunci când a obținut un post de degustător de vinuri. Foarte bine retribuit, după cât se pare.

Abigail a dat din umeri.

– Sper că ați văzut cele patru gravuri executate de maestrul Rembrandt pentru *Piedra gloriosa.*

– Vă referiți la *Estatua Nabuchadnesar?* Tratatul cabalistic al lui Menasseh ben Israel?

– Chiar așa. După câte știu, este prima colaborare între un rabin doct și un maestru protestant.

– Asta, după părerea mea, înseamnă numai că Rembrandt van Rijn este fascinat de comentariile ebraice din Biblie. Se spune, printre altele, că este în legătură cu Adam Boreel. Știți, doamnă, despre cine vorbesc?

– Este un prieten al lui Menasseh ben Israel, sau greșesc?

– Da, însă este și un radical care neagă existența unei singure Biserici.

– Și spune că toate religiile, inclusiv iudaismul, posedă o parte din adevărul revelat.

– Văd că sunteți bine pusă la punct cu principiile eretice susținute de Boreel.

– În orice caz, să știți că maestrul Rembrandt a fost cel care a insistat să execute gravurile cărții mele. Iar la început voia să facă mult mai multe.

– Fără a fi plătit? am insinuat.

Pasiunea lui Rembrandt pentru bani era de domeniu public. Ba chiar, același Rembrandt se fălea că a iubit în viață numai trei lucruri: libertatea, arta și – tocmai – banul.

Abigail a zâmbit.

– Doctore, am văzut în acțiune șamanii la Essequibo. Stăteau la umbra unui copac de kapok și macerau frunzele plantelor pentru poțiunile pe care le foloseau în timpul ritualurilor magice.

– Dacă ar fi să ne luăm după asta, draga mea doamnă, şi eu fabric uneori poţiuni magice.

Abigail a închis volumul pufnind.

– Un mare artist este ca un şaman, doctore Paradies. Ştie cum să umple mintea de viziuni.

La jumătatea lui noiembrie, Abigail mi-a trimis un bilet; mă ruga să mă duc cât mai repede pe Singel. Am găsit-o în grădina castelului, pe malul lacului, lângă un platan secular ale cărui ramuri foşneau sub vântul tânguitor al după-amiezii târzii, stropind la intervale regulate o ploaie roşcată de frunze moarte. Era un soare rece pe un cer verde, şi pe undeva – dincolo de zidul împrejmuitor – se auzea ecoul strigătelor unui grup de băieţaşi. Era un tablou blând, liniştit – dar toată dulceaţa aceea ascundea ceva sinistru. Atunci când am întâlnit-o pe Abigail, câmpul meu vizual a fost parcă invadat de profilul neregulat al chipului ei. Mă fixa cu atâta intensitate, încât am simţit un fior metalic străbătându-mi coloana vertebrală şi ajungând până în creştet. Am luat-o de mână.

– Abigail, cum vă simţiţi?

Mă pregăteam să adaug câteva cuvinte încurajatoare, dar mi-am dat seama că Abigail avea mâinile şi faţa pline de sânge. M-am gândit că se zgâriase singură cu unghiile, că încercase să-şi smulgă pielea muşcându-se. Părea ieşită din minţi. Avea părul ciufulit, rochia roşie sfâşiată în mai multe locuri, pelerina tivită cu hermelină plină de noroi. Mi-am scos eşarfa albă pe care o purtam la gât, i-am umezit un colţ în apa lacului şi am încercat să-i şterg chipul de sânge.

– Calmaţi-vă, am spus, dar Abigail nu a dat semne că m-ar fi auzit.

Părea din ce în ce mai agitată.

– Eram condamnată la o singurătate extremă, Ephraim Paradies. Dar pe urmă aţi venit dumneavoastră. Iar acum îmi sunteţi persoana cea mai dragă de pe lume. Însă farmecul

prieteniei noastre stă să se rupă fără a mai putea fi salvat. Se întâmplă ceva teribil.

– Abigail, ce spuneți? Nu vă înțeleg.

– Știu că sunt stângace în raporturile umane, știu că am făcut multe greșeli. Știu că și dumneavoastră mă considerați o femeie susceptibilă, orgolioasă. Capricioasă și lunatică. La fel ca tatăl meu. Până acum, el m-a iertat întotdeauna. A demonstrat că mi-a înțeles slăbiciunile, mi-a tolerat infatuarea. A fost întotdeauna atât de indulgent, atât... Iar acum, dintr-odată, nu mai este.

– Tatăl dumneavoastră?

Abigail și-a scos mănușile și le-a aruncat în lac. S-au scufundat în câteva clipe.

– Tatăl meu nu înțelege că ne unește o legătură profundă. I-am spus-o, dar a reacționat foarte urât. Zice că nu mă simt mai bine, că metodele dumneavoastră sunt ineficace.

– Oare...

– Viața este atât de scurtă, Ephraim Paradies. Atât de tristă din cauza multelor dureri, atât de limitată în speranțe. Iubirea rămâne singurul sentiment căruia i se poate încredința cel care a avut de la natură privilegiul dureros al unei inimi sensibile. Nu credeți același lucru și dumneavoastră?

Nu știam ce să răspund, de aceea nu am zis nimic. Acum eram aproape convins că Abigail contractase cine știe ce boală tropicală ciudată în perioada ședерii ei la Essequibo, dar nu eram încă sigur. Și, oricum, nu știam despre ce maladie era vorba. O formă de malarie, dacă ar fi să judecăm după accesele de febră intermitente. Sau poate de rabie, având în vedere că fusese mușcată de un câine sălbatic. Sau poate boala lui Abigail era încă necunoscută – un fel de dezechilibru cardiac, poate, cauzat de înțepătura unei ploșnițe. Sau poate Abigail luase ceva droguri preparate de șamanii din Essequibo. Mă informasem în această privință. După părerea unui bun coleg al meu, mai bătrân, care lucrase doi ani în Guyana, șamanii scoteau aceste prafuri halucinogene din anumite plante sălbatice. Le luau în doze masive, până când își produceau adevărate intoxicații

care îi afundau într-o stare de toropeală, necesară pentru a intra în contact cu spiritele. Printre nenumăratele efecte secundare ale acestor droguri erau greaţa, vărsăturile şi migrenele înspăimântătoare – toate simptome prezentate de Abigail. Poate consumul repetat al acestor prafuri declanşase în Abigail o patologie nervoasă foarte greu de diagnosticat cu precizie. Era o ipoteză extremă, dar care nu se putea exclude. Chiar dacă începusem să cred – ca să fiu sincer – într-o altă ipoteză teribilă: aceea că Abigail îşi simula boala ori îi accentua consecinţele. Chiar aşa: uneori credeam că acel misterios sindrom tropical nu era în realitate altceva decât un beteşug fantastic, care nu exista sau exista numai în mintea ei – o boală pe care ea însăşi o inventase.

Abigail mi se părea din ce în ce mai iritată de tăcerea mea. Şi-a strâmbat gura într-o grimasă.

– Vrea să-mi nege afecţiunea dumneavoastră, înţelegeţi? Vrea să mă împiedice să mă vindec. Vrea să mă pedepsească, vrea să lase ca viaţa să mi se stingă în gol. Totul s-a sfârşit şi nici măcar nu a început vreodată. Şi spune că din vina dumneavoastră.

– Vina mea? De ce? Explicaţi-vă odată.

Simţeam că devin aproape ridicol în prostia mea, în lipsa mea absolută de intuiţie.

– Doctore, tatăl meu se teme de scandal. Iar eu ar trebui să mă resemnez la a vă pierde din acest motiv. Dar dumneavoastră însemnaţi de acum pentru mine sensul şi scopul unei vieţi întregi. Sunt devotată amintirii prea scurtelor zile pe care le-am petrecut împreună. Chiar dacă, la sfârşit, îmi merit durerea de a vă vedea din ce în ce mai departe de mine.

Abigail s-a lăsat să cadă pe pajişte, a început să smulgă din pământ un smoc de iarbă. Picat de cine ştie unde, un corb s-a aşezat la câţiva paşi de ea, făcând să răsune un strigăt gutural melancolic. Abigail a ţipat, şi-a ascuns faţa în mâini pentru a nu îl vedea şi m-a implorat să-l gonesc. Fără măcar să cercetez motivul acelei cereri bizare, am gonit corbul agitând eşarfa însângerată. Apoi, brusc, am început să plâng în hohote.

Firește, nu mi se mai întâmplase niciodată în viață. A fost un gest inexplicabil, irațional. Care m-a speriat, m-a descumpănit. Era îngrozitoare revelația unei asemenea slăbiciuni enervante. O cădere nervoasă atât de neașteptată era cu atât mai nejustificată la un medic experimentat, cu mai mult de un deceniu de practică în spate. În orice caz, poate rechemat de sughițurile mele convulsive, corbul, pe care de abia îl gonisem, a reapărut în spatele platanului și s-a oprit o clipă pentru a-mi arunca o privire perplexă, croncănind trist. Abigail însă nu a părut deloc mirată de defularea mea subită, de lamentarea mea zgomotoasă în prezența unei femei, aproape de neconceput la un exponent ilustru și afirmat al tagmei medicale. M-a mângâiat pe umăr cu mâna și a murmurat cu duioșie:

– Ajutați-mă, Ephraim. Rămâneți în preajma mea, vă implor.

Am îmbrățișat-o, am strâns-o la piept. Tremura și tremuram și eu. Pe urmă... despre ceea ce a urmat știu numai că sărutul acela timid pe care ni l-am dat pe neașteptate a făcut-o pe Abigail să cadă într-un asemenea extaz supranatural, într-un leșin atât de nestăpânit, încât i-a provocat convulsii. A fost un atac atât de puternic, încât pentru câteva minute m-am temut pentru viața ei. Din gură i se prelingeau șiroaie de spumă, corpul se zbătea și se rostogolea pe iarbă, dădea ochii peste cap în orbite, respirația era un horcăit care îți îngheța sângele în vine. Apoi s-a înmuiat dintr-odată, inertă – ca și cum cineva i-ar fi tăiat firele care o legau de viață. Mi-am frecat ochii cu dosul mâinii și m-am întors pentru a o scruta pe Abigail cu cea mai mare grijă. Se ridicase și stătea acolo, într-o baltă de noroi, murdară și sângerândă. Avea o expresie luminoasă, fericită – și un surâs afectuos întipărit pe buze. O clipă mai târziu, în spatele ei, în fundal, lângă un tufiș, mi s-a părut că văd fantoma – bătrânul lacheu al lui Alphonso Lopes. Chipul i se confunda cu umbra tufișului, dar ochișorii lui bulbucați, ca ai unui calamar, erau îndreptați către noi.

– Nu-i aşa că vă tulbur? a spus Abigail. Sărmane doctore. Vă fac să suferiţi. Vă pun în pericol şi vă fac să riscaţi cum nici nu vă imaginaţi. Vreţi să plec pentru totdeauna? Răspundeţi-mi.

Îmi vorbise pe un ton ciudat – duios, vesel, convingător. Imediat după aceea însă, acea seninătate neaşteptată i-a dispărut de pe chip, iar ceea ce am văzut mi-a transmis o nelinişte răscolitoare. În ochii vineţii şi înfundaţi în orbite ai acelei femei a explodat o tristeţe atât de nemărginită şi fără leac, încât am scuturat din cap în semn de refuz, i-am luat mâna şi i-am spus abia şoptit:

– Nu, Abigail, nu plecaţi, rămâneţi.

Abigail s-a arătat la fereastră, când am traversat cu paşi mici curtea palatului de pe Singel trăgând după mine, ca pe un câine în zgardă, mantaua mea fluturândă. De abia se sfârşise o altă furtună şi cerul devenise negru cu o bandă strălucitoare verde la orizont. Suprafaţa învolburată a norilor îşi schimba culoarea la fiecare rafală de vânt. Era un semn, poate. O chemare, un avertisment de furtună. Dar nu mai avea prea multă importanţă. Am înălţat privirea către silueta lui Abigail, încadrată de canaturile ferestrei. Licărirea lumânării îi aprindea pe buze reflexe ciudate. Umerii ei fragili, ochii săi mari larg deschişi către lume.

Un schimb rapid de saluturi formale în prezenţa odioasă a cameristelor şi a câtorva servitori fără treabă, după care eu şi Abigail ne-am instalat în salon să bem *kandeel*.

– Trebuie să vă povestesc un fapt important, Ephraim, a început ea.

Apoi mi-a explicat că, imediat după întoarcerea la Essequibo, înainte ca boala să se agraveze, decisese să-şi perfecţioneze latina pentru a scrie tratatul despre metamorfoza insectelor din Noua Zeelandă. Atunci, numai ca să nu o trimită să studieze la un calvinist ortodox, Alphonso Lopes o expediase la învăţătură la Franciscus Van den Enden, care, printre altele, locuia şi el pe Singel. Franciscus Van den Enden, îmi povestea Abigail, începuse

să predea latina după ce atelierul lui, In den Konstwinkel, dăduse faliment. Era în parte bibliotecă, în parte galerie de artă. Studiase latina la Anvers, mai întâi la augustinieni şi pe urmă la iezuiţi – în ordinul cărora intrase la şaptesprezece ani, pentru a fi expulzat doi ani mai târziu. Poate pentru că avea o slăbiciune pentru femei, şi fusese acuzat că întreţinea o legătură clandestină cu soţia unui militar de carieră. Oricum, se întorsese să studieze într-un colegiu iezuit din Louvain, dar fusese iarăşi îndepărtat, şi – cu înţelepciune, de data asta – renunţase să devină preot. Se căsătorise cu Clara Maria Vermeeren şi se mutase la Amsterdam, unde se născuseră fiicele sale.

În afară de latină, Franciscus Van den Enden îi învăţa pe elevii lui principiile filosofiei şi ale artelor liberale, cu scopul declarat de a le da o bună educaţie umanistă. La el acasă se citeau clasicii poeziei şi ai teatrului, dar şi operele neoclasice ale Renaşterii. Şi apoi Bacon, Galileo, Bruno, Erasmus şi Montaigne. Hobbes, Thomas Morus, Descartes şi Machiavelli. Van den Enden, după părerea lui Abigail, credea într-un stat laic tolerant şi democratic: şi nu era nimic de mirare dacă încerca să-i îndoctrineze pe discipolii lui cu aceste convingeri frumoase. Însă ceea ce a suscitat cea mai mare parte a entuziasmului lui Abigail nu fusese atât modernitatea gândirii sale politice, cât marea lui pasiune pentru teatru. La el se repetau comedii de Terenţiu, care erau puse apoi în scenă la teatrul comunal: însă rolurile feminine – din cauza scandalului predicatorilor calvinişti – nu erau interpretate de tineri travestiţi, ci de însăşi elevele sale.

– În casa lui Franciscus Van den Enden m-am împrietenit cu Leendert Van Beyeren, mi-a mărturisit Abigail.

Acel nume nu-mi spunea nimic.

– A fost elevul lui Rembrandt van Rijn. Realiza copii după tablourile maestrului şi îşi vindea pânzele la licitaţiile de artă.

Abigail i-a făcut semn unui servitor şi Isaac s-a apropiat cu o tavă cu migdale şi smochine, ghimbir confiat şi citrice uscate. Trebuiau să fi ajuns în casa Lopes din schimburile comerciale

cu Turcia, Cipru şi Maroc. I-am făcut cu ochiul lui Isaac, care mi s-a părut cam stânjenit şi perplex. Apoi am gustat câteva stafide de Malaga.

– Van Beyeren m-a dus la reuniunile colegianţilor, a continuat Abigail.

Continuam să nu înţeleg.

– Cei de la Colegiu?

– Ne întâlneam o dată la două săptămâni în biblioteca lui Jan Rieuwertsz. Acum el este cel care se ocupă de vânzarea cărţii mele, vă amintiţi? Erau mennoniţi, remonstranţi şi membri ai altor secte reformate.

Biblioteca lui Rieuwertsz? De când acceptasem să o îngrijesc, Abigail nu îmi spusese niciodată că în urmă cu câţiva ani luase obiceiul să participe în taină la întruniri ciudate. Firește, fuseseră aluziile acelea la doctrina lui Adam Boreel. La Amsterdam, ocaziile pentru a-ţi exprima idei neobişnuite şi eterodoxe nu lipseau, iar eu – fiind un asiduu frecventator de scriitori şi editori liberali şi toleranţi – nu aş fi avut de ce să mă mir. În oraş se vânturau quackeri, libertini, foşti iezuiţi, milenarişti, democraţi radicali, critici iconoclaşti ai Bibliei şi disidenţi religioşi de orice fel. Însă acest tip de sectă a colegianţilor constituia pentru mine o noutate absolută.

– Reuniuni secrete?

Abigail a clătinat din cap în semn de dezaprobare.

– Erau întâlniri normale, adunări informale. Ne rugam, citeam şi interpretam Scripturile. Participau persoane de diferite orientări religioase. Protestanţi, mai ales calvinişti, dar şi evrei şi creştini. Discutam liber despre credinţa noastră. Eram atât de fericită să mă pot exprima despre anumite chestiuni, înţelegeţi? Dar pe urmă boala m-a împiedicat să mă mai duc la reuniuni. Şi asta este una dintre neplăcerile cu care nu reuşesc deloc să mă împac.

– Faceţi-mă să înţeleg, Abigail. Aceste întâlniri erau îndrumate de pastori?

– În nici un caz. Oricine voia să ia cuvântul putea să o facă.

– Era... o comunitate de formaţie recentă?

– Dar ce spuneţi, Ephraim? Mă mir de dumneavoastră, un om atât de atent cu gândirea liberă? Prima comunitate s-a înfiinţat la Warmond în 1619, după măsurile reacţionare luate de sinodul din Dort, care i-a expulzat pe îndrumătorii Bisericii Reformate.

– Vreo legătură cu adepţii teologului Fausto Sozzini?

– Socinienii? Aceea este o sectă antitrinitară, ştiţi? Neagă trinitatea lui Dumnezeu în Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh, divinitatea lui Hristos şi doctrina păcatului originar.

– Şi colegianţii sunt uniţi de vreo convingere comună?

– Aproape toţi cei care participau la reuniuni credeau că orice individ are dreptul să creadă în ceea ce vrea şi că nimeni nu-i poate persecuta pe ceilalţi pentru credinţa lor. Gândeau că acţiunea morală este mai importantă decât orice confesiune şi orice dogmă.

– Mai întâi de toate, *lux interior*. Împotriva puterilor ecleziastice.

– Multora dintre noi nu ne plăceau impunerile autoritare. Fiecare îl slujeşte pe Dumnezeu şi îi interpretează cuvântul cum crede mai bine. Nu putem obţine salvarea aderând la un cult, ci datorită credinţei care îşi are sălaş în inima noastră. Iar credinţa este o afacere personală, o experienţă intimă care nu poate fi guvernată de o autoritate externă.

I-am luat mâna.

– Sunt întru totul de acord cu dumneavoastră, Abigail. Vreţi să interveniţi pentru mine, să pot participa la următoarea reuniune? Ştiţi, iubesc tot ceea ce este interzis.

I-am furat un surâs.

– Eu nu mă mai pot duce la reuniuni, doctore Paradies. De aceea nu vă veţi duce nici dumneavoastră. Oricum, ceea ce voiam să vă spun este... că în biblioteca lui Rieuwertsz l-am cunoscut pe maestrul Rembrandt.

La Rieuwertsz. Oare era un colegiant şi Rembrandt van Rijn? Tocmai voiam să-i pun această întrebare lui Abigail, dar am fost întrerupţi. Sosise Alphonso Lopes. Servitorii l-au salutat

pe patron, cu Isaac în frunte, apoi au dispărut – urmați de cameriste. Alphonso Lopes i-a făcut semn lui Abigail să iasă din cameră. Ea a dat din cap a împotrivire.

– Eu nu mă mișc de aici, a spus.

Alphonso Lopes i-a rechemat pe servitori. Trei dintre ei au apărut în salon. Era și Isaac. Îi călăuzea lacheul bătrân, fantoma. S-au aruncat asupra lui Abigail, au prins-o de glezne și de încheieturile mâinilor. Abigail a opus rezistență, s-a trântit la pământ. Se tăvălea, dădea din picioare, urla. O luptă scurtă, apoi servitorii au luat-o pe sus. M-am ridicat în picioare, am încercat să intervin. Prea târziu. Am început să protestez, dar Alphonso Lopes m-a împins pe divan. A încuiat ușile. Era încordat, nervos. Departe de urechi indiscrete, mi-a făcut o scenă zgomotoasă. Oricum, mă așteptam la așa ceva. Eram pregătit. Ar fi trebuit să renunț la caz atunci când situația devenise periculoasă – acum, nu mai era timp. Nu-mi părea rău de ceea ce făcusem. Dar ce făcusem, ce? Poate această ciudată prietenie a mea cu Abigail era o eroare, sau o nebunie, sau o crimă – sau era, de fapt, singurul sentiment demn de o ființă umană pe care îl simțisem în viața mea. În orice caz, Alphonso Lopes s-a aruncat asupra mea ca un dulău feroce. Sigur nu se aștepta ca să-i scape din mâini situația, încât să genereze un asemenea scandal. Lui, un *chachamin* cu prestigiu indiscutabil construit în ani lungi de conduită ireproșabilă, iar acum... Lovit de moarte de infamie, de bătaie de joc și de ridicol.

– Trebuie să fi înnebunit, doctore, m-a apostrofat. Tot orașul Vlooienburg vorbește deja despre relația dumneavoastră cu fiica mea.

Am încercat să-mi păstrez calmul, să par senin, stăpân pe mine.

– Îmi dau seama și vă înțeleg îngrijorarea. Dar trebuie să vă liniștiți. Nu există nici un motiv pentru a folosi metode precum cele pe care abia le-ați uzat cu fiica dumneavoastră. Nu trebuie să recurgeți la forță cu o bolnavă. Asta și pentru că nu este nimic de...

– Înainte de a-mi contesta metodele, să vă gândiţi la ale dumneavoastră, doctore. Şi ar trebui să vă gândiţi şi la reputaţia dumneavoastră. Şi la a mea, şi la aceea a fiicei mele. Este datoria dumneavoastră faţă de sfânta noastră comunitate.

Lopes s-a sprijinit de spătarul unui scaun incrustat. Era descompus, distrus.

– Aţi abuzat de încrederea noastră, doctore Paradies. Aţi pătruns în viaţa noastră prin fraudă şi înşelăciune pentru a dezonora bunul nostru nume. Aţi comis un delict abominabil. Aţi amăgit o femeie care nu v-a fost promisă, o femeie cu o stare de sănătate precară. Şi, în plus, profitând de calitatea dumneavoastră profesională. Ne-aţi mânjit religia, comunitatea, onorata noastră familie şi categoria pe care o reprezentaţi. Puteţi îndrepta acest comportament infam numai într-un singur fel: renunţând imediat la însărcinarea pe care v-am încredinţat-o.

„Nu-ţi pierde controlul nervilor, mi-am repetat. Nu te arăta îngrijorat sau vinovat." Am vorbit pe un ton rece, impersonal.

– Nu am nici o intenţie să renunţ la mandatul meu. Îngrijirea fiicei dumneavoastră este o datorie a mea precisă. Nu am altceva de adăugat.

– Deci aşa gândiţi, a spus Alphonso Lopes.

Mi-a aruncat o privire plină de profund dezgust, mi-a întors spatele.

– Consecinţele nesocotinţei dumneavoastră nu se vor lăsa aşteptate, doctore.

În afara comerţului, evreii din Vlooienburg puteau exercita numai trei meserii: librar, farmacist sau medic. Pe de altă parte, procesul de asimilare a comunităţii noastre în Provinciile Unite se dovedise foarte lent. Firește, încet, încet, noi, *marranii*[1] din Amsterdam, începuserăm să ne etalăm originile cu grijă, să practicăm circumcizii şi să primim însărcinări de *schochetim* –

[1] Apelativ injurios folosit pentru a-i desemna pe evreii convertiţi la creştinism. (n.red.)

adică de măcelari *kasher*. Reuşiserăm să achiziţionăm un teren pe lângă Ouderkerk şi să-l transformăm în cimitir: însă liturghiile în public erau interzise, ca şi căsătoria şi activităţile sociale între evrei şi creştini. Noi, evreii, nu puteam fi posesorii unor magazine sau ai unor consignaţii, şi nici nu puteam exercita mare parte dintre profesiunile tradiţionale, controlate de corporaţiile olandeze. Statutul nostru era acela de „rezidenţi străini" în republică: numai de câţiva ani suntem consideraţi cetăţeni olandezi cu drepturi depline.

Eu am ales calea medicinei. Şi era un singur loc unde mi-aş fi putut consolida formarea profesională. În 1574, Wilhelm de Orania – poreclit Taciturnul – hotărâse să-i recompenseze pe locuitorii din Leida, care rezistaseră asediului spaniolilor mai bine de cinci ani. Numai distrugerea digurilor de pe Ijssel, care transformase câmpia olandeză într-un mare lac navigabil, le permisese marinarilor din Zelanda să forţeze blocada şi să le dea ajutor asediaţilor, care ajunseseră să se hrănească cu iarbă şi piei fierte. Wilhelm de Orania le propusese cetăţenilor din Leida să aleagă între scutirea de impozite pe zece ani şi fondarea unei universităţi. Şi, după mai puţin de o sută de ani, Universitatea din Leida va deveni cea mai importantă instituţie de studii teologice de medicină şi de ştiinţe exacte din Europa. În plus, oraşul era cel mai important centru textil din lume, iar cu războaiele de aici se fabricau mai mult de o sută de varietăţi de stofe. Baloturile de lână neprelucrată ajungeau în Leida din Anglia şi Spania, pentru a fi spălate, dărăcite, pieptănate şi trase în fir în zeci de laboratoare. În zilele cu vânt, ghemotoace de puf zburau pe străzi de colo, colo, îţi înfundau nările, îţi intrau în ochi. Oraşul respira bogăţie şi cultură: erau biblioteci şi tiparniţe peste tot.

La Leida am studiat cu Franz de le Boe, cunoscut mai bine sub numele de Sylvius. Pe vremea aceea, câştiga două mii de florini pe an şi făcuse mai mult de trei sute de autopsii. Printre altele, ne învăţase să interpretăm post-mortem, pe cadavru, semnele bolilor observate *in vita* pe un pacient cu un diagnostic

funest. Printre colegii mei de curs erau cercetătorii la microscop Reinier de Graaf și Jan Swammerdam și anatomistul Frederik Ruysch. Am fondat un club – Academia Cercetătorilor – și ne-am dedicat celor mai diverse experimente. Am examinat ridicarea nivelului lichidelor în fistule și în filtre, transformarea apei în gheață, natura emanațiilor otrăvitoare, căderea unor corpuri solide în atmosferă, fermentarea sângelui, influența aerului în fenomenele de formare a zăcămintelor metalifere. Ne-am arătat interesați de hidrodinamică și de geologie: originea fluviilor, erupțiile vulcanice, cutremurele. De pe atunci eram fascinat de teoria corpusculară a materiei și convins susținător al necesității învățării chimiei ca instrument de bază pentru exercitarea profesiunii de medic.

Seara, în singurătatea camerei mele, citeam comentariile medievale ale Bibliei evreiești – în special ale lui Abenezra. Mă interesau mult și textele cabalistice, pentru că – încă de pe atunci – nutream o puternică împotrivire față de regulile rabinice. În scurt timp, opoziția mea a devenit acerbă. Pe măsură ce învățam din ce în ce mai bine latina și greaca, se instaura în mine certitudinea absolutei vanități și a nulității tradițiilor și normelor fariseilor. Existența aceea de evreu bun și desăvârșit, care respectă uzanțele tradiționale, începea să mi se pară strâmtă și limitată. Voiam să-mi găsesc calea spre adevăr. Mi-am diversificat lecturile. *Dialogurile despre dragoste* ale platonicianului Judah Abrabanel, *Ghidul lucrurilor neclare* de Maimonide, *Sefer Elim (Cartea zeilor)* a lui Joseph Salomon Delmedigo – un tratat asupra științei lui Galileo publicat de Menasseh ben Israel. Eram din ce în ce mai tulburat de îndoieli în privința imortalității sufletului și a vieții eterne. Eram convins (și sunt și acum) că sufletul vine pe lume odată cu corpul, din care este numai o parte, un fel de spirit vital care se împrăștie prin corp odată cu sângele. Nu există viață după moarte, nu există o recompensă ori o pedeapsă pentru veșnicie. Mintea poate că este eternă, iar după moarte o parte din aceasta continuă să existe în Dumnezeu, dar sufletul individual piere odată cu trupul.

Teama şi speranţa sunt emoţii primordiale, manipulate de mai-marii religioşi pentru a-şi putea controla turma. Prejudecăţile şi ignoranţa stau la baza tuturor religiilor: în schimb, pentru oamenii liberi şi responsabili, singura autoritate demnă de urmat este aceea a raţiunii. Cât despre Dumnezeu, este o substanţă infinită, absolut identică naturii. Încet, încet am înţeles că omul trebuie să se elibereze de superstiţiile infantile şi să înceteze să-l mai conceapă pe Dumnezeu în termeni umani sau antropomorfi. Dumnezeu nu este un judecător şi nici nu este cuprins de pasiuni terestre ca gelozia sau furia: teologii sunt cei care i le atribuie, exploatând temerile oamenilor obişnuiţi. Ideile mele erau periculoase şi eretice: eram perfect conştient de asta. De aceea am decis să nu vorbesc cu nimeni despre ele şi, mai ales, să nu le aştern pe hârtie. Aş fi riscat arestarea, o amendă substanţială şi punerea cărţii pe foc, dacă nu chiar excomunicarea şi ostracizarea din comunitate.

Îmi amintesc încă bine ziua în care tocmai Sylvius m-a ajutat să descopăr scrierile lui Descartes. Născut în Franţa, René Descartes alesese să trăiască în Olanda în 1628. Pentru bogăţia şi varietatea locului, pentru simplitatea locuitorilor şi pentru clima temperată. Dar mai ales pentru a găsi liniştea şi singurătatea care îi erau necesare pentru a lucra în pace, departe de vacarmul Parisului. După Sylvius, Descartes spunea adesea că la Amsterdam toţi păreau atât de ocupaţi zi şi noapte cu comerţul, toţi păreau atât de atenţi cu profiturile lor, încât el şi-ar fi putut petrece acolo toată viaţa fără să fie observat de cineva. Poate omul Descartes trecea neobservat: însă operele sale erau discutate pe larg în universităţi şi în cercurile intelectuale din Olanda – pe lângă faptul că erau obiectul unor condamnări feroce ale calviniştilor conservatori. În 1642, Universitatea din Utrecht, la instigarea rectorului – teologul Voetius – condamnase predarea filosofiei cartesiene. Se alăturase şi Universitatea din Leida şi, în 1656, Olanda şi Frisia Occidentală emiseseră o proclamaţie care le impunea tuturor profesorilor de filosofie să nu divulge scandaloasele teorii mecaniciste cartesiene, care

puteau duce la distrugerea religiei şi a moralei comune. În special metoda dubiului, şi deci analiza critică a oricărei credinţe acceptate – în primul rând, firește, axiomele aristotelice –, era acuzată că ar duce la scepticism şi ateism. Rezultatul fusese însă acela că, în universităţile olandeze, adepţii lui Descartes se înmulţiseră.

În anii petrecuţi în Leida, dincolo de faptul că mă familiarizasem cu filosofia cartesiană, mi-am format şi convingeri precise cu privire la arta medicală. Idei pe care mai apoi, în punctele lor fundamentale, nu mi le-am mai schimbat. Profesia mea mi se părea redusă la o tehnică aservită celor puternici, la un simplu instrument pentru a obţine un câştig. Pentru a recupera demnitatea şi prestigiul aşteptate de la noi, trebuia să abandonăm imobilitatea dogmatică – impusă de autoritatea lui Galenus – şi să ne deschidem către noile cunoştinţe. Nu mai puteam ascunde faptul că descoperirile ultimului secol, rod al *libertas philosophandi* şi al unei analize a naturii mai riguroase, zdruncinaseră temeliile medicinei tradiţionale. Medicina învăţată în şcoli era bazată pe doctrine complet false privitoare la esenţa vieţii. Eram din ce în ce mai convins de faptul că însăşi viaţa este cauza efectivă a bolilor: omul este cel care creează bolile care îl atacă, noi suntem cei care fabricăm afecţiunile care ne distrug sănătatea.

Atunci, în acea modestă cămăruţă a Universităţii din Leida, am început să-mi elaborez teoriile despre principiul vital. Ceea ce mai apoi, în tratatul meu de medicină filosofică aveam să numesc *Archeus*. Greu de explicat, din perspectiva mea, care sunt caracteristicile acestei entităţi secrete, ale acestei forţe ascunse care controlează activitatea minţii şi dirijează toate operaţiunile diferitelor părţi ale corpului, atât în stare de boală, cât şi de sănătate. Care face ca omul să reacţioneze, să gândească, să se îmbolnăvească şi să se vindece după o strategie precisă a sa. Pentru că afecţiunile patologice sunt o consecinţă directă a alterărilor şi dezechilibrelor acelui *Archeus*, de a cărui energie operativă depinde funcţionarea acelei maşinării delicate şi miraculoase care este omul, contopire indivizibilă a unui

corp şi a unei minţi. Îmi dau seama că sună puţin neclar, dar, în tratatul meu, aceste concepte sunt dezvoltate cu o altă capacitate de expunere şi cu o sumedenie de exemple concrete.

În orice caz, tocmai pentru că am susţinut aceste teze materialiste, după ce tratatul – fruct al unei lungi perioade de gestaţie – a fost în sfârşit publicat la Amsterdam în 1663, m-am văzut etichetat ca liber-cugetător. După cum am spus, eram considerat unul dintre cei mai buni medici din Vlooienburg şi mă bucuram de o excelentă reputaţie personală: de aceea, în interiorul congregaţiei Talmud Torah, teoriile mele au provocat un scandal. Cineva a început să mă acuze că eram promotor de idei eterodoxe despre exegeza textelor biblice şi că publicasem *Archeus* în latineşte fără a cere mai întâi permisiunea necesară acelor *deputados* ai comunităţii evreieşti portugheze. Nu-i de mirare că Alphonso Lopes s-a legat tocmai de aceste argumente controversate, pentru a cere expulzarea mea din comunitatea ebraică portugheză.

Pe 10 februarie, în sinagoga de pe Houtgracht, în prezenţa tuturor membrilor congregaţiei Talmud Torah, unul dintre *parnassim* ai comunităţii s-a urcat în amvon. Au fost aprinse şapte lumânări negre. A fost deschis tabernacului. Un cantor a început să sune din corn. Lumânările au fost răsturnate cu flacăra în jos, iar ceara a început să curgă într-un vas plin ochi cu sânge. Apoi *parnassim* a citit *cherem* – proclamaţia care trebuia să-mi consfinţească excomunicarea.

> Domnii din *ma'amad*, de mult cunoscători ai acţiunilor răuvoitoare ale lui Emanuel de Prado şi ai vătămătoarelor şi scandaloaselor sale înclinaţii, au continuat să primească informaţii groaznice cu privire la abominabilele erezii pe care el le-a conceput şi le-a răspândit, şi despre faptele lui monstruoase, prin care încerca să seducă alţi membri ai congregaţiei cu opiniile lui detestabile. Aşadar, ţinând cont de martori numeroşi şi credibili, au ajuns la concluzia că Emanuel de Prado este vinovat de toate învinuirile ce i se aduc. După ce a fost examinată chestiunea în prezenţa onorabililor *chachamim*, au decis în

consens ca sus-numitul Emanuel de Prado să fie excomunicat şi expulzat din rândurile poporului lui Israel. Prin decretul îngerilor şi din ordinul sfinţilor, de aceea şi cu aprobarea lui Dumnezeu – numele lui fie lăudat – şi a întregii congregaţii, noi îl excomunicăm, îl expulzăm, îl afurisim şi îl blestemăm pe Emanuel de Prado în faţa acestor suluri care conţin scrise cele 613 legi. Blestemat fie el ziua şi blestemat noaptea, blestemat atunci când se întinde şi blestemat când se ridică, blestemat când iese şi blestemat când se întoarce. Domnul nu-l va cruţa, furia şi gelozia lui se vor abate asupra acestui om, şi toate blestemele scrise în această Carte a Legilor vor cădea asupra lui, iar Dumnezeu îl va îndepărta cu tot răul de triburile lui Israel şi îi va şterge numele de pe faţa pământului.

În ziua următoare, când mi-au trimis proclamaţia acasă, am recunoscut imediat izvorul textului elaborat de *ma' amad*. Era o reformulare a capitolului 139 din *Kol Bo (Vocea interioară)*, o culegere de învăţături ebraice tipărită la Napoli în 1490. Contaminată cu celebrul verset (28:19) din Deuteronom: blestemat să fii tu la intrarea ta în casă şi blestemat la ieşirea ta din casă etc. Chiar dacă textul nu era prea original, condamnarea presupunea unele consecinţe imediate. Nu aş mai fi putut comunica cu nimeni, nici măcar în scris. Nimeni nu trebuia să-mi facă favoruri, nimeni nu trebuia să locuiască împreună cu mine sub acelaşi acoperiş. Nimeni nu putea să stea la o distanţă mai mică de patru coţi de persoana mea. Nimeni nu putea citi nici un tratat compus ori scris de mâna mea.

Acuzaţiile pe care mi le adusese Alphonso Lopes în faţa *ma' amad* erau evidente: că-mi tipărisem tratatul fără permisiunea congregaţiei şi că susţinusem idei inacceptabile cu privire la imortalitatea sufletului. Adăugase, numai ca să agraveze situaţia, că nu credeam în originea divină a Pentateuhului, că Scripturile le consideram o compilaţie de texte elaborate de fiinţe umane şi că eram un adept al filosofiei cartesiene. Acestea erau însă lucruri pe care le ştiau toţi, în cercul Talmud Torah, şi fuseseră tolerate ani de zile. Firească însă că Alphonso Lopes nu putea dezvălui adevărul, motivul real care îl împingea să mă

denunțe membrilor congregației, chiar dacă era un adevăr pe care toți îl cunoșteau. Și anume că întrețineam o relație clandestină cu fiica lui.

Toți cei care făceau parte din comunitatea ebraică portugheză, în mare parte negustori bogați și zeloși, erau perfect conștienți că faimoasa toleranță a calviniștilor olandezi avea limite foarte precise. Și că aceștia trebuiau liniștiți demonstrând dincolo de orice dubiu că mai-marii Talmud Torah țineau situația sub control. Instituția excomunicării era folosită pentru a transmite un mesaj clar autorităților cetățenești: evreii alcătuiau un grup ordonat și liniștit, care respecta acordurile și nu permitea abateri de la conduita sau doctrina ebraică. Măsura punitivă a *cherem*-ului, care se adoptă față de un membru rebel ori recalcitrant, a fost creată încă din epoca redactării Mishnah, deci din secolele I și II d.Hr. Inițial, în Biblie, cuvântul *cherem* desemnează pe cineva (sau ceva) care pare a fi separat de lumea obișnuită, și cu care nu se poate intra în contact. Poate semnifica și „distrus". „Contaminat, abominabil în ochii lui Dumnezeu."

A fi lovit de un *cherem* nu este o glumă, ci constituie o problemă foarte gravă, pentru că ești eliminat din viața comunității și dintr-odată îți pierzi propriul loc în lume. Devine, firește, imposibilă exercitarea profesiunii obișnuite. Sigur, exilul este pedeapsa extremă, pentru că pedeapsa poate varia după natură și grad: *chazzan*-ul Abraham Baruch Franco, de exemplu, a fost condamnat la flagelare timp de doi ani înainte de fiecare Lună nouă. Există însă unii cărora li s-a interzis doar intrarea în sinagogă de *Yom Kippur*, sau recitarea *aliyah*, adică bucata săptămânală din Torah. Sunt sute de motive pentru care un membru al comunității poate fi excomunicat: de exemplu, dacă a cumpărat carne *kasher* de la un măcelar *așkenazit*. Dacă a comis un adulter sau a intrat înarmat în sinagogă, dacă a insultat un rabin ori s-a pieptănat de *Shabbat*, dacă s-a masturbat cu bună știință sau a refuzat circumcizia propriului fiu.

Inițial, m-am gândit la cea mai simplă soluție: să cer iertare și să plătesc o amendă. Isaac de Peralta, excomunicat pentru că-i insultase pe unii membri ai *ma' amad,* scăpase cu o amendă de șaizeci de florini. În schimb, David Curiel plătise o sumă mai piperată: excomunicarea îi fusese revocată pentru o mie de florini vărsați în fondul de caritate al congregației. Sau aș fi putut opta pentru un recurs pe lângă magistrații comunali. Aș fi declarat că am fost pedepsit pe nedrept sau măcar cu excesivă severitate. În legătură cu aceasta, am avut o convorbire privată cu Menasseh ben Israel, seara târziu, în spatele tipografiei lui înțesate de prese și de matrițe. Depozitul era enorm, înghețat, pustiu. Menasseh m-a primit fără cel mai mic entuziasm.

– Dacă faci recurs, să nu te mai arăți în Vlooienburg.

Părea dezamăgit, consternat și tulburat.

– O dată nu te-am văzut în sinagogă, Ephraim Paradies. Ți-am promis chiar și o pensie anuală, dacă nu mă înșel, pentru a te convinge să te comporți ca oricare alt membru respectat al congregației. O mie de florini pentru a face din când în când act de prezență în sinagogă. Dar tu nu ai vrut să știi de nimic. Banii nu te interesau. Ai spus că nu ai accepta niciodată o asemenea ipocrizie, îți amintești? Ai spus că te interesa numai adevărul, nu aparențele.

În opinia lui Menasseh, o poziție atât de grav compromisă ca a mea nu putea fi reabilitată prin simpla plată a unei amenzi. Nici măcar nu am încercat să mă proclam nevinovat: nu m-ar fi crezut. Însă, odată ce am lăsat deoparte alternativele recursului și amenzii, l-am întrebat ce îmi rămânea de făcut. Menasseh s-a gândit câteva minute.

– Cum de ți-a trecut prin minte să faci ceea ce ai făcut cu fiica lui Alphonso Lopes? m-a apostrofat. Femeia aceea este pe moarte. Ar trebui să știi având în vedere că, din păcate, ai devenit medicul ei.

– Nu vreau să vorbesc despre asta. Eu...

– Trebuie să te căiești, Ephraim Paradies.

Menasseh a explodat. Fruntea lui era roşie, lucioasă de sudoare.

– Numai aşa te vei putea întoarce să fii un membru de drept al congregaţiei.

Nu-mi găseam locul pe banca incomodă de lemn negeluit pe care Menasseh o folosea pentru a se odihni în pauzele de lucru.

– În ce constă de fapt această pocăinţă?

Menasseh a ridicat din sprâncenele dese, şi-a mângâiat barba zbârlită.

– Îţi poţi ispăşi vinile, care sunt de o gravitate de neconceput, într-un singur fel. Trebuie să te supui unei flagelări publice.

Eram înmărmurit.

– Ce vreţi să spuneţi, rabi?

– Te vei duce în sinagogă. Te vei urca în *thebà* şi vei citi textul confesiunii pregătit de mine. Umil, vei cere iertare lui Dumnezeu şi Sfintei Lui Legi, şi tuturor acelora care fac parte din această sfântă comunitate, pentru scandalul pe care l-ai declanşat. Vei promite că nu vei mai cădea niciodată în asemenea păcat, că nu vei mai înfăptui astfel de crime şi mârşăvii. Te vei ruga Împăratului universului să aibă milă de tine.

Menasseh a făcut o pauză.

– Şi pe urmă?

– Pe urmă... pe urmă vei coborî de pe platformă. Rabinul-şef se va apropia de tine şi îţi va ordona să te retragi într-un colţ al sinagogii. Aici, un gardian îţi va spune să te dezbraci. Gol până la brâu, cu capul descoperit şi în picioarele goale, vei fi legat de încheieturile mâinilor de o coloană. După care se va apropia cantorul, va lua un bici şi îţi va trage treizeci şi nouă de lovituri pe spate, aşa cum cere tradiţia. Ah, era să uit: în timpul biciuirii va fi cântat un psalm. Pe urmă te vei îmbrăca şi te vei întinde pe pământ, la intrarea în sinagogă. Membrii congregaţiei vor ieşi pe rând, unul după altul, şi te vor călca pe părţile ruşinoase ale corpului.

L-am privit cu ochii cât cepele. Menasseh s-a ridicat pentru a mă concedia, arătându-mi uşa de serviciu a tipografiei.

Acea întâlnire neplăcută cu un eretic excomunicat, care trebuia ţinut la mai bine de patru coţi distanţă, durase chiar prea mult, pentru un exponent atât de prestigios al Talmud Torah. I-am mulţumit oricum pentru politeţea şi pentru disponibilitatea lui, pentru riscurile la care se expusese acceptând să mă primească. Menasseh a dat din cap şi a adoptat un ton patern.

– Lasă-ţi deoparte orgoliul, măcar o dată. Măcar pentru bunul renume al tatălui tău. Miguel va suferi mult dacă nu te va mai putea vedea niciodată. Nu va fi chiar aşa de groaznic, Ephraim Paradies. Vei supravieţui. La sfârşit te vei ridica, îţi vei scutura hainele de praf şi te vei întoarce acasă.

Am părăsit oraşul Vlooienburg la jumătatea lui martie. De altfel, nu existau raţiuni familiale puternice care să mă reţină la Amsterdam. Mama murise în timpul epidemiei de ciumă care în doi ani, între 1635 şi 1636, a exterminat douăzeci şi cinci de mii de persoane. Tatăl meu era ocupat cu munca zi şi noapte, având în vedere că afacerea lui era plină de datorii şi în mare dificultate. Ajunsese aproape în pragul falimentului din cauza maniei pentru lalele, şi de atunci nu se mai refăcuse niciodată întru totul. Fusese o perioadă de nebunie în care lalelele, dintr-un obiect inofensiv ce presupunea investiţii mici, ajunseseră în centrul unor gigantice speculaţii economice. Preţul bulbilor crescuse enorm, creând o imensă piaţă de poliţe cu dobânzi foarte mari. Tatăl meu se lăsase contaminat de această febră isterică şi – înainte de a-i veni mintea la cap – ajunsese să plătească 2 500 de florini pentru un singur bulb de lalea. Odată, pentru doi bulbi oferise cinci boi, nouă oi, trei snopi de furaje, două damigene de vin, două mii de livre de brânză, şapte saci de unt, un pat şi o cupă de argint.

Oricum, cu sau fără probleme economice, sancţiunea pe care o primisem îi impunea să rupă orice legătură cu mine. Ne-am luat rămas-bun în mare secret, într-o dimineaţă, după o lungă şi tristă plimbare pe malurile Amstelului. Am vorbit

puțin despre timpurile trecute, și tatăl meu – cu ton ironic – mi-a spus că pentru noi, evreii portughezi, sosirea la Amsterdam a fost ca o acostare la Eleutheropolis: orașul libertății. El era pe atunci foarte tânăr. Purta haine de catifea neagră și de postav, barbă scurtă și pălărie înaltă. Prima perioadă a fost grea: cineva îl sfătuise să emigreze în Palestina, dar tatăl meu refuzase și rămăsese. Ghidușii ale destinului: acum, eu, fiul lui, eram obligat să plec din Amsterdam împotriva voinței mele.

M-am dus să locuiesc la Rijnsburg, un sătuc de pe lângă Leida, iar la început am stat în casa unui judecător. Îmi era recunoscător pentru că, în urmă cu câțiva ani, îi tratasem fiul de o tumoare hepatică, făcând o incizie în abces și drenându-l cu o lumânare de seu și cu un tubușor de argint. În Leida mai aveam încă mulți prieteni din perioada universității: unul dintre aceștia, Herman Verbeek, mi-a oferit o cameră în frumoasa lui casă de la țară, înconjurată de pomi fructiferi, aflată la câțiva kilometri de oraș. Verbeek aparținea unei familii de negustori anabaptiști, care se îmbogățiseră din comerțul cu sare și cu scrumbii. Era astronom și fabrica telescoape, cu care se puteau observa eclipsele produse pe Jupiter, datorate interpunerii sateliților săi între planetă și soare, sau anumite umbre în formă de inel care se formau pe Saturn.

Săptămâni întregi am rămas țintuit în pat. Eram plin de răni și aveam și o febră urâtă care nu se îndura să dispară. Luam doze puternice de laudanum, pe care mi le preparam singur adăugând opiumului puțină scorțișoară, cuișoare și șofran. Ultima concluzie după cântărire fusese clară: slăbeam văzând cu ochii, pierdusem deja șapte kilograme. Fusese nevoie să-mi răresc contactele cu clientela mea din Amsterdam, inclusiv cu notabilitățile calviniste care nu se lăsaseră impresionate de excomunicarea din comunitatea evreiască. Petreceam nopți întregi de nesomn, pentru ca apoi să aținesc spre dimineață pe un scaun incomod, în cel mai prăfuit dintre colțurile cabinetului meu. La intervale neregulate mi se urca sângele la cap, un tremur violent îmi scutura tot corpul și

simţeam o apăsare nedefinită în piept. Atunci, fără măcar să-mi dau seama, mă trezeam întins pe podea, cu suflarea întretăiată şi ochii inundaţi de lacrimi.

În seara aceea de sfârşit de martie, îmi amintesc, fixam cu privirea de ore întregi umbrele care se perindau pe fereastră, trasând desene fără semnificaţie pe geamul stropit de ploaie. Un vânt nedomolit vâjâia printre clădiri. Giruetele scârţâiau pe acoperiş. Un întuneric îngheţat s-a aşternut peste casele din Verbeek, şi noaptea mi-a înghiţit dintr-odată camera. Au dispărut zgomotele stridente ale carelor, şi bătăi surde ale clopotelor au sfâşiat ameninţător liniştea nopţii. Pe neaşteptate, am auzit un tropăit înăbuşit pe scări. Am deslusit alunecarea fâşâitoare a unei rochii, apoi uşa camerei s-a dat de perete cu o violenţă teribilă şi Abigail a apărut ca o viziune în centrul cadrului de lumină palidă care s-a materializat pe fondul tenebrelor. S-a apropiat liniştită de fereastră, şi-a sprijinit capul de perete şi a rămas acolo, complet nemişcată, să scruteze aerul cu funigei şi cerul gol al nopţii. Fascinat de farmecul ucigător al chipului său scăldat de o lumină inexplicabilă, o priveam fără să scot un cuvânt şi fără să am nici un fel de reacţie. M-am întrebat cum făcuse să ajungă până aici. Apoi Abigail şi-a descheiat rochia de mătase şi a lăsat-o să alunece pe pardoseală. Am scos un strigăt sufocat şi am făcut un salt în spate pe pat, de parcă aş fi primit o lovitură de bici peste faţă. Nu reuşeam să-mi iau privirea de la spectacolul înfiorător al corpului filiform al lui Abigail, subţire ca o foaie de hârtie, dureros de firav, cu scheletul în relief sub epiderma de o paloare cadaverică, aproape toată acoperită de cicatrice recente sau mai vechi. Fiecare centimetru de piele martirizat şi vătămat, persecutat de o furie demonică şi implacabilă – o hartă geografică a durerii şi a delirului. M-am trezit din coşmar urlând cât mă ţinea gura – în ochii dilataţi de laudanum aveam imaginea lui Abigail care îşi aduna rochia, se întorcea, ieşea goală din

cameră şi închidea încet uşa în urma ei.

Era pe înserat când barja m-a debarcat la Leida, împreună cu o încărcătură de făină şi de grâne. Dincolo de ziduri se profilau siluetele morilor. Paletele de lemn scârţâiau, învârtindu-se în aerul îngheţat. În fundal se ridica colina castelului Burcht. M-am învârtit jumătate de oră printre canalele pustii, nervos şi neliniştit ca un asasin care abia şi-a omorât victima. Străzile erau acoperite de o mâzgă vâscoasă de noroi şi bălegar. M-am urcat pe un şlep care tocmai pleca spre Amsterdam şi m-am aşezat pe un scaun pe covertă, în frig şi vânt. Nu voiam să mă întorc în oraş, ci să mă simt în sfârşit liber, evadat din închisoarea mea, în călătorie, noaptea, spre o ţintă necunoscută. Pentru prima oară de mult, de prea mult timp, îmi simţeam destinşi nervii epuizaţi. Parcă eram invadat de un ciudat impuls de fericire. Vela s-a ridicat în vânt, iar şlepul manevra pentru a se desprinde de chei. Pe punte, colacele de salvare erau aranjate câte două, pe cinci rânduri, ca nişte coroane mortuare. Eram atât de absurd de mulţumit, atât de ieşit din minţi de bucurie, încât nu am observat paşii grăbiţi ai unui călător întârziat. Însă, când mi-am întors privirea de la apele tulburi ale canalului către punte, am rămas ca trăsnit.

Abigail s-a prăbuşit pe scaunul de lângă mine, fără să mă privească. Avea aspectul unei victime de război, care supravieţuise cu greu pe câmpul de bătălie. Purta o rochie de catifea de culoarea cârmâzului, sfâşiată în mii de bucăţi, pătată de sânge. Avea părul ciufulit, răsfirat pe craniu. Trăsăturile schimonosite şi alterate de o grimasă de teroare pură, ochii plini de ciudă şi furie.

– Unde aţi fost? Aţi dispărut. Sunt pacienta dumneavoastră, aveţi datoria să mă îngrijiţi.

Nu i-am răspuns şi Abigail a evitat la rândul ei să mai vorbească. La un moment dat mi-am pierdut răbdarea.

– Mulţumită tatălui dumneavoastră am fost excomunicat de consiliul Talmud Torah, nu ştiţi asta? Iată de ce am dispărut.

Abigail a continuat să stea acolo mută și ostilă, desfigurată de suferință. Un spectru descărnat într-un nor de ploaie măruntă.

– Am fugit, a murmurat. Mă încuiase în apartamentul meu. Spune că sunt nebună.

Când mi-am revenit din surpriză, simțeam în urechi zgomotul hipnotic al apei izbindu-se de marginile șlepului. M-am ghemuit iarăși pe scaun.

– Cum ați reușit să mă găsiți? Aveți calități divinatorii? Liniște. Doamnă, vă rog. Gândiți-vă la dumneavoastră, la viitorul dumneavoastră. La tatăl dumneavoastră, la sănătatea dumneavoastră. Așa riscați să vă agravați starea, am implorat-o, în speranța absurdă că voi reuși să-i schimb gândul, s-o fac să-i pară rău pentru comportamentul ei de neiertat.

– Nu mai este tatăl meu, a murmurat melancolică.

I-am luat în palmă bărbia, am silit-o să mă privească.

– Ce vreți să spuneți? Cum adică nu mai este tatăl dumneavoastră? Ce înseamnă asta?

Abigail s-a întors cu spatele la mine.

– Nu puteți înțelege.

Îmi era de-ajuns.

– Hai să coborâm, curaj.

Șlepul vira pentru a intra pe canal, dar parâmele nu fuseseră încă retrase. Am ridicat-o pe Abigail în brațe și am așezat-o pe ponton. Am sărit în spatele ei. O manevră foarte periculoasă. Marinarii au strigat, m-au acoperit de sudălmi, dar nu au reușit să mă oprească. Spre marea mea surpriză, Abigail m-a urmat fără să protesteze. Era noapte de-acum, iar pe drum nu se vedea nici un suflet. I-am dat brațul lui Abigail, care s-a agățat tremurând de el – ca și cum ar fi fost pe punctul de a leșina. Părul ei lung, despletit unduia în bătaia vântului, apoi cădea șfichiundu-i fața. I-am acoperit capul cu mantaua. Întunericul ne-a învăluit într-o clipă. Mi-a părut rău că sărisem de pe șlep. Aș fi putut să o însoțesc la Amsterdam. I-am propus asta, dar Abigail a refuzat să se întoarcă. Astfel ne-am aventurat pe o străduță ciuruită de bălțoace. Ne afundam în noroi până la glezne. Stoluri de

corbi săreau croncănind printre ramurile copacilor stropiți de zăpadă. Păsări acvatice zburau deasupra micilor canale biciuite de vânt. Am început să tușesc, să respir greu – de câțiva ani, plămânii mei nu mai funcționau prea bine. Nu aveam nici cea mai mică idee unde mă îndreptam – important era să mă mișc.

Cine știe cum, ne-am trezit în mijlocul unor case pierdute în câmpia pustie. Împrejur erau pășuni pline de vaci, bălți înțesate de rațe. Am intrat într-un han plin de căruțași care beau, fumau și înjurau cu voce tare. De-a lungul pereților erau așezate mese negre, late și slinoase. Aerul era aproape de nerespirat, infectat de un damf de grajd – un efluviu ucigător de corpuri nespălate, sudoare râncedă și tutun prost. Căruțașii ne scrutau perplecși: aveam hainele ude leoarcă de ploaie. Ne-au luat probabil drept doi amanți aflați într-o fugă nocturnă disperată. Deranjat de acele priviri insistente și vulgare, i-am cerut o cameră hoaștei care s-a prezentat drept patroana hanului. Bătrâna hoașcă a fost de o politețe deosebită: ne-a spus că nu erau camere libere pentru clienți, dar în mod excepțional avea să ne cedeze camera ei personală. Apoi ne-a însoțit sus pe o scară de lemn și ne-a introdus într-o cameră foarte mare, cu un pat larg, o lampă din fier colorată în galben și un cămin bun în care nu a întârziat să strălucească un foc straşnic.

M-am întors cu spatele la Abigail, m-am ghemuit în fața focului și i-am spus cu răceală că trebuia să înceteze să mă mai persecute. Jocul ei era crud și trebuia să se termine. Îi dedicasem trei luni din viața mea, îmi satisfăcusem orice capriciu. Și ce obținusem în schimb? Distrugerea completă a sănătății mele, a onoarei și a reputației mele profesionale. Fusesem excomunicat de conciliul comunității. Asta dorise ea pentru mine? Să mă vadă pus la zid ca un om fărădelege? Ce mai voia? Dacă mă iubea cu adevărat, trebuia să mă lase în pace. Nu mă puteam sacrifica pentru ea – și ea nu-mi putea cere asta. Eu eram un medic, ea era pacienta mea. Mai mult, fusese. Orice alt fel de raport între noi era imposibil. Nu mai era nimic altceva de spus. Nimic.

Şi apoi o lungă tăcere, tulburată numai de bătăile înnebunite ale inimii mele. Când, în sfârşit, am avut curajul de a mă întoarce, am văzut-o pe Abigail aşezată în faţa ferestrei, cu părul ud despletit pe spate, cu rochia udă lipită de corpu-i fantomatic. Mă fixa cu un aer atât de calin şi de iubitor încât m-a uimit. Apoi, cu voce răguşită şi murmurată, a spus că m-ar urma oriunde m-aş duce. Avea mulţi bani la ea, şi nimeni – nici măcar tatăl ei, şi nici întregul consiliu al mai-marilor *chachamim* din Talmud Torah – nu ar fi putut-o împiedica să locuiască în acelaşi cartier cu mine, sau chiar în aceeaşi clădire. Să doarmă pe jos sau la hingheri. Nu avea importanţă. Nu m-ar fi scăpat din ochi nici o secundă. Îi scrisese tatălui ei că îl iubea la nebunie pe doctorul Ephraim Paradies. Îi mărturisise că ea fusese cea care mă urmărise – ea mă constrânsese să mă dau bătut în faţa forţei pasiunii ei scandaloase. Adăugase că doctorul Ephraim Paradies era un om onest, bun şi loial, şi pentru el nu putea exista o durere mai mare decât să trădeze încrederea unuia dintre cei mai importanţi oameni ai congregaţiei.

În orice caz, dacă eu nu o iubeam, nu avea nici o importanţă: eu nu trebuia să iubesc, de iubire se îngrijea ea. Ea fusese cea care mă iubise, cea care mă iubea, care m-ar fi iubit. Dintre mii de alţi bărbaţi, în deşertul lumii, mă recunoscuse. Imediat, de prima oară când mă văzuse. Ştia că eram eu. Eu şi nimeni altul. Mi se juruise pentru totdeauna. Aşa era şi nu se putea face nimic. Voia să mă facă fericit. Dragostea ei era mai mare decât toate suferinţele pe care aceasta le putea provoca. Dacă voiam, puteam să o şi urăsc – ura e oricând mai bună decât indiferenţa. Orice, numai să-mi amintesc de ea – numai ca ea să fie pentru mine de neuitat. M-ar fi copleşit cu greutatea gingăşiei ei, m-ar fi urmat peste tot ca şi cum ar fi fost umbra mea, ar fi murit pentru mine – şi atunci eu, chiar dacă aş fi vrut, nu aş fi reuşit niciodată să o uit.

Din păcate, până la urmă noaptea s-a terminat. Dar Abigail dormea încă – un evantai de plete împrăştiate pe albul imaculat

al pernei. Focul din cămin se stinsese şi acum camera era rece, de nelocuit. Am zăbovit totuşi înainte de a mă îmbrăca, şi m-am dus cu grijă la fereastră. O dimineaţă plină de funingine se depăna pe apele unei bălţi. Soarele era o schijă de lumină umbrită încă de întuneric. Vântul era un elastic care se întindea între coamele copacilor. Aerul avea un iz sărat, şi pescăruşi isterici se roteau pe întinderea plată a câmpurilor arate care se estompau în depărtare, către mare. Am riscat să-mi plec capul dincolo de cercevele şi am văzut – acolo jos – hoitul unui porc care înflorea printre grămezile de gunoaie împrăştiate pe suprafaţa unui canal. La colţitura unei alei era o stivă de lemne. Mai era căruciorul unui negustor care cumpăra urină pentru a o revinde tăbăcăriilor. Stoluri de corbi croncăneau în platani.

A început o ploaie foarte măruntă – care cădea strâmb, ticăind. M-am grăbit să închid fereastra şi am tras perdelele înnegrite de fum, de teamă ca putoarea căcărezelor de oaie şi a balegii de cal să nu intre prin crăpături şi fisuri. Şi ca mirosul vulgar al lumii să nu risipească pe neaşteptate vraja. Dar Abigail era tot acolo, nu plecase. Era o eroină care din dragoste era dispusă să facă orice sacrificiu – chiar şi să petreacă o noapte în această tavernă mizerabilă. O noapte, una singură – îmi fusese de ajuns pentru a înţelege că acum, pentru a nu o pierde, aş fi urmat-o oriunde. *Oh, doamna mea – sunt sclavul vostru epuizat.* Ceea ce se întâmplase mă nedumerea, mă mira, şi în acelaşi timp mă umplea de o bucurie neprevăzută, de o fericire inexplicabilă. Nu era rezultatul unei pasiuni superficiale sau al unei excitări momentane. Nu, era ceva mult mai periculos.

Şi m-am surprins gândindu-mă că majoritatea oamenilor, în frunte cu mine, ignoră pasiunea. Pasiunea este de o extremă raritate. Dragostea este un sentiment care diferă de instinct, de plăcere. Scopul ultim este fuziunea psihică, androginia spirituală. Dragostea nu are drept scop satisfacţia individuală, ci este un mijloc pentru a transcende – mulţumită celuilalt şi împreună cu acesta – propriul Eu terestru şi pentru a ajunge astfel la adevăratul Sine, la substanţa impersonală şi eternă. Supremă

alianţă a două fiinţe consacrate bolii şi morţii, dar unite prin afecţiune. Această căutare ideală este singura care dă un sens iubirii. Care este o artă, asemenea muzicii. Asemenea picturii. Şi pictura, precum iubirea, ne scuteşte de efortul – dureros şi terestru – de a găsi cuvintele. Ne salvează de impotenţa limbajului nostru.

Se făcuse deja dimineaţă, şi o rază de lumină albastră făcea giumbuşlucuri pe umerii lui Abigail. Avea un braţ întins pe noptiera care îi găzduia mănuşile impregnate cu apă de trandafiri. O cuvertură atârna pe marginea patului mascat de o draperie. Liniştea era întreruptă numai de ticăitul molcom al angrenajului de aramă al unei pendule bătrâne. Eram singuri, mereu singuri, şi mai singuri – dar împreună. Am contemplat chipul generos al lui Abigail, am simţit cum se spărgea de faţa mea fluidul imaterial al respiraţiei ei ca de un ţărm. Viaţa era deschisă la aceeaşi pagină, dar ceva se schimbase. Nu, era inutil să mă gândesc la viitor, la noi doi – mai bine să nu mă gândesc la nimic. Poate pentru că şi ceva neînsemnat ar fi fost acum în stare să mă impresioneze. Era un gol nemaiauzit, acolo afară. Noi însă eram acolo, şi poate tocmai acea iubire absurdă a noastră promitea suferinţă. Tortură. Aproape că-mi doream să nu o fi cunoscut vreodată pe Abigail. Poate ar fi fost mai bine dacă nu ne-am fi întâlnit deloc. Poate trebuia să plec din clădirea aceea de pe Singel chiar în ziua aceea, cu câteva luni în urmă. Şi totuşi, ceva îmi spusese să mă opresc.

Acum eram acolo, la fereastra tavernei, şi nu mai puteam face altceva decât să deplâng ceea ce ar fi putut fi – şi nu ar fi fost niciodată. Dacă Abigail nu ar fi în pragul morţii, m-am gândit, dacă eu nu aş fi medicul care nu va reuşi să împiedice moartea ei. Am avea o viaţă întreagă pentru a sta unul lângă celălalt, pentru a împărtăşi acelaşi destin, pentru a ne iubi. În schimb, va trebui să mă mulţumesc să adun una peste alta scrisorile lungi pe care Abigail mi le-a scris în aceste săptămâni, şi pe care în această noapte mi le-a arătat pentru prima oară – legate toate cu o panglică de pus în păr – vrând să mi le dăruiască. Gânduri,

reflecţii, poezii de dragoste. Amintiri despre Guyana, despre indigenii şi despre sclavii ei. Schiţe ale şamanilor făcute cu pana de gâscă: oameni gigantici, cu chipuri de granit, cu spume la gură, cu spatele şi gambele tatuate, cu corpurile pictate cu sânge în timpul dansurilor de război, îmbrăcaţi în piele şi metal, înfăşuraţi în piei de maimuţă. Oameni antrenaţi să comunice cu spiritele şi să readucă morţii la viaţă. Tocmai ceea ce eu nu voi şti niciodată să fac. *Să readuc morţi la viaţă.*

Nu am crezut niciodată în nimic, nici măcar în mine însumi – dar acum puteam crede în ea, în Abigail. Care mă umilise cu măreţia lipsită de norme a dragostei ei. Care mă salvase de nimicul meu şi ar fi meritat să fie iubită de cineva mai bun decât mine. Fiindcă o nenorocire imensă continua să plutească deasupra noastră. Pentru ceea ce îi făcusem lui Alphonso Lopes, un trăsnet ar fi trebuit să mă fulgere în piept. Slăbiciunea mea îmi provoca un dezgust uriaş, dar îi eram devotat lui Abigail pentru totdeauna. Era un jurământ prostesc, o promisiune fără sens – pe care ştiam că nu o pot onora. PENTRU TOTDEAUNA. Acesta era însă unul dintre acele rare momente de armistiţiu neaşteptat pe care bătălia surdă cu viaţa ni-l permite uneori. Unul dintre momentele acelea în care fericirea nu ni se mai pare un ţel de neatins, sau mai vinovat decât multe altele. Iar viitorul nu este numai o acumulare diformă de moloz. Firește, durerea nu putea fi îndepărtată aşa, ca prin farmec. Nu era inofensivă, nu era nevătămătoare. Existenţele noastre, viaţa mea şi viaţa lui Abigail, erau asemenea clipei suspendate între fulger şi tunet – când nu se ştie dacă vom fi loviţi sau ne vom salva. Gândul la boala lui Abigail era imposibil de şters din minte. Acea boală era un spectru care ne-ar fi persecutat în fiecare zi – monoton, implacabil. Dar, pentru a îndepărta acea povară – chiar şi pentru o clipă, poate – îmi ajungea să-mi amintesc vocea lui Abigail, înviorătoare ca o ploaie de vară. Să gust din nou mândria ei, veselia ei. Bucuria ei din timpul acestei nopţi. Revedeam profilul lui Abigail în pragul camerei, corpul ei real şi totuşi imaginar. Cine eşti? Nu ştiam nimic despre ea,

în realitate, absolut nimic: şi totuşi, pe neaşteptate nimic nu-mi devenise atât de familiar ca gestul pe care îl făcea pentru a-şi atinge cu degetele fruntea catifelată, nimic ca privirea ei piezişă şi luminoasă care mă invita să o îmbrăţişez, s-o iau, să fiu o singură fiinţă cu ea.

Abigail, prietenă mult iubită. Ne-am întâlnit într-un an de neconceput. Sper să fi fost atent cu tine – să nu-ţi fi agravat starea. Ştiu că orice efort poate fi o cursă, o capcană letală, o otravă care îţi poate agrava boala. Dar în această noapte ai fost insomnia mea. O invenţie. Înainte de a te cunoaşte, nu credeam că aş fi putut fi iubit de o femeie – în schimb, tu mi-ai demonstrat contrariul. Acum aş prefera să fi avut dreptate – şi totuşi am greşit, pentru că înţeleg că nu voi şti să renunţ la tine. Pentru că sunt convins că am fost mult mai în largul meu singur decât în compania oricărui altcuiva – înainte de a te cunoaşte pe tine. Şi va trebui să te uit. Tu, salvarea mea. Îmi va lipsi caracterul tău mândru şi impetuos. Ora despărţirii va veni întotdeauna mult prea devreme. Totul mi se va părea lipsit de culoare – ofilit, inert. Numai în vis te voi vedea apărând dintr-odată – amabilă şi radioasă, viziune celestă care face să dispară durerea. Nu voi face altceva decât să mă gândesc la tine, voi contempla în gol imaginea ta, voi reciti scrisorile tale adorate. Nu ştii cât am iubit imediat caligrafia ta, rândurile trasate cu incomparabilă delicateţe de mâna ta. Iubesc fiecare picătură de cerneală, fiecare trăsătură de peniţă. Hârtia asupra căreia te-ai aplecat, atingând foile acelea norocoase cu vârfurile degetelor şi cu parfumul părului tău.

Abigail a deschis ochii mari.

– Nu mă voi însănătoşi niciodată, nu-i aşa? a murmurat.

Acele câteva silabe trădau o dezolare infinită, dar şi o seninătate descumpănitoare.

– Aşa cred, Abigail.

– Poate pentru că nu vreau cu tot dinadinsul.

– Sigur, s-ar putea. Dar este şi vina mea. Pentru că, din păcate, tot ceea ce poate face un medic este să sădească în bolnav dorinţa vindecării.

– Aţi înţeles de ce boală sufăr?

Am clătinat din cap în semn că nu.

– O boală tropicală. Dar asta o ştiţi şi dumneavoastră.

– Şi este fără leac?

– Dacă există cumva, eu nu îl cunosc. Cel puţin, nu încă. Aş avea nevoie de timp ca să experimentez câteva tratamente. Din păcate, nu sunt un şaman. Dacă aţi fi rămas la Essequibo, poate că şamanii dumneavoastră ar fi convins spiritele să vă redea sănătatea. Poate şamanii dumneavoastră v-ar fi vindecat.

– În noaptea aceea aţi făcut tot ce v-a stat în putinţă, doctore. În ciuda situaţiei, Abigail a surâs. Acum însă trebuie să mă urmaţi. Imediat. Este deja târziu.

M-am întors brusc. Reîntoarcerea la realitate era groaznică şi pentru ea. Noaptea fusese un vis neaşteptat, magnific şi imposibil, o paranteză, un cadou – dar visul se sfârşise acum. Nu ar fi rezistat loviturii date de viaţă, s-ar fi risipit la lumina zilei. Tocmai de aceea, în spatele cuvintelor lui Abigail era o invitaţie. O rugă, o promisiune. Să o urmez?

– Unde vreţi să mă duceţi, Abigail?

Ea nu a răspuns şi a închis iarăşi ochii.

– Inima mea stă să cedeze, a spus cu un fir de voce.

Am rămas nemişcat să ascult sunetul, şuierul respiraţiei sale.

– Este ultimul lucru pe care vi-l cer, Ephraim Paradies.

I-am mângâiat părul cu mâna. „Până mai ieri nu voiam să te văd, m-am gândit, iar acum ideea că nu vom trăi împreună mă distruge. Pe neaşteptate, eşti singura persoană care mi-a devenit indispensabilă. Şi mă îngrozeşte gândul că trebuie să ne resemnăm. Că nu poţi fi mireasa mea, şi nu vei fi niciodată. Că pentru noi doi nu există speranţă, nu există viitor. În această noapte, tu m-ai făcut să fiu întreg, şi totuşi te-am pierdut. Poate ar fi fost mai bine să nu ştiu deloc că o asemenea perfecţiune – să o numim oare *dragoste*? – că o perfecţiune atât de absolută poate exista."

ACTUL III

DRAGOSTEA, PENITENŢA, IERTAREA

Paris, 2003–2004

Este o dimineaţă rece de decembrie. Clădirea de la numărul 12 din Rue des Rosiers este la fel cu cea din amintirile mele – ca acum şaisprezece ani. Un bloc drăguţ cu acoperiş înclinat care se înalţă către cer între un snak-bar (în 1987 nu exista) şi firma unui magazin de optică medicală pe care se află o pereche de ochelari gigantici luminaţi de un neon albastru puternic. Iată lucarnele în stil flamboiant, balconaşele cu balustradele sculptate şi pictate în culori stridente. Uşile mari cu timpanul sculptat, antreul traforat de nişe. Poarta vetustă care dă spre curtea interioară pavată cu piatră neşlefuită, istorica măcelărie de carne de cal – la parter. Câţiva paşi mai încolo se află aceeaşi drogherie evreiască Finkelsztajn, cu vitrina ei cu chenar galben plină de specialităţi idiş: pâine cu ceapă, *babka* cu migdale, carne cu seminţe de mac. Mă duc să mă postez pe trotuar, vizavi, şi rămân nemişcat ca un trunchi de copac la câţiva paşi de canaturile de culoarea cobaltului ale vechii farmacii. Apoi mă ghemuiesc pe treapta de la intrare a unui anticariat închis pentru doliu. Poate un semn sinistru, dar şi un punct de observaţie magnific.

După ce i-am interpelat inutil pe toţi locatarii blocului – de altfel, lume suspicioasă, neîncrezătoare şi avidă de schimb de informaţii cu necunoscuţi – am decis că nu are rost să mă interesez în dreapta şi în stânga punând întrebări ciudate. În cartierul acesta toţi se cunosc între ei şi aş risca să atrag prea mult

atenţia. Şi tocmai asta vreau să evit cu orice chip. Trebuie să fiu discret, neînsemnat. În orice caz, rezultatul nu se schimbă. Când ceasul bate de 19.30, ajuns la capătul puterilor, mă ridic în picioare cu greu pentru a pleca. Pe urmă, dintr-odată, mă răzgândesc: profit de trecerea unei cliente de la măcelărie către poartă şi pornesc pe scările înalte ale blocului. Sus, pe uşa apartamentului pe care Rebecca l-a împărţit cu mine în toamna şi iarna lui 1987, lângă sonerie, lipită de zid, se află încă acea carte de vizită fatidică pe care scrie: RONNY LIPSCHITZ, GUITAR PLAYER. Firește, nu s-a schimbat nimic. În schimb, a trecut prea mult timp de când se tot repetă această scenă patetică. Între paranteze, Ronny Lipschitz (aprig chitarist al unui grup heavy-metal) nu a auzit niciodată de persoana pe care o caut. A căzut din nori când i-am spus că femeia a locuit în apartamentul lui, cumpărat pentru el cu trei ani înainte – pe cheltuiala lui Lipschitz tatăl – de un renumit agent imobiliar al comunităţii evreieşti. Trebuie să mă resemnez: acum este evident, acum este clar ca lumina zilei că Rebecca Lopes da Costa nu mai locuieşte la numărul 12 din Rue des Rosiers.

Ajung în Chinatown mult mai devreme decât ora fixată, şi astfel decid să arunc o privire prin jur. Agenţii de asigurări, cabinete stomatologice. Magazine de bijuterii. Tang-Marché şi Paris-Store pe Avenue d' Ivry. Centre comerciale în formă de pagode pe Terrasse des Olympiades. Restaurante care recomandă clienţilor raţă cu portocale şi urechi de porc în sos de miere. O mică orchestră cântă un vechi twist cantonez în faţa centrului comercial Masséna, în Place de Vénétie, pentru a face reclamă seratelor la discoteca Le TiKoc – 12 euro pentru cină şi dans într-o sală cu cinci sute de locuri la masă. Să fim serioşi! Nu-i rău – păcat doar că nu am talent la dans. De-acum mă pot numi un obişnuit al Parisului, dar nu am mai fost în această zonă. Chinatown. Cunosc bine cartierul analog newyorkez: în timp ce mă documentam pentru prima mea carte publicată de un editor adevărat, am trăit două luni de neuitat (în toate

sensurile) într-o cameră puturoasă din spatele unui magazin de articole chinezești pe Canal Street. Micul Chinatown parizian, trebuie să spun, îmi inspiră senzații puțin mai plăcute.

La ora 17 fix intru într-un bloc din Rue Baudricourt. Urc la etajul al treilea și sun la soneria apartamentului numărul 2. Îmi deschide ușa un bucătar taiwanez mustăcios, care își pierde după-amiaza zilei lui libere pentru a-mi arăta minunățiile unei case mobilate cu un gust impecabil. Singurul defect: sunt puțin cam multe statuete de jad, mai ales în formă de dragon, îngrămădite ordonat pe mobile. Bietul bucătar ajunge în sfârșit să mă conducă în baie pentru a mă face să constat personal, trăgând cu forță de un lanț, perfecta funcționare a rezervorului de apă. Atunci când pun capăt echivocului și îi explic că nu intenționez să închiriez apartamentul, ci vreau numai unele informații despre domnișoara Rebecca Lopes da Costa – care, din câte știu, era chiriașă în acest imobil în îndepărtatul 1995 –, bucătarul nu scapă nici măcar un cuvânt de enervare sau de dezamăgire. Din contră, îmi spune că, din păcate, nu a auzit niciodată numele acestei domnișoare. El a cumpărat apartamentul numai de șase luni. Îi pare foarte rău că nu mă poate ajuta. Cum de sunt atât de sigur că domnișoara locuia tocmai aici cu atâția ani în urmă? Ei bine, pentru că în cartea de telefon din anul 1995 era scris: Rue Baudricourt 59, etaj 3, apartament 2. Aa! Bucătarul încuviințează dând din cap. Profit de politețea lui deosebită. Poate, din întâmplare, să-mi spună care este fostul proprietar al casei? Acela de la care a cumpărat apartamentul, vreau să zic. Ah, domnul Torchon: a murit în Elveția cu două săptămâni în urmă, săracul. Și-a rupt gâtul în timp ce schia în Crans-Montana. Era celibatar și, din păcate, nu avea copii.

Revin la hotelul Saint-Louis la apus. Este atât de frig, că mi s-au aburit lentilele ochelarilor. Le șterg cu un șervețel special. De la înălțimea podului Louis-Philippe, scrutez linia dreaptă albastru-închis a Senei: este tulbure, plină de mizerii – o albie înghețată, sterilă. În față, Île Saint-Louis este o intersecție elegantă și pustie, înconjurată de bastioanele compacte ale hotelurilor

particulare. Camera mea este confortabilă, bine încălzită, are un decor burghez auster şi o baie decentă, dar este destul de mică. De, mă costă o sută cincizeci de euro pe zi, cu mic dejun inclus. Umplu cada până la margine şi mă arunc în apa fierbinte. Câteva secunde, şi aburul înghite fiecare centimetru pătrat al oglinzii. Chiar aşa şi e: totul e confuz în problema asta. Şi enigma rămâne nerezolvată. Unde te-ai ascuns, Rebecca? Întuneric beznă. De-acum mă îndoiesc că ar fi existat vreodată, mi se pare că nu am întâlnit-o niciodată. Întind mâna către taburet şi deschid radioul portabil pe care l-am împrumutat de la administraţie. Un dee-jay bâlbâit anunţă că piesa care urmează se numeşte *No directions*. Credeam că o plimbare lungă prin ger mi-ar fi pus ordine în idei, dar am făcut o mare greşeală. Însă nici măcar acest gen de saună nu pare propice scopului. Adevărul este foarte simplu, chiar dacă foarte deprimant: nu am nici cel mai mic indiciu de care să mă agăţ. Nici măcar nu am început, şi deja nu mai ştiu încotro s-o apuc.

Şi pista din Chinatown, după cea din Rue des Rosiers, s-a dovedit un eşec. Firește, să presupui că îţi rezolvi problema consultând cărţile de telefon înseamnă să te încrezi într-o viziune destul de optimistă despre viaţă. Ca să nu spun infantilă. În general mă consider un om destul de norocos, de acord – dar există o limită a şansei, nu? Chiar dacă nu se poate spune că nu am avut, în limitele posibilului, tentativele mele încrâncenate de a da de urma Rebeccăi. Am încercat să-l contactez pe tatăl ei, de exemplu. Alphonso Lopes da Costa. Adresa de acasă firește că nu mi-am procurat-o, dar am scotocit după cea de la firmă – nu a fost greu, având în vedere că este vorba despre un anticariat arhicunoscut. Însă când m-am dus în luxoasele lui birouri din Rue Faubourg Saint-Antoine, o secretară politicoasă, dar rece m-a informat că domnul Lopes era în străinătate şi nu lăsase vorbă când se întoarce. În plus, nu avea obiceiul să acorde întâlniri persoanelor care se prezentau fără referinţe. Şi oricum agenda lui era completă pentru cel puţin următoarele şase luni. Din ce în ce mai abătut şi perplex, m-am gândit să pornesc pe

urmele surorii mai mici a Rebeccăi, Sara: dar, şi în cazul acesta, nu ştiam de unde să încep. Nu o văzusem decât în fotografie. Şi într-o fotografie în care, culmea, avea nouă ani. Ştiam numai că în 1987 locuia împreună cu tatăl ei în Rue des Écouffes – destul de inconsistent ca punct de plecare într-o cercetare cu oarecare posibilităţi de reuşită. Este adevărat că Rue des Écouffes nu este un bulevard, dar nici nu este o străduţă înfundată. Ar fi trebuit să-i întreb pe toţi cei din jur, şi nimeni nu mi-ar fi spus nimic – aceeaşi problemă din Rue des Rosiers. Pe urmă mi-am amintit de Nigel, enigmaticul violonist ceylonez pe care, din când în când, Rebecca îl frecventa din motive necunoscute. Pe lângă faptul că nu îi cunoşteam nici măcar numele de familie, a-l găsi la Paris ar fi fost asemenea dibuirii acului în carul cu fân – urăsc proverbele, dar acesta se potriveşte.

Iar pe urmă am avut o străfulgerare. M-am dus într-un internet-café dărăpănat din Rue de Fourcy. 1,50 euro pe oră, probabil cel mai mic tarif practicat pe piaţa pariziană. Am introdus cuvântul-cheie REBECCA LOPES DA COSTA – într-un motor de căutare (Google, mi se pare). Rezultate: zero barat. Adică nici o referinţă. Rebecca părea să nu existe nu numai în aşa-zisa realitate– şi nici să nu fi existat vreodată –, dar nici măcar în lumea virtuală a internetului. M-am încăpăţânat să vizitez pagini dubioase şi site-uri departe de subiect, printre care acela al Bibliotecii Naţionale şi cel de la Sorbona. Voiam să văd dacă ieşea la iveală măcar o menţiune despre lucrarea de diplomă a Rebeccăi despre Rembrandt. Însă nimic: era ca şi cum Rebecca nu ar fi scris niciodată nici un rând în viaţa ei. În schimb, pe ecran a apărut o fişă despre tomul de ştiinţele naturii al lui Abigail Lopes da Costa, *Metamorphosis insectorum Novae Zeelandiae*. Volumul era introdus în catalogul on-line al unui anticariat superspecializat din Amsterdam. Era un singur exemplar de vânzare şi costa cifra modică de treizeci de mii de euro (pe de altă parte, era originalul unei opere foarte rare de la 1665).

Eram într-o fundătură. Imediat după aceea însă, inspirat, am tastat numele vărului îndepărtat al Rebeccăi, Manuel

Fernandes Fonseca. Adică pianistul mediocru care executase prost sonatele lui Brahms în îndepărtata seară de 7 octombrie a anului 1987 – aceea în care eu şi Rebecca ne întâlnirăm. Ei bine, surpriză! Am descoperit cu mare mirare că acel biet diletant de doi bani devenise un fel de vedetă. După câte se părea, era unul dintre cel mai bine cotaţi pianişti din Europa. Lăudat de critică, idolatrizat de public şi disputat de cele mai importante instituţii muzicale de pe planetă. Era mereu în turnee prin lume. În acele zile am descoperit, vizitându-i site-ul (www.fonseca.com), unde erau comercializate şi CD-urile sale, că se afla în turneu în Japonia. Am încercat să-mi procur datele concertelor, dar am blocat computerul deschizând o aplicaţie şi descărcând un fişier care conţinea un virus ucigător, rezistent în faţa oricărei tentative de ştergere. Firește, nici nu mi-a trecut prin cap să-l avertizez pe gestionarul acelui internet-café, un student alternativ cu piercing într-o nară şi cozi rasta. M-am fofilat ca un hoţ, de frică să nu-mi încarce nota de plată.

În ziua următoare am luat metroul către Mabillon şi am dat buzna în biroul agentului lui Fonseca, un individ arogant cu perucă. M-am dat drept organizator al unui cunoscut festival muzical toscan şi l-am implorat să mă pună în contact cu celebrul său asistat. O oră pe o bancă din Place Saint-Sulpice pentru a-mi repune în ordine ideile, apoi m-am întors la hotelul Saint-Louis şi l-am contactat telefonic pe Fonseca într-un hotel din Yokohama. Într-o conversaţie confuză de nouă minute – care avea să mă coste cifra hiperbolică de o sută patruzeci şi şase de euro şi douăzeci şi patru de centime – un Fonseca afon şi ramolit, care probabil nici măcar nu înţelesese cu cine vorbea, a ştiut să-mi spună numai, pe un ton ciudat de aluziv şi de ambiguu, că nu avea veşti despre vara lui Rebecca de mai mult de şapte ani.

După care, odată epuizate toate pistele amintite mai sus, aceea a cărţilor de telefon a fost prima şi ultima idee avortată de creierul meu înceţoşat. Oricum, numai genial nu, ştiu asta. Vina mea: am plecat de la Pisa fără să mă gândesc, fără a-mi

programa vreo mişcare, sigur că voi rezolva totul la faţa locului. M-am limitat să-mi cumpăr biletul de avion şi să fac rezervare la hotel. Nici măcar nu mi-a trecut prin minte că Rebecca ar fi putut să nu mai locuiască în Rue des Rosiers. Şi, în fond, de la ultima noastră întâlnire trecuseră mai bine de şaisprezece ani. Aş fi făcut mult mai bine să nu mai arunc pe geam alţi bani şi să nu mă mişc de acasă. Repet: eram convins că voi rezolva totul în câteva zile. În schimb, sunt la Paris de o săptămână, şi acum am înţeles că m-am vârât într-o treabă pe cât de disperată pe atât de tâmpită. Continui să mă întreb cine dracu m-a pus s-o fac. Şi unde mai pui că n-am stofă pentru acest gen de lucruri. Rebecca, fata aceea de negăsit, n-are să apară miraculos într-o carte de telefon din 1995. Iar eu nu pot să mă duc la poliţie sau să mă adresez – ce ştiu eu – Fiscului, băncilor, societăţilor de gestionare a cărţilor de credit. Da, la Paris cunosc două, trei persoane care ar putea să-mi dea o mână de ajutor. Dar ar trebui să explic *pentru ce* îmi trebuie ajutor – şi asta nu mă prea entuziasmează. Ba chiar deloc.

În primul rând, numai un tip care nu prezintă prea mare credibilitate – din grupul meu prăpădit de cunoştinţe de la Paris – ştie că m-am lansat, deşi nu cu mare folos, în domeniul romanului. Pe de altă parte, mă tem că şi în Italia, cu excepţia unui grup de cititori pasionaţi, prea puţine persoane au realizat că am devenit un aşa-zis scriitor, chiar dacă am publicat două cărţi la unul dintre cei mai importanţi editori naţionali. Cred că pot spune cu relativă siguranţă că mai mult de jumătate dintre foarte puţinii mei prieteni nu ştiu precis ce fac pentru a-mi câştiga existenţa. Unii cred, probabil, că am căzut ca un OZN pe capul mătuşii mele – idee oricum nu întru totul greşită. Dacă s-ar mai auzi în jur şi că stau să caut în tot Parisul o misterioasă fată olandeză (dar care provine dintr-o străveche familie portugheză), pe care nu am văzut-o din ianuarie 1988 – şi care fără îndoială deţine anumite documente destul de importante pentru mine – pentru a întregi reconstrucţia romanţată a poveştii

unei străbune de-a ei, model al unui tablou pictat de Rembrandt cam prin anul 1665... ei bine, atunci nu prea cred că ar putea cineva să mă ia în serios.

Nu aş face mai bine să inventez, mă întreb? Vreau să zic: nu aş face oare mult mai bine să-mi imaginez această întâlnire stânjenitoare dintre Rebecca şi subsemnatul după şaisprezece ani lungi de uitare reciprocă? Întâlnind-o, mă tem că aş avea prea puţin de câştigat şi mult de pierdut. Pe deasupra, acest costisitor voiaj parizian dă o lovitură mortală finanţelor mele dezastruoase. De ce nu. În fond, este cea mai evidentă soluţie. În concluzie, sunt pe punctul de a mă resemna, îmi promit deja să rezerv zborul de întoarcere. Şi în schimb... Şi în schimb, astă-noapte nu am reuşit să adorm. Cu minunatul rezultat că astăzi, din păcate, retragerea pripită mi se pare laşă şi meschină. Şi mai şi deviez de la scopul fundamental al drumului meu parizian: care este nu atât dorinţa de ispăşire sau dorinţa de a-i prezenta bietei Rebecca scuzele mele retrospective. Ci tocmai necesitatea grabnică de a pune mâna pe copiosul material privitor la istoria lui Abigail Lopes da Costa pe care, după toate probabilităţile, ea însăşi trebuie să fi continuat să-l elaboreze în aceşti ani lungi, având în vedere deosebitul ei interes pentru subiect. Materialul acesta – scos poate din arhiva de familie – ar furniza probabil răspunsurile corecte la mii de întrebări, la mii de îndoieli care m-au chinuit în ultimele luni cu privire la personajele şi trama cărţii mele. De fapt, ar putea rezulta preţios pentru completarea romanului meu. Şi poate mi-ar permite – de ce nu? – să-l termin de scris.

Celălalt obiectiv de bază al călătoriei este evident: trebuie să ştiu dacă Rebecca mai lucrează pe textele acestea. Şi dacă nu – după cum sper cu ardoare –, trebuie să-i cer permisiunea să le folosesc. Sau, mai bine zis, să le remaniez, să le reelaborez şi să le rescriu substanţial. După cum este uşor de intuit, lipsa *aprobării* despre care vorbesc, este probabil obstacolul principal printre atâtea altele care, până mai acum un an şi jumătate, m-au împiedicat să aştern pe hârtie *Mireasa evreică*. În fond, continui să cred (să-mi fac iluzii?) că interesul Rebeccăi pentru

povestea lui Abigail Lopes da Costa ar fi pur academic. Da, voia să scrie despre asta un eseu frumos pentru o revistă universitară, sau poate un volum gros și erudit, cu multe note de subsol, și gata. Oricum, dacă ar fi să mă iau după Google, nu a făcut-o. Poate nici măcar nu și-a luat licența, admițând în continuare că frecventa într-adevăr cursurile universității.

Și apoi, și apoi... Și apoi, nu pot nega că, într-un colț al minții mele bolnave, a supraviețuit în acești ani lungi speranța, infama iluzie că Rebecca încă mă așteaptă – că poate fi încă îndrăgostită de mine, vreau să spun, și așteaptă cu nerăbdare întoarcerea mea. Și că nu ar fi atât de refractară la ideea de a-mi da o mână de ajutor, de a colabora cu mine, de a mă ajuta. Puțin probabil, firește, dar nu se știe niciodată. De ce să excludem ajutorul providenței?

Îi telefonez unuia dintre puținii mei cunoscuți de la Paris, Fabrice Curran. Un tânăr avocat dubios, pasionat de parapantă, pe care l-am cunoscut acum trei ani la Castelluccio di Norcia, în munții Sibillini. O cunoștință forțată, aș spune, pentru că aproape mi-a aterizat în cap pe când traversam platoul cu bicicleta. Din păcate, într-un moment de beție vinovată, în fața unei sticle de vin, i-am mărturisit că – oricât de incoerent și de neverosimil ar putea părea – activitatea mea este cu predilecție aceea de scriitor. Oricum, nu cred că m-a crezut. Când îl sun se arată la început oarecum mirat de cererea mea de a ne întâlni grabnic, având în vedere că nu ne-am mai văzut de trei ani. Apoi însă, renunțând să-mi ceară explicații suplimentare (pe care, printre altele, nici nu aș ști să i le dau) acceptă invitația mea presantă la cină la restaurantul Pemathang din Rue de la Montagne Sainte-Geneviève, la jumătatea drumului între Place Maubert și Place du Panthéon.

Fabrice Curran este un tip atletic. Siluetă masivă, profil impunător. Trebuie să aibă vreo treizeci de ani, dar nu-i arată deloc. O grimasă de groază se desenează pe chipul său bronzat la prima sorbitură din ceaiul sărat cu unt. Deduc că tânărul și

dezinvoltul avocat parizian nu este nici pe departe croit pentru bucătăria tibetană. A pus piciorul în Pemathang cu un vădit scepticism, crezând că va trebui să mănânce câine prăjit sau şarpe cu sos.

– Cum de te-ai gândit să mă aduci într-un asemenea loc? se vaită. Îşi aprinde o ţigară chiar în faţa afişului pompos pe care scrie DÉFENSE DE FUMER. E o spelunică de douăzeci de euro, ce naiba?!

– Fac eu cinste, n-ai grijă.

Mă înfig în plăcintele crocante cu umplutură, numite *chapalés*.

– Nici nu ştiam că la Paris există un restaurant tibetan, croncăne Curran. Ne-am fi putut vedea, ce ştiu eu, la Mavrommatis. Este cel mai bun restaurant grecesc din Paris.

– Acela din Rue Daubenton, ştiu. Lângă biserica Saint-Médard. Îl cunosc. Am mâncat friptură de prepeliţă foarte bună cu sos de miere şi cimbrişor.

– Nu simţi ce iz de grăsime este aici înăuntru?

– Termină, Fabrice. Devii antipatic, ştii?

Curran îşi încruntă sprâncenele, gânditor. Un rid orizontal îi divide fruntea în două părţi perfect egale.

– Puteam lua măcar un aperitiv la Lizard Lounge, se vaită. Îşi aranjează nodul de la cravată. În jos pe Rue du Bourg Tibourg. Ai băut vreodată un pahar de Screaming Orgasm?

– Nu, dar acum că-mi spui, aş fi făcut-o cu plăcere.

– Ştii ceva? În opinia mea, n-ar trebui să-ţi aduci un prieten într-un local care nu e chiar de prima categorie. Asta nu prea cade bine, nu ştiu dacă mă înţelegi.

Mă prefac că încuviinţez, având în vedere că insistă, mai mult pentru a-l potoli.

– Atunci, râde el mânzeşte, se poate şti ce problemă ai sau trebuie să te rog în genunchi?

Îi spun, apoi comand o altă farfurie de *sha momok* – ravioli făcuţi la abur, umpluţi cu carne de viţel.

– Numai atât? Mă aşteptam la ceva mai spectaculos, comentează Curran dezamăgit, pufăind un fuior de fum otrăvitor spre

ghinioniștii de la masa alăturată – doi logodnici germani aflați în excursie la umbra Turnului Eiffel.

Băiatul mai că se îneacă cu apa minerală. Curran mâzgălește ceva pe un șervețel de hârtie, pe care mi-l întinde pe urmă. Se scarpină pe nas cu cuțitul de tăiat carne, care are mânerul înfășurat cu o fundă roșie ciudată.

– M-ai făcut curios. Cine este această fată – nu cumva este o fostă iubită de-a ta, din întâmplare?

Am nevoie să-mi rânduiesc gândurile înainte de a mă întâlni cu Gabriel Salvini. Așa că, în amintirea unei frumoase zile îndepărtate, mă refugiez în parcul Buttes-Chaumont. Mă sprijin de o balustradă din fier forjat. Contemplu elegantele siluete înmănușate care se învârtesc pe pista de patinaj cu rotile. Bate un vânt aspru care usucă buzele și îșI dă dureri de gât. Mă gândesc iarăși la planul lipsit de sens pe care l-am întocmit acum două zile pentru a da de urma Rebeccăi și pe care îl perfecționez cu ajutorul serviciului pe care mi-l face Curran. Într-adevăr, cu cât mă gândesc mai mult, cu atât mi se pare mai convingătoare această idee ridicolă. Este oul lui Columb, cum s-ar spune. Oricum, este un risc pe care trebuie să mi-l asum pentru a ieși din impasul în care mă aflu. Trebuie să știu cât mai curând ce s-a întâmplat cu Rebecca. Nu pot rămâne la Paris o lună întreagă. Cu fiecare zi care trece, se duc minimum două sute de euro.

Cartea pe care o scriu, *Mireasa evreică*, după toate probabilitățile – neluând în considerație un miracol, adică un contract cu un editor ilustru (contract care, oricum, nu pare să se materializeze prea curând) –, îmi va permite să iau un acont nu tocmai exaltant, ca să nu spun minim. Cotările mele literare nu sunt dintre cele mai bune. Sunt ceea ce este definit cu un eufemism drept un *scriitor pus deoparte*. Da, sunt și unii care mă apreciază și mă stimează, care mă consideră un scriitor serios și demn de a fi urmărit cu atenție, este și câte unul care mă citește. De fapt, în punctul la care suntem, mă tem chiar că *Mireasa*

evreică reprezintă ultima mea posibilitate de a avea succes pe plan literar. Asta şi pentru că mi se pare imposibil ca lucrurile să meargă mai prost decât în prezent.

Nu este un mister pentru nimeni că al doilea roman al meu s-a dovedit a fi un dezastru. Pentru mine, oricum, a fost vorba despre un adevărat calvar. Nici măcar nu aş şti de unde să încep – paginile din *cahier de doléances* sunt pline până la refuz. Până una alta, titlul a fost schimbat pe neaşteptate în ultima clipă, şi cu siguranţă nu în bine. Din *Gramatica sentimentelor* a devenit un nătâng *Zece scrisori de dragoste*. Coperta, prea puţin atrăgătoare (o scrisoare deschisă pe o masă, trăiască fantezia), a fost concepută fără ştiinţa mea, în timp ce eram prins într-o cursă de trekking pe un munte izolat din Islanda. Făcând un bilanţ, dintr-un tiraj mediocru iniţial de 6 423 de exemplare, au fost MACERATE (!) 4 765. Vocea bilanţului este cu atât mai crudă, cu cât sună aşa: MACERO-DESTROYED. Deci, mai mult de jumătate din exemplarele tipărite ale acelui roman, care m-a costat sacrificii inexprimabile şi mi-a răvăşit pentru totdeauna echilibrul mintal, au fost chiar distruse. Nu din întâmplare, nu-i aşa? Pentru că, după ce a apărut, acea biată carte a fost abandonată tragicului său destin, cu o uşurinţă şi o superficialitate care m-au împietrit.

Mi-am luat inima în dinţi şi i-am telefonat editorului meu (pe care îl vom numi B) pentru a-mi exprima protestul. Ei bine, în ziua aceea – ziua apelului – viitorul meu literar mi-a apărut mai întunecat ca niciodată. Mai întâi de toate, având în vedere că în cinci ani nu primise nici o plângere din partea subsemnatului, B mi s-a părut foarte surprins. Cum oare, s-o fi gândit el, ăsta – care până acum n-a zis niciodată nimic – se trezeşte acum, aşa tam-nesam, să se lamenteze de ceva? Apoi, surprizei i-a luat locul o iritare acidă din pricina văicărelilor respective. B a adoptat un ton superior şi mi-a explicat că – având în vedere vânzările foarte scăzute ale beletristicii italiene în general – mă publică cu un tiraj mic „pentru binele meu". I-auzi! Dacă trebuie să fiu protejat în acest fel, ca un panda sau alt animal pe cale

de dispariție, de groaza cine știe cărei catastrofe editoriale, aș prefera să nu fiu deloc protejat. Nu? Zic bine? În timp ce eu sunt convins că romanele mele pot satisface un public destul de mare, descopăr că editorul meu gândește tocmai pe dos.

Am un caracter foarte slab, este una dintre limitele mele: sunt un leneș temător și mult prea conciliant. Tonul lui B a fost atât de hotărât și de amenințător, încât am închis telefonul numai după ce i-am mulțumit îndelung pentru amabilitatea și disponibilitatea lui. Însă încet-încet furia a început iar să crească. Din păcate, după trei luni am avut nefericita idee să-i expediez lui B următorul bilet:

> Dacă nu vă interesez, dacă nu vă pasă nici un pic de mine – oricum, mi-o puteți spune. Și puteați să o faceți chiar mai devreme. Nu-i nimic, nu mă deranjează. Dar nu înțeleg de ce vreți să mă publicați dacă pe urmă nu mișcați un deget. Dacă nu credeți în mine, dacă nu vă entuziasmez, dacă trebuie să mă tratați ca pe un corp străin, dacă sunteți convinși că romanele mele nu trebuie susținute pentru că nu pot ajunge la anumite rezultate, atunci lăsați-o baltă. Îmi pare că nu vă pun un pistol la tâmplă pentru a vă constrânge să mă publicați. Pentru mine, a scrie este o treabă extrem de serioasă – nu este o glumă. Dragă B, pentru mine este foarte trist să vă spun toate astea: înseamnă să accept un eșec. Este ca și cum ai asista la distrugerea propriei căsnicii. Însă este inutil să-ți faci iluzii. Dacă nu ești iubit, nu poți iubi la rândul tău. Nu este plăcut să-ți dai seama că nu însemni nimic pentru editorul tău. Am avut răbdare crezând că problemele se vor rezolva, dar situația s-a agravat. Din punctul meu de vedere am făcut tot ce am putut ca să nu se ajungă aici. Am trimis semnale clare (poate prea educate, politicoase și liniștite), dar m-am bătut cu morile de vânt.

Răspunsul lui B nu s-a lăsat așteptat. După o săptămână, i-a trimis agentei mele o scrisoare. Conținea numai două fraze. *Doamnă dragă, cărțile lui Leo Gualtieri nu ne mai interesează. Chiar dacă ar scrie* Divina Commedia, *este liber să o propună unor editori mai agreați de dânsul, admițând că aceștia există.* Astfel, de

la o zi la alta m-am trezit – vorbind dintr-un punct de vedere editorial, să fie clar – aruncat direct în stradă. În faţa unei asemenea catastrofe, mulţi ar fi renunţat. S-ar fi descurajat imediat. Nu eu. Am fost stoic: aşa cum obişnuiesc, nu am scos un cuvânt. Nu m-am văicărit, nu am zis nimic. Am mers mai departe. Eram în criză şi, pe deasupra, deprimat de moarte, nesigur şi temător, dar m-am decis să insist. Mi-am mai dat o şansă. Păcat numai că nu aveam nici cea mai mică idee: voiam să încep imediat să scriu o altă carte, dar cu cât trecea timpul, cu atât reuşeam mai puţin să-mi imaginez un subiect care să-mi redea cheful de a mă apuca iar de lucru. Şi atunci mi-a revenit în minte ideea Rebeccăi. Rămăsese acolo, într-un colţ prost luminat al minţii mele (ca şi ea, de altfel), timp de şaisprezece ani lungi. M-am gândit la asta în cele din urmă, de bine, de rău, m-am convins că era vorba despre un proiect câştigător, despre o poveste extraordinară – şi, în plus, cu un bun potenţial comercial, adaug fără echivoc. *Mireasa evreică*. Sună bine, nu? Titlu frumos. Important, misterios, exotic, sugestiv. Putea reprezenta pentru mine cartea renaşterii şi poate chiar a consacrării. Primul meu succes de vânzări, poate. Cum de nu mă gândisem mai înainte?

Ies din parcul Buttes-Chaumont şi o iau pe Rue Armand Carrel. Apoi cotesc la dreapta pe *quai de la Seine*, şi merg de-a lungul bazinului Villette. Începe să plouă torenţial – o ploaie îngheţată, pufoasă. Mă chircesc din cauza unei tuse furioase. O femeie palidă, cu un gât de flamingo care se clatină într-un rever de piele, încearcă să tragă de zgardă cockerul ademenit de efluviile unui tomberon de gunoi.

Este 20.30: trebuie să mă grăbesc. Conform bileţelului mâzgălit de Curran, biroul lui Salvini se află la numărul 60 de pe Rue de l' Ourcq. După Rue Riquet deviez în Avenue de Flandre şi trec pe lângă un cimitir evreiesc portughez minuscul. Este închis, dar o intuiţie neprevăzută mă face să sar cu greu gardul şi îl explorez bucată cu bucată. Nimic de făcut: nici un mormânt din marmură sculptată pentru familia Lopes da Costa.

Mai trec de o stradă şi iată-mă în Rue de l' Ourcq. Numărul 60. Studiez interfonul de la poartă. Sus în stânga răsare o plăcuţă pe jumătate ruginită: G.S. MEILLEUR PRIVATE EYE 1998.

Primul lucru care mă impresionează neplăcut la Gabriel Salvini este îmbrăcămintea. Poartă un înspăimântător costum verde sticlă, atât de tocit încât pare aproape fosforescent. Ca să nu mai vorbesc de cravata fantezistă din poliester: de duzină, grosolană, vulgară. Sau pălăria gri, asemănătoare cu o oală de noapte răsturnată. Totul mult prea strident pentru un detectiv privat care ar trebui să facă din invizibilitate condiţia primară a succesului său. Dar poate Salvini se îmbracă aşa în afara orelor de program, cine ştie. Poate este în civil. Pentru moment, prefer să-i acord circumstanţe atenuante. Asta şi pentru că nu-mi rămâne nimic altceva de făcut. Oricum, prima impresie nu este dintre cele mai bune. Fără a pune la socoteală faptul că s-a prezentat la întâlnire cu o mare întârziere. A coborât dintr-un Citroën Pallas hodorogit, de culoarea vomei, după ce m-a făcut să aştept un sfert de oră în faţa porţii pe o ploaie cu clăbuci. Şi nici măcar nu s-a scuzat.

– Aceste întâlniri în afara orelor de program sunt foarte enervante, a bâiguit într-o franceză agramată cu un puternic accent corsican.

Adâncit într-un fotoliu de piele desfundat, îl scrutez pe Salvini cu atenţie. Jigărit, osos. Brahicefal. Colorit hepatic, biliar. Trebuie să sufere de dispepsie. Pe cap se răsfiră un tufiş de păr cârlionţat, pătat cu gri. Etalează o pereche de mustăţi de rozător. Nas în formă de spatulă. Smocuri dese de păr îşi au cuib în nări şi în urechi. Buze reduse la o linie orizontală. Dinţi putrezi, înnegriţi – admiţând că nu poartă o proteză veche. Degete pătate de nicotină. Vârstă nedefinită. Oricum, între patruzeci şi cincizeci. Ansamblul dă impresia unui animal de pradă îmbătrânit, dar încă apt să-şi ţină la distanţă adversarul cu câteva lovituri.

Cu cât stau mai mult așezat în acest aer nesănătos, cu atât îmi crește tentația de a mă ridica și de a mă întoarce la hotel. Sunt foarte stânjenit. Îmi va părea rău că am luat această inițiativă lipsită de sens, sunt sigur. Curran ăla: cine știe pentru ce fel de treburi l-a angajat pe un tip ca acest Salvini. Probabil chestiuni legate de pus coarne. Dacă ar fi să-l ascult pe el, turme de avocați se adresează agențiilor de investigații pentru a aduna materiale fierbinți în cazuri controversate de divorț. Mai totdeauna angajați de cliente suspicioase care își pun soțul sub urmărire pentru a-l fotografia în pat cu amanta. Dar și de oameni de afaceri care sunt trădați de consoarte cu o frecvență prodigioasă și (mi s-a părut că înțeleg, poate însă Curran glumea numai) cu deosebită predilecție pentru proletariatul suburban. Asta el! Privesc perplex mobilierul desperecheat care accentuează sordidul biroului. Fișete metalice, scaune de plastic. O canapea păroasă, biroul din PFL fărâmicios. Într-un colț, sub un tub de neon care iradiază la intervale neregulate fulgere albastre, o kenția plină de praf agonizează de sete.

– Luați loc, vă rog.

Salvini etalează vocea guturală a fumătorului înrăit. Respirația lui pare să provină dintr-o groapă de gunoi.

– Îmi dați voie? Arată spre un pachet de Gauloises. Apoi freacă un chibrit de tocul pantofului – o cizmă scurtă oribilă, cu vârf ascuțit, din acelea care erau la modă, în mod inexplicabil, prin anii șaptezeci. Își aprinde o țigară. După cum am spus, are un accent foarte ciudat. I-o spun. Îmi explică – așa cum am bănuit – că este născut în Corsica, la Calvi. Bunicul său era italian. Aceasta nu i-a fost însă suficient pentru a învăța chiar și aproximativ idiomul strămoșesc. Sfârșitul politeturilor de bonton.

– Avocatul Curran îmi spunea că dumneavoastră căutați o fată. O fată care se numește... Rebecca Lopes da Costa. Zic bine?

– Mai mult sau mai puțin. În orice caz, mai mult decât o fată, aș spune o tânără femeie.

– Vă simt sceptic. Sunteți mereu atât de bănuitor?

– Cu consecvență.

– Vreţi sau nu să lucrez pentru dumneavoastră?
– Mă gândesc, monsieur Salvini.
– Dacă decideţi pentru un da, îmi daţi o mie de euro avans.
– Ce spuneţi, vă rog?
– Pentru cheltuielile curente.
– Faceţi-le uitate. Vă dau două sute.
– Nouă sute.
– Trei sute.
– Opt sute.
– Patru sute.
– Daţi-mi amănunte.
– Nu sunt amănunte.
– Adică?
– Am numai numele.
– Un nume foarte ciudat, nu găsiţi? Este spanioloaică?
– Olandeză. Evreică. De veche familie sefardă portugheză. Trăieşte la Paris de când avea trei ani.
– Ca să vezi. Asta pentru a uşura lucrurile. Vârsta?
– În jur de patruzeci, presupun.
– Nu-mi daţi multe elemente cu care să lucrez.
– Dacă le-aş avea, nu m-aş fi adresat dumneavoastră.
– Unde şi când aţi văzut-o ultima oară?
– În spital. Cu şaisprezece ani în urmă. Adică, nu. Am văzut-o acasă la ea.
– Unde locuia?
– În cartierul Marais. La numărul 12 pe Rue des Rosiers. Dar nu mai locuieşte acolo, ştiu sigur.
– Rude, prieteni, logodnici?
– Tatăl este un anticar renumit, poate aţi auzit de el.
– Arta nu este câmpul meu de acţiune. Dar mă voi informa.
– Îmi pare că vă plătesc pentru asta.
– De ce o căutaţi, dacă nu sunt indiscret?
– Să spunem că asta-i treaba mea. Mulţumit?
– De acord. Accept însărcinarea.
– Firește, timp scurt.

– Înarmaţi-vă cu răbdare, domnule. Să găseşti la Paris o necunoscută nu este ca şi cum i-ai fura bomboanele unui copil.

– Sunt foarte grăbit, nu ştiu dacă aţi înţeles.

– Daţi-mi o săptămână.

– Vă dau trei zile.

– Cinci zile.

– Patru.

– La sfârşit, mai vreau alţi o mie de euro.

– Ce?

– Acesta-i tariful. Cine vrea ce-i mai bun pe piaţă trebuie să plătească.

– Cine îmi spune că sunteţi cel mai bun de pe piaţă?

– Informaţi-vă, prietene.

– Văzându-vă, nu s-ar spune.

– Nimeni nu are sursele mele în oraş.

– Ce surse?

– Secret profesional.

– Poliţia, lumea interlopă?

– Asta aţi spus-o dumneavoastră.

– Bine. Găsiţi-mi-o pe Rebecca şi vă voi da cei trei sute de euro.

– Am spus o mie.

– Cinci sute şi afacere încheiată.

– Vedeţi, am un prieten care avea o tutungerie aici pe Avenue Jean Juarès şi, asemenea dumneavoastră, era terorizat la ideea că ar fi putut fi prădat. Aşa că, şi-a pus gratii la toate ferestrele şi a postat un doberman în curte. Ţinea până şi un pistol mare şi o puşcă sub tejghea. Era înarmat până în dinţi. Îmi ceruse până şi să-i procur un kalaşnikov. Apoi, într-o zi, a fost lovit cu un baston de un puşti cu bicicleta, în timp ce se urca în maşină după ce închisese magazinul. Puştiul îl dezbracă şi îi fură cincizeci de mii de franci din chiloţi şi din ciorapi.

– Ce-i asta, o parabolă?

Salvini hohoteşte de i se clatină dinţii cariaţi. Sunt tot mai consternat la gândul că m-am băgat într-o asemenea situaţie

absurdă. Ceva îmi spune – ba îmi urlă în faţă – că acest individ este în stare să provoace un dezastru.

Timp de patru zile, aşa cum stabilisem cu Salvini, fac lungi tururi de cercetări nereuşite în arhivele comunale ale Bibliotecii Naţionale şi la Sorbona. Însă nimeni de la Facultatea de Arte nu-şi aminteşte de Rebecca Lopes da Costa. Nimeni nu ştie nimic despre ea – absolut nimeni. De necrezut – această femeie nu a lăsat nici un semn al trecerii ei pe acest pământ. Să-ţi vină să înnebuneşti, nu alta! A doua zi după-amiază, când mă întorc la hotelul Saint-Louis, sunt mai nervos ca niciodată. Recepţionerul este adormit cu capul pe birou. 17.15 mi se pare o oră absolut nepotrivită pentru a moţăi.

– Monsieur... monsieur? MONSIEUR!

Recepţionerul tresare. Se întinde. Îmi aruncă o privire deranjată.

– Sunt mesaje pentru mine? Camera numărul 30, urlu cu mojicie.

De obicei sunt de o timiditate disproporţionată, de o politeţe vecină cu autoflagelarea şi, nu spun vorbe-n vânt, de o bună-cuviinţă chiar iritantă. Însă în aceste zile grele, sunt mai agresiv decât o hienă.

Recepţionerul îşi răsuceşte bustul cu patruzeci şi cinci de grade.

– Nu-i nimic. Nici un mesaj pentru dumneavoastră, doctore.

Acest ultim cuvânt îl pronunţă cu o nuanţă palpabilă de ironie. Trebuie să-mi amintesc să-i spun directorului hotelului că ar fi cazul să-i mai taie avântul acestui tip nerespectuos şi arogant.

– Sunteţi sigur? Puteţi controla mai bine, vă rog?

Recepţionerul pufneşte.

– Nu-i nimic de controlat, doctore. De ce nu vă duceţi sus în cameră să vedeţi dacă sunt mesaje telefonice?

Da. Nu este o idee rea. Cum de nu m-am gândit mai înainte?

– De acord. Vă rog, daţi-mi cheia, o scurtez.

Îi smulg din mână cheia acelui recepţioner odios şi mă îndrept grăbit în sus pe scări. Dau buzna în cameră şi mă arunc pe telefon. Semnalul roşu special nu emană nici o luminiţă intermitentă. Mesaje – zero, deci. Am o senzaţie urâtă, foarte urâtă. Iau telefonul, îl ridic, îl scutur în dreapta şi în stânga, îi examinez fiecare centimetru pătrat. Nimic. Număr până la o sută, încerc inutil să mă calmez. Apoi scot din valijoară agenda electronică şi găsesc numărul biroului lui Salvini. Îl formez. Opt ţârâituri în gol. După care se aude robotul. „*Laissez un message après le bip sonor*"[1] mugeşte o voce nu prea asemănătoare cu aceea a lui Salvini. În fundal se aude o muzică discordantă, stridentă – chiar mi se pare că recunosc al treilea *Streichquartett* al lui Béla Bartók. Strâng receptorul cu atâta violenţă, că mi se albesc încheieturile.

„Ce faceţi, se poate şti? SE POATE ŞTI CE S-A ÎNTÂMPLAT CU DUMNEAVOASTRĂ? Aveţi de gând să mă înştiinţaţi şi pe mine? SUNAŢI-MĂ CÂT MAI CURÂND LA HOTEL!" Închid nehotărât. Un tic nervos îmi desfigurează un obraz. Ce se întâmplă? Nu reuşesc să-mi imaginez – dar sigur nu voi descoperi stând aici cu mâinile în sân. Este o ipoteză care trebuie exclusă. Acel detectiv inadmisibil ar fi în stare să dea un semn de viaţă cine ştie când. Sau poate niciodată. Este timpul să ne mişcăm. Îmi fac cadou un duş înviorător, îmi schimb hainele din mers. Apoi chem un taxi şi mă duc degrabă în Rue de l' Ourcq.

Cobor lângă vitrina unui restaurant libanez. În spatele meu, întunericul învăluie Avenue de Flandre. Undeva către nord, în depărtare, un tub de neon în formă de inimă zdrobită pulsează ritmic pe deşertul negru de asfalt şi de ciment al Porte d'Aubervilliers. Ajung la poarta cu numărul 60. Plăcuţa ridicolă de deasupra interfonului pare şi mai ştearsă. Sun. Nimic. Sun din nou. Nici un răspuns. Apăs pe buton timp de un minut

[1] Lăsaţi un mesaj după semnalul sonor (în fr., în orig.)

întreg. Îmi blestem superficialitatea, neatenţia: ar fi trebuit să cer alte contacte ale lui Salvini (mobil, e-mail, chestii din astea), dar nu am făcut-o. Din păcate, sunt un individ de o dezordine unică. În orice caz, după cum stau lucrurile, dacă nu vreau să mai irosesc timp preţios, trebuie să pătrund cu orice chip în biroul acelui ticălos.

Mă năpustesc în sus pe scări ca o vijelie. Biroul lui Salvini este la mansardă, izolat de restul blocului. Deschid uşa cu o agrafă, un truc pe care mi l-a arătat tatăl meu când aveam cinci ani. „Proprietatea este un furt" îmi spunea el. Într-o zi voi publica reflecţiile lui – testamentul spiritual al unui anarhist. „Să iei de la bogaţi pentru a le da săracilor" etc., etc. Intru, aprind lumina: ciudat, pare totul în ordine. În orice caz, mie nu-mi rămâne decât să răscolesc totul. O treabă căreia – în următoarele două ore – mă dedic cu o scrupulozitate de castor, încercând însă să evit zgomote suspecte, supărătoare. Asta ar mai lipsi, ca vreun pensionar suferind de insomnie să aibă minunata idee de a chema poliţia. Fac o percheziţie maniacală: însă, din păcate, nu găsesc nimic interesant. Curse de şoareci în baie, ambalaje goale de amfetamine şi narcotice în fiole, pilule şi prafuri, ţigări de iarbă răsucite în fundul sertarelor. Într-un dulap descopăr pachete cu publicaţii obscene pentru bărbaţi singuri, o păpuşă gonflabilă şi până şi un vagin mecanic cu baterii. Fişetele: fireşte, acelea conţin sute de documente relative la afacerile de care Salvini (sau cineva pentru el) s-a ocupat în ultimii cinci ani şi de care (poate) se ocupă şi în acest moment. Din păcate, omul nostru pare să fie la curent cu ultimele noutăţi în materie de obiecte erotice şi de substanţe stimulante, dar printre puţinii în lume care ignoră descoperirea computerului. Aşa că trebuie să golesc fişetele şi să examinez documentele unul câte unul: am nevoie de nu mai puţin de patru ore.

Duc la bun sfârşit activitatea asta titanică pe la 3 noaptea. Este vorba despre o experienţă cutremurătoare. Sigur nu pot să mă definesc un optimist şi cu atât mai puţin tolerez o viziune

paradiziacă a lumii nebune în care trăim. Dar tabloul umanității care derivă din aceste hârtii – sordid, opac, livid, sinistru – nu lasă loc speranței. Este un eșantion complet de barbarie și de mizerie. Indivizii asupra cărora a făcut cercetări Gabriel Salvini la comanda unor terți nu s-au dat în lături de la nici o abjecție. Coarnele triumfă suverane, firește, dar sunt și întâmplări de necrezut de coprofilie și până și un înalt magistrat care și-a pierdut mințile pentru o oaie. Un caz demn de Krafft-Ebing. Dar poate că totul este fals, inclusiv fotografiile. Cine știe. Încep iarăși să golesc fișetele. Însă nu iese nimic la iveală despre Rebecca. Nici o însemnare, nici o notiță, nici o urmă. Nici un rând. Nimic. Cât despre robotul telefonic, conține un singur mesaj – al meu: „Ce faceți, se poate ști? SE POATE ȘTI CE S-A ÎNTÂMPLAT CU DUMNEAVOASTRĂ? Aveți de gând să mă înștiințați și pe mine? SUNAȚI-MĂ CÂT MAI CURÂND LA HOTEL!"

Când începe să se lumineze, și după ce am explorat fiecare ungher al acelui birou dezolant, îmi dau seama că am fost învins. Trebuie să mă resemnez și să accept ideea că pseudo Salvini m-a tras în piept de patru sute de euro și s-a făcut nevăzut. Poate nici nu este biroul lui, poate îl folosește cu împrumut atunci când trebuie să fraierească vreun amărât neprevăzător ca subsemnatul. Poate este mână în mână cu însuși Curran: în fond, seara în care ne-am întâlnit la Pemathang a fost cea de a treia ocazie în care l-am văzut în viața mea. Și poate nici nu este avocat. Pentru o clipă mă gândesc să-l sun pe nemernicul acela și să-i fac la telefon o scenă infernală, dar ideea mi se pare cu totul inutilă, dacă nu chiar stânjenitoare. Mai bine renunț. Este numai vina mea – eu sunt cretinul situației. Eu sunt imbecilul, eu sunt idiotul. În dragoste și în afaceri nu trebuie să ai încredere în nimeni.

Abătut și deziluzionat, mă îndrept spre ușă și ies pe palier. Lumina în agonie a unui bec gol aruncă o umbră eliptică pe geamul lucarnei. Îmi înăbuș un căscat, apoi mă lansez în jos pe spirala scărilor. Afară, Rue de l' Ourcq este goală – cufundată într-o

negură albăstruie, searbădă. Cotesc în Avenue de Flandre. Parcurg cam o sută de metri, spre staţia de metrou Crimée. În clipa aceea am un flash vizual: Citroënul Pallas al lui Salvini parcat pe cealaltă parte a străzii. Traversez, mă apropii în vârful picioarelor. Este întuneric, nu se vede aproape nimic, dar în orice caz aş spune că habitaclul pare un coş de gunoi. Hârtii, mucuri de ţigară, plicuri, ziare, resturi de mâncare. Încerc să deschid portiera din stânga: se deschide larg, cu o docilitate dezarmantă. Gabriel Salini iese din Citroën, îşi scoate pălăria, îţi aprinde o ţigară.

– Rebecca dumneavoastră nu s-a dus prea departe, ştiţi? Este acolo unde a fost întotdeauna. La numărul 12 din Rue des Rosiers. Sunt cinci sute de euro, monsieur Gualtieri.

Fix la amiază, pe 2 ianuarie, mă opresc la un bancomat din Rue Charlemagne să scot ceva bani. Apoi mă întorc la numărul 12 din Rue des Rosiers. Urc scările, ajung sus. Pe uşa fostului apartament al Rebeccăi este tot plăcuţa pe care scrie RONNY LIPSCHITZ, GUITAR PLAYER. Dar mai este o uşă, mai precis aceea situată în capătul unui coridor invizibil, jos, în formă de U, care se deschide pe neaşteptate, ca o gaură ciudată pe stânga palierului de la ultimul etaj. Soluţie arhitecturală îndrăzneaţă care îmi scăpase – vina mea, e clar. Uşa cu pricina, de altfel, nu are nici un fel de plăcuţă. Oricum, nu se aude nici un zgomot din interior. Mă întorc pe urmele mele, mă aşez pe scări. Stau în poziţia aceea incomodă un timp care mi se pare interminabil. Când arunc o privire pe ceas, îmi dau seama că arată 20.07. În jurul meu – dedesubt, lângă, în lateral – se aud tot felul de zgomote venite de la alte apartamente, unde chiriaşii trebuie să se pregătească pentru cină. Deasupra tuturor însă, tronează pervers zumzăitul televizoarelor. Ca fond, susurul sfâşietor şi distorsionat al unei chitare electrice. Mă întorc să ascult la uşă: nimic, nu se aude nimic. Sau, cel puţin, eu nu aud nimic.

Chiar în clipa în care mă întorc cu spatele pentru a coborî pe scări, o femeie tânără, destul de frapantă, iese pe palier,

rupându-şi maxilarele de atâta căscat şi trăgând după ea un baset în lesă. Să aibă în jur de patruzeci de ani – ceva mai mult, ceva mai puţin, aş spune. E doar o clipă, nimic raţional, dar intuiţia îmi spune că este ea. Rebecca Lopes da Costa. Ea este, sută la sută – deşi nu seamănă deloc cu excentrica erudită pe care mă aşteptam s-o întâlnesc, dacă e să fiu sincer. În orice caz, este aşa cum gândeam, şi cum a spus Salvini: şi-a schimbat locuinţa, şi pentru scurtă vreme – cam prin 1995, cine ştie din ce motiv – trebuie să fi locuit în Chinatown, în Rue Baudricourt. Însă, din fericire, nu s-a dus prea departe – s-a limitat să se transfere la mansardă. Ah, abia s-a întors dintr-o călătorie în străinătate: a fost în Belgia, la Anvers. De aceea nu am văzut-o în ultimele două săptămâni. Habar n-am cum a făcut Salvini să descopere despre Rebecca toate aceste lucruri: poate chiar este mai bine să nu ştiu.

Trece pe lângă mine la o distanţă mai mică de jumătate de metru, aşa că pot s-o văd destul de bine. E îmbrăcată cu o fustă foarte scurtă, de culoarea somonului, şi poartă o haină de piele strânsă în talie cu o centură mare cu paftale. Poartă cizme negre, lucioase, până la genunchi, cu toc de cel puţin zece centimetri. Nu mai pare aşa de slabă. Nasul, da, este tot acelaşi – mare, lung, drept, subţire. Ochii însă sunt pe jumătate închişi – ca şi cum nu ar mai suporta lumina. Buzele elegant desenate sunt ca şi înţepenite într-un surâs oblic, care ar putea fi şi o strâmbătură palidă de indiferenţă sau de plictiseală. Părul încadrează o frunte înaltă, dar acum este întins, dat pe spate şi cu cărare pe mijloc.

Împietrit de surpriză şi emoţie, o privesc cum îşi pune o pereche de ochelari negri şi coboară fără grabă pe scări. Basetul latră dând din coadă în toate direcţiile. Pare îmbătrânit – şi, într-adevăr, după calculele mele, Isaac trebuie să aibă acum cel puţin nouăsprezece ani. Longevitate extraordinară, pentru un baset. Observ însă că este înfăşurat într-o cămaşă de forţă incomodă din ţesătură de lână. Mai etalează şi un fel de pâlnie verde-mazăre care îi acoperă urechile şi care este legată pe

craniul lunguieț cu un sistem ingenios de chingi. Unul lângă altul, basetul și Rebecca formează într-adevăr o apariție discordantă, aproape neverosimilă. Când mă scutur din starea aceea de completă absență, îmi dau seama că au dispărut în jos pe scară. Dau buzna în curte, traversez curtea interioară și ies în stradă. Iluminarea este slabă și pe Rue des Rosiers întunericul se lărgește ca o pată de ulei. Este un frig siberian. Strada miroase a mâncare arăbească și pare deșartă: numai niște puștani excitați și gălăgioși trag câteva șuturi unei mingi, la intersecția cu Rue des Écouffes.

Privesc de jur împrejur. O văd cu coada ochiului pe Rebecca pe partea opusă, la intersecția cu Rue Pavée. Cu basetul în brațe, se urcă într-o berlină mare neagră, poate un Mercedes, condusă de un tip gigantic îmbrăcat din cap până în picioare în negru. Încep să galopez către automobil cu cea mai mare viteză pe care mi-o permite forma mea fizică destul de îndoielnică, dar Mercedesul pleacă ca o rachetă și cotește ca un fulger pe Rue des Francs-Bourgeois. Din păcate, nu apuc să-i iau numărul. Rămân tâmpit pe trotuar cel puțin jumătate de oră, blestemându-mi stupiditatea și încetineala reflexelor. Acum că, mulțumită unor combinații astrale favorabile, am reușit să dau de Rebecca – pentru că nu poate fi altcineva decât ea, sunt absolut sigur –, iată că îmi fuge pe sub nas în câteva clipe. De necrezut. Însă, din fericire, am tot timpul să pregătesc un plan de atac pentru a doua zi.

Este șapte dimineața atunci când o sun pe mătușa mea de la o cabină telefonică instalată alături de plafarul care ocupă o ruină de lângă clopotniță, la colțul dintre Rue Saint-Paul și Rue Neuve Saint-Piere. În mod cu totul prostesc – din pur anticonformism – refuz să folosesc mobilul. Și, după taxa exorbitantă pe care mi-au încărcat-o la hotel pentru convorbirea în Japonia cu Fonseca, mi-am jurat mie însumi să nu mai folosesc telefonul din cameră. Apropo de bani, sunt lefter după o nouă vizită la bancomatul din Rue Charlemagne. Isprăvind suma lunară pe

care o pot scoate, am fost constrâns să folosesc cartea de credit care s-a cuibărit într-un buzunăraş obscur al portofelului – însă şi aceasta, mă tem, este pe punctul de a fi complet epuizată. Mi-a luat aproape jumătate de oră să nimeresc PIN-ul şi mi-a fost permisă o retragere de numai cincizeci de euro. De acord că sacrificiul, la subsemnatul, este o tendinţă înnăscută. Este adevărat că sunt obişnuit să duc o existenţă ascetică şi spartană – asta şi pentru că a scrie este munca cea mai lipsită de criterii şi iraţională din câte există. Este adevărat însă şi faptul că această binecuvântată carte – *Mireasa evreică* – începe să mă coste scump. Şi că meschinul aconto *(avaloir,* în jargon tehnic) al editorului meu, admiţând că va reuşi să-mi obţină unul, nu-mi va permite să-mi acopăr cheltuielile.

Mătuşa mea răspunde la cel de-al douăzeci şi nouălea apel. Chiar nu face legătura, săraca femeie. Asta şi pentru că are 89 de ani, este pe jumătate oarbă, surdă de o ureche, la limita Alzheimerului şi permanent îndopată cu tranchilizante. Să nu mai vorbim că este înţepenită într-un scaun cu rotile cam de un lustru. Reuşeşte însă să înţeleagă (fără a pricepe motivul, pe care, de altfel, eu mă abţin să i-l ilustrez) că trebuie să-i spună Magdei, îngrijitoarea ei poloneză, să-mi pună la poştă un mandat de două mii de euro la oficiul respectiv din Rue de Rivoli.

La celălalt capăt al firului, în ciuda Alzheimerului, mătuşa mea are o tresărire de spaimă.

– Două mii de euro? Ce faci la Paris? De ce nu te întorci la Pisa? Oare nu cumva te duci la curve?

– Muncesc, mătuşă.

– Nu eşti în vacanţa de sfârşit de an?

– Nu, mătuşă.

– Dar nu ai muncit niciodată în viaţa ta. Ce faci, începi acum când eşti de vârsta pensionării?

– Să nu exagerăm, mătuşă. În fond, mi-am plătit întotdeauna facturile.

– Apropo de facturi, vezi că ăia de la tine de la bancă te caută urgent. Au telefonat de trei sute de ori. Chiar şi azi-dimineaţă. Spun despre contul tău că este descoperit cu şapte mii de euro.

Şapte mii de euro? Mulţumesc lui Dumnezeu că am cartea de credit pe un alt cont, unul dintre acelea pe care este trecută şi mătuşa mea.

– Spune că sunt de negăsit, ai înţeles? Că sunt în vacanţă... în Patagonia, în Katanga, unde-ţi vine. Bine?

Mătuşa închide după un mârâit elocvent. Fără această bătrână doamnă, văduvă a unui general al aeronauticii, ale cărei conturi bancare se subţiază discret – dar şi cu o inexorabilă regularitate – chiar nu aş avea nici o şansă să mă dedic complet literaturii. Nu sunt originar din marea burghezie, sau bogat din familie şi introdus în cercurile culturale, asemenea multor autori de-ai noştri. De aceea, în aşteptarea succesului, pentru a mă întreţine ar trebui să fac vreo treabă umilă şi astfel să scriu în frânturile de timp sau poate în miezul nopţii, ca un diletant oarecare. Meseria de autor însă, dacă este făcută cu seriozitate, este foarte dură şi grea. Necesită normă întreagă, spirit de sacrificiu, concentrare constantă, absolută dedicare. Numai datorită ajutorului mătuşii mele lumea nu riscă să piardă un nou gigant al literelor.

Vreau să evit zgomotul şi aglomeraţia din Rue de Rivoli, aşa că mă îndrept spre Quai des Celestins. Licăririle felinarelor încă aprinse. Palida caricatură a soarelui care se conturează într-un ocean de ceaţă. Cerul negru care coboară pentru a pune glugi pe turlele din Île de la Cité. Am privirea înceţoşată, dar atunci când cotesc pe Rue Charlemagne, pe dreapta, în depărtare – acolo sus, dincolo de lumini şi pâclă – mi se pare că întrezăresc imaginea celei mai vândute vederi din Paris (Sacré-Coeur, firește). Fără îndoială, un miraj. O halucinaţie. Nu mă simt bine, poate am febră. Cu siguranţă aş avea nevoie să mă gândesc la ce am de făcut, dar mi se pare că nu am prea mult timp la dispoziţie. Alunec între cafeneaua poloneză Chez Cazimir şi una dintre intrările în curţile interioare de la Village Saint-Paul.

Merg grăbit, luând-o pe Rue de Jouy. Poate am distrus deja totul, dar sunt decis să-mi urmez cu orice chip palidele iluzii şi mă agăţ de acel fir capricios de speranţă care se încurcă pe străzile înnoroite ale acestui oraş superb şi înşelător. La colţul dintre Rue Tiron şi Rue François Miron dau peste un trunchi uman musculos, care răsare de la o masă montată pe roţi. Îmi salută trecerea cu un fluierat şi îmi întinde o pălărie mâncată de molii. Îi rostogolesc înăuntru un euro. „Să crape avariţia", spune. Pe Rue des Écouffes o pereche bătrână scoate la plimbare un ghemotoc rânjitor.

Iată-mă pe Rue des Rosiers. E măturată de un vânt polar. Un chelner marocan trage oblonul localului său de fast-food. Aştept jumătate de oră până se decide un evreu ortodox cu *kippah* pe cap să treacă pragul porţii de la numărul 12. Congelat de-acum, alunec pe lângă el cu viteza fulgerului, fără a-i da timp să zărească altceva decât o pată diformă îndreptată cu toată viteza în sus pe scări. Ultimul etaj. Apăs insistent soneria – nimic. Încep să dau o grămadă de pumni în uşă. Când mă întorc în stradă, este ora prânzului. Mă îndrept cu coada între picioare în direcţia Rue Vieille du Temple. Nu există vreun motiv anume pentru a merge într-acolo mai degrabă decât spre Rue Mahler, cu excepţia, poate, a perspectivei de a mânca un tzatziki sau o pastramă la Chez Marianne. Dar sunt atât de deprimat, încât nici nu-mi dau seama unde mă poartă picioarele. Treburile se încurcă fără scăpare, iau o întorsătură urâtă. La un moment dat, mă opresc din traiectoria mea fără ţintă şi stau acolo, pe gânduri, chiar la intersecţia cu Rue des Hospitalières Saint-Gervais, împietrit pe trotuar. Trecătorii şi clienţii de la Chez Marianne îmi aruncă priviri întrebătoare. Un măcelar *kasher*, care îşi face ordine în magazin, mă vede înţepenit acolo ca o bornă pe marginea drumului, iese din dugheana lui, îşi freacă mâinile pe şorţ şi spune: „*Mazel tov!*" – noroc, prietene. Iau urarea ad litteram şi mă întorc în Rue des Rosiers.

Trec minutele – câte, nu știu. Oricum, destule. Puțin mai mult de patru sute, aș zice. Pierd noțiunea timpului. În cele din urmă, Rebecca iese cu basetul în lesă la aceeași oră ca atunci când am văzut-o prima dată: circa 19.30. Poartă o fustă mini neagră, de piele, cizme de piele și un trenci albastru electric cu poale lungi fluturânde. Pe nas are o pereche de ochelari cu lentile oglindă. Isaac etalează valtrapul și pâlnia verde care îi protejează urechile. Anchilozat de frig, îmi ia câteva secunde să mă pun în mișcare, iar Rebecca cotește pe Rue Vieille du Temple. Mă grăbesc în aceeași direcție și continui să alerg. Iat-o aici, la intrarea hotelului Amelot de Bisseuil, zis și „*des Ambassadeurs de Hollande*". Încetinesc și încep s-o urmăresc cu pas mai puțin frenetic. La intersecția cu Rue du Roi-de-Sicile intră într-o tutungerie pentru a cumpăra un pachet de țigări. Apoi se îndreaptă decisă către Rue de Rivoli și se oprește sub coloanele aglomerate, în așteptarea culorii verzi a semaforului.

Aproape că o ajung din urmă – mă aflu la nu mai mult de jumătate de metru de ea. Ba chiar îi simt parfumul intens și nedefinit, atât de diferit de cel cu iz mortuar cu care se dădea acum șaisprezece ani. Este o clipă magică, un extaz nebănuit. Chiar în acest moment însă, se întâmplă un fapt neașteptat. În timp ce Rebecca se pregătește să traverseze strada, în fața ei, un Peugeot se oprește la semafor și este tamponat de un Jeep cu tracțiune integrală – un Chevrolet Four Wheel Drive, cred. Incitat probabil de scrâșnetul neașteptat al fiarelor, basetul se eliberează din strânsoarea Rebeccăi cu o smucitură. Lătrând din ce în ce mai tare (lătrături amplificate în mod straniu de pâlnie) se catapultează în mijlocul drumului. Fără să-și dea seama, din punctul lui de observație paralel cu asfaltul, că un Renault Espace uriaș vine din urmă cu o viteză destul de mare, peste limita admisă într-un centru urban.

Atunci când îl vede pe Isaac sub roțile Renaultului, Rebecca scoate un urlet sălbatic, care îmi rănește plăcut timpanele. În fond, este prima oară când îi aud iarăși vocea, fie și sub forma unui strigăt nearticulat. Oricum, timbrul este foarte asemănător

cu cel al amintirilor mele – aspru, profund, gutural. Dar, de fapt, nu am prea mult timp la dispoziție pentru analizat. Nu știu bine ce mă împinge să mă arunc în mijlocul străzii și să-mi risc viața (nu mai zic de un costum destul de scump, care, după acest act temerar, arată practic de aruncat) pentru ca basetul Rebeccăi să nu fie zdrobit de asfalt. Fapt este că, fără să mă gândesc prea mult, fac un salt în față. Mă rostogolesc într-o băltoacă plină de noroi, mă trezesc cu zgarda în mâna dreaptă și trag spre mine. Sincer să fiu, puțin a lipsit să nu-l strangulez pe bietul Isaac. Dar, pe neașteptate, câinele sare înapoi ca împins de un arc invizibil. Se învârte la câțiva centimetri de roata anterioară stângă a Renaultului și îmi cade direct în cap. Încă șocat, latră îndrăcit atacă și își înfige caninii în reverul hainei mele.

Rebecca își face loc prin grupul de curioși care s-au oprit să guste scena și se apleacă să-mi smulgă basetul din gât. Zăpăcit și cu dureri, mă întorc pe spate și o văd acolo, lângă mine, îngenuncheată în băltoacă, ținându-l pe Isaac în brațe. Continuă să mă întrebe cu nevinovăție dacă m-am lovit. Încerc să bâigui un răspuns mai mult sau mai puțin inteligibil, măcar pentru a o liniști, însă cuvintele mi se sting în gât. Ridic capul, dar este greu ca marmura. Rebecca dispare din câmpul meu vizual, înlocuită de baset. Isaac hămăie și își freacă o lăbuță de pâlnie. Apoi scoate o limbă aspră și spongioasă, și mă linge pe nas până mă face să strănut. Atâțat de evidentul ridicol al situației, fac un efort eroic de a mă ridica în picioare și de a-mi recâștiga demnitatea pierdută. Dar mă dezechilibrez și cad iarăși cu fundul pe asfalt.

Douăzeci de minute mai târziu, sunt întins pe spate pe sofaua indoneziană care ocupă o latură a salonului din noul apartament al Rebeccăi. Extrem de precaut, pipăi oasele bazinului pentru a descoperi eventuale fracturi. Am reușit să mă cațăr până la mansardă numai cu ajutorul unor binefăcători providențiali ale căror brațe m-au smuls din noroiul rece de pe Rue de Rivoli. Rebecca a dispărut de ceva timp în capătul coridorului.

– Mă duc să iau puţin alcool şi mă întorc, OK? a spus într-o engleză repezită, însă melodioasă, pentru că a înţeles că nu sunt francez.

Mă proptesc într-un cot, mă ridic în şezut şi mă contemplu în oglinda mare cu ramă de fildeş care invadează jumătate din peretele din faţă. Am ajuns într-o stare atât de jalnică, încât abia mă mai recunosc. Maxilare încordate, buze vineţii. Cravată mototolită, cămaşă sfâşiată şi murdară de sânge. Un dezastru. Nu-i de mirare că Rebecca nu m-a recunoscut. Fără a mai pune la socoteală că în aceşti şaisprezece ani, dacă este posibil, m-am schimbat mai mult chiar decât ea (şi mi-e teamă că în mai rău). Numai ca să dau un exemplu, în 1987 aveam părul lung până pe umeri, iar acum am craniul ras. Atunci purtam ochelari mici şi rotunzi, de metal, acum Persol de celuloid, lucioşi şi negri, după moda anilor cincizeci. Atunci eram îmbrăcat indecent, acum cu eleganţă căutată. De fapt, sunt aproape de nerecunoscut – eu însumi, cu siguranţă, nu aş fi în stare să mă recunosc.

Rebecca apare cu o sticluţă de spirt medicinal, o bucată de vată şi o cutie de leucoplast. Şi-a scos trenciul. Un tricou minuscul de piele neagră îi înfăşoară bustul şi lasă descoperit un buric uimitor, punctat de un diamant minuscul. Nimic de zis: este o transformare incredibilă, stupefiantă, extraordinară. Se poate bănui chiar că nu este aceeaşi persoană.

– Cum te cheamă?

Are cel mai natural ton din lume. Cu siguranţă, nu mai este obsedată de formalităţi.

– Mă scuzaţi, nu m-am prezentat.

– Doamne fereşte, vorbeşti ca din carte. Eşti un soi de profesor?

După cât se pare, în ultimii ani am făcut progrese la engleză.

– Nu, nu, pentru Dumnezeu. Sunt un...

Mă blochez, îmi muşc limba. Nu ştiu de ce, dar, după cum se vede, Rebecca continuă să nu mă recunoască – pentru moment vreau să evit ca ea să ştie cu cine are de-a face. Vreau să studiez mai bine situaţia, înainte de a mă expune. Având în

vedere antecedentele noastre, nu mi se pare o precauție chiar atât de absurdă.

– Sunt un crescător de câini.

Nebunesc, știu, dar nu mi-a venit în minte nimic mai bun de zis. Poate aș mai fi avut nevoie de câteva secunde pentru a reflecta. În orice caz, doar dacă nu devenise și Rebecca o expertă în creșterea câinilor, nu risc să par cu totul nepregătit. Cum s-ar întâmpla, în schimb, dacă m-aș da drept scafandru sau astronaut. Nu este o găselniță ideală, sunt conștient. Într-adevăr, Rebecca pufnește în râs.

– Chiar așa? Atunci iubești animalele.

Un adevăr aflat foarte departe de realitatea sensibilității mele, dar am intrat în horă trebuie să joc. Încuviințez cu dinții strânși.

– De aceea te-ai aruncat sub mașină?

Încuviințez din nou. Rebecca se așază pe sofa alături de mine.

– Mi se pare că te-am întrebat cum te cheamă.

Înmoaie bucata de vată în spirt. Mă retrag stingherit.

– Mă numesc... mă numesc Vittorio, domnișoară.

Rebecca își trece o mână nervoasă prin păr.

– Știi, înțelesesem că ești italian. După felul în care ești îmbrăcat.

– După cum ERAM îmbrăcat, subliniez.

Ea nu prinde gluma.

– Tutuiește-mă, Vittorio. OK? Vorbești franțuzește?

– Mai mult sau mai puțin ca engleza.

– Atunci ia-o pe franțuzește, Vittorio. Vittorio și mai cum?

Îmi iau o clipă de răgaz. Vittorio Spa... Spadoni.

– Eu și basetul trebuie să-ți mulțumim, Vittorio Spadoni.

Rebecca îmi desface gulerul de la cămașă. Isaac murdărește de noroi un covor oriental.

– Nimic grav, este numai o tăietură mică.

Degetele Rebeccăi își fac de lucru cu nasturii. Îmi desface cămașa la piept, îmi șterge umărul cu vata îmbibată în spirt. Poate o fi doar o tăietură mică, dar ustură infernal. Rebecca este aplecată peste mine, cu gura la nu mai mult de un centimetru

de gâtul meu. Părul ei roşcat îmi mângâie faţa. Respiraţia ei caldă şi parfumată se amestecă cu a mea. Unghiile false şi violacee se înfig în umărul meu ca nişte gheare luminoase. Basetul Isaac se aruncă peste ea cu viteza fulgerului şi i se ghemuieşte în poală, cu chef de joacă. Pentru o clipă îl invidiez de moarte. Rebecca sare în picioare şi aruncă basetul pe jos.

– Prostovanule!

Îl ceartă, apoi încearcă să-i tragă un şut. Isaac sare pe o comodă şi răstoarnă *menorah*-ul. Sfeşnicul cu şapte braţe se afla pe raft, alături de suporturile cu versete sfinte din Torah. Îmi închei nasturii de la cămaşă.

– Poate ar trebui să-i faci o baie bună basetului tău, nu?

Rebecca dă din cap, cu chipul de o frumuseţe anomală schimonosit de o grimasă de iritare.

– Dog-wash este închis la ora asta.

Dog-wash? Trebuie să fie noul mod de a-i numi pe cei care fac toaleta câinilor.

– Apropo, trebuie să plec curând.

Rebecca scrutează nervos ceasul. Să plece? Unde? Ideea de a încheia această întâlnire fără a-mi fi lăsat o perspectivă fructuoasă pentru viitor mă aduce cu picioarele pe pământ. Cu toată salvarea periculoasă a basetului, nu am reuşit să creez un climat intim de confidenţă şi de încredere. Ajuns aici, cu riscul de a ieşi din graţiile Rebeccăi, sunt dispus să încerc orice. Aproape îmi vine să-i dezvălui totul, dar mă răzgândesc. Privesc pentru prima dată cu atenţie în jur şi îmi dau seama că apartamentul ei este mobilat cu mult gust. Totul foarte rafinat şi costisitor – materiale, perdele, lămpi, vase, covoare, dulapuri, lăzi de zestre, scaune şi fotolii. Design ultramodern îmbinat cu mobile de anticariat. În plus, aici sunt şi adevărate piese de colecţie: idoli de jad şi alabastru, vase de bronz, încântătoare picturi în acuarelă răsucite pe baghete de fildeş... Trebuie să câştige mult – prea mult, poate, pentru o studentă la Istoria artelor. Ah, da, ce idiot. Îl uitam pe tatăl ei. Alphonso Lopes da Costa, bogatul neguţător. Cu casele lui de licitaţii, cu atelierele

lui de restaurări, cu atelierele lui de arhitectură și magazinele lui de anticariat.

– Complimente pentru mobilier, îndrug cu entuziasm studiat.

Pe urmă arăt spre o pălărie ciudată cu un bor larg de blană care atârnă de un cuier șubred.

– Este un *shtrayml*, în idiș. Îl purtau în zilele de sărbătoare evreii ortodocși și cei *chassidim*. Și rabinii Europei Orientale. Este o amintire de la mama mea – aparținea bunicului ei.

Rebecca se ridică în picioare, dintr-odată stânjenită. Se apropie de fereastră și aruncă o privire jos pe Rue des Rosiers.

– Ascultă, acum trebuie să pleci. Spune-mi cât îți datorez pentru costum.

– Nimic, glumești?

Mă privește cu ochi clinic. Apoi se îndreaptă spre ușă cu basetul în brațe. Tocurile cui țăcăne pe parchetul de paltin albit. Rebecca deschide larg ușa, dând la iveală antreul întunecat al palierului. Nu eu sunt cel care vorbește, ci forța disperării mele.

– Eu mă... mă întrebam dacă eu... vreau să zic, dacă noi... dacă tu ai vrea...

Rebecca își înfige dinții ascuțiți în buza de jos.

– Dacă eu, dacă tu sau dacă noi? Decide-te.

Îmi înăbuș un geamăt de teroare pură. Abisul se cască sub picioarele mele. Agăț cu unghiile batista din buzunăraș, o trec peste fruntea lucioasă de sudoare.

– Dacă... dacă noi, reușesc să emit înainte ca vocea să mi se frângă într-un mârâit.

Rebeca îmi aruncă o privire indescifrabilă. Pentru o clipă eternă, sunt aproape sigur că m-a recunoscut. În timp ce stau acolo, șovăind între exultanță și deziluzie, mă surprind fixând o pălărie galbenă-roșcată care apare ca o fină descuamare pe materialul alb al divanului. Apoi scrutez din nou chipul încruntat al Rebeccăi, atât de palid încât pare incolor. Unghiile ei false lăcuite cu violet, ușor pătate de nicotină, strălucesc pe fondul compact al penumbrei din spatele ei.

– Treci să mă iei poimâine la şapte. Nici un minut mai târziu, *compris?* spune.

Ieşit din minţi, îi privesc gura – o lumină vulnerabilă, sclipitoare, radioasă. Simt ceva ca un fior, o flacără care se aprinde în jurul inimii. Trec pragul, îi strâng mâna. O strângere fermă, decisă. Isaac îmi rânjeşte în nas, ostil, dar Rebecca îl goneşte cu o mişcare irezistibilă a braţului.

– Atunci pe... pe vineri, Rebecca, bolborosesc luând-o repede pe scări.

Numai când ajung la hotel, îmi dau seama că, de la începutul noii noastre întâlniri, nu mi-a spus niciodată că se numeşte Rebecca.

A doua zi sunt aşezat, cu inima răvăşită, pe o bancă rece din Place des Vosges. Spionez nervos ceasul: 18.10. Cu stomacul răscolit, privesc curioşii care roiesc sub pavilioanele cu acoperişuri albastre şi arcadele din cărămizi roşii, nehotărâţi între a intra într-o ceainărie sau într-o dugheană de anticariat. Mă gândesc că nu ar trebui să-şi permită aşteptări sedentare. Mişcarea este un perete etanş care mărgineşte imensitatea crescândă a spaimei. 18.40. Cu chipul congestionat, sar în picioare şi încep să măsor cu paşi mari perimetrul pieţei (fix 108 metri pe latură, ca să se ştie). Am neta senzaţie a unei catastrofe iminente. Nu m-aş mira deloc dacă pământul s-ar desface cu un zgomot asurzitor pentru a mă înghiţi. Ei bine, nu mai rezist. Este timpul să mă duc. Numai ce ajung în Rue des Rosiers, aproape de intersecţia cu Rue des Écouffes, şi văd în depărtare umbra întunecată a Mercedesului. Punctuală ca un ceasornic. Un moment. Încep să alerg înnebunit. După câţiva metri înţeleg că aşa, numai alergând, nu voi reuşi niciodată. După cinci minute, alunec alături la Café Costes. Zăresc maşina poliţiei care curăţă Square des Innocents de grupuri de traficanţi: se cuibăresc în jurul fântânii renascentiste pentru a furniza prafuri şi pastile turiştilor alternativi şi puştilor de la periferii. Fără a-mi lua ochii de la Mercedes, cobor în zbor de pe motoreta Peugeot rablagită şi o

abandonez la intersecţia dintre Rue Saint-Denis şi Rue de la Ferronnerie. Având în vedere că am furat-o – sau, mai bine zis, am luat-o cu împrumut – de la proprietarul legitim, cred că nu este necesar să risc inutil. Cu rezultatul de a fi arestat în urma unei fărădelegi atât de triviale.

Mercedesul opreşte în Rue des Lombards. Surprins şi dezorientat, mă gândesc că destinul este întotdeauna şi într-adevăr de neprevăzut şi bizar. Rue des Lombards a fost cea care m-a găzduit când am ajuns la Paris pentru prima oară, patetic descumpănit, fără o liră în buzunar, umflat de plictiseală şi de disperare, în derivă şi singur ca un câine. În orice caz, îmi îndrept iarăşi atenţia către şofer. O matahală corpolentă, cu un smoc de păr pleoştit pieptănat spre spate pe frunte şi tăiat scurt la ceafă. Mustăţi blonde pe oală, ţăcălie rară pe barba ascuţită. Iese din Mercedes cu o mişcare de efect, deschide larg portiera din stânga spate. Aşteaptă ca Rebeca să pună piciorul pe pământ şi apoi o însoţeşte către o cortină de perdele din catifea neagră. Draperia plumburie este trasă de mâini invizibile: dezvăluie o vitrină opacă şi o firmă albăstruie din tuburi fluorescente cu neon, care iluminează în clipiri intermitente numele localului. Apoi se deschide ca prin farmec şi vitrina, iar Rebecca începe să coboare rampa de scări care dă spre clubul de noapte.

Atunci când îmi revin din năuceală, au trecut deja cinci minute. Nu reuşesc să evaluez importanţa acelei descoperiri, şi nici nu intuiesc ce consecinţe practice ar putea avea. Rebecca Lopes da Costa într-un night-club: este, să-mi fie iertată comparaţia cu adevărat nefericită, ca şi cum l-ai surprinde pe Adolf Hitler într-o sinagogă. De fapt, nu m-am întrebat deloc în ce fel îşi câştigă Rebecca existenţa, chiar nu mi-am pus problema. În mod inconştient, trebuie să fi socotit ca de la sine înţeles faptul că îşi luase licenţa în istoria artelor cu teza ei despre Rembrandt, iar acum exercita meseria de profesor într-un liceu sau într-o şcoală generală. Profesoară, pe naiba – acum, după cele văzute, situaţia se schimbă complet. Firește, am intuit că în

spatele orarelor dezordonate ale Rebeccăi s-ar putea ascunde ceva ciudat: dar *asta* întrece cea mai desfrânată imaginație. Iată de ce Rebecca doarme toată ziua – este o lucrătoare de noapte, ca să zicem așa. Imposibil, dar adevărat?

Traversez strada, dau la o parte perdelele, arunc o privire de o respingătoare complicitate masculină bodygardului aflat în așteptare în umbră. Trec de ușa de sticlă. În capul scărilor de acces se deschide un vestibul înțesat de fum, luminat cu intermitență de un proiector psihedelic. Pe o parte este o ușiță de fier, încoronată de o firmă: ANTWERPEN KEHILLAH – import-export de diamante. Pe alta, un perete de aluminiu incrustat cu becuri halogene. Împing ușa batantă: mă trezesc într-un culoar întunecat care miroase a parfumuri exotice. Mă întâmpină, iată, un deșirat mustăcios în uniformă de pirat. Mă evaluează cu o privire expertă, îmi încleștează mâna dreaptă și-mi ștampilează pe ea un timbru turcoaz, care îmi lasă în palmă desenul stilizat al unei femei goale. După care reclamă cifra hiperbolică de o sută douăzeci de euro. Nu mai am nici o liră (pardon, euro), mandatul mătușii mele încă nu a ajuns, cartea de credit nu mai poate fi folosită. Dau ochii peste cap și protestez înfocat împotriva acelor prețuri de zaraf. Piratul schițează un surâs de compătimire.

– Acesta este un local de lux, domnule, spune – folosind un ton cât mai sceptic atunci când pronunță acest ultim cuvânt.

– Acceptați și polițe, din întâmplare?

– Sunteți foarte simpatic, domnule.

În dimineața următoare, mă consolez în primul rând cu un *petit-déjeuner* în sala de mese a hotelului Saint-Louis. *Croissants* proaspete, gem de caise făcut în casă, cârnăciori și bacon cu omletă. Pe urmă mă duc în cameră și intru în baie. Pentru a mă face frumos, mă dedic unei restaurări aprofundate. Mă rad, îmi fac duș. Îmi dau și cu șampon, cu toate că sunt tuns chilug. Mă contorsionez ca un fachir pentru a-mi scurta cu o forfecuță potrivită părul din nas, din urechi și de la subraț. Îmi frec dinții

până îmi sângerează gingiile. Trec cu periuța pe limbă, ca indienii. Mă parfumez cu apă de toaletă Calvin Klein pe zonele intime și erogene. Am ore lungi înaintea mea, așa că ies, merg pe Pont de la Tournelle, în sus pe Quai de Montebello, în plimbare printre chioșcurile grecești din Saint-Séverin. Mă las ademenit de o farfurie de chifteluțe și de un *souvlaki*, apoi urc din nou Rue des Écoles și Rue Descartes. Plimbare pitorească prin Place de la Contrescarpe și pe Rue Mouffetarde până în Place Monge. Pe urmă înapoi pe Rue de l' Estrapade și pe Rue des Fossés Saint-Jacques. În final, obosit mort, nu știu cum mă trezesc mergând pe lângă terenurile de tenis din Jardin du Luxembourg. Două fete grăsunele în trening sfidează frigul, făcând schimb de mingi cârpite. Mă opresc la câțiva metri distanță, în apropierea uneia dintre puținele mese care au fost lăsate să putrezească în aer liber. După care urmăresc cu minim interes o foarte plicticoasă partidă de șah între doi bătrânei vioi îmboldiți de un grup de congeneri îngrămădiți pe scaunele din jur. Arunc apoi o privire la ceas: 19.00. Sunt în mare întârziere. Trebuie să mă grăbesc cât pot să iau metroul.

Când ajung pe Rue des Rosiers am respirația întretăiată. Găsesc poarta de la intrare deschisă și intru repede în curte. Rebecca este acolo, imobilă în fața vitrinei măcelăriei cu carne de cal. O țigară îi atârnă între buzele subliniate de un ruj agresiv. Poartă un impermeabil fosforescent și cizme de piele neagră până la genunchi. Are pe nas obișnuita pereche de ochelari, de data aceasta cu lentile plastifiate de culoare gălbuie. Imediat ce mă vede, se dezlipește de vitrină și vine spre mine fără să scoată un cuvânt. Apoi mă urmează docilă în sus pe rampa scărilor de la Ravaillac, micul și cochetul restaurant polonez din Rue du Roi-de-Sicile pe care acum șaisprezece ani l-am ales pentru a sărbători în cel mai bun fel întâlnirea noastră și mutarea mea în Rue des Rosiers. Dar Rebecca nu pare să sesizeze aluzia evidentă. Oricum. Ne așezăm la lumina lumânării la măsuța din colț, lângă fereastră. Având în vedere că am numai patruzeci de euro în buzunar, ciocnim (pentru

ce?) un păhărel de vin alb vărsat. Pentru că este devreme pentru cină, suntem complet singuri. Contemplu cu vie apreciere fusta de mătase roşie a Rebeccăi, al cărei singur defect, poate, este acela de a nu lăsa prea mult loc imaginaţiei. Îmi amintesc de foarte austerele ei rochii de catifea şi de absurdele ei bustiere, rigide ca o armură. Nu mai ştiu ce să cred, de aceea renunţ. Oricum nu mi-e greu.

Mă pregătesc să sparg gheaţa şi tuşesc pentru a-mi limpezi vocea. Rebecca îşi dă pe spate o şuviţă de păr blond-roşcat. În continuare mă priveşte în linişte. Observ că pe faţă i se întipăreşte pe neaşteptate o expresie scrutătoare – ambiguă, fugară.

– Cine eşti? Ce vrei de la mine? De ce ai venit ieri la magazin? Te-am văzut, ştii? spune virulent, fără preambuluri.

Fac ochii mari, rămân cu gura căscată, sunt împietrit de mirare.

– Oh, îl numeşti magazin, bombăn.

– Crezi că sunt proastă? Mă iei drept o cretină? De ce m-ai numit Rebecca?

Sunt strâns cu uşa, dar mă salvează ospătarul care vine cu *choucroute* şi cu piroştile. Mă concentrez pe mâncare.

– Chiar nu ştiu despre ce vorbeşti, bâigui cu gura plină.

Choucroute este foarte bună, chiar delicioasă. Rebecca însă nici măcar nu aruncă o privire acelor piroşti perfecte.

– Eşti cumva vreo iscoadă de-a tatălui meu? Îi dai informaţii despre viaţa mea sentimentală?

Atunci chiar aşa este: această tânără izbitoare aşezată în faţa mea, cu trăsături aristocratice deformate de ură, nu mai este aceeaşi Rebecca de acum şaisprezece ani – cercetătoarea pasionată a marelui maestru Rembrandt van Rijn. Sau, măcar, oricât ar părea de ciudat, nu-şi aminteşte a mai fi aceeaşi persoană cu care m-am purtat atât de dezgustător acum şaisprezece ani. Nu că acum m-aş comporta mult mai bine, oricum.

– Vezi că eu sunt o persoană serioasă, ştii? Nu trebuie să te iei după aparenţe. Poate crezi că mă îmbrac într-un mod puţin cam dezinvolt, dar... dar ţin să te anunţ că sunt responsabila

onorifică a trezoreriei sinagogii din Rue Pavée. E clar că nu particip la toate slujbele. Celebrez Ajunul după ritualul clasic, dar nu că aș... nu țin mereu *shabbatul*. Știi cum sunt tinerele generații de evrei din diaspora. Nu? Respectul nostru pentru credințele și ceremoniile religioase nu trece dincolo de *Yom Kippur* și... *seder* de *Pesah* cu lectura *haggadah*-ului. Dar pregătesc excelente gogoși de cartofi de *Chanukah*.

– Faci aluzie la *latkes?* zic eu pentru a câștiga timp.

Vreau să-i las impresia că țin situația sub control, dar în realitate nu mă orientez deloc printre evenimentele misterioase care mi se întâmplă – nu mai înțeleg nimic.

– Dacă tatăl tău te controlează, o fi având motivele lui. Îl înțeleg foarte bine. Nu mă mir deloc. Nici eu nu aș fi mulțumit să am o fată care lucrează într-un night-club.

Nu reușesc să-mi ascund un ușor accent de reproș. Nici să-mi reprim un susur de moralism de împrumut.

– Nu te gândești la reputația tatălui tău? Nu este demn ceea ce faci. I-ai putea împroșca de noroi bunul nume față de clientelă. Lumea vorbește. Și tatăl tău, pe de altă parte, câștigă destul ca să te întrețină fără ca tu... ca tu să fii constrânsă să faci anumite lucruri, mi se pare.

Rebecca mă fixează cu gura deschisă, dar acest lucru nu-mi dă de bănuit.

– Ce știi tu despre cât câștigă tatăl meu?

– Dacă te deranjează atât de tare omul acela, de ce te lași acompaniată de șoferul lui?

– Și apoi, ce night-club? Cum îți permiți? Eu mă ocup de comerțul cu diamante și colaborez cu sediul central de la Anvers, zice Rebecca, scandalizată. Și nu am nici o nevoie să fiu întreținută de tatăl meu. Și nici de șoferul lui. Acela este șoferul *meu*. Sunt o femeie matură. Fac acest lucru de douăzeci de ani. Mă întrețin singură.

Pur și simplu sar de pe scaun. Comerț cu diamante? Câteva clipe mai târziu, o imagine extrem de clară prinde formă în mintea mea. Vestibulul înțesat de fum, proiectorul psihedelic.

Portița de lemn, firma: ANTWERPEN KEHILLAH. Iată de ce Rebecca merge mereu însoțită de șofer sau de o gardă de corp, dacă vreți să-i spunem așa – pentru că munca ei este delicată, periculoasă. Diamante. Ceea ce justifică și acele ore nefirești de noapte – *privacy* înainte de toate. Și pereții au urechi. Dar a vorbit de douăzeci de ani. Cum se poate? Nu ies socotelile.

Când revin la realitate, îmi dau seama că Rebecca își rotește una dintre unghiile ei false epatante la câțiva milimetri de ochiul meu drept. Ciudat, dar nu există nici o urmă de cicatrice pe încheieturile ei – pare că încercarea de sinucidere nu a avut niciodată loc. Sau or fi minunățiile chirurgiei plastice moderne?

– Ești un voyeurist? Ei? insinuează ea. Ești unul dintre acei *goyim* impotenți care se duc prin parcurile publice să le arate fetelor cocoșelul?

Nici nu-și imaginează cât de aproape a fost de adevăr, dar mă arăt oricum ofensat.

– De ce ești atât de înverșunată contra mea, se poate ști? Ce nu merge? Am respirația urât mirositoare?

– Termină, taci.

– Ar trebui să fii puțin mai îndatoritoare cu mine. În fond, i-am salvat viața basetului tău. Apropo – se numește Isaac, dacă nu mă înșel. Sau Isaac a murit?

– Se numește Kiko. Și tu mă urmăreai. Iată de ce erai acolo.

– Este adevărat, ai dreptate. Te urmăream.

– De ce?

– Fiindcă...

Cum să fac să clarific acest enorm echivoc? Este un cuvânt. Kiko? Nu știu cum să ies din acest labirint de neînțelegeri și de erori. În timp ce îmi storc creierii pentru a înțelege ce ar trebui să spun și cum să mă comport, chelnerul polonez vine să ia farfuriile și să aducă la masă varza umplută și vita Strogonoff.

– Se poate ști de ce?

Crezând că este o ceartă între amanți, chelnerul îmi aruncă o privire plină de compătimire. Apoi dispare în bucătărie. Este înlocuit de un acordeonist cocoșat. Înțelegând din accentul meu

atroce că sunt italian, acesta își trage un scăunel lângă masa noastră și începe să mitralieze în onoarea mea – deși nu la volum maxim – o cançonetă napoletană colorată, ținându-se la o palmă distanță de timpanul meu stâng. Odată ce termină repertoriul napoletan, trece la Toto Cutugno. UN ITALIANO VERO.

– În ce constă munca într-un... într-o firmă de import-export de diamante? Îi fac semn acordeonistului să schimbe aria. Se câștigă bine?

Rebecca izbucnește într-un hohot de râs disprețuitor.

– Este munca mea. Eu am o ocupație. Într-o multinațională. Sunt titulara sediului de la Paris. Tu ce faci ca să trăiești, *crescătorule de câini?*

– Înțeleg. Ești obișnuită cu un anumit nivel de viață. Și cu cărțile nu se fac mulți bani, nu-i așa?

Este ca și cum i-ar fi sunat pe neașteptate în minte un clopoțel de alarmă.

– Ce spui? Ești nebun? Ce cărți?

E timpul. A venit momentul să punem cărțile pe masă.

– Aceea despre Abigail Lopes da Costa. Strămoașa ta. Și despre Ephraim Paradies. Despre modelele din tablourile lui Rembrandt. Despre tabloul care te obseda. *Mireasa evreică,* explic eu, implacabil.

Rebecca face ochii mari, apoi sare dintr-odată în picioare. În sfârșit, trebuie să mă fi recunoscut. Dincolo de abisul timpului și al spațiului. Dă scaunul la o parte, își pune impermeabilul.

– Stai departe de sora mea, ai înțeles? șuieră ea. CARĂ-TE! PLEACĂ! FII ATENT, TICĂLOSULE! NU-ȚI MAI ARĂTA MUTRA PE-AICI! O SĂ PUN SĂ FII ÎMPUȘCAT!

Sora mea? O intuiție foarte târzie îmi traversează creierul obnubilat – oricum, mai bine mai târziu decât niciodată. Sara! Sora mai mică a Rebeccăi! Aceea cu care se certase din motive necunoscute și pe care nu o vedea niciodată! Aceea care trăise într-un kibbutz, apoi se ocupase de o discotecă la modă în Tel-Aviv și se întorsese apoi la Paris ca să lucreze într-o multinațională. Și care locuia împreună cu tatăl lor în Rue des

Écouffes! Asemănarea era stupefiantă. Numai un an diferență, de fapt. Dar cum de nu m-am gândit până acum, cum? Dintr-odată, îmi amintesc vag fotografia Rebeccăi și a Sarei fetițe, pe o bancă din Place du Marché Sainte-Catherine. Memoria oscilează, dar, gândindu-mă bine, sigur nu erau ca două picături de apă, ba din contră. În orice caz, asta nu-l justifică în nici un fel pe pungașul acela de Salvini – chiar cum mă temeam, detectivul ăla nenorocit a riscat să provoace o grozăvie. Am gândurile foarte confuze – în orice caz, sar și eu în picioare, înconjor masa și o iau de un braț încercând s-o rețin.

– Sa... Sara, așteaptă. Te rog. Trebuie să vorbim, trebuie să-ți explic ceva. Am...

Din privirea ei țâșnesc scântei, fulgere, flăcări.

– Ce vrei să-mi explici, nenorocitu' dracului? Sora mea aproape că a murit din cauza ta, imbecilule!

Se trântește pe scaun dintr-odată. Izbucnește în plâns. Își ascunde fața în mâini. Extrem de stânjenit, mă aplec peste masă.

– Sara, eu... eu aș vrea... eu trebuie... trebuie să-i mărturisesc Rebeccăi ceva teribil. Atunci când m-a gonit din casă, eu am...

Sara își ridică fața scăldată de lacrimi.

– I-ai furat documentația, însemnările. Cartea. Știu bine, ce crezi? Rebecca și-a petrecut cinci ani încercând să dea de tine, *chazer!*

Simt că mor, jur. *Chazer*, între paranteze, înseamnă în ebraică porc, animalul necurat prin excelență – dar vrea să zică și „persoană ingrată, brută, egoistă, zgârcită, neleală".

– Am... am venit să-i restitui fiecare lucru.

Mint cu nerușinare, dar în același timp – chiar dacă îmi este greu să cred – într-un fel spun adevărul. Sara începe să râdă.

– I-auzi vorbă. Vrei să-i restitui totul, da? După șaisprezece ani. Știi că ești o figură? Îți mulțumesc pentru solicitudine.

– Ai perfectă dreptate. Îi datorez scuze Rebeccăi. O caut pentru asta, înțelegi? Țin să-i spun că până acum nu i-am folosit materialele, da, în fine... textele sale... ideea ei originală, vreau să spun că nici nu am vreo intenție de a publica în viitor ceva

fără a-i cere permisiunea. Până acum am dezvoltat numai câteva idei, anumite intuiții... tot restul l-am inventat eu de-a fir a păr, complet remaniat, reelaborat... Totul făină din sacul meu, nu știu dacă mă înțelegi. Adică. Firește, personajele sunt adevărate, sunt Ephraim Paradies și Abigail Lopes, dar pe urmă povestea... Rescrisă toată. Și... M-ai înțeles? De aceea, dacă ar fi posibil să o întâlnesc, poate aș...

Cu un gest de cobră, Sara îmi aruncă paharul de vin alb în față. Mă nimerește din plin. Haină udă fleașcă, ochelari mânjiți, cioburi peste tot. Un firicel de sânge țâșnește din buza mea superioară și stropește fața de masă.

– Pe Rebecca n-o mai interesează scuzele tale, ticălosule. Poți să-ți ții ce i-ai furat, nu îi mai trebuie.

– Dar, dar... mă bâlbâi eu, nu făcuse... copii? Ale acelor texte, vreau să zic. Este o precauție normală, nu? Este oare cu putință ca... nu pot crede că au existat numai copiile pe care eu... că fără voie eu am...

– Din cauza ta, sora mea a încetat să mai scrie, fir-ar al dracului. Vrei să înțelegi? Pentru totdeauna. Înțelegi? Totul s-a sfârșit, zice Sara implacabilă.

Își șterge lacrimile cu dosul mâinilor. Apoi o ia la goană spre scări. Sar pe masa plină de cioburi. Alunec pe fața de masă udă fleașcă. Mă năpustesc spre Sara, o prind de umeri – dar ea se desprinde ca un șarpe și-mi dă un șut în gleznă cu vârful metalic al cizmei.

– Mă scârbești, te urăsc! Dispari din viața noastră! zbiară ea.

Cad la pământ urlând, sub privirile înmărmurite ale chelnerului. Sara se năpustește pe scări în jos, făcând să apară și să dispară fulgerător, în lumina electrică, poalele impermeabilului. Mă ridic clătinându-mă. Șchiopătez caraghios în jos pe trepte. Cam pe la jumătatea scării mă împiedic și cad cu o rostogolire dezastruoasă până la intrarea în local. Este un zbor îngrozitor, de cel puțin douăzeci de metri, cu capul care ia la rând, ca un arc, toate treptele. Imediat după aterizare mă ridic cu greu într-un cot pentru a arunca o privire în jur. Personalul

polonez este stupefiat și îngrozit. Stau cu toții imobili, privindu-mă, unii sus în capul scărilor, alții jos la capătul scărilor, murmurând rugăciuni în vârful buzelor și făcându-și semnul crucii. Mă pun pe picioare cu ajutorul acordeonistului cocoșat pe care tocmai l-am călcat rău. Mă târăsc afară în tentativa disperată de a nu o pierde din ochi pe fugara cea frumoasă – cinste polonezilor, trebuie spus că nici măcar nu reclamă plata notei. Privesc de jur împrejur: automobile parcate de-a lungul trotuarelor, trecători înalți, firme luminoase. Apoi, dintr-odată, o văd – acolo jos în capătul străzii, un punct colorat într-un zid de picături de ploaie.

– Sara, așteaptă. Trebuie să-ți cer o favoare. Te rog, Sara!

Sara se arată la fereastră, după prânz, când traversez cu pași mărunți Rue des Écouffes. Trag după mine în aer, ca pe un câine în lesă, impermeabilul fluturător. Abia a trecut o altă furtună, iar cerul Parisului a devenit negru, cu o fulgerătoare bandă verde la orizont. Suprafața zdrențuită a norilor își schimbă culoarea la fiecare rafală de vânt. Poate este un semn pentru noi. Pentru mine și pentru Rebecca. O chemare, un avertisment de vijelie. Dar nu mai are mare importanță. Ridic privirea: conturul Sarei este încadrat de fereastră. Mă gândesc iarăși la acea iarnă lungă de acum șaisprezece ani, o revăd pe Rebecca în picioare, în pragul apartamentului din Rue des Rosiers, în ziua în care am plecat din Paris. 2 ianuarie 1988. Încheieturile ei bandajate, impermeabilul încă ud de ploaie. Licărirea stacojie a abajurului indonezian care îi aprinde pe buze reflexe ciudate. Umerii fragili, ochii mari deschiși către lume. Chipul deformat de nesiguranță și teamă.

Un schimb rapid de saluturi formale în prezența dezgustătoare a picolițelor, a șoferului și a câtorva servitori fără treabă. Apoi eu și Sara ne așezăm fără grabă să bem un ceai în salon. *Twinings Four Red Fruits, flavoured black tea.* Mi-ar plăcea mult mai mult o votcă bună cu gheață, dar nu știu cum să i-o spun. După ce i-am explicat, i-am povestit totul – ei bine,

şi-a schimbat cu totul comportamentul. Sara este o femeie foarte înţelegătoare – inteligentă, sensibilă. Chiar nu aş şti cum să-i mulţumesc. Poate puţin mai agresivă şi mai modernă decât Rebecca, dar are aceeaşi generozitate, aceeaşi politeţe ca şi sora ei. Timpul zboară – trei ore, îmi pare să-mi amintesc. Apoi, pe neaşteptate, iată că apare Alphonso Lopes da Costa. Nemesis. Servitorii se înclină în faţa patronului şi dispar însoţiţi de şofer şi de cameriste. Lopes dă uşile de perete. În sfârşit, îl întâlnesc pe misteriosul părinte al Rebeccăi. Îl scrutez, curios. Barba şi părul argintii încadrează o figură ascuţită, solemnă, a unei persoane de şaizeci şi cinci de ani pe care nu şi-i poartă prea bine, având în vedere că se sprijină de un baston cu măciulia aurită. Poartă un costum de un alb orbitor, chiar şi în plină iarnă. În timp ce-şi scoate un Lucky Strike din tabachera de argint, observ că are degete nervoase, pline de inele.

Departe de urechi indiscrete, Alphonso Lopes îmi face o scenă zgomotoasă. Oricum, mă aşteptam. Eram pregătit. Atunci când m-am pus de acord cu Sara în vederea acestei întâlniri – după ce o implorasem să-mi acorde această favoare extremă, înţepenit în frig pe trotuarul din Rue du Roi-de-Sicile – nici nu mă gândeam că voi fi primit cu toate onorurile. Din partea mea este vorba despre un act de pură pocăinţă, nimic altceva. De aceea rămân împietrit alături de Sara, ghemuit pe splendidul divan turcesc din salon. Îmi pare rău de ceea ce am făcut, inutil s-o spun. Dar ce am făcut, ce? Să refuz dragostea Rebeccăi a fost o greşeală, o nebunie, o crimă – sau poate unicul gest demn de o fiinţă umană pe care l-am făcut în viaţa mea? Încă nu ştiu, nu sunt în stare să stabilesc. Dar înclin hotărât spre crimă.

În orice caz, Alphonso Lopes da Costa sare pe mine ca un liliac feroce. Realmente ieşit din minţi de furie în faţa bietului nenorocit care acum şaisprezece ani a distrus viaţa fiicei sale. Eu, singurul responsabil de catastrofă. Lopes se sprijină de spătarul unui fotoliu englezesc de piele. Mă acuză că am abuzat de încrederea Rebeccăi. Spune că m-am strecurat mişeleşte în apartamentul din Rue des Rosiers pentru a distruge existenţa

fiicei sale. Un plan hidos, monstruos. Am înşelat-o cu o cruzime gratuită, profitând pe deasupra şi de starea ei îndoielnică de sănătate. Am comis un delict abominabil: şi nu mă pot dezvinovăţi de comportamentul meu mizerabil în nici un fel.

– Dacă ai venit să-mi implori iertarea, spune Lopes, ţi-o refuz din toată inima.

Încuviinţez – e logic, e corect. Aş vrea să-i spun că am venit la Paris de o lună, că încerc în van să-l contactez pentru a-i vorbi de Rebecca. O poate întreba pe secretara de la biroul său din Rue du Faubourg Saint-Antoine, dacă nu mă crede. Dar simt că ar fi inutil.

– Fii blestemat, să fii lovit de o boală mortală, continuă Lopes imperturbabil. Fie să crăpi sub un pod, să mori de foame, insistă. Îţi doresc să mori foarte curând. Sărac, bolnav şi singur ca un câine.

Totul aşa cum prevăzusem. Oricum, m-am ferit de blestem făcând semnul coarnelor cu arătătorul şi degetul mic, fără să fiu văzut.

– Tată, calmează-te. Gata, intervine Sara.

Îi mulţumesc cu un semn din cap. Nu am nimic contra lui Alphonso Lopes. Durerea lui este mai mult decât de înţeles, are tot dreptul să mă urască. S-o scurtăm.

– O pot întâlni pentru ultima dată pe Rebecca? îl întreb.

Un mic pat cu baldachin, o comodă cu un vas de porţelan plin cu flori proaspete, o măsuţă incrustată. O sofa, o sobă mare rusească, două scaune tapisate cu stofă ecru cu flori galbene. Bătrânul pian vertical Bechstein, anul 1859. În sfârşit, camera Rebeccăi. Mă aşteptam la un loc puţin mai lugubru, foarte asemănător celulei unei maici adepte a claustrării. Şi totuşi... În colivia păsărelelor, agăţată între geamurile şi draperiile albastre de la fereastră, este întemniţat un papagal. Rebecca, oh Rebecca. Simt că nu am să rezist, că nu-i voi putea susţine privirea. Aceasta este într-adevăr ultima noastră întâlnire, cu siguranţă nu ne vom mai vedea. Dar, amintirea acestor ore

decisive mi-ar putea umple pentru totdeauna viața – cu ce, n-aș putea spune cu exactitate. Părere de rău, remușcare probabil. Și de aceea aș vrea să-i vorbesc cu o patimă pe care nu am știut niciodată să o exprim, dar mă simt atât de stângaci. Atât de vinovat. Atât de nefericit.

Oricum, Rebecca este acum aici. Așezată pe terasă, supravegheată din priviri de două infirmiere în halat alb. Își înalță capul și privește un soare destinat să moară. Pe undeva se află lumea, orașul ei, casa ei. Dar viața ei a rămas pe dinafară, și ea nu reușește să și-o amintească. Are chipul umflat. Părul ras la zero. Pupilele dilatate, trăsăturile nedefinite ca o pată. Cântă ceva cu jumătate de gură. O foaie de hârtie mototolită e așezată pe balustradă. Mâinile ei subțiri se mișcă pe neașteptate pentru a rupe o violetă dintr-un vas. Mă aplec asupra ei – o umbră bătută de vânt.

– Bună, Rebecca.

Terasa e spațioasă, înconjurată de o balustradă de marmură, cu o pardoseală lucioasă din plăci albastre și un grilaj metalic care o înconjoară, înalt de trei metri și jumătate. Îi arunc o privire nerăbdătoare doctorului Guerlain, care îmi obturează vizibilitatea. Un om cu trăsături banale, cu excepția țăcăliei și a nasului care pare șters cu guma. Poartă o pereche de ochelari mici cu montură aurită. Are un aer atât de jovial. Înalt și slab ca un halebardier. Cu un zâmbet larg pe buzele subțiri. Îmi rețin un strănut și mă înfior în impermeabil. Timpul s-a întunecat cu o rapiditate infernală. Suspin, și psihiatrul Rebeccăi îmi pune pe umăr o mână îndoită. Apoi, cu amabilitate, nesocotește ordinele lui Alphonso Lopes: se răsucește pe tocuri și se îndepărtează.

N-aș putea spune exact de ce, dar în urma scurtei noastre conversații m-am convins că doctorul Guerlain – atât de apreciat de Alphonso Lopes – nu este cel mai nimerit individ care să se ocupe de Rebecca. Înainte de ceea ce numește „criza definitivă", care a avut loc la nouă zile după cea de a treia internare a Rebeccăi (12 septembrie 1996), doctorul Guerlain spune că ar fi găsit-o neobișnuit de veselă. Chiar ea îi mărturisise că nu se

simţise nicicând atât de fericită. După vizita preliminară, îl îmbrăţişase în linişte şi rămăsese aşa, cu capul pe umărul său. „Sunt o femeie norocoasă, îi spusese, şi mă întreb cu teamă dacă fericirea mea nu este prea excesivă pentru a putea dura." Apoi încet-încet crescuse iarăşi în ea acel zgomot de fond, acel sunet misterios, care se propagase cu repeziciune în mintea ei – un sunet pe care Guerlain nu îl simţise venind.

În timpul ceaiului nostru de după-amiază, Sara mi-a mărturisit că, în zilele următoare internării forţate a Rebeccăi în clinică, Alphonso Lopes primise de la doctorul Guerlain referinţe încurajatoare. „Rebecca îşi revine, repeta, demonstrează progrese clare." Eu însă mă tem că Guerlain o supunea unor tratamente destinate să-i agraveze condiţiile şi aşa precare. „Ştii, am o senzaţie urâtă – i-am spus Sarei –, dar nu am curajul să-i vorbesc tatălui tău. Fără să punem la socoteală că nu vrea să aibă nimic de-a face cu mine şi mă consideră primul şi singurul responsabil al dezastrului." După părerea Sarei, dacă Alphonso Lopes nu ar continua să fie convins de o apropiată îmbunătăţire a stării Rebeccăi, ar putea ceda în faţa disperării. Ar putea face un gest extrem, ireparabil. Şi eu cred că pentru Lopes este înspăimântător să stea alături de Rebecca şi să-şi dea seama că ea nu cere niciodată veşti despre el. Ea nu mai vrea să-l vadă – ba mai mult, sunt peste cinci ani de când şi l-a şters din memorie. Lopes a trebuit să se mute, nu mai locuieşte în Rue des Écouffes, casa lui a devenit sucursala unei clinici – dar pe scaunul gol al biroului său se află mereu portretul Rebeccăi. O fotografie în culori, făcută la apus pe Rue François Miron, în faţa hotelului Beauvais. O frumoasă şi ciudată fată de treizeci de ani, cu părul foarte scurt şi cu o rochie roşie. Se străduieşte să zâmbească obiectivului, dar în străfundurile ochilor săi se întrevede nimicul.

– Rebecca, te vei întoarce curând. Tatăl tău este sigur de asta.

Între timp, încearcă numai să păstreze vie memoria unei femei care uită de el – de toţi, de lume. Şi, mai înainte de toate, de mine.

Mă aşez lângă Rebecca, apărat de o draperie argintie, pe o bancă vopsită în albastru.

– Rebecca, îţi aminteşti de mine? Sunt eu. Am venit să te rog să mă ierţi.

Nici un răspuns. Mă gândesc la câţi bărbaţi şi câte femei mor fără să scoată un sunet, fără să ceară ajutor. Fără a atrage atenţia. Fără a face zgomot. Mor aşa, pur şi simplu, ca şi cum ar vrea să caute un ultim adăpost în faţa dezordinii din viaţa lor. Să intre următorul. Însă Rebecca începe să strige ceva şi o infirmieră se apropie pentru a verifica situaţia. Cu un gest nervos al mâinii, îi fac semn să plece. Rebecca îmi vorbeşte de două minute, fără să se întrerupă, dar în acest bâlbâit indescifrabil nu reuşesc să izolez nici un cuvânt. Acum priveşte cerul plumburiu cu un aer absent şi continuă să-şi îngâne monologul. Poate îmi descrie suferinţele ei. Imensa fractură a lumii. Pentru că lumea în care locuia Rebecca se înălţa pe marginea unui abis, şi ea continuase să se clatine orbeşte pe marginea genunii – aşa cum facem toţi, de altfel. Până când venisem eu, şi lumea aceea se spărsese în două. Ne amăgim că am avea un teren solid sub picioare, în timpul călătoriei noastre. Ne străduim să credem în această senzaţie ocrotitoare. Încercăm din toate puterile să ne construim un adăpost contra furiei devastatoare a vieţii. Dar este o tentativă inutilă. Pentru că vieţile noastre sunt aşa de fragile, aşa de precare. Uneori este de ajuns un eveniment insignifiant, un lucru de nimic, pentru a le sfărâma în mii de bucăţi.

Peste Paris cade înserarea, iar discul imperfect al soarelui este desfigurat de nori carmin, umflaţi de ploaie. În spatele perdeluţelor albastre, chiar dacă ferestrele sunt mereu ţinute larg deschise, camera Rebeccăi este încărcată de mirosuri infecte. Pe pianul Bechstein, pe pardoseală şi pe pat sunt făcute sul sute de foi. Şi bucăţi de lemn zac peste tot, pietre şi mii de alte lucruri inutile – dar care au nevoie să fie adunate, păstrate, iubite. Pe birou este o farfurie cu jeleuri de fructe – singura hrană pe care o acceptă de zile întregi. Aşadar, aici înăuntru explodează delirurile şi ameţelile, puseurile de febră şi sudorile. Acesta este

locul unde Rebecca se poate abandona mirajelor şi viziunilor. Pe aceste cearşafuri apretate şi în această vizuină dogoritoare stă ea întinsă, sfâşiată de mâini invizibile, zile întregi – şi trăieşte o viaţă care seamănă cu moartea. Şi călătoreşte în ea însăşi ca printr-o ţară necunoscută. În zori, în timp ce vântul bate printre clădiri cu şuierături astrale, chiar dacă Alphonso Lopes a pus să fie căptuşite ferestrele cu fetru pentru a şterge orice urmă de zgomot, Rebecca aude vocile trimişilor lui Dumnezeu. Sunt acolo, lângă patul ei. Îi citesc Biblia, îi promit alinarea somnului. Nu se mai poate lipsi de tovărăşia lor. Atunci când îngerii îi vorbesc, timpul se dizolvă. Dacă îi vorbesc îngerii, întunericul se sfâşie. Fiindcă îi vorbesc îngerii, şi muzica dispare. Îngerii îi vorbesc şi lumina se răspândeşte.

După spusele Sarei, Rebecca nu mai mănâncă aproape nimic. Şi poate nu a fost niciodată frumoasă în sensul unanim acceptat, cine ştie – dar acum are cu siguranţă un aspect groaznic. Poate oare exista vreodată pentru o femeie, pentru oricine, o pedeapsă mai amară decât un viitor nefericit, plat, fără cale de ieşire? În fiecare zi Rebecca, se aşază la micul birou din camera ei şi încearcă să mâzgălească câteva rânduri, dar tocul unduieşte pe pagină fără a trasa nici măcar un cuvânt. Acum Rebecca este un automat, o maşinărie cu angrenajul distrus. Este o femeie fără vârstă, care s-a pierdut în haosul amintirilor ei. Dacă ar fi să ne luăm după Guerlain, anamneza ei clinică este exemplară. A fost trecută ani de zile de la unul la altul, pe mâna unei duzini de psihiatri, care au formulat cele mai disparate teorii cu privire la echilibrul ei mintal. În final, atunci când i-a fost încredinţată lui Guerlain, în aparenţă nu mai era nimic de făcut. Schizofrenie paranoidă, diagnosticul final. Cauze diferite, dacă e să-l ascultăm pe psihiatru. În cuvinte normale, şi traducând un jargon tehnic aproape de neînţeles: oboseală excesivă, lentă deteriorare a organismului, slăbirea unui sistem nervos nemaipomenit de sensibil. Rebecca avea perspective mari pentru viaţa sa, pentru viitorul ei, şi astfel pretinsese prea mult de la ea însăşi. Nu a fost la înălţimea viselor sale. Doctorul Guerlain

mi-a dezvăluit cu totul confidențial că Rebecca, după părerea lui, nu a știut să învingă, să controleze și să accepte degradarea personalității ei. Nu trebuia subevaluată nici tendința ei nocivă către introspecție și autoanaliză.

Printre altele – ca și cum nu ar fi fost de ajuns boala ei mintală și luându-ne mereu după Guerlain –, Rebecca ar suferi de insomnii, de hipertensiune și de amețeli înspăimântătoare, așa încât exista riscul unui atac de apoplexie. Ar avea un ciudat prurit într-o sută de zone diferite ale corpului. S-ar văita continuu și ar declara o gamă extrem de largă de simptome ciudate. Oboseală, tremurături în toate membrele. Un frig glacial la picioare. Dureri groaznice, halucinații. Crampe nervoase, leșinuri. Dificultăți în respirație. Bufeuri neașteptate. Grave neajunsuri cardiace. Este în fiecare zi devastată de un atac de epilepsie, cu membrele contorsionate în convulsii oribile. O ușoară ameliorare a suscitat speranțe deșarte, dar nu a avut urmări. Ei bine, atunci trebuie să încerc din nou. Nu trebuie să renunț. Un ultim efort.

– Sunt eu, Rebecca. Mă recunoști? spun dintr-o suflare.

Această situație îmi amintește de ultima întâlnire dintre Brahms și Clara Schumann – soția, de fapt văduva lui Robert, maestrul său defunct. Singura femeie pe care Brahms a iubit-o într-adevăr, cu probabilitatea de a nu fi consumat niciodată această pasiune a lui exclusivă, absolută, interzisă, irepetabilă. De ani de zile, Brahms știa că orice întâlnire a lui cu Clara ar fi putut fi ultima. Era mult mai tânăr decât ea. Clara suferea de reumatism articular și de tulburări grave ale aparatului auditiv. Degetele îi erau traversate de dureri groaznice, sunetele îi ajungeau în ureche deformate. Brahms îi scrisese de ziua ei. Continua să se gândească la ea cu aceeași venerație din trecut și îi trimitea cele mai sincere salutări. Din tot sufletul îi dorea viață lungă, tot binele și multă iubire. În singurătatea extremă căreia i se dedicase, Clara rămânea mereu persoana cea mai dragă lui din lume. Chiar dacă farmecul prieteniei lor se rupsese fără leac de atât de multă vreme. Ultima oară o revăzuse la Frankfurt. Sosise în oraș în zori. În fața casei doamnei Schumann, în

mijlocul străzii pustii, scârțâia un car funebru gol, înconjurat de un nor de aburi. Fusese o întâlnire stânjenitoare și nu își spuseseră nimic important. Chiar dacă ar fi vrut, nu și-ar fi putut declara lumii dragostea – însă Brahms era atât de legat de ea, încât nu a vrut niciodată să se căsătorească. În clipa despărțirii, îi ceruse Clarei să cânte câteva note pentru el. Clara nu se mai produsese într-un concert de o eternitate, iar durerile pe care le avea la degete o împiedicau să cânte chiar și pentru cei mai dragi dintre prieteni. Dar în dimineața aceea se așezase la bătrânul Streicher și executase partea pentru pian din *Sonata* inedită de Brahms. Aceea pe care o introdusese în concert numai la Amsterdam, cu patruzeci de ani în urmă, și pe care Brahms o pusese deoparte atunci când înțelesese că Robert Schumann nu avea să mai iasă viu din ospiciul Endenich.

Între timp, Rebecca continua să mă fixeze. Mi-a ascultat povestirea, complet imobilă, absorbită, fără să-și schimbe nici o clipă expresia sau să emită vreun sunet. Întotdeauna a considerat excesivă veneraţia mea pentru Brahms, știu. Dar nu știu dacă este un reproș, această ușoară vibrare a pleoapelor pe care o văd în ochii ei. Nu cred, dar am vaga senzație că în profunzimea privirii ei se ascunde o lumină îndepărtată – moale, greu perceptibilă. Am vorbit de lumină, dar ar trebui să spun: o licărire în întuneric. M-a recunoscut? Vinovatul pentru relele ei. Nu mi s-ar părea un eveniment stupefiant. Poate, tocmai așa cum cred Sara și tatăl ei, vina acestei catastrofe este într-adevăr a mea. Poate Rebecca m-a iubit PREA MULT – de aceea a devenit atât de sensibilă. Poate nu ar fi trebuit să permit așa ceva, ba chiar, ca să respectăm adevărul, am încercat în toate felurile să mă împotrivesc ca... dar și eu, ca și Rebecca, am avut întotdeauna un caracter sensibil, sentimental. Introvertit, morbid, contorsionat. Rebecca era așa de, așa de... delicată, hipersensibilă. Numai dragostea bărbatului pe care îl iubea i-ar fi putut îngădui să înfrunte viața. Și de aceea era decisă să nu permită ruperea lanțului cu care mă legase de ea. Știa din experiență că iubirea ei – ca toate iubirile – era atât de delicată, atât de expusă oricărui risc. Și ar fi

vrut să o facă solidă, indestructibilă. Ceva neorganic, atemporal. În afara spațiului, ferit de vulgaritate, de micime.

Firește, nu era posibil, chiar dacă Rebecca nu voia să se resemneze în fața realității. Avea încă prea multe speranțe, prea multe iluzii. Pentru ea nu era altă cale în viață: numai să fii iubit sau să mori. Dar nu a funcționat nici măcar sinuciderea. Și pe urmă, pe urmă i-am furat ideea cărții despre tabloul lui Rembrandt. Știu că ținea la ea mai mult decât la orice altceva pe lume. Asta i-a dat lovitura finală, acum înțeleg. S-a simțit deposedată – violată în intimitatea ei. Despuiată de dorința ei cea mai tainică. Iar acum, după șaisprezece ani, iată rezultatul. Identificarea Rebeccăi cu Abigail Lopes da Costa este în sfârșit completă, totală. Și astfel este ghemuită acum la pământ, în cel mai îndepărtat colț al camerei. Horcăie și un tremur incontrolabil îi deformează chipul. Spume la gură, ochii dați peste cap în orbite. Urlă ca o posedată. Își lovește capul chilug de perete, se rostogolește pe jos, încearcă să-și desprindă un deget cu o mușcătură. Sângele stropește pardoseala, pereții, fereastra. Mă retrag până la ușă. Am stomacul încleștat. Casc gura pentru a chema ajutor, dar nu reușesc să scot nici un sunet. Mă surprind într-o rugăciune murmurată în vârful buzelor. „Doamne, Doamne. Elibereaz-o, las-o să se ducă." Dar Rebecca este tot acolo – însă acum întinsă, cu ochii închiși. Împietrită, paralizată. O Rebeccă de nerecunoscut, inexistentă – care nu mai poate vorbi, care nu-și mai controlează mișcările. Îngenunchez, îmi apropii fața de buzele ei. Nu îi simt respirația, nu se mai mișcă, nu mai este nimic. Nu mai vrei să trăiești Rebecca – viața te respinge, tu o respingi. Mă întind pe pardoseala înghețată, alături de corpul ei martirizat, de mintea ei distrusă.

Apoi, pe neașteptate, Rebecca se ridică în capul oaselor. Mă cercetează cu o privire indescifrabilă. Are pupilele dilatate într-o mirare dureroasă. Dincolo de suprafața sticloasă a ochilor săi pierduți în neant, îmi pare a ghici flăcările iadului. Am glaciala senzație că sunt singur – că nu este nimeni cu mine aici. Rebecca

are chipul schimonosit de o grimasă. Îi ating cu un deget fruntea: corpul ei arde, pârâie – este o planetă necunoscută, periculoasă, tainică. O, Rebecca, Rebecca. Te rog, vorbește. Exprimă-ți o dorință. Una singură. Spune un singur cuvânt, și eu voi fi salvat. Pentru că nu putem avea altceva decât cuvintele noastre – cuvintele sunt singura noastră speranță de libertate, singura lume în care putem trăi. Fă-o însă repede, pentru că întunericul se așterne deasupra noastră. Și atunci, în curând, nu ne va mai rămâne altceva decât să renunțăm. Să luăm cunoștință. Să ne resemnăm. Și atunci, în curând, totul se va termina.

Știu, știu ce vrei să spui. Nimic nu îmi va putea aduce răscumpărarea și mântuirea. Dar te rog să-mi stabilești penitența. Implor iertarea ta. Pentru că dragostea unei femei cuprinde totul în ea însăși – și oroarea, și chinurile, și misterul vieții. Moartea, dispariția. Irosirea. Nu este oare o boală mentală aceea care constă în a iubi o ființă diferită de noi, pe care niciodată nu o vom putea cunoaște, nici avea în întregime? A iubi un tu în afara eului nostru. Atunci, oricând aș putea înnebuni ca și tine. Și atunci fericirea nu ar putea avea decât chipul tău devastat și chinuit, gura ta radioasă și rănită. Gândește-te, Rebecca, ascultă-mă. Mai avem timp, mai ai timp. Sunt aici, alături de tine. Și poate nu este târziu. În cartea pe care am scris-o – în cartea *ta,* Rebecca – am vorbit despre noi. Despre Abigail și Ephraim Paradies, firește – dar prin intermediul lor am istorisit și despre mine, despre tine, despre povestea noastră. De fapt, timp de șaisprezece ani nu m-am gândit la altceva. O adevărată obsesie. Dar numai acum îmi dau seama. Rembrandt. *Mireasa evreică.*

Sunt încă acolo, gânditor, cufundat într-un fel de delir – când, dintr-odată, Rebecca se întoarce brusc spre mine. Rembrandt. *Mireasa evreică.* În ochii căscați are o fremătare electrică. Este ca și cum cineva în mintea ei – cine știe cine, dar nu are importanță – ar încerca să reaprindă lumina. Clic. Visez cu ochii deschiși sau poate Rebecca se întoarce într-adevăr pe pământ, printre noi. Fac un gest stângaci să o îmbrățișez. Acum, în acest

moment, mai mult ca niciodată, mi se pare foarte frumoasă, misterioasă, fascinantă. Şi chiar este. Şi poate aşa, pentru o clipă, se întâmplă ceva, chiar dacă nu ştiu ce, pentru că Rebecca îmi mângâie dosul palmei cu vârfurile degetelor şi schiţează un surâs iluzoriu.

Afară din apartamentul din Rue des Écouffes, în jos pe scările metroului Saint-Paul. Mă urc într-unul dintre trenuri şi cobor după douăzeci de minute. Place d' Italie. Mă pierd în traficul bulevardului Auguste Blanqui. Îmi strâng cordonul paltonului, îmi aşez fularul în jurul reverului ridicat. Deplâng cantitatea modică de căldură pe care o acumulasem în vagon, care mi-a fost luată pentru totdeauna. Intru în pasajul Barrault şi ajung în vechiul cartier Butte-aux-Cailles. Mă legăn pe picioare lângă piscina neogotică. Este deja închisă. Studiez cu atenţie meniul zilnic *(5 ianuarie 2004)* scris cu creta pe tabla de la Temps des Cerises. O oră mai târziu – am urcat din nou toată Rue de Tolbiac –, mă aflu la Chevaleret. Mă plimb printre laboratoarele abandonate, garajele mucegăite, depozitele acoperite de iederă. Mă învârt în jurul trenuleţului circular şi în jurul sediului Armatei Salvării. Apoi mă opresc în Rue Watt. Este o noapte cu vânt, jilavă de ploaie. Pe şinele externe de la gara de marfă Austerlitz clipeşte semnalul de oprire. Câteva vagoane abandonate se descompun pe şine ca nişte dinozauri morţi, acoperite de graffiti care instigă la revoltă împotriva instituţiilor sau cântă cu caractere arabe gloria lui Allah. Privesc în tăcere coloanele greceşti, platformele în formă de romb, trotuarele supraînălţate, vechile felinare cu gaz. O locomotivă fără suflu zdrăngăne deasupra capului meu, acolo sus, pe undeva, pe cerul încerneluit de lumini, care întemniţează întunericul nopţii.

Mă întorc la Hôtel Saint-Louis dimineaţă. Parisul este biciuit de un vânt năprasnic. Invizibil în obscuritatea fluidă a camerei mele, de la fereastra umbrită de muselină, trag cu ochiul către coroanele copacilor care se clatină înnebunite pe Quai d' Anjou. Apoi vântul se opreşte dintr-odată şi ceaţa începe să se prelingă

printre spațiile dintre clădirile înnegrite de ploaie. În jurul meu, întunericul continuă să oscileze în echilibru precar, pe vârfuri. Abajurul emană un licăr amenințător. Mă cufund în pat – dar să adorm se dovedește a fi un lucru prea greu. Într-un târziu mă ridic, iau valijoara. Scot caietul galben pe care l-am furat de la Rebecca acum șaisprezece ani. Mă opresc la o pagină, la întâmplare. Notițe disparate, dar numerotate. Fragmente. Cartoane pregătite pentru o frescă pierdută pentru totdeauna.

Pipăi un furuncul umed pe ceafă. Mă foiesc pe fotoliu, îmi îndoi picioarele amorțite. Deschid radioul de voiaj pe care, ca de obicei, l-am cerut de la administrație. Miracol: Sonata op. 108 de Brahms, divin executată de Ithzak Perlman și Vladimir Ashkenazy, își despletește misterioasele tentacule în aerul înțesat de electricitate statică (se apropie o nouă vijelie). Cuibărit în spătarul fotoliului, mă uit la penumbra înconjurătoare, pistruiată de diverse contururi verzui, circumspect ca un ucigaș plătit. Reiau răsfoirea caietului galben al Rebeccăi. Mă concentrez asupra unui pasaj lung, datat 11.05.1987. Unul dintre cele mai frumoase. Nu îmi este rușine să o spun: de fiecare dată când îl recitesc, mă emoționez până la lacrimi.

> Fiecare subiect îi pune o problemă specifică lui R, fiecare operă cere o soluție diferită. Odată cu trecerea timpului, R începe să deteste clasicismul manierist. Încearcă astfel să reziste gustului artistic dominant, se străduiește să evite stereotipurile, continuă să lucreze pe imagini puțin cunoscute, care nu sunt imediat recognoscibile ca teme codificate ale tradiției. R vrea să meargă dincolo de aparență, să-l implice pe spectator în procesul de execuție a tabloului, să-l constrângă să-și țină imaginația trează. Îi este din ce în ce mai greu să se convingă de faptul că perfecțiunea absolută spre care tinde permanent a fost în vreun fel atinsă. În afara ocaziilor în care se manifestă un adevărat dezacord între R și comanditar cu privire la ceea ce se poate considera „finalizat", R pare din ce în ce mai îndărătnic în a recunoaște o operă ca terminată. Pentru R, opera definitivă nu mai există. R consideră un tablou „terminat" numai atunci când îi satisface propriile așteptări, nu pe cele ale comanditarului – dar proiectul

său se schimbă și se dezvoltă continuu, și astfel sfârșitul nu mai vine niciodată. Fiecare pictură este o conversație neîntreruptă, o întrebare fără răspuns.

În operele ultimilor ani, R se concentrează pe temele dragostei, a penitenței și a iertării, care devin adevăratele subiecte ale pânzelor sale. Episoadele istoriilor pe care decide să le povestească se potrivesc acestei strategii cuprinzătoare, acestei profunde nevoi de a imagina și de a incarna esențialul. În ultimul deceniu al vieții sale, R se izolează pe zi ce trece de lumea exterioară. Se retrage în singurătate și în liniște, ocupă universul privat al imaginației sale. În solitudinea atelierului său, continuă să pună în scenă viața – care ia din ce în ce mai mult forma unui spectacol. Operele târzii ale lui R apar deci ca niște drame destinate lecturii transpuse însă prin intermediul culorii. Înainte de a se sfârși, R vrea să cerceteze marile teme ale existenței noastre. Durerea, moartea – sigur. Dar mai ales dragostea, penitența, iertarea.

Mireasa evreică este o operă executată cu un stil suprem, dar și de o simplitate absolută. Aparent clasică, însă dedicată profund inovației. Contopire miraculoasă de valori picturale și putere emotivă. De echilibru și extremism. Fascinația ei atemporală se descătușază din sinteza perfectă dintre faptul real și inovația vizionară. Este o lucrare spirituală și intimă de nepătruns și monumentală. Dinadins nesfârșită, neterminată – cum nesfârșite, neterminate sunt toate istoriile. Este una dintre cele mai emoționante și mai intense povestiri de dragoste (fizică, spirituală, ce importanță are?) care au fost vreodată concepute de un artist. Este celebrarea esenței dragostei. Un tablou unic în toată istoria picturii – revoluționar în sobra lui îndrăzneală, în delicata lui angoasă. Aici, mai mult ca oricând, R se demonstrează de nedepășit în a prinde esența unei istorii și în a o face nemuritoare, atemporală – eternă.

Acum, la finalul finalului, înțeleg că în realitate Abigail este o dublură a Rebeccăi – o proiecție a imaginarului ei, o reincarnare a dorinței sale. Și mai înțeleg că nu vom ști niciodată cine sunt bărbatul și femeia pictați de Rembrandt. Dacă sunt persoane reale, în carne și oase, sau creaturi ale imaginației pictorului. Sau amândouă aceste lucruri, firește. Misterul *Miresei evreice* nu va fi niciodată dezvăluit. Dar asta nu are nici o importanță: este o operă de artă, nu? „Subiecții pe care îi înfățișează Rembrandt

sunt actorii unei mari reprezentații teatrale – și în *Mireasa evreică*, în mod special, sunt eroii unei mari povești de dragoste." Iată ideea unui roman mare. Aceste cuvinte minunate le-a scris Rebecca. Iar eu îi mulțumesc pentru asta. Îi voi fi mereu recunoscător pentru că a intuit, dincolo de subiectul tabloului lui Rembrandt, o dragoste în amurg – somptuoasă, tragică, pasională și fără speranță.

Iau iarăși în mână caietul galben. Recitesc ultima pagină, ultima notă a Rebeccăi. Numai două cuvinte. Scriere nesigură, aproape indescifrabilă. 27 decembrie 1987 – cu șase zile înainte de tentativa de sinucidere. „Dragostea, totuși." Cu o cuvertură trasă până la bărbie, stau imobil ore întregi într-o tăcere absolută, ireală. Timpul se anulează, se dizolvă. „Dragostea, penitența, iertarea." Iau mapa de piele care conține ultima versiune a cărții mele, aceea în care istoria lui Abigail este povestită de Ephraim Paradies. Coperta mapei dă la iveală o reproducere a capodoperei lui Rembrandt expusă în Rijksmuseum. MIREASA EVREICĂ. Mă ridic, mă duc la fereastră. Începe să răsară soarele, dar ceața plutește ca o fantomă tăcută pe străzile goale. Orașul doarme încă. Parisul este o constelație de lumini intermitente – acest Paris care nu a existat niciodată, decât doar ca urmare a singurătății mele. Plouă mărunt, lin, o pulbere albastră care se depozitează peste lume. Acum cred că știu ce îi lipsește romanului meu – romanului *nostru*, Rebecca. Dar dacă o operă nu poate fi perfectă, atunci poate este mai bine să rămână neterminată? Deocamdată cerneala s-a terminat, și ultimul cuvânt al acestei povești nu a fost scris încă.

NETERMINAT

Ultima oară când l-am întâlnit pe R a fost la sfârşitul lui septembrie. M-am dus de dimineaţă să-l văd în atelierul lui. Rozengracht era pustiu. Pe uliţele din spatele căsuţelor modeste aşezate pe rânduri lungi, printre taverne, fierării şi fabrici de salpetru, dădeau din coadă câini vagabonzi şi porci sălbatici. Pe ici, pe colo, se ridicau grămezi de gunoi invadate de şobolani. Pe marginea canalului scârţâia un car funebru gol, înconjurat de un nor de aburi. Pe undeva se trântea o poartă grea, înlocuind tăcerea cu un zgomot metalic. R mi-a ieşit în întâmpinare şchiopătând. Purta o manta cenuşie, bordată cu piele. Un domn bătrân ofilit, îngrăşat, cu obrajii fleşcăiţi şi părul plin de praf.

De câteva luni, R nu mai dormea. Dorinţa de a lupta împotriva bătrâneţii şi a decăderii îl părăsea. Îi luaseră aproape tot. Coifurile, halebardele, busturile romane, turbanele, albumul cu litografii de Luca din Leida, *Tobias* al lui Lastman, peisajele lui Seghers, picturile lui Lievens, ale lui Brouwer şi Palma cel Bătrân, desenele lui Holbein şi ale lui Dürer. Şi multe dintre operele sale, firește – o *Danae*, un *Buhai de baltă*, un *Sfântul Ieronim*, un *Bou*. Totul vândut la licitaţie pe sume derizorii – cu siguranţă cumpărătorii se vorbiseră între ei pentru a evita ridicarea inutilă a preţurilor. De aproape zece ani, R nu mai avea nici un elev, cu excepţia foarte tânărului Aert de Gelder.

Iar el însuşi era un simplu funcţionar, retribuit cu masă şi casă de societatea pentru comercializarea picturilor, a operelor grafice, a inciziilor, xilografiei, tipăriturilor şi curiozităţilor, pe care trebuise să o treacă pe numele lui Titus pentru a scăpa de portărei şi de cei care se ocupau de falimente.

Chiar dacă era plin de datorii şi un falit perpetuu, pe R nu-l mai interesau banii deloc. Într-o vreme erau foarte importanţi pentru el. În tinereţe, cea mai arzătoare dorinţă a lui era aceea de a deveni un artist afirmat, aşa ca Gerrit van Honthorst, care avea o trăsură personală şi o locuinţă îndestulată, avea mai mult de douăzeci de elevi şi primea comenzi profitabile din orice colţ al Europei. Apoi visase să fie ca Rubens, cel mai mare pictor al lumii, copleşit de onoruri, de faimă şi de bogăţie, înconjurat de bucătărese şi de servitori, de cai şi rândaşi. Tocmai această sete de mărire îl pusese în încurcături. Ani întregi avusese pâlcuri de comanditari: mai întâi burghezi din clasa de mijloc, apoi domni tineri ai patriciatului, apoi mari notabili din Amsterdam. Titular al celui mai important atelier din oraş, se obişnuise cu un nivel de trai mult prea costisitor. Era un colecţionar fanatic, şi risipea sume mari la licitaţiile imobiliare. Se îndatorase până peste cap numai pentru a cumpăra casa de pe Breestraat – o locuinţă mult mai scumpă decât cele pe care puteau să şi le permită colegii lui. Atunci când patronii lui începuseră să-l considere un pictor prea extravagant, şi unul după altul îi întorseseră spatele, R s-a trezit strâmtorat. Urmărit de creditori, bombardat de zeci de procese de despăgubire, pentru a-şi onora nenumăratele datorii s-a străduit să scoată o incredibilă mulţime de gravuri, desene şi picturi. În lipsa terenurilor de cumpărat, în Olanda toţi investeau în tablouri. Casele magistraţilor şi ale bancherilor, ale nobililor şi funcţionarilor, dar şi ale zidarilor şi brutarilor erau pline de pânze. Însă, din păcate, tablourile costau puţin – şi astfel mulţi pictori nu reuşeau nici măcar să-şi cumpere locuinţa în care trăiau. Aproape toţi artiştii, chiar şi cei mai

mari, își sfârșeau zilele ca sclavi ai datoriilor și alcoolului. Bună parte din viața sa, R s-a temut să nu aibă același sfârșit.

Acum însă, fiind dincolo de ruina financiară completă, nu se mai chinuise de ani de zile să-și asigure o slujbă. Cererile clienților îl plictiseau. Uneori îl indignau sau îl dezgustau. Pretenții ridicole. Prosteşti și insultătoare. Oricum, acum era mult prea ieșit din modă. Steaua lui apusese de multă vreme pentru clientela cu dare de mână din Amsterdam. Faima lui de pictor excentric îi știrbise încet, încet reputația. Nu-i mai rămânea decât să picteze pentru el însuși și pentru generațiile următoare. Pentru timp și pentru glorie. Pentru că toți îl considerau un artist plin de talent, da – dar în care nu puteai să ai nici un fel de încredere. Care nu se putea controla, care își schimba ideile continuu. Care făcea mereu de capul lui, care nu-ți preda niciodată tabloul pe care îl comandaseși.

Prea multe legende negative se strânseseră pe seama lui și sfârșiseră prin a-i distruge cariera. „Rembrandt van Rijn? Doamne ferește. Trebuie să-l rogi și să-l mai și plătești pe deasupra", spuneau în cor amatorii, colecționarii și negustorii de artă. Îl acuzau că nu respectă regulile, că este un eretic al picturii. Că nu ține cont de perspectivă, că folosește costume neadecvate din punct de vedere istoric. Că adoptă un stil din ce în ce mai primitiv și indecent. Ani de zile i se reproșase redarea prea realistă a nudului feminin: sâni căzuți, semne de vergeturi datorate corsetelor pe piept sau jartierelor pe picioare. Părea că se distrează să scoată în evidență imperfecțiunile, cicatricele, negii. Cele mai neplăcute și mai vulgare aspecte ale existenței. Dar fusese criticat și pentru că îi pusese pe elevii lui și pe asistenți să plătească taxe de frecvență foarte piperate. Și pentru că dobândise câștiguri vânzându-le lucrările la care, de altfel, refuzase întotdeauna să colaboreze: era atât de gelos pe tehnicile lui, încât nu voia ca elevii lui chiar și cei mai de încredere să afle cum își imprima plăcile. Fusese stigmatizată atitudinea lui extravagantă de a cumpăra vechituri, bulendre, mărunțișuri exotice de la negustorii Nieuwe și Norder. Platoșe, spade

japoneze, blănuri și gulere încrețite. I se reproșase că frecventa prea mulți cerșetori, prea mulți actori, prea mulți evrei.

Nu era vorba mereu despre bârfe răutăcioase, ca să fim drepți. R le cerea clienților timp de pozat din ce în ce mai lung și le termina operele cu întârzieri nejustificate. Ca să dăm un exemplu, Herman Becker trebuise să se adreseze tribunalului pentru că nu i se predase *Iunona*. Burgmaistrul Amsterdamului îi trimisese înapoi expeditorului *Jurământul batavilor* pentru a fi reelaborat. Claudius Civilis, șeful revoltei împotriva romanilor, simbolul republican prin excelență, era transpus de R ca un barbar sângeros și sașiu, un brigand păgân înconjurat de o mână de beți ucigași și fără dinți. O idee scandaloasă și prea puțin apetisantă, izvor al unei minți dezorientate și bolnave după părerea experților municipalității. Ba mai mult, R lucrase pe pânză cu un stil indolent, grosolan, nefinisat și sumar, folosind culoarea ca și cum ar fi fost balegă. Mania lui de a dizolva formele într-o obscuritate abia deslușită avea ceva pervers. Patricienii din Amsterdam nu dădeau doi bani pe opere evocative ori supranaturale. Detestau pictorii îndrăzneți sau extravaganți. Îndrăgeau subiectele istorice ușor de identificat. Elocvente și nobile. Liniile clare, cizelate. Cu siguranță, nu doreau să-și risipească banii pentru tablouri ambigue, tenebroase și de neînțeles.

A fost o întâlnire stânjenitoare, tristă, și nu ne-am spus nimic important. Însă, la momentul despărțirii, l-am întrebat pe maestrul Rembrandt – R cum îmi plăcea să-i spun, pentru a-i prescurta numele atât de ciudat, atât de singular – dacă terminase tabloul. De câtva timp, spunea el, durerile pe care le avea în degete îl împiedicau să lucreze chiar și la operele pe care le îndrăgea cel mai mult. Și, pe urmă, vederea îi scăzuse și mai tare. Dar în dimineața aceea s-a așezat la șevalet, a ridicat pânza care îl acoperea și – pentru câteva clipe – mi-a arătat pânza pe care voia să o dedice memoriei lui Abigail. R refuzase întotdeauna să-mi vorbească de ea. Odată îmi confirmase numai că o

cunoscuse la întrunirile colegianților la librăria Rieuwertsz, și că era o mare artistă, după părerea lui. Admira foarte mult munca lui, și astfel îi ceruse să execute trei gravuri pentru *Metamorphosis insectorum Novae Zeelandiae.* Tatuul, furnicarul și boa constrictor. Apoi, până în ziua aceea, nu mai spusese nimic, nici nu mai atinsese subiectul. Nu-mi pusese întrebări despre relația noastră, nu-mi mai ceruse nimic. Poate pentru că știa deja totul.

În realitate, a fost ca un fulger: am fost totuși surprins, emoționat, nostalgic până mi s-a tăiat respirația. Cu arta lui apreciată acum de puțini cunoscători, încă o dată R spunea ceea ce cuvintele nu ar fi putut niciodată exprima. Poate nu am avut timp să-mi formez o idee precisă despre ceea ce am văzut. Abigail mi s-a părut diferită de cea pe care o cunoscusem eu – poate era Abigail dinainte de a se îmbolnăvi. Mai plinuță, cu carne mai multă pe ea. Și eu – nu știu cum să spun – păream mai tânăr. Era ca și cum R ne transfigurase, dar era ca și cum pe chipurile celor două personaje – vreau să spun, pe figura mea și pe cea a lui Abigail – reînviau și chipul lui Titus și cel al Magdalenei, al Saskiei și al lui Hendrickje Stoffels. Toate chipurile persoanelor pe care R le-a iubit, care l-au iubit, și pe care învățase să le iubească. Nu era numai figura mea, nu era numai figura lui Abigail – sau, cel puțin, personajele tabloului nu eram numai noi doi. Era ca și cum toate acele chipuri s-ar fi suprapus, ca și cum s-ar fi unit pentru a forma o viziune fantastică, nouă, care trăia numai în imaginația lui R.

Apoi ne-am privit în ochi timp îndelungat. La urmă, R a zâmbit și a spus:

– Vedeți, doctore Paradies? Este aproape terminat.

Mie, ca să fiu sincer, pictura mi se părea de abia schițată – cu excepția mâinilor și a chipurilor. Nu era un tablou tradițional, veridic în sens naturalistic. Pictura era eliberată de obligația de a reproduce înfățișarea, de a descrie cu fidelitate formele. Era esențială, fără nici o tușă de prisos. Doar dacă nu cumva finisajului îi este atribuită o mare valoare, pentru timpul și abilitatea

pe care le reclamă, dar și pentru ideea de perfecțiune pe care o degajă un tablou terminat. Și sugerează ideea că pictorul a lucrat la opera sa ani de zile, riscându-și sănătatea și vederea. Însă știam că R refuza să cântărească un tablou pe baza timpului pe care artistul îl consumase pentru a-l picta și a unei presupuse perfecțiuni care în realitate nu făcea altceva decât să imite cu tot dinadinsul natura. Îmi aminteam foarte bine că R inventase tabloul nostru în timp ce lucra la el, compunându-l direct pe pânză. Și deci își imaginase pe moment, după ce ne privise mai mult de o oră, gestul de iubire care lega personajul meu de cel al lui Abigail. Acum, odată ce îl văzusem realizat pe pânză, îmi venea în minte un singur cuvânt, pentru a-l defini: scandalos. Nebun, de neconceput, într-un fel. Dar era atât de plin de dragoste. Atât de gingaș, dezinteresat, respectuos. Un miracol de grijă, de delicatețe.

Ceea ce m-a uluit într-adevăr a fost altceva: culoarea. Nu mai văzusem ceva asemănător în tablourile celorlalți mari maeștri – și aș spune că la Amsterdam sunt destui. Nici unul dintre ei nu folosea acele culori incandescente, untoase, granulare. Aproape aveai senzația că R folosise culorile acelea pentru a agasa lumea. M-am întrebat cu ce instrumente le așternuse pe pânză. Cu penelul? Aș fi tentat să spun că nu. Cu spatula? Nici atât. Cu degetele înmuiate în pigment? Nu sunt un expert și avusesem acea imagine în fața ochilor numai câteva secunde: dar în anumite puncte suprafața de culoare părea chiar zgâriată sau cojită. În altele, culoarea părea încărcată de broboane, uscată ca noroiul. În altele, era ca arsă. Sau găurită și frecată. Întinsă, stropită, ciocănită. Erau chiar adevărate excrescențe de culoare – pictura ieșea din cadru cu câțiva centimetri, părea că trăiește cu o viață proprie.

– Stați departe. N-ați vrea să vă intoxicați de mirosul culorilor.

Am ascultat îndemnul. R s-a așezat la masă și m-a invitat să mănânc cu el. Mi-am dat seama că timpul zburase și că era deja ora prânzului. R a pus pe masa de lucru niște farfurii de

metal, un ceainic din aramă, peşte şi brânză, pâine neagră şi bere acră.

– Dacă o operă nu poate fi perfectă, atunci este mai bine să rămână neterminată, a spus la un moment dat, ca şi cum nu ne-am fi oprit niciodată din conversaţie, dar şi de parcă ar fi vorbit cu el însuşi. Prefer să sugerez decât să descriu. Precaritate, puritate. Nu rămâne nimic altceva. Ştiţi care a fost întotdeauna problema mea, doctore? Eram prea necruţător. Voiam să pictez realitatea crudă, fără iluzii. Voiam să surprind, să impresionez. Acum însă, ochiul minţii mele vede şi altceva.

– Ce?

– N-aş putea spune cu exactitate. Poate impresionanta imperfecţiune a vieţii.

Îl ascultam în tăcere. R a observat că îl fixam şi a râs.

– Vorbesc prea mult. Delirez. Trebuie să mă iertaţi. Sunt un bătrân ramolit şi gras ca un bou. Dar sunt din ce în ce mai obsedat de o idee, doctore Paradies. Vreau să pictez abisul care există între imaginea pe care o avem despre noi înşine şi adevăr.

Îmi amintesc chipul acela marcat de suferinţă, ochii aceia umflaţi, privirea aceea tematoare şi pierdută în gol. Coama sură ciufulită pe sub pălăria albă, mustaţa subţire, rărită şi pleoştită.

– Odată cu trecerea anilor, a continuat, atunci când lucrez la o operă, în loc să câştig siguranţă devin din ce în ce mai nesigur. Sunt asaltat de mii de dubii, pe care nu le aveam înainte. Poate vi se va părea o idee ciudată, doctore. Dar astăzi cred că un mare eşec este mult mai onorabil decât un succes modest.

Cândva ştiam despre R ceea ce credeau toţi că ştiu – un amestec de glume inventate, meschinărie, prostii. Aveam idei preconcepute despre el, aşa cum, de altfel, reiese şi din povestirea mea. În aceşti trei ani lungi însă, am avut norocul să învăţ să-l cunosc. Nu pot spune cu certitudine că am înţeles totul despre el: dar un lucru îmi este perfect clar. Cu toate durerile care îl loviseră, R nu era un om în stare să urască viaţa. Decăderea corpului, moartea celor dragi lui, declinul norocului nu îl

doborâseră şi nici nu-l învinseseră. Da, se întorcea des cu mintea la zilele radioase de acum prea mulţi ani. La căsnicia lui cu Saskia, la succes, la bogăţie – R, marele povestitor în imagini. La acea imensă fericire, intolerabilă. Dar pe urmă se grăbea să gonească acea viziune atroce – singura amintire care, acum, ar fi putut să-l facă să deplângă trecutul. Numai dacă ar fi putut să se întoarcă în timp – să fie iarăşi un puşti cutezător şi obraznic, cu nasul borcănat şi părul creţ rebel, care eclipsa întreaga lume cu talentul său pictând *Lecţia de anatomie a doctorului Tulp* pentru gilda chirurgilor. Poate totul s-ar fi schimbat, poate nu ar fi făcut greşeală după greşeală. Acum era însă prea târziu, şi nu mai avea nici o importanţă.

– Viaţa nu este o călătorie, doctore Paradies, mi-a spus în ziua aceea. La un moment dat te opreşti şi decizi să schimbi direcţia. Nu. Viaţa ucide, şi acum nu se mai poate repara nimic.

Pasiunea lui pentru pictură nu se stinsese încă. Ba din contră, devenea pe zi ce trece din ce în ce mai profundă. Pictura îl făcea vesel, fericit. Chiar şi lucrul la cel mai tern dintre subiecte îl bucura. Chiar şi numai faptul de a vorbi despre pictură îl făcea să se simtă tânăr, activ. De-acum era un om terminat, dar viaţa unui artist nu coincide cu datele de naştere şi de moarte. Ce altceva supravieţuieşte dincolo de artă? Nimic. Restul este cenuşă, umbră. Îl întâlnisem pe R de multe alte ori, chiar ore întregi: numai ca să-i fiu în preajmă mă mutasem la câţiva paşi de el, în cartierul Joordan. Dar emoţia din acele câteva minute nu o mai simţisem niciodată. Atunci nu am înţeles exact de ce, poate nu am vrut. El nu ştia, dar reprezenta singura mea legătură cu unica parte din trecutul meu pe care nu voiam să o uit. Iar acum ştiu că acela era salutul nostru de rămas-bun.

Chiar şi astăzi stau aici, apărat de liniştea camerei mele, cu privirea aţintită în gol. Am rărit obligaţiile muncii mele pe cât mi-a fost posibil şi nu mă aventurez afară din casă săptămâni întregi. Şi asta pentru a evita ca refugiul meu extrem să rămână lipsit de supraveghere. Un loc retras, neîmpodobit, fără

apărare. Odinioară îmi plăcea să mă gândesc la mine ca la un vagabond, acum rolul pe care îmi place să-l joc este acela al unui călugăr. Poate eram născut pentru sihăstrie, cine știe – dar nu exista tipul de mănăstire potrivit mie. În orice caz, puținii pacienți cu dare de mână care mi-au mai rămas nu reușesc întotdeauna să ascundă un cuvânt de neplăcere în fața absolutei incomodități a camerelor simple pe care le locuiesc. Coboară din trăsurile lor, afundându-și bastoanele în noroi, se așază pe un scaun de piele de Cordoba, pășind prin încăperile înguste cu podea de lemn bătut în cuie. Apoi îl privesc întrebător pe mult discutatul doctor – ereticul, excomunicatul.

Cel puțin în ochii mei, meseria mea a devenit din ce în ce mai inutilă și mai demnă de milă. Azi-dimineață a venit să mă vadă Niels Steenbakker, unul dintre proprietarii de la Wisselbank. Cu el era fiul lui, Simon, un băiat pe care nici un medic nu a reușit să-l trateze și care e hărăzit unei morți premature. A trebuit să-i spun tatălui că de-acum era vorba despre un caz disperat și că nu mai era nimic de făcut. Prea multe diagnostice greșite, se pierduse timp prețios. După părerea colegilor mei, Simon devenise ftizic pentru că avea un temperament flegmatic și umori apoase. Ani de zile, cei mai iluștri specialiști din Amsterdam nu reușiseră să oprească în nici un fel abundenta scurgere de flegmă din nas și din fundul gurii băiatului. Astfel, în glandele din spatele urechilor se formase mucus, apoi apăruse o fistulă prin care ieșea în afară, și același lucru se întâmplase și în plămâni, formând coptura ftizică. După cum spunea Steenbakker, unii încercaseră să oprească evoluția bolii cu un medicament pe bază de găinat de porumbel, dinți de porc mistreț și praf de craniu de la oameni neînmormântați. Alții însă îi administraseră bietului Simon, drept calmant al tusei și durerii toracice, mumia albă, o substanță cu gust acru și miros aromatic, extrasă din cadavre de călători îngălbenite de nisipurile deșertului. Și mai erau alții care folosiseră o poțiune din așa-zisul unicorn, adică din canin

de narval – un cetaceu asemănător cu delfinul – răzuit și administrat sub formă de praf.

– Dacă mă întrebați pe mine, aș trimite bucuros mumia în Egipt și unicornul în mările nordului.

Bancherul mi s-a părut surprins.

– Dar... Doctorul Kerkhoven repeta întruna că unicornul nu a dăunat niciodată nimănui.

– Nimănui, da. În afara pungii aceluia care îl cumpără.

În timp ce tatăl îl scotea afară din cabinetul meu, i-am dat un bobârnac în creștet lui Simon. Mi-a aruncat o privire indescifrabilă, de legumă – încărcată de durere absolută, fără speranță. Îl compătimeam, pentru că știu că la un moment dat am să mor și eu de o boală de plămâni – sigur, nu atât de tânăr. Eu măcar, atâta timp cât voi mai fi viu, mă voi putea agăța de amintirile mele. Dar el nu – el nu va avea nici măcar această consolare extremă.

Aceasta este acum lumea mea, acesta este pământul meu. Universul meu privat, viața mea reală. Izolarea mă ajută să mă gândesc și mai intens la Abigail, să retrăiesc fiecare clipă a poveștii noastre. Și pe urmă îmi Place să mă așez în fața ferestrelor plumbuite, să privesc pâlcurile de nori tăcuți care trec de colo, colo deasupra străzilor învăluite de umbre, pe canalele punctate cu frunze. Acum, ca și în acele ultime zile teribile și fericite pe care le-am petrecut împreună cu Abigail, soarele este o sferă de lumină stacojie care bâjbâie pe apele imobile ale lui Zuiderzee. O dungă îndepărtată de lumină abia se aprinde, acolo jos, pe firul orizontului. Felinarele se întunecă după o scânteiere bruscă. Briza marină încrețește siajul navelor care se desprind lenește de pontoane. Harta orașului este o plasă de păianjen albastră, pe care marea o dilată către maluri. Mi se pare că Abigail nu s-a dus niciodată. Că este mereu alături de mine, ca în acea noapte de acum trei ani.

Noaptea aceea în atelierul lui R. Numai pentru a nu o pierde am fost de acord cu acea decizie bizară a ei. Un portret

împreună. „Oh, doamna mea – sunt sclavul vostru epuizat." Lumea a rămas afară cu trecutul. Fericirea nu s-a sfârşit. Abigail mă priveşte în ochi, şi e lumină. Mă apropii, îi ating mâna cu un sărut. „Sclavul vostru epuizat." Dintr-odată totul tace în cameră. Ea este simplă şi înţeleaptă.

– Aşezaţi-vă mâna pe inima mea, Ephraim Paradies, mi-a murmurat la ureche ieri-seară. Aşezaţi-vă mâna pe inima mea, Ephraim Paradies, îmi şopteşte acum.

Mamă, soră, prietenă, soţie. Acum, aici, nu se va mai putea întâmpla nimic. Noaptea este mereu generoasă cu noi. E o bucurie paşnică, nevătămătoare. E dragoste, e pace. Apoi, mâine se va întoarce îngheţul. Vântul de abia adie. Ce se va întâmpla cu noi? Nu ştim, nu are importanţă. O întrebare banală – ea nu a pus-o niciodată. Ce se va întâmpla cu noi?

Mă întorc. Abigail poartă rochia ei de culoarea purpurei. În atelierul lui R, fereastra e întredeschisă. Aud foşnetul frunzelor în copaci. Penumbra este infinită, dar chipul lui Abigail are o strălucire miraculoasă. Paloarea obrajilor. Un zâmbet grav, abia schiţat. Cine eşti? Forma norilor, viteza luminii, alergarea vântului. Am nevoie de ea, am nevoie să doresc tot ce doreşte şi ea. Minune, încântare de a împărţi orice lucru. Mirare de a nu mai avea secrete. Ce se va întâmpla cu noi? Este ceva înspăimântător, într-o bucurie pe veci tulburată. Viaţa atârnă de un fir. Şi uneori dragostea ajunge prea târziu. Lipseşte puţin pentru a o rata – pentru a-ţi fi frică de ea şi pentru a o lăsa să moară. Suntem oaspeţi ai vieţii, toţi, pentru atât de puţin timp. Iar a trăi, în fond, este numai o obişnuinţă. Îl revăd iarăşi pe R care fixează un punct invizibil pe perete şi apoi încearcă să smulgă pânzei armonia secretă pe care o ascunde. Deschide larg fereastra atelierului şi o briză uşoară împrăştie parfumul aspru al culorilor spre cerul încă tenebros, ca uns cu nori albăstrii. Un stol de porumbei gânguresc printre streşini, proiectând o incursiune pe malurile Amstelului. Privirea lui R se opreşte o clipă pe noi, apoi se întoarce să se aşeze, oblică, pe pânză. Cu ochiul minţii încă o mai cercetează pe Abigail Lopes.

Rochia roşie elegantă – pliurile materialului, felul în care cad faldurile, brocarturile. În această noapte, Abigail merge dansând, iar paşii ei uşori abia ating pământul. Fiecare mişcare a ei este reflexul ceresc al graţiei. O învăluie o penumbră aurie, care se lasă pe chipul ei tăcut. Colierul de perle ca podoabă a gâtului. Buclele brune ale părului. Splendoarea opacă a pielii albe. Buze roşii şi subţiri. Mâinile lungi, degetele subţiri. Pe urmă R spune:

– Este de ajuns aşa, puteţi pleca.

Abigail cade dintr-odată la pământ şi se izbeşte violent cu capul de perete. Un şuvoi de sânge stropeşte pânza, se amestecă în culorile portretului nostru, pătrunde roşul rochiei. O văd pe Abigail întinsă, imobilă, cu ochii închişi. Îngenunchez, îmi apropii faţa de buzele ei. R este acolo, lângă mine.

– Nu-i simt respiraţia, îi zic eu. Nu mai este aici. Nu mai este nimic.

Recitesc pentru a suta oară una dintre scrisorile pe care Abigail mi le-a lăsat. Am ţinut-o în mâini de atâtea ori, încât hârtia arată ca şi cum s-ar fi contopit cu aerul, şi cerneala aproape că a dispărut. Dar nu are importanţă – cunosc deja aceste cuvinte pe de rost.

> Vedeţi, Ephraim – lucrul acesta despre care nu v-am mai vorbit până acum s-a întâmplat cu puţine zile înaintea plecării spre Amsterdam, într-o seară, atunci când am coborât la râu. Erau trei canoe pe uscat, pe o rampă de noroi roşu. Eram singură, liniştea era perfectă. A coborât noaptea, dar cerul era luminat ca ziua de luna plină. Pe neaşteptate, pe colină, în spatele coloniei sefarde, a izbucnit un incendiu uriaş. Apoi am auzit tam-tamul monoton al tobelor – o pulsaţie imensă, ameninţătoare. Am recunoscut litania funebră. Vântul urla în întuneric. Toată pădurea era în flăcări, limbi de foc dansau printre copaci. Un războinic bătea în pământ lovituri formidabile cu o lance pictată în negru. Pe cap avea un acoperământ de pene de vultur şi clopoţei mari de fier agăţaţi la brâu. Rotea în aer o bâtă colosală, bătea cu picioarele în praf. Era înconjurat de sălbatici acoperiţi cu

pene de tucan, clopoței, amulete și coliere făcute din dinți de om, de șoarece, de crocodil, de maimuță. Dansau în jurul unui cadavru întins pe o rogojină. Șeful războinicilor m-a recunoscut, m-a chemat.

– Vino, apropie-te, intră.

În spatele cadavrului era o colibă circulară, cu o deschizătură acoperită de o rogojină. Înăuntru, aerul era stătut și mirosea a sânge. Șamanul era acolo, mă aștepta. Avea semnele divine ale celui care comandă tatuate pe brațe și pe gambe, corpul masiv, acoperit de cicatrice, chipul galben pergamentos desfigurat de deliruri și convulsii. Terenul era un covor de excremente de liliac. Am văzut marea coasă de sacrificii umane, o macetă cu tăișul din foaie de alamă și mânerul din piele de jaguar. Șamanul părea atipit, poate era în catalepsie. Dar dintr-odată a început să se contorsioneze, să se lovească, cu spume la gură, cu ochii ieșiți din orbite. Cunoșteam limbajul său, știam că vorbește cu morții. Așa fac șamanii pentru a cunoaște viitorul și soarta. Voiam să-mi cunosc și eu soarta, doctore Paradies. Am luat ceașca de aramă pe care mi-o întindea șamanul, am băut încet acel lichid dens, rozaliu – un amestec de droguri vegetale dizolvate în sânge. Mă întrebați dacă în noaptea aceea am vorbit cu morții. Da, dragă doctore, spiritele mi-au vorbit. În noaptea aceea am aflat de toate.

Iată, aceasta este povestea. Nu știu dacă seamănă cu ceea ce spiritele morților i-au povestit lui Abigail în noaptea aceea îndepărtată, în Guyana, pe un mal al fluviului Essequibo. Acum știu numai că Abigail nu mai este, că nu mai este nici o speranță, nici un sens – există numai liniștea unui univers fără rațiune. Acum viața este un deșert devastat de un vânt care nu va înceta niciodată să bată. Dar, măcar în tabloul lui R, eu și Abigail Lopes vom fi simbolul înțelegerii, al încrederii, al iubirii. Al pasiunii. În orice caz, al dragostei. Nu știu ce se va întâmpla cu portretul nostru – cine îl va cumpăra, cine îl va agăța pe peretele camerei sale. Cine îl va avea în fiecare zi în fața ochilor. Dar, în fond, nu are importanță. Eu și Abigail vom fi în orice caz împreună – eu alături de ea, ea alături de mine. Roșu și aur, sânge și lumină. Pentru totdeauna? Cine știe. Ea nu a spus-o niciodată, dar cred că Abigail a vrut să fie pictată

alături de mine tocmai de aceea. Pentru că era convinsă că spiritul poate supraviețui morții. Și pentru că atunci, dacă este așa, și dacă arta lui Rembrandt van Rijn va dăinui în timp, atunci și dragostea noastră va supraviețui.

NOTĂ

Nu aş fi putut scrie povestea de secol XVII a acestui roman (de natură exclusiv narativă, deci departe de orice pretenţie de acurateţe filologică) fără a mă folosi de anumite texte cu adevărat preţioase, pentru a încerca să recreez lumea, personajele, atmosfera pe care le aveam în minte. Pentru a evita să fiu pedant, mă voi limita să înşir cărţile care mi-au fost de mai mare ajutor în acest caz şi pe care, tocmai de aceea, le-am adunat şi le-am păstrat cu mai multă râvnă decât pe multe altele. *Rembrandt's Eyes* de Simon Schama, *Spinoza. A life* de Steven Nadler. *Women on the Margins. Three Seventeenth-Century Lives* a lui Natalie Zemon Davis.

Ţin să semnalez şi faptul că am folosit anumite idei de viaţă şi cultură ebraică inspirate din diferite izvoare, mai ales din *Konin. A Quest* de Theo Richmond.

CUPRINS

R 7

Actul I 17
MANUAL DE AUTOAPĂRARE AMOROASĂ
Paris, 1987–1988

Actul II 81
MIREASA EVREICĂ
Amsterdam, 1665–1667

Actul III 143
IUBIREA, PENITENȚA, IERTAREA
Paris, 2003–2004

NETERMINAT 205

Cine sunt cei doi iubiți înfățișați în *Mireasa evreică*, unul dintre cele mai misterioase tablouri ale lui Rembrandt? Cine sunt cele două personaje enigmatice, unite pentru totdeauna de maestrul olandez într-un gest de gingășie? Răspunsul pare scris în sute de pagini cu o caligrafie măruntă, un caiet galben de care nu se desparte niciodată studenta la Arte Rebecca Lopes da Costa, ducându-l cu ea pe străzile ude de ploaie ale unui Paris rece al anilor 1980.

În caietul galben este adunată ca un dar și ca o obsesie teoria Rebeccăi despre tabloul lui Rembrandt. Singurul care împarte cu ea secretul este Leo Gualtieri, pe care ea îl iubește, dar care nu-i împărtășește sentimentele.

Un scriitor la începutul carierei și cu o slăbiciune pentru alcool, în căutarea disperată a unei idei pe care nu o are și pe care o va găsi în caietul galben, pentru că acolo este ascunsă o ipoteză riscantă și fascinantă: povestea unei iubiri în Olanda secolului al XVII-lea, o pasiune periculoasă și nepermisă între un medic suspectat de erezie și tânăra sa pacientă Abigail, în care Rebecca crede că recunoaște o strămoașă. Ficțiunea și realitatea încep să se confunde în mintea fetei, într-atât încât riscă nebunia. Pentru că viața rămâne neterminată, indescifrabilă, asemenea unui tablou neterminat.

editura rao

COMANDĂ CĂRȚI RAO PRIN SMS
Trimite un SMS
cu textul „RAO" la 1815
Detalii pe www.raobooks.com
SEPTEMBRIE 2010 – SEPTEMBRIE 2011

ISBN 978-606-8251-62-2

www.rao.ro
www.raobooks.com